

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№17(02) (2025 ж. Ақпан) шығарылымы.

Выпуск №17(02) (Февраль 2025 г.) республиканского научно-методического журнала
«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY».

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 2 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ22VPY00060452 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» журналы айына 3 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 02.12.2022 года № KZ22VPY00060452.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал "AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY" выходит 3 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП "BAYANDY"

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

2025 жыл

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Қарағанды: Қазыбек бисқий район, пр. Нұрсұлтан Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП "KEMENGER". Тираж 1000 экз.

Мазмұны / Содержание

Аширбекова П.С. Ақбілек образы және қазақ қызы.....	3
Әділбек Р.Қ. Бастауыш мектепте оқушылардың зерттеу жұмысын дамыту: теория және практика	6
Каппасова М.С. Жатақхана – жас ұрпаққа құндылықтарды дарытатын орта.....	8
Нурпейсова Д.С. Балалардың мектепалды білім беруіндегі кітаптың маңызы	9
Нысанбаева А.А. Бастауыш сыныптарда сабақта мультимедиялық дидактикалық құралдарды пайдалану.....	11
Нурсали А.М. Түбір мен қосымша. Менің інім	13
Батырханова Е.Б. Бастауыш сыныптарда оқытудың тиімділігін арттыру жолы ретінде қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану	15
Жумабекова Э.Е. «Қыз еркем, ісімен көркем» атты ісімерлік сайыс сабағы	17
Дюсебекова Ш.Б. Бастауыш сыныптарда оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда мұғалімнің негізгі міндеттері.....	18
Искалиева Р.Д. Педагогтердің кәсіби қызметіндегі жанып кету себептері мен белгілері	20
Закирова Б.Р. Мектепке дейінгі ұйымдағы әдіскердің ата-аналармен байланыс орнатудағы маңызы.....	22
Усеева Г.Ж. Топырақтың қандай қасиеті бар?.....	23
Каримова А.А. Мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы ойын технологияларын тәжірибеде қолдану	26
Сыздыкова А.А. «3D модельдеу мен жасанды интеллект: сандық өнер мен инновациялық технологиялардың үйлесімі» ...	28
Ергалиева М.Т. Оқушыларды зерттеу жұмыстарына баулу-табысты оқытудың негізі	31
Қасымова Б.А. Ұлттық болмысты ұрпаққа жеткізу: «Жусан иісі» шығармасын оқытудағы жаңашылдық	33
Рысалиева А.Т. Домбыра аспабының даму кезеңдері	35
Ельбаева К.А. Өсімдіктерден көрнекілік дайындау ерекшеліктері.....	38
Өмірова Л.М. Домбыра – дала шежіресі.....	41
Жанабеков Н.А. Көркем еңбек сабақтарын оқыту және жаңартылған білім беру мазмұны.....	42
Омарова М.Е. Қазақ әдебиеті сабағында диалог арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту жолдары .	44
Мұпабаева М.Б. Бастауыш сыныптар сабағында мультимедиа технологияларын қолдану	46
Ерболатқызы А. Ағылшын тілінде эссе жазу дағдысын қалыптастырудың толық әдістемесі	47
Байділдаева Қ.Б. Ағылшын тілі сабағында оқушылардың тыңдалым дағдысын дамыту әдістері	50
Болат Д.Б. Тербелмелі қозғалыс.....	53
Камысбаева Ж.З. Ағылшын тілін оқытуда «Функционалдық сауаттылықты және оқуға қызығушылықты арттыруға бағытталған шеберханасы» авторлық бағдарламасының ерекшеліктері.....	56
Тастан А.Б. Кішкентай музыканттар	58
Ошақбаева Г.М. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды қолдану маңыздылығы	59
Алишева Ж.Д. Жердегі тіршіліктің пайда болуы кезеңдері.....	61
Сарыбаев Қ.Б. Волейбол ойыны туралы алғашқы түсіндірме жүргізу және ойын тарихы	63
Анартаев А.М. Алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдері.....	66
Елубаев А.С. Информатика сабақтарында мультимедиялық технологияларды қолдану әдістемесі.....	68
Куттыбаева Ж.Н. Ағылшын тілі пәнін орта мектеп оқушыларында оқыту барысында қолданылатын инновациялық әдіс-тәсілдер.....	70
Тайлақбаева З.Б. Бастауыш сынып оқушыларының оқу және жазу дағдыларын қалыптастыру	73
Тұрлыманова Ы.С. Психолог деген кім және ол не үшін қажет?.....	75
Боздақова С.К. Мектепалды даярлық сыныптарында денсаулық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің педагогикалық шарттары	76
Тугумбаева Ж.Н. Балабақшада балаларды музыка өнеріне тәрбиелеу	78
Базарбекова А.Б. Қазақ тілін оқытуда қолданылатын педагогикалық технологиялардың мүмкіндіктері	80
Ильясова Ж.К. Балабақшада тәрбиеленушілердің музыкалық қабілеттерін арттыру маңыздылығы.....	82
Бекбутаева Н.Б. Көркем еңбек пәнінде оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдалана отырып, оқушыларды шығармашылыққа баулу	84
Телбаева А.А. «Қош бол, балабақшам!» ертеңгілігі.....	86
Исабаева З.Н. «Экрандағы тарих: тарихи фильмдерді талдау арқылы оқушылардың сыни көзқарасын дамыту».....	91
Кабулова Н.Т. Генетикалық есептерді шешу жолдары	96
Оспанова А.А. "Развитие навыка чтения на уроках английского языка"	99
Жирентаева Ж.Е. «Мамандықтар марафоны» (мамандармен кездесу)	102
Разиева Д.Т. Художественная роспись (батик, гжель, хохлома). Виды росписи. Приемы и техники росписи. Материалы и оборудование	104
Сагимбаева Э.Н. Куат.....	107
Ибраев А.Б. Гандбол – физикалық қасиеттерді қалыптастыру құралы ретінде	109
Турлубекова Б.М. Бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру	98
Ізмұханбетова Қ.З. CLIL natural environments: Tropical rainforests.....	111
Юсупова Ж.С. Музыка арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту	115
Нагметова Ш.А. Кірістірілген функциялар	117
Жанұзақ М.Ж. Қазақтың ұлттық ойыны тоғызқұмалақ	120
Иманғалиева Т.Е. Биология пәнінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту	121
Журба Н.С. Учебно-исследовательская деятельность учащихся на уроках русского языка и литературы.....	123
Тайлақбаева Г.А. Қазақ тілі сабақтарында оқушыларда сөйлеу этикеті мен қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру.....	125
Дүкенбай А.М. Тарих сабағы арқылы оқушыларды патриотизмге тәрбиелеу	127
Нурбергенова Ж.Ж. Приемы реализации функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы.....	128
Жаныбекова А.С. Балабақшадағы оқу үрдісінде заманауи технологияларды қолдану	130

Қарағанды облысы, Нұра ауданы, Қарой ауылы
Қарой жалпы білім беретін мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Аширбекова Перизат Сериковна

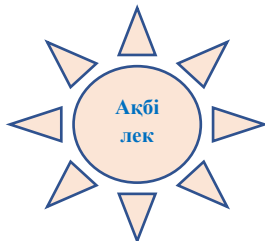

АҚБІЛЕК ОБРАЗЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ҚЫЗЫ

Білім беру ұйымының атауы:	Қарой жалпы білім беретін мектебі
Пәні:	Қазақ әдебиеті
Бөлімі:	Прозадағы көркем ой
Педагогтің аты-жөні:	Аширбекова Перизат Сериковна
Күні:	
Сынып:	10-қазақ
Сабақтың тақырыбы:	Ақбілек образы және қазақ қызы
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	10.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау мен даралау 10.2.1.1 әдеби шығарманың композициясын уақыт пен кеңістік тұрғысынан талдау
Сабақтың мақсаты:	-романдағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау -әдеби шығарманың композициясын уақыт пен кеңістік тұрғысынан талдау.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Ұйымдастыру Өткенді пысықтау 10 мин	Сәлемдесу. «Шаттық шеіберін» құрып, бір-біріне сәттілік тілеу «Кубизм» әдісі - Жүсіпбек Аймауытұлының «Ақбілек» романын оқып аяқтадық, роман соңында біздің бойымызда бір сезім туады. Ол психологиялық сезімдер. Атап айтсақ, елестету, сүйсіну, жек көру, жаны ашу, өкініш, таңдану. Осыларды негізге ала отырып мына тірек сөздер бойынша жауап беру керек.	Шаттық шеңберін құрады. Тірек сөздер 1.Елестету 1.Романды оқи отырып қандай оқиғаны елестете аламыз? 2.Сүйсіну 2.Кімге, неге сүйсінеміз? 3.Жек көру 3.Кімді, нені жек көреміз? 4.Жаны ашу 4.Кімге жанымыз ашиды? 5.Өкініш 5.Қандай оқиғаға, неге өкінеміз? 6.Таңдану 6.Романның қандай ерекшеліктері бар? Неге таңданадың?	ҚБ «Жарайсыңдар!» -Бүгін сабақ барысында тапсырмаларды орындағаны үшін 1 балл беріліп отырады. Дескрипторларға сай тапсырмаларды толық орындап отырған оқушыларға 10/10 балл қойылады. <i>Дескриптор: -тірек сөздер бойынша жауап береді -өз ойын, сезімін жеткізеді</i>	Интербелсенді тақта, суреттер, кубик
Сабақтың ортасы мин	Шығарманың сюжеттік-композициялық құрылымын талдау Басталуы: Табиғат бейнесі, Алтай таулары, Күршім, Марқакөл	Жеке жұмыс. «Сәйкестендіру» Үзіндіні оқып, сюжеттік-композициялық құрылымын анықтау	ҚБ «Тамаша!» «Керемет!» <i>Дескриптор:</i>	Кеспе қағаздар, слайдтар

	Байланысы: Ақбілектің сол көзінің тартуы жаманшылықтың белгісіндей Дамуы: Мамырбай ауылына ақ әскерлердің шабуылы Шиеленісуі: Оқиғаға Мұқаштың кінәлі екенінің анықталуы. Ақбілектің орыс ортасындағы өмірі Шарықтау шегі: Ақбілектің ажал аузынан қалуы Шешімі: Ақбілекке Іскендір дуананың кезігуі, ауылына оралуы	Алтай, Күршім – не заманнан қалың найман мекені. Сол Алтай мен Күршімнің қысы қыспақ, жазы самал. – Оқиғаның басталуы. -Көзім тартып тұрғаны несі? – деп, бір бұртандап қойған еді. – Оқиғаның байланысы Қыз табылмай, сандалып, долданып қайтқан үш орыс бәйбішенің арқасына бес қамшы соқты. – Оқиғаның дамуы. Түнде шайға оятқанда, Ақбілек тұрмай, жатып қалған. Таңертең Ақбілек көзін ашса – үй толған кісі. – Оқиғаның шиеленісуі. Әлден уақытта арсалаңдап бір аш қасқыр Ақбілек отырған қостың аузына келіп қалды. – Оқиғаның шарықтау шегі. Соны ойлап келе жатқанда, бір дөңестің астынан ағараңдаған бір шошақ нәрсе қылт ете түсті. Ақбілек сасып қалды... – Оқиғаның шешімі.	-шығарманың композициясын талдайды -құрылымы бойынша ретімен жинақтайды Дескриптор: -үзіндіні оқиды -сюжеттік-композициялық құрылымы бойынша сәйкестендіреді							
Топтық жұмыс. «Кластер» әдісімен басты кейіпкерге талдау жүргізеді. Шығарманың басты кейіпкері Ақбілек кім? Бұл кейіпкердің автордың идеясын көрсетудегі рөлі қандай?	 Ақбілек – ажарлы, парасатты, шыдамды, сабырлы, бауырмал, мейірімді, өжет, батыл, адал, білімді		Дескриптор: -кейіпкердің бейнесін ашу тәсіліне (әрқайсысына) сәйкес мәтіннен кемінде 5 аргумент келтіреді; -ақпаратты салыстыра отырып, өзіндік қорытынды жасай алады; -автордың идеясын көрсетудегі кейіпкердің рөліне баға береді.	Флипчарт, маркерлер						
«Үш түрлі күнделік» әдісі -Ақбілектің бойындағы қандай қасиеттері оны алға жетеледі? Шығармадағы Ақбілектің алға ұмтылған кездері баяндалған эпизодтарды көшіріп жазып, кесте бойынша негіздеме жаз. Ақбілек өзінің төзімділігі,батылдығы және де сезімталдығының арқасында көптеген қиындықтардан шықты.	<table><tr><td>Шығармадан үзінді</td><td>Маңызды эпизод екеніне 3 дәлел келтіру</td><td>3 дәлелге 3 факті келтіру</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Шығармадан үзінді	Маңызды эпизод екеніне 3 дәлел келтіру	3 дәлелге 3 факті келтіру					Дескриптор: -шығармадан үзінді табады -дәлел келтіреді -дәлелге факт келтіреді	Кестелер
Шығармадан үзінді	Маңызды эпизод екеніне 3 дәлел келтіру	3 дәлелге 3 факті келтіру								

	Шығарма кейіпкерлерін типтік бейнесіне қарай топтастыру. <table><tr><td>Жаны адал, рухы өр, күрескер жандар:</td><td>Ниеті ақ, көңілі түзу – жасық жандар:</td></tr><tr><td>Ойы арам, әрекеті қисық – пасық жандар:</td><td>Болмысы түзу, тәрбиесі дұрыс – мүсәпір жандар:</td></tr></table> Кейіпкерлер: Мұқаш, жирен орыс, қара мұрт орыс, Ақбілек, Мамырбай, Ұрқия, Мағиша, Бекболат, Кәмила, Өрік	Жаны адал, рухы өр, күрескер жандар:	Ниеті ақ, көңілі түзу – жасық жандар:	Ойы арам, әрекеті қисық – пасық жандар:	Болмысы түзу, тәрбиесі дұрыс – мүсәпір жандар:	Жаны адал, рухы өр, күрескер жандар: Ақбілек, Ұрқия, Мағиша, Ойы арам, әрекеті қисық – пасық жандар: жирен орыс, Мұқаш, Өрік Ниеті ақ, көңілі түзу – жасық жандар: қара мұрт орыс, Бекболат, Мамырбай Болмысы түзу, тәрбиесі дұрыс – мүсәпір жандар: Кәмила, қара мұрт орыс	«Қолыңмен көрсет» Дескриптор: -кейіпкерлерді типтік бейнесіне қарай топтастырады	Интербелсенді тақта, кестелер
Жаны адал, рухы өр, күрескер жандар:	Ниеті ақ, көңілі түзу – жасық жандар:							
Ойы арам, әрекеті қисық – пасық жандар:	Болмысы түзу, тәрбиесі дұрыс – мүсәпір жандар:							
	«Сұрақ қою жүйесі» бойынша талдау. Романдағы басты кейіпкер, қазақтың таңдаулы қызы болып өсіп келе жатқан Ақбілектің басына түскен ауыртпалық пен күйініш қалай басталды? Қара мұрттың азулы, қатыгез екендігін романның қай жерінен көруге болады? Әлде ол ондай адам емес пе? Қалай ойлайсындар, «оқымаған әйел қор ғой, қапастағы құстай ғой» деген Ақбілек сөзінің жаны бар ма?	Мәтіннен үзінді келтіре отырып, сұрақтарға жауап береді, өз көзқарасын білдіреді.	Дескриптор: -сұрақтарға жауап береді -көзқарасын дәлелдейді -мәтіннен үзінді табады	Сұрақтар кәрзеңкесі, оқулық				
	«Әуе шары» әдісін қолданып, Ақбілектің өсу жолына баға беру. 1.«Ақбілектің бақыты» деп аталатын әуе шарында кімдер болу керек? 2.Әуе шары (Ақбілек) табысты болу үшін ондағы адамдар қандай болу керек? 3.Әуе шарын (Ақбілекті) не кідіртуі мүмкін? 4. Әуе шарын (Ақбілекті) бағытынан не (кім) шатастыруы мүмкін? 5. Әуе шарының қатты жылдамдықпен ұшуына не көмектесе алады?	1.Жанын түсінетін, жанашыр, көмекші, қолдаушы адамдар болу керек. 2.Түсінігі мол, мейірімді, кешірімді, білімді жандар. 3.Қорқыныш, ұят, күмән, надандық. 4.Мансапқор, қаскөй, арам пиғылды, пасық адамдар. 5.Білім, болашаққа деген сенім, алға ұмтылу, жарқын күнге сенімділік.	ҚБ «Ду қол шапалақ» Дескриптор: -басты кейіпкердің өсу жолын жіктейді -өз ойын білдіріп, баға береді	Әуе шарының суреті, слайдтар				
Сабақтың соңы 15 мин	«Wordwall» әдісі арқылы тест сұрақтарына жауап береді. 1.Ж. Аймауытұлының қазақ әдебиетіне қосқан жаңалығы: 2.Ж. Аймауытұлы қай жерде жұмыс істемеді? 3. «Ақбілек» романының тақырыбы	Ұялы телефонға жіберілген сілтемеге өтіп, тестті орындайды. 1.С. Прозадағы ақ өлең үлгісін жазу 2.В. Түркістанда 3.В. Қазақ әйелінің тағдыры, әйел теңсіздігі	ҚБ «Өте жақсы!» «Тамаша!» Дескриптор: -тест сұрақтарына жауап береді -АКТ тиімді қолданады	https://wordwall.net/play/39304/188/669				
Рефлексия	«Айтарым бар» әдісі. 	Стикерге көңіл күйінің суретін салып, сабақтан алған әсерімен бөліседі		Стикерлер, смайликтер, маркерлер				

Бағалау	Оқушылардың жинаған баллдарын санау, қорытындылау, комментарий беру		Стикерлер
Үйге тапсырма	Ақбілектің бойындағы оны алға жетелеген қасиеттерді негізге алып, «Мен қазақ қыздарына қайран қалам» деген тақырыпта эссе жазу		

Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Сүттіқұдық ауылы
Б.Аралбаев атындағы №52 орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Әділбек Раушан Қошқарқызы

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСЫН ДАМУЫ: ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ПРАКТИКА

Білім беру жүйесінде оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастыру – қазіргі заман талабы. Ғылыми зерттеулерге қызығушылықты бастауыш мектептен бастап дамыту оқушының шығармашылық қабілетін арттырып, оның сыни ойлауын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Зерттеу жұмысы оқушылардың тек теориялық білімін тереңдетіп қана қоймай, олардың өзіндік ізденісін арттырып, қоршаған ортаға деген танымдық қызығушылығын оятады. Сондықтан бастауыш сыныпта зерттеу дағдыларын қалыптастыру әдістерін дұрыс ұйымдастыру – педагогтердің басты міндеттерінің бірі.

1. Бастауыш сыныптағы зерттеу жұмысының маңызы

Бастауыш сыныптағы зерттеу жұмыстарының негізгі мақсаты – оқушылардың өзіндік ойлау қабілетін дамыту, дербес шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру және олардың шығармашылық әлеуетін жетілдіру.

✓ Зерттеу жұмысы оқушыларға қандай артықшылықтар береді?

- Қоршаған ортаны зерттеу арқылы жаңа білім алуға үйренеді;
- Ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті дамиды;
- Сыни және логикалық ойлау қабілеті артады;
- Жауапкершілік пен өз бетінше жұмыс істеу дағдылары қалыптасады;
- Танымдық белсенділігі күшейеді.

Бастауыш сынып оқушылары табиғатқа, құбылыстарға, түрлі тәжірибелерге қызығушылық танытады. Осы қызығушылықты тиімді пайдаланып, зерттеу жұмыстарына бағыттау – мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

2. Теориялық негіздер: Зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру

Бастауыш мектепте зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру үшін оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, қарапайымнан күрделіге қарай бағытталған әдістерді қолдану қажет.

◆ Зерттеушілік әрекеттің негізгі кезеңдері:

1. **Проблеманы анықтау** – оқушыны қызықтыратын сұрақ немесе тақырыпты таңдау;
2. **Ақпарат жинау** – әртүрлі дереккөздерден мәліметтер қарастыру;
3. **Тәжірибе жасау немесе бақылау** – зерттеу әдістерін пайдалану;
4. **Қорытынды жасау** – алынған нәтижелерді талдау және қорытынды шығару;
5. **Жұмысты таныстыру** – өз зерттеуін сынып алдында баяндау немесе жазбаша түрде ұсыну.

Осы кезеңдерді дұрыс ұйымдастыру арқылы оқушының зерттеушілік қабілетін біртіндеп дамытуға болады.

3. Практикалық тәсілдер: Зерттеу жұмысын ұйымдастыру әдістері

Бастауыш мектеп оқушылары үшін зерттеу жұмыстары қызықты әрі жеңіл болуы керек. Мұғалімдер оқушыларды ынталандыру үшін түрлі практикалық әдістерді қолдана алады.

3.1. Жобалық әдіс

Оқушыларға шағын зерттеу жобаларын орындау тапсырмасы беріледі. Бұл әдіс арқылы олар өз ойларын жүйелеуді, ақпаратты талдауды және өз зерттеулерін таныстыруды үйренеді.

✦ Мысалы:

- «Менің отбасымның дәстүрлері»
- «Өсімдіктердің өсуіне не әсер етеді?»
- «Суық пен ыстықтың әсері»

3.2. Тәжірибелік әдіс

Оқушыларға нақты тәжірибелер жасау мүмкіндігі беріледі. Бұл олардың теориялық білімін практикамен ұштастырады.

✦ Мысалы:

- Су мен тұздың байланысын зерттеу (ерітінділер дайындау);
- Магниттің қасиеттерін зерттеу;
- Тұқымның өсуіне қажетті жағдайларды анықтау.

3.3. Ойын арқылы зерттеу

Балалар ойын арқылы ақпаратты тез қабылдайды, сондықтан зерттеу жұмысын ойын түрінде ұйымдастыру тиімді.

✦ Мысалы:

- «Сикырлы құм» (құмның қасиеттерін зерттеу);
- «Ауа айналамызда» (ауа құрамын қарапайым әдіспен зерттеу).

3.4. Топтық зерттеу әдісі

Оқушылар шағын топтарға бөлініп, әрқайсысы белгілі бір аспектіні зерттеп, өз нәтижелерін ұсынады.

✦ Мысалы:

- Табиғат құбылыстарын зерттеу (жаңбыр, қар, жел);
- Өртүрлі тағамдардың құрамын салыстыру;
- Адам денсаулығына пайдалы әдеттерді зерттеу.

Бұл әдістер оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытып, олардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

4. Мұғалімнің рөлі мен қолдау әдістері

Мұғалім – оқушының зерттеушілік әрекетінің жетекшісі. Сондықтан педагог зерттеу жұмыстарын ұйымдастырғанда келесі қағидаларды ұстануы қажет:

- ✓ **Ынталандыру:** Оқушыларға зерттеу жүргізудің қызықты әрі пайдалы екенін көрсету;
- ✓ **Бағыт-бағдар беру:** Ақпаратты қайдан және қалай іздеу керектігін түсіндіру;
- ✓ **Сұрақ қою дағдысын қалыптастыру:** Оқушыларды сұрақ қоя білуге үйрету;
- ✓ **Кері байланыс беру:** Олардың жұмысын бағалап, жетістіктерін мадақтау.

Зерттеу жұмыстарына белсенді қатысатын мұғалім оқушылардың ынтасын арттырып, олардың шығармашылық әлеуетін дамытады.

Қорыта айтқанда, бастауыш мектепте зерттеу жұмыстарын дамыту – оқушылардың білімге деген құштарлығын арттыратын тиімді әдіс. Зерттеушілік дағдыларды ерте жастан қалыптастыру арқылы олардың шығармашылық қабілеті мен аналитикалық ойлауы дамиды.

Теория мен практиканы ұштастырып, дұрыс әдістерді қолдану – бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын жетілдірудің негізгі шарты. Сондықтан мұғалімдер оқушылардың зерттеуге деген қызығушылығын оятып, танымдық белсенділігін арттыру үшін қолайлы жағдай жасауы қажет.

Зерттеу – білімнің бастауы. Ал оны дамыту – сапалы білімнің кепілі.

Астана қаласы
"Кәсіптік -техникалық колледж" ШЖҚ МКК
Жатақхана тәрбиешісі
Каппасова Майра Сериковна

ЖАТАҚХАНА – ЖАС ҰРПАҚҚА ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАРЫТАТЫН ОРТА

Қазіргі таңда білім беру мекемелерінде жас ұрпақтың бойына ұлттық және адами құндылықтарды сіңіру – басты міндеттердің бірі. Бұл тұрғыда колледж жатақханалары тек студенттердің уақытша тұратын орны ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуы мен әлеуметтік бейімделуіне ықпал ететін маңызды орта болып табылады.

Жатақхана – үлкен өмір мектебі

Жатақхана – әртүрлі өңірлерден келген жастардың басын қосатын, олардың өзара қарым-қатынасын нығайтатын орта. Мұнда әр студент бір-бірін сыйлауға, өз ойын ашық айтуға, қиындықтарды бірге еңсеруге үйренеді. Ортақ ережелерге бағыну, тәртіп сақтау, ұжымдық іс-шараларға қатысу – олардың жауапкершілігі мен дербестігін қалыптастырады.

Құндылықтарды қалыптастырудың маңыздылығы

Жатақханадағы тәрбиенің басты міндеті – жастарға рухани-адамгершілік құндылықтарды үйрету.

Олар:

- **Жауапкершілік** – өз іс-әрекетіне, бөлмедегі тазалыққа, қоғамдық жұмыстарға белсенді атсалысу.
- **Құрмет пен толеранттылық** – әртүрлі мәдениеттер мен көзқарастарды қабылдау, үлкенді сыйлау, кішіге ізет көрсету.
- **Ұжымшылдық пен көмек көрсету** – бір-біріне қолдау білдіру, бірлескен өмірде қиындықтарды бірге еңсеру.
- **Еңбекқорлық пен адалдық** – өз мүмкіндіктерін дамыту, білімге ұмтылу, адал жолмен жетістікке жету.

Тәрбиешінің рөлі

Жатақхана тәрбиешісі – студенттерге бағыт-бағдар беретін, оларды рухани тұрғыдан дамытатын тұлға. Ол тек қатаң тәртіпті қадағалап қана қоймай, жастардың ішкі жан дүниесіне үңіліп, олардың мәселелерін түсінуге тырысады. Әртүрлі тренингтер, мотивациялық кездесулер, мәдени-спорттық іс-шаралар өткізу арқылы студенттерді дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Жатақхана – тек тұрғылықты жер ғана емес, үлкен өмір мектебі. Мұнда студенттер бір-бірімен араласу арқылы өмірлік дағдыларды меңгереді, адами құндылықтарды бойына сіңіреді. Сондықтан жатақханадағы тәрбие жұмысы тек студенттердің мінез-құлқына ғана емес, олардың болашақ тұлға болып қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Шамалған ауылы
"Әлжан Бұқарбайқызы атындағы қазақ орта мектебі" КММ
Мектеп алды даярлық сынып мұғалімі
Нурпейсова Дина Сериковна

БАЛАЛАРДЫҢ МЕКТЕПАЛДЫ БІЛІМ БЕРУІНДЕГІ КІТАПТЫҢ МАҢЫЗЫ

Мектепалды білім беру оның екі ішкі жүйесінің – мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің түйіскен жерінде орналасқан үздіксіз білім беру жүйесінің буындарының бірі болып табылады. Мектепке дейінгі білім берудің бастапқы нүктесі мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің білім беру бағдарламаларының тұтастығы туралы ой болды. Бұл бірліктің негізгі векторы-баланың дамуы. Даму баланың мүмкіндіктерін барынша іске асыруды көздейтін күшейту (байыту) есебінен жүзеге асырылады.

Мектепалды білім берудің алғашқы мәселесі пәндік білімді мерзімінен бұрын қалыптастыру, бастауыш мектепте оқыту жүйесін қайталау, мектеп технологияларын қолдану (бақылау, ауызша әдістерді қолданудың басымдығы) болып табылады.

Осы кезеңде балаларды оқыту шамадан тыс жүктемеге, бастауыш мектепке түсуге байланысты оларға қойылатын талаптардың өсуіне әкеледі. 6-7 жастағы баланың психикалық даму заңдылықтары еленбейді, оның өміріндегі сенсорлық қабылдау мен қоршаған әлемді ойлаудың рөлі назардан тыс қалады. В.Т. Кудрявцевтің пікірінше, үлкен мектеп жасына дейінгі кезеңде оқу іс-әрекетінің әмбебап психологиялық алғышарттары қалыптасуы керек. Ең алдымен, «Әмбебап қабілет» болып табылатын өнімді қиялды дамыту қажет.

Дамыған қиялдан басқа, мектеп жасына дейінгі балалардағы оқу іс-әрекетін дамытудың негізгі факторлары олардың ересектермен сындарлы өзара әрекеттесу қабілеті және оқу жағдайларына тиімді қосылу қабілеті болып табылады (бұл В.В. Давыдов, В. И. Слободчиков, Г. А. Цукерман және басқа мамандардың зерттеулерімен расталған). Бұл мәселені шешуде мектеп жасына дейінгі балалардың білім беру процесінде балалар әдебиетін қолдану маңызды рөл атқарады. Бұл болашақ оқу іс-әрекетінің психологиялық прототиптерін қалыптастыруға және баланың ересектер әлемі, заттар мен табиғат туралы идеяларын дамытуға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім берудегі тәрбиешінің міндеті - баланы кітап оқуға қызықтыру. Мұнда көмектесетін бірнеше тәсілдер бар:

1. Кітаптардың әртүрлілігі: балаларға қызығушылықтары мен жасына сәйкес келетін әртүрлі кітаптарды ұсыныңыз. Жарқын иллюстрациялары бар кітаптарды, интерактивті элементтері бар кітаптарды (мысалы, жылжымалы бөліктер немесе дыбыстық түймелер), рифма мен ән кітаптарын қосыңыз. Кітаптардың әртүрлілігі балалардың назарын аударуға және олардың қызығушылығын оятуға көмектеседі.

2. Ойын тәсілі: кітаптарды оқығанда ойын элементтерін пайдалануға болады. Балалар кітаптағы кейіпкерлердің рөлдерін ойнай алатын рөлдік ойындар жасау қажет. Оларға оқиғаға қатысты өз ойлары мен сезімдерін білдіруге мүмкіндік берген маңызды. Бұл оларға оқу процесіне қатысуға көмектеседі және оны қызықты әрі тартымды етеді.

3. Көрнекі қолдау: кітаптарға қатысты қосымша көрнекі материалдарды пайдалану қажет. Кітаптың кейіпкерлерімен плакаттар жасап, оларды сабаққа немесе тақтаға іліп қоюға болады. Балаларға кітаптағы

оқиғалар мен кейіпкерлерді жақсы елестетуге көмектесу үшін суреттерді немесе фотосуреттерді пайдалануға болады.

4. Бірге оқу: балаларға арналған кітапты дауыстап оқитын бірлескен оқу сеанстарын ұйымдастырыңыз. Оларға сұрақтар қоюға, өз ойлары мен пікірлерімен бөлісуге мүмкіндік беріңіз. Балалардың оқудың белсенді қатысушылары ретінде сезінуі үшін өзара әрекеттесу мен диалог атмосферасын құру маңызды.

5. Қызығушылықты қолдау: кітапты оқығаннан кейін балалармен олардың тәжірибесін талқылаңыз және онымен байланысты қосымша әрекеттерді ұсыныңыз. Бұл сурет салу, ойнау немесе тіпті театрландырылған қойылым болуы мүмкін. Оқудан кейінгі қызығушылықты қолдау тәжірибені нығайтуға және одан әрі оқуды ынталандыруға көмектеседі.

Әр баланың ерекше екенін есте ұстаған жөн, сондықтан тәрбиеші әр баланың жеке қалауы мен қызығушылығын ескеріп, соған сәйкес тәсілдер мен материалдарды бейімдеуі керек.

Кітаппен қызықтыру процесінің маңызды аспектісі-тыңдау дағдыларын дамыту. Балалар мәтінде берілген ақпаратты белсенді түрде қабылдауға және түсінуге үйренеді. Олар мұқият тыңдаушы болуды, сюжеттің дамуын бақылауды, негізгі идеялар мен бөлшектерді түсінуді, сұрақтар қоюды және естіген материалға қатысты өз ойлары мен эмоцияларын білдіруді үйренеді.

Сонымен қатар, тәрбиешілер балаларда сөйлеу дағдыларын дамытады. Оқыған кітаптарын талқылау арқылы балалар өз ойлары мен идеяларын білдіруге, сөйлеуін дамытуға және сөздік қорын кеңейтуге үйренеді. Олар өз ойларын құрылымдауды, өз көзқарастарын дәлелдеуді және топтық пікірталастар аясында басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Балалардың білім алуында кітаптар әрқашан жағымды эмоциялармен байланысты болуы маңызды. Кітап оқуға деген теріс көзқарасты болдырмау үшін оқуға теңдестірілген тәсіл жасау керек. Оқуды үйренуге біржақты назар аударудың орнына, ересектер балаға кітап оқуға белсенді қатысуы керек. Ересектердің әртүрлі және қызықты кітаптарды оқуы оқу мен жағымды эмоциялар арасында оң байланыс орнатуға көмектеседі.

Балаларға дауыстап оқу, талқылау және сұрақтар қою арқылы кітаптармен өзара әрекеттесуді ұсына отырып, балаға оқуды көңілді және қызықты әрекет ретінде көруге мүмкіндік беретін келісім мен өзара әрекеттесу атмосферасы құрылады. Бұл оқу мен кітапқа деген оң көзқарасты қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, әр баланың жеке дамытынын есте ұстаған жөн. Кейбір балаларға оқуға қызығушылық таныту үшін көбірек уақыт пен қолдау қажет болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда тәрбиешілер мен ата-аналар баланы қызықтыру және оқудың оң тәжірибесін қалыптастыру үшін жеке және бейімделген әдістерге жүгіне алады.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беруде балалар әдебиетін қолдану оқу іс-әрекетінің психологиялық алғышарттарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Осы жас кезеңінде кітап оқуға деген ерекше қажеттілік қалыптасады, бұл мектепте сәтті оқудың негізі болады.

Балалар әдебиеті шығармаларымен өзара әрекеттесу қиял, эмоционалдық сала және когнитивті дағдылар сияқты психологиялық аспектілердің дамуына әсер етеді. Кітап оқу балаларға әртүрлі әлемдер мен оқиғаларға енуге мүмкіндік береді, олардың қиялын және әртүрлі жағдайлар мен кейіпкерлерді елестету қабілетін ынталандырады. Сонымен қатар, кітап оқу балалардың зейінін шоғырландыру, аналитикалық ойлау, есте сақтау және сөйлеу дағдыларын дамытады. Олар шығармалардың мазмұнын талдауға, қорытынды жасауға, өз ойлары мен сезімдерін білдіруге және сөздік қорын кеңейтуге үйренеді.

Мектепке дейінгі жаста кітап оқу қажеттілігін қалыптастыру болашақта табысты оқудың маңызды қадамы болып табылады. Бұл әдеби мәдениет пен эстетикалық қабылдаудың дамуына ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар баланың оқу іс-әрекетіне деген қызығушылығын, белсенді танымы мен тәуелсіздігін дамытады, бұл оның болашақ оқуы үшін ажырамас қасиеттер.

Алматы облысы, Есік қаласы
Абылай хан атындағы №4 орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Нысанбаева Айзат Абеновна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА САБАҚТА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ДИДАКТИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Қазіргі жағдайда, балалар жас кезінен бастап жаңа ақпараттық орта жағдайында дамиды: теледидарды, ғаламторды, компьютерлік бағдарламаларды пайдалану. Ақпаратты қабылдаудың жаңа түрі қалыптасуда, оны қазіргі қоғамтанушылар "Экрандық мәдениет" деп атайды. Қазіргі бала үшін оқулық немесе мұғалімнің сөзі сияқты дәстүрлі ақпарат көздері өзінің бұрынғы маңыздылығын жоғалтуда, бұл оқу процесіне қызығушылықтың төмендеуіне әкеледі. Маған тек дәстүрлі оқыту әдістерін қолдана отырып, балалардың әртүрлі құзыреттіліктерін, оның ішінде танымдық, коммуникативті, әлеуметтік, ақпараттық-зерттеу мәдениетін дамыту үшін қалыптастыру және дамытуда бұл мәселені шешу мүмкін емес болып табылады.

Сондықтан менің алдымда бастауыш сыныпта сабақ барысында және сабақтан тыс уақытта заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде оқыту процесін ұйымдастыру қажеттілігі туындады. Менің міндетім - интерактивті-дидактикалық технологиялар сабақтарымының ажырамас органикалық бөлігіне айналуы үшін мұғалім ретіндегі іс-әрекетіме органикалық түрде араласуы.

Интерактивті технологиялар-бұл баланың мультимедиялық экрандар, интерактивті тақталар мен үстелдер, компьютерлер қолданылатын оқыту жүйесінің белсенді қатысушысы болу процесі.

Интерактивті-дидактикалық технологиялар негізінде өзара әрекеттесу тұлғаның әлеуметтену және даму процесін қолдайды, сонымен қатар бұрыннан бар дағдылардың дамуы мен интеграциясын тексеруге мүмкіндік береді. Балалардың интерактивті-дидактикалық технологиялар арқасында балалар бір-бірімен тезірек байланыс орнатады, оқуға белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, интерактивті технологиялар реакция қарқынын жеделдетуге көмектеседі және сонымен бірге олардың жағымсыз және жағымды эмоцияларын білдіруге мүмкіндік береді.

Интерактивті-дидактикалық оқытудың мәні-балалардың барлығы дерлік таным процесіне қатысады. Интерактивті-дидактикалық технология балаларда жаңа қасиеттер мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған:

- әр баланың жеке зияткерлік белсенділігі жанданады;
- тұлғааралық қатынастар дамиды, балалар қарым-қатынастағы коммуникативті кедергілерді (қаттылық, сенімсіздік) жеңуге үйренеді, сәттілік жағдайы қалыптасады;
- әр баланың өзі- өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту үшін жағдайлар жасалады.

Интерактивті және мультимедиялық құралдар балаларды шабыттандыруға және жаңа білімді игеруге шақыруға арналған. Интерактивті тақта оқу ақпаратын ұсыну мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді, баланың ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық технологияларды (түстер, графика, дыбыс, заманауи бейне жабдықтары) қолдану әртүрлі жағдайлар мен орталарды модельдеуге мүмкіндік береді. Мультимедиялық бағдарламаларға енгізілген ойын компоненттері балалардың танымдық белсенділігін арттырады және материалды игеруді күшейтеді.

Интерактивті тақталар, компьютерлер сияқты интерактивті оқыту құралдары балалардың дамуын диагностикалауда керемет көмекші болады:

- зейінді дамыту;
- есте сақтау;
- ойлау;
- сөйлеу;
- оқу іс-әрекетінің дағдылары.

Ақпараттық мәдениетке ену-бұл компьютерлік сауаттылықты игеру ғана емес, сонымен қатар этикалық, эстетикалық және интеллектуалды сезімталдықты арттыру. Әртүрлі электронды, компьютерлік инновациялармен жұмыс істеуді балалардың оңай меңгеретіні күмән тудырмайды; сонымен бірге олардың компьютерге тәуелді болмай, адамның жанды, эмоционалды қарым-қатынасын бағалай білуі және оған ұмтылуы маңызды.

Интерактивті кешендерді қолдана отырып оқыту сапалы, қызықты және нәтижелі болады. Оқу процесінде электрондық мультимедиялық оқыту бағдарламаларын жүйелі пайдалану жағдайында дәстүрлі оқыту әдістерімен және педагогикалық инновациялармен үйлесімде көп деңгейлі дайындығы бар балаларды оқытудың тиімділігі едәуір артады. Бұл ретте бірнеше технологиялардың бір мезгілде әсер етуіне байланысты білім беру нәтижесінің сапалы күшеюі байқалады. Электрондық оқытуда медианы қолдану балаларға ақпарат беру жылдамдығын арттырып, оны түсіну деңгейін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар интуиция, бейнелі ойлау сияқты маңызды қасиеттердің дамуына ықпал етеді.

Сабақтарда интерактивті тақтаны қолдану әдістері тек сіздің қиялыңызбен шектелуі мүмкін. Бұл презентациялар да, интерактивті оқыту бағдарламалары және графикалық, бағдарламалық жобалар құру да болуы мүмкін.

Интерактивті дидактикалық ойын-бұл органикалық бірлікте әрекет ететін білім беру, дамыту және тәрбиелеу функциялары бар оқыту мен тәрбиелеудің заманауи және танылған әдісі.

Интерактивті дидактикалық ойындарды оқыту, тәрбиелеу және дамыту құралы ретінде кеңінен қолдануға болады. Оқытудың негізгі әсері балалардың белсенділігін белгілі бір бағытқа бағыттайтын дидактикалық материалға жатады.

Интерактивті дидактикалық ойынның белгілі бір нәтижесі бар, ол ойынның соңы болып табылады, ойынға толықтық береді. Ол, ең алдымен, тапсырманы шешу түрінде әрекет етеді және мектеп жасына дейінгі балаларға моральдық және психикалық қанағат береді. Мұғалім үшін ойынның нәтижесі әрқашан балалардың жетістіктері деңгейінің немесе білімді игерудің немесе оларды қолданудың көрсеткіші болып табылады. Интерактивті дидактикалық ойындарды танымдық, бақылаушы, жалпылау деп бөліп қарастыруға болады.

Егер ойынға қатысатын балалар жаңа білім, білік және дағдыларды игерсе немесе оларды ойынға дайындалу барысында игерсе, ойын танымдық болады. Сонымен қатар, білімді меңгерудің нәтижесі соғұрлым жақсы болады, танымдық әрекет мотиві ойында ғана емес, материалдың өзінде де соғұрлым айқын көрінеді. Ойынның дидактикалық мақсаты бұрын алған білімдерін қайталау, бекіту, тексерболса, онда ойын бақылаушы болады. Оған қатысу үшін әр балаға белгілі бір дайындық қажет.

Жалпылау ойындары білімді біріктіруді талап етеді. Олар әртүрлі жағдайларда әрекет ету қабілетін меңгеруге бағытталған пәнаралық байланыстарды орнатуға ықпал етеді. Осылайша, интерактивті-дидактикалық оқыту педагогиканың қызықты, шығармашылық, перспективалық бағыты екені сөзсіз. Бұл бастауыш сынып оқушыларының психологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың барлық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға көмектеседі.

Мультимедиялық технологияны қолдану балалардың қоршаған әлем туралы, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасы туралы білімдері мен түсініктерін байытуға мүмкіндік береді, балаларды әлеуметтік қатынастар жүйесінде белсенді өзара әрекеттесуге шақырады.

Сабақтың ортасы 10 мин	Оқу мақсатымен таныстыру ҚБ 36–тапсырма Топтық жұмыс ОДД:білу,түсіну,қолдану «Белгілеп оқу» әдісі Нұсқау:Мәтінді түсініп оқы. -Мәтінге ат қой. 1-топ; Мәтін мазмұны бойынша сұрақтар құрастырыңдар.. 2-топ;-«Компьютердің пайдасы туралы» тақырыбында топта постер құрып талқылауға қатыс. 3-топ; ;-«Компьютердің зияны туралы» тақырыбында топта постер құрып талқылауға қатыс. ЕББҚ ететін (ойлау деңгейі төмен) балаға тапсырма Өзі білетін футбол командаларын айтады	Оқушылар өз білімдерін ортаға салады. Қайсысының пайдалы жағы мен зиянды жағы көбірек екеніне өздері қорытынды жасап айтады.	Бағалау критерийі: Мәтін мазмұнын анықтауға бағытталған сұрақтар құрастыру және жауап береді Дескриптор: мәтінді түсініп оқиды; 2 балл мағынасын түсінеді;1 балл мазмұнына талдау жасайды;1 балл сұрақтарға жауап береді.1 балл	Суреттер
10 мин	37 – тапсырма Жеке жұмыс Жазылым «Суреттер сөйлейді» әдісі ОДД: білу, түсіну, қолдану, жинақтау Нұсқаулық: Суреттегілерге қосымша жалғап, екінші бағандағы сөздермен байланыстырып жаз. Сырғанады, шомылды, секірді, ойнады	Пазл құрастырады. Көп нүктенің орнына тиісті қосымшаларды қойып, көшіріп жазады.	ҚБ 1-10 балдық жүйе Бағалау критерийі: Түбір мен қосымшаны ажыратады Дескриптор: -суреттегілерге қосымша жалғайды 3 балл - сөздермен байланыстырады 2 балл	Оқулық Пазлдар
5 мин	Сүргіту сәті «Оюлар биі» Оқушылар орындарынан тұрады. Мұғалімнің көмегімен іс-қимылдарды жасайды.	Қолға арналған жаттығулар жасайды.	Жарайсыңдар!	
10 мин	38 – тапсырма Жұптық жұмыс Нұсқау; Жаңылтпашты жатқа жаз. Дойбышыны дойбышы ұтты, Ұтқан ұтып, Ұтылған ұтылып, Ойын бітті!	Жаңылтпашты жатқа жазады. Қосымша жалғанып тұрған сөздерді тауып, сөз құрамына талдайды.	ҚБ 1-10 балдық жүйе Жарайсыңдар! Бағалау кубок арқылы өтеді.	
Сабақтың соңы 5 мин	МК, Т.Сабақты бекіту Кері байланыс «Кім тапқыр» ойыны -Бүгінгі сабақта не ұнады? -Сабақтан қандай ой түйдің? -Бүгінгі сабақтан алған білімің үшін өзіңе қандай баға бересің? Рефлексия «Бағдаршам» Үйге: 39 -жаттығу 	Түбір сөздер мен қосымшалы сөздерді топтастырады. Кері байланыс жасайды. Оқу тапсырмасын жазып алады.	ҚБ қойылады	

Абай облысы, Аягөз ауданы, Аягөз қаласы
«Қалалық қазақ мектеп-лицей» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Батырханова Енлик Бакыткалиевна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛЫ РЕТІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Бүгінгі таңда білім беру мазмұны айтарлықтай өзгерістерге ұшырады: білім берудің негізгі мақсаты ретінде пәндік білім, білік, дағдыдан басымдық оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыруға ауыстырылды. Бұл өз кезегінде бағалау жүйесіндегі өзгерістерге әкелді.

Оқу қиынға соғатын оқушылардың оқуға деген құштарлығы мен ынтасы, тілегі жоғалатыны белгілі. Оқушыларды бағалау жүйесіндегі оқыту мен оқудағы жаңа әдіс бұл мәселені шешуге көмектеседі. Бағалаудың бұл «жаңа» түрі «қалыптастырушы» немесе «оқуды жақсарту мақсатындағы бағалау» деп аталады және оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастыруға арналған. Мұндай бағалау жүйесі оқушылардың жеке деңгейіндегі жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді, бұл білім сапасын арттыруға айтарлықтай ықпал етеді.

Қалыптастырушы бағалаудың мақсаты – әрбір жеке оқушының нәтижелерін жақсартуға көмектесу.

Қалыптастырушы бағалау әдістерін қолданудың ерекшелігі – бұл күнделікті тәжірибеде, әр сыныпта қолданылатын бағалау, яғни мұғалім мен оқушылардың білім сапасына оқытудың алғашқы кезеңдерінде ықпал ете алатынын білдіреді. Сонымен қатар формативті бағалау оқушыларға да, мұғалімдерге де қолайлы формада қолданылады.

Оқушылардың ішкі ынтасын арттыру үшін олардың жеткен жетістіктерінің бұрынғы тәжірибесін ескеру, сабақта белсенді әрекеттерді мақсатты түрде ұйымдастыру, сонымен қатар оқушылармен кері байланыс орнату өте маңызды.

Қалыптастырушы бағалау критерийлер бойынша жүргізіледі.

Критериалды бағалау жүйесі:

- критерийлер оқушылардың жұмысын бағалауға бағытталған (аралық немесе қорытынды кезеңде);
- білім алушылардың жұмысы басқалардың жұмысымен емес, критерий бойынша бағаланады немесе стандартпен (үздік жұмыс үлгісі) салыстырылады;
- критерийлер оқушыларға алдын ала белгілі;
- бағаны шығарудың нақты алгоритмін құру, сол бойынша оқушы өзінің үлгерім деңгейін анықтап, өз бағасын анықтай алады;
- бағалау критерийі – оқу мақсаттарының нақты көрінісі; үйретілген нәрсені ғана бағалауға болады.

Сабақтағы тәжірибемен мен қалыптастырушы бағалаудың келесі әдістерін қолданамын:

«Ауызша бағалау». Бұл мұғалім мен оқушы арасында ауызша кері байланысты орнату, сабақтың кез келген кезеңінде нәтижелі болуы мүмкін.

«Жазбаша түсініктемелер». Қалыптастырушы бағалаудың құрамдас бөлігі. Оқушылардың жазба жұмыстарын тексеру барысында бағалау критерийлері мен нәтижеге жету деңгейіне сәйкес өз пікірлерімді жазамын.

«Сен – маған, мен – саған». Жұптық жұмыста оқушыларды өзара бағалау. Бағалау критерийлері алдын ала анықталады.

«Екі жұлдыз, бір тілек». Ол оқушылардың шығармашылық сипаттағы жұмыстарын бағалауда қолданылады. Сыныптасыңыздың жұмысын тексеруді ұсынамын. Оқушылар бір-бірінің жұмысына түсініктеме бергенде, бағалау болмайды, екі сәтті сәт анықталып, «екі жұлдыз» және жақсартуға лайық бір сәт – «тілек» көрсетіледі.

«Ішкі және сыртқы шеңбер». Оқушылар екі шеңберге тұрады: ішкі және сыртқы бір-біріне қарама-қарсы тұрып, өткен тақырып бойынша әріптестеріне сұрақтар қояды. Сыртқы шеңбердегі балалар қозғала отырып, жаңа әңгімелесушіге сұрақтар қою арқылы жаңа жұптар құрады.

«Өлшеу». Бұл әдіс оқушылардың тапсырмаларды дұрыс орындағанын анықтау үшін қолданылады. Бұл кезде балалардың жұмысы тоқтап, «Біз не істеп жатырмыз?» деген сұрақ қойылады. Берілген сұраққа жауап беру арқылы оқушылар тапсырманың мәнін және оны орындау үдерісін түсіну деңгейін көрсетеді.

«Шағын тест». Шағын тестілер (тапсырмалардың аз санын қамтиды) оқушылардың білімін, іскерлігін және дағдысын, яғни белгілі бір ақпаратты, материалды білуін бағалауға арналған. Шағын тестті орындау үшін сабақ уақыты 5 минуттан аспайды. Оқушылар ұсынылған тапсырмалардың жауаптары жазылған қағазды береді.

«Редакторлар кеңесі». Эссені өңдеу кезінде критерийлер тақтаға ілінеді. Барлық оқушылар «редактор» рөлін, ал тақтаға өз қалауынша келген оқушы «жазушы» рөлінде болады. «Редакторлар» жазылған әңгімені мұқият тыңдап, табыс критерийлеріне сүйене отырып, оқушы жұмысының жақсы жақтарын көрсетіп, эссе мазмұнын жақсартуға қатысты ұсыныстар жасайды. Бұл жағдайда тестілеу формасының өзі оқушыларға табыстан үйренуге көмектеседі. Білім алушы «редакторлардың» (оқушылар) ұсыныстарын тыңдап болған соң, өз орнына отырып, жұмысын түзетеді. Оқушылар тақтаға өз қалаулары бойынша шығады. олардың кейбіреулері сыныптасының жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстарды тыңдай отырып, жұмыстарын тексереді, егер олар ұқсас қателер мен дәлсіздіктерді тапса, оны түзетеді.

«Дана үкілер». Оқушыларға оқулықтағы абзац немесе мәтін мазмұны бойынша өз бетімен жұмыс істеу ұсынылады. Осыдан кейін оларға талқылау үшін сұрақтар беріледі.

Мәтінмен жұмыс істеу негіздері. (мәтіннен негізгі ұғымдарды тауып, жазып алу).

- «Сіз соңғы жаңалықтарды білесіз бе?» (Өзіңіз үшін жаңа деп санайтын ақпаратты таңдаңыз).
- Белгілі және белгісіз (мәтіннен сізге белгілі және бұрын белгісіз ақпаратты табыңыз).
- Күтпеген ақпарат
- Ғибратты қорытынды (қандай қорытынды жасауға болады?).

Сабақта әртүрлі формативті бағалау әдістерін қолдана отырып, балалардың сабақтағы жұмысын смайликтер, жұлдыздар, күндер және басқа да бейнелер арқылы бағалауды ұнататынын байқадым. Көптеген балалар өздерін объективті түрде белгілейді. Қалыптастырушы бағалаудың осы әдістерін қолдану маған белгілі бір тақырып бойынша материалды меңгеру деңгейін бақылауға және нәтижеге қарай өз әрекеттерімді соған сәйкес реттеуге мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалау күнделікті тынымсыз еңбекті, жұмыс барысында жинақталған белгілі бір тәжірибені қажет етеді.

Түркістан облысы, Отырар ауданы, Көксарай ауылы
«М. Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Жумабекова Эльмира Есиркеповна

«ҚЫЗ ЕРКЕМ, ІСІМЕН КӨРКЕМ» АТТЫ ІСІМЕРЛІК САЙЫС САБАҒЫ

Түркістан облысы Отырар ауданы М. Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектеп коммуналдық мемлекеттік мекемесінде 1 наурыз бен 30 наурыз аралығында «Көркем еңбек және музыка әлеміне саяхат атты» айлығы өтілуде. 13 наурыз күні жоспарға сай, көркем еңбек пәнінің мұғалімдері Жумабекова. Эльмира «Қыз еркем, ісімен көркем» атты ісімерлік сайыс сабағы өтті. Сайыс сабағына 5 - 6 сынып оқушы қыздары қатысты. Сайысқа екі топ қатысып. «Тұмар» тобы және «Шебер» тобы өз өнерлерін ортаға салды.

Сайыс шарттары 7 кезеңнен тұрады:

1. Әр топ өздерін таныстырып өтеді.
2. «Ақылды қыздар» сұрақ - жауап айдары.
- 3 «Өнерлі қыздар» - тоқу өнерін көрсету, тоқылған заттар, өз қолдарынан шыққан бұйымдар шеберліктерін сынау. (әр қыз өз жұмысымен таныстырады)
4. Ою ойғанның ойы ұшқыр (ою ояды)
- 5.Мақал сөздің мәйегі
- 6.Шеберлік сабағы. Мұғаліммен жұмыс
7. Он саусағы майысқан шебер болар мекенсің дей келе. Түйме қадап шет тігісін орындап шықты.

Мақсаты:Қыздардың бойларындағы икемділік, сымбаттылық, қабілеттілік, инабаттылық, ізеттілік, біліктілік, танымдылық қасиеттерін дәріптеп дамытуға баулу. Қыз балаларды өзін - өзі күте білуге, ұқыптылыққа тәрбиелеу. Қызықтыру арқылы білімін тереңдету, зияткерлік қабілетін дамыту.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Қаскелең қаласы
Абай атындағы орта мектеп-гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Дюсебекова Шынар Болатқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУШЫНЫҢ ЖЕКЕ ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МҰҒАЛІМНІҢ НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕРІ

Білім беруді жаңғырту бізге еркін, белсенді, бастамашыл, тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеу міндетін қояды. Осыған сәйкес пәндік және мета-пәндерге ғана емес, сонымен қатар оқушылардың негізгі білім беру бағдарламасын игеруінің жеке нәтижелеріне де талаптар қойылады.

Білім беру және тәрбие процесінде оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту мәселесі практикалық және теориялық педагогика мен педагогикалық психология өкілдері үшін зерттеудің маңызды тақырыптарының бірі болып табылады, оның міндеттері тұлғаның дамуы, қалыптасуы мен әлеуметтенуінің ең тиімді шарттарын анықтау болып табылады. Бұл міндеттерді сәтті шешу тәрбие жұмысын құру кезінде белгілі бір жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруге негізделген.

Білім беруді жаңғырту бізге еркін, белсенді, бастамашыл, тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеу міндетін қояды. Осыған сәйкес пәндік және мета-пәндерге ғана емес, сонымен қатар оқушылардың негізгі білім беру бағдарламасын игеруінің жеке нәтижелеріне де талаптар қойылады.

Білім беру және тәрбие процесінде оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту мәселесі практикалық және теориялық педагогика мен педагогикалық психология өкілдері үшін зерттеудің маңызды тақырыптарының бірі болып табылады, оның міндеттері тұлғаның дамуы, қалыптасуы мен әлеуметтенуінің ең тиімді шарттарын анықтау болып табылады. Бұл міндеттерді сәтті шешу тәрбие жұмысын құру кезінде белгілі бір жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруге негізделген.

Жеке тұлғаны қалыптастырудың маңызды шарты оның қызметке қатысуы болып табылады. Мектепке түсу-баланың өміріндегі бетбұрыс. Ересектермен және құрдастарымен жаңа қатынастар дамуда, бала ұжымдардың бүкіл жүйесіне (жалпы білім беретін мектеп, сынып) қосылады. Қызметтің жаңа түріне - оқушыға бірқатар маңызды талаптар қоятын ілімге ену оны әлеуметтік құнды жеке қасиеттерді қалыптастыру мақсатында өз өмірін қатаң ұйымдастыруға мәжбүр етеді.

Бұл жаста адамгершілік мінез-құлықтың негізі қаланады, адамның әлеуметтік бағдарын қалыптастыру басталады. Бастауыш сынып оқушыларының моральдық санасы бастауыш сыныптарда оқуды аяқтағаннан кейін айтарлықтай өзгерістерге ұшырайды. Баланың қарым-қатынас шеңбері кеңейген сайын, баланың моральдық тәжірибесі жинақталады. Бастауыш сынып оқушысының іс-әрекетін, білімі мен жеке қасиеттерін әлеуметтік бағалау ол үшін үлкен маңызға ие.

Осы кезеңде баланың жеке басын қалыптастырудағы қарама-қайшылықтардың бірі, бір жағынан, өзінің мінез-құлқын басқару қабілеті артады, ал екінші жағынан, ол ересектер берген моральдық заңдылықтарды ұстануға тырысады. Сондықтан баланың үнемі қарым-қатынаста болатын ересектердің (әсіресе мұғалімдердің) рөлі өте маңызды.

Бастауыш сынып мұғалімі – әлемдегі барлық басқа мамандықтардың іргетасы болып табылатын ең адамгершілікті, ең шығармашыл және қажетті мамандық. Бұл бейіндегі маман әрбір оқушының тұлғасын

калыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бастауыш сынып мұғалімі – бұл мұғалім, тәрбиеші, психолог, барлығы біртұтас. Ол барлық пәндер бойынша сабақ жүргізеді, сауықтыру шараларын, балалардың демалысы мен бос уақытын ұйымдастырады. Бастауыш сыныптарда оқушылар тек білім алып қана қоймайды, сонымен қатар оқуды да үйренеді және олардың мектептегі одан әрі жетістігі осы процестің қаншалықты сәтті болатынына байланысты. Бастауыш сынып мұғалімі өз оқушыларының дамуында үлкен рөл атқарады. Қоғамымыздың ертеңгі күні қандай болатыны мұғалім қызметінің нәтижесіне байланысты. Оқушының жеке басы мен танымдық мүмкіндіктерін дамытудағы мұғалімнің тиімділігінің критерийлері болуы мүмкін:

- оқу-тәрбие процесінде оқушының белсенді қызметін ұйымдастыру;\
- алдағы іс-әрекеттің мотивін қалыптастыру;
- әртүрлі, соның ішінде техникалық, білім көздерін пайдалану;
- оқушыларға ақпаратты өңдеудің әртүрлі тәсілдерін үйрету;
- тұлғаға бағытталған тәсіл;
- оқушының мықты жақтарына сүйену.

Тұлғаның қалыптасуында әлеуметтік мотивтер үлкен рөл атқарады. Олар екінші және үшінші сынып оқушыларында жақсы ұсынылған. Балалар белгілі маман иесі болғысы келеді, олар оқудың маңыздылығын және оның кейінгі өмірде қажет екенін түсінеді. Осындай бірнеше әлеуметтік мотивтер оқу әрекетінің әсерінен пайда болады. Бұған мұғалімнің мақтауы, оның оқушы үшін маңызды бағалауы да ықпал етеді.

Нағыз бастауыш сынып мұғалімінің жұмысы-бұл кез-келген салада білім беру саласындағы жұмыс қана емес, сонымен қатар адамды тәрбиелеу. Қазіргі уақытта білім беру мазмұнында оқыту, тәрбиелеу, дамыту және білім беру сияқты компоненттер жазылған. Олар бір-бірімен байланысты, үйлесімді.

Мұғалім балалар мен ересектер арасындағы делдал. Ол балалар психикасының ерекшеліктерін біледі. Бастауыш сынып мұғалімінің жұмысын басқалармен салыстыруға болмайды, өйткені оның жұмысының нәтижесі - адамның өзі, оның барлық жеке қасиеттері.

Мұғалім қоғамда белгілі бір функцияларды орындайды: кәсіби және қоғамдық. Сонымен қатар, қоғам мұғалімге оның жеке басына белгілі бір жоғары талаптар қояды.

Ұжымдастыру принципіне негізделген қарым-қатынасты тәрбиелеу үшін бастауыш сынып жасы үлкен мүмкіндік болып табылады. Ұжымдық бағдардың қалыптасуы біртіндеп жүреді. Бірінші сынып әлі бір ұжымның бір бөлігі ретінде сезінбейді, олар әрқашан бір-біріне тәуелсіз оқшауланады. Мұғалімнің әсерінен балалар сыныптастарының жетістіктері мен сәтсіздіктеріне қызығушылық таныта бастағанда, олар өздерінің жеке жетістіктерін жалпы табыстың бір бөлігі деп санайтын кезде ұжым құрыла бастайды. Мұндай іс-әрекетті ұйымдастыру балалардың бір-бірімен өзара әрекеттесуі үшін қажет, сондықтан бір баланың іс-әрекетінің нәтижесі екіншісінің іс-әрекетіне байланысты. Сондай-ақ, әрбір оқушының қызметте белсенді ұстанымға ие болуы өте маңызды.

Моральдық-ұжымдық бағыттың қалыптасуы бастауыш сынып оқушыларының эмоцияларының сипаттамаларын айтарлықтай өзгертеді. Бастауыш мектепте эмоциялардың көріністерінде ұстамдылық пен хабардарлықтың жоғарылауы, эмоционалды күйлердің тұрақтылығының жоғарылауы байқалады.

Бастауыш сынып жасындағы балаларда когнитивті қызығушылық айтарлықтай дамиды. Алдымен жеке фактілердің, жеке құбылыстардың (1-2 сынып) мүдделері, содан кейін құбылыстардың себептерін, заңдылықтарын, байланыстары мен қатынастарын ашуға байланысты мүдделер пайда болады (3-сыныптың соңында).. Бастауыш сынып оқушыларының білім беру мүдделерін дамыту тәрбие жұмысын ұйымдастыруға тікелей байланысты. Сондықтан мұғалім бастауыш сынып оқушыларының мүдделерін дамыту заңдылықтарына назар аударуы керек. Осылайша, мектеп жасында тәрбиенің әсерінен балалардың психикалық дамуында елеулі өзгерістер орын алады, бұл оларды өмірінің қиын кезеңіне - жасөспірімдік кезеңге дайындайды. Демек, оқушы тұлғасын қалыптастыруда мұғалімнің рөлі өте зор. Бұл мұғалімнің бала тәрбиесінде қалай, қандай құралдарды пайдаланатынына, олардың қандай адам болып өсетініне байланысты. Педагогтың басты мақсаты – әрбір баланы барынша дамыту, оның өзіндік ерекшелігін сақтау және оның потенциалдық қабілеттерін ашу.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Сибеева, Г. М. О влиянии образовательной среды начальной школы на развитие нравственных качеств младших школьников / Г. М. Сибеева., Д. Н. Баязитова, Р. М. Халисова // Сборники конференций НИЦ Социосфера. — 2016. — № 30. — С. 7–10;
2. Соколова Э.А. Особенности личности учителя и проблемы взаимодействия с учениками // Психологическое сопровождение образовательного процесса. — Учреждение образования "Республиканский институт профессионального образования" (Минск). Т. 1. № 3-1. 2013. — С. 296-303;
- Кононов А.Н. Личность педагога как доминирующий фактор развития личности ученика // Гуманитарные науки в XXI веке: Материалы XXXIII Международной научно-практической конференции (10.08.2016). — М.: Издательство «Спутник +», 2016. — С.40-42.

**Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы
“Есенов колледжі” ЖШС
Педагог-психолог
Искалиева Рысжан Джумағалиевна**

ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ЖАНЫП КЕТУ СЕБЕПТЕРІ МЕН БЕЛГІЛЕРІ

Кәсіби жанып кету - бұл эмоционалды, когнитивті және физикалық энергияны біртіндеп жоғалту процесі, ол эмоционалды, психикалық сарқылу, физикалық шаршау, жеке басының бей-жайлығы және жұмыстың орындалуына қанағаттанудың төмендеуі белгілерінде көрінеді. Бұл жұмыс орнындағы сәтсіз шешілген стресстің нәтижесі ретінде қарастырылады. Көптеген мұғалімдер кәсіби қызметті тұрақсыздандыратын психикалық жағдайлардың (мазасыздық, көңілсіздік, депрессия, апатия, созылмалы шаршау) болуын атап өтеді.

Мысалы, жоғарыда айтылған эмоционалды жанып кету-бұл көптеген адамдар үшін теорияда немесе іс - жүзінде таныс симптом. 2019 жылы "Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы" арудың халықаралық классификациясының қайта қаралған нұсқасына кәсіби жанып кету синдромын енгізді, бұл мәселе шын мәнінде ең мұқият назар аударуды қажет ететінін растады.

«Жанып кету» терминін американдық психиатр Дж. Фрейденбергер 1974 жылы кәсіби көмек көрсету кезінде клиенттермен, эмоционалды қарқынды атмосферадағы пациенттермен қарқынды және тығыз қарым-қатынаста болған сау адамдардың психологиялық жағдайын сипаттау үшін енгізген. Бастапқыда бұл термин өзінің пайдасыздық сезімімен шаршау, сарқылу күйі ретінде анықталды.

Көбінесе жанып кету ұзақ мерзімді стресстік реакция немесе қарқындылық ортасындағы ұзақ мерзімді кәсіби стресстен туындайтын синдром ретінде қарастырылады. Осыған байланысты жанып кету синдромы бірқатар авторлар психикалық жанып кету синдромы немесе кәсіби жанып кету синдромы ретінде қарастырды.

Қазіргі уақытта психикалық жанып кетудің мәні мен оның құрылымы туралы бірыңғай көзқарас бар. Қазіргі заманғы мәліметтерге сәйкес, «психикалық сарқылу» әлеуметтік саланың мамандықтарында

көрінетін физикалық, эмоционалдық және психикалық сарқылу күйін білдіреді. Жанып кетудің проблемасының өзектілігі қоғамның мұғалімнің жеке басына қойылатын талаптарының артуына байланысты, өйткені бұл мамандық үлкен әлеуметтік мәнге ие.

Қазіргі таңда білім беру мекемелерінің тәжірибесінде педагогтер жиі жанып кету проблемасына тап болады. Өкінішке орай, мұны әркім өз бетінше жеңе алмайды. Жанып кетудің даму динамикасы - бұл тек жеке процесс.

Жасыратыны жоқ, көптеген жылдар бойы өздерін жұмысқа беретін педагогтар бар, бірақ сонымен бірге олардың жұмысы назардан тыс қалады және бағаланбайды. Адам жақсы жұмыс істейтін сияқты, әріптестерінің құрметіне ие, оқушылармен және ата-аналармен қарым-қатынас орнатылған, бірақ мұғалімнің жұмысын оқу орнының әкімшілігі бағаламайды. Көбінесе жоғары талаптар қойылады, олар мүмкін емес (әр сыныпта, тіпті әр мектепте де олимпиада қатысушысын дайындауға, оқу үлгерімінің жоғары сапасына жету). Осылайша, осы факторлардың жиынтығы кәсіби және эмоционалды жанып кетудің қаупін арттырады.

Яғни, алдымен айтарлықтай энергия шығындары байқалады. Синдром дамыған сайын шаршау сезімі пайда болады, ол біртіндеп көңілсіздікке, оның жұмысына деген қызығушылықтың төмендеуіне жол береді. Жанып кету - бұл салыстырмалы түрде тұрақты жағдай, бірақ егер тиісті қолдау болса, онымен сәтті күресуге болады.

Кәсіби жанып кетудің үш белгісі бар:

- Өзін-өзі бағалаудың төмендеуі (мұғалімдер агрессия мен үмітсіздікке айналатын дәрменсіздік пен немқұрайлылықты сезінеді);
- Жалғыздық (басқалармен қалыпты байланыс орната алмауы);
- Эмоционалды сарқылу (жинақталған апатия, шаршау психологиялық ауруларға әкеледі).

Жанып кетудің ықтимал салдары:

- Жанып кету жеке өмірге әсер етеді. Жақын адамдармен жанжалдасып, түсініспеушілік пайда болады. Отбасы зардап шегеді.
- Тиімділік төмендейді. Басшылық және ата-аналар сізге риза болмауы мүмкін. Нәтижесінде жұмыстан айырылуыңыз мүмкін
- Көбіне жанып кетудің соңғы кезеңі денсаулыққа кері әсер тигізеді. Қан қысымының жоғарылауы, ұйқысыздық және депрессия, психоз, невроз пайда болады. Өмір сапасы зардап шегеді.

Кәсіби жанып кетудің алдын-алу шаралары немесе кеңес жаднамалары:

1. Серуендеп келіңіз. Мүмкіндік болса, таза ауаға шығып, серуендеп келіңіз. Жұмыс уақытында кеңсеңізден шығуға болмаса, кеңсеңіздің ішін аралап қайтыңыз. Басқа қабаттағы әріптесіңізге, бұрыштағы ешкім отырмайтын бөлмелерге соғып келіңіз. Бастысы орныңыздан тұрып, компьютерден бірнеше минутқа болса да демалыңыз. Осы уақытта ойыңыз жинақталып, жұмысқа жаңа қарқынмен кірісе аласыз.

2. Кітап оқыңыз. Кітап оқу — көңілді басқа нәрсеге аударып, сәтсіздіктерді ұмытудың бірден-бір жолы. Ертегі, шытырман оқиғаға толы әңгімелер осы жағдайға дәл келеді. Бастысы кітап оқу арқылы ойыңыз басқа жерге ауысып, қиындықтарыңыз алыс жерде қалуы керек. 5 минуттық кітап терапиясынан кейін өзіңізді әлдеқайда жақсы сезінесіз.

3. Қызықты бейнебаян қараңыз. Жұмыстан 5 минутқа демалып, ғаламтордан қызықты, күлкілі бейнебаян тауып қараңыз. Стресс осындай дауадан кейін өзімен-өзі жоғалып кетпек.

4. Шай ішіңіз. Кофе емес, шай! Кеңсеңізде емдік шөпті шай болса, тіптен жақсы. Шай қайнатқанша, сергітіп, тыныштандыратын дәрілік шайдың әсерінен де біраз демалып қаласыз.

5. Терең демалыңыз. Қиындық жайлы ойланып, уайымдап отырғанда, тынысыңыз жиілеп, ағзаңызға ауа жетіспейді. Сол себепті тынысыңызды дұрыстауға тырысыңыз. Кеудемен емес, ішпен дем алып көріңіз. Дәрігерлердің айтуынша, осындай тыныс жаттығулары кез келген ауруды тез арада басып, ағзаның жұмысын жақсартады. Ал денесі саудың көңілі де жайлы болады емес пе?

Деніңіз сау, көңіліңіз жай, мақсатыңыз айқын, бағдарыңыз нақты болсын қазіргі заман ұстазы!

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ӘДІСКЕРДІҢ АТА-АНАЛАРМЕН БАЙЛАНЫС ОРНАТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Мектепке дейінгі білім беру жүйесі қоғамның болашағын қалыптастыратын маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде баланың тұлғалық дамуының негіздері қаланады, оның ойлау қабілеттері мен шығармашылық ізденісі дамиды. Мектепке дейінгі ұйымдағы білім беру мен тәрбие процесі тек педагогикалық қызметкерлердің ғана емес, сонымен қатар ата-аналардың да тікелей қатысуымен жүзеге асырылады. Бұл ретте әдіскердің ата-аналармен байланыс орнатудағы рөлі ерекше. Әдіскер — мектепке дейінгі білім беру ұйымында тәрбие мен оқыту процесінің сапасын арттыру, педагогикалық жұмысқа қатысты мәселелерді шешу үшін маңызды тұлға. Ата-аналармен тиімді байланыс орнату әдіскердің кәсіби міндеттерінің бір бөлігі болып табылады.

Әдіскердің рөлі және міндеттері. Мектепке дейінгі ұйымдағы әдіскердің басты міндеті — білім беру мен тәрбие процесін басқару, педагогикалық қызметті үйлестіру, сондай-ақ тәрбие мен білім беру сапасын арттыру үшін тиісті әдістемелік құралдарды ұсыну. Әдіскердің бірқатар қызметтері педагогтарға әдістемелік қолдау көрсету, балалардың білімін бақылау, педагогикалық жұмысты ұйымдастыруды қамтиды. Сонымен қатар, әдіскердің маңызды міндеттерінің бірі — ата-аналармен дұрыс және тиімді байланыс орнату. Әдіскер мен ата-аналар арасындағы байланыс — баланың дамуы мен тәрбиесіне әсер ететін маңызды фактор. Әдіскер ата-аналармен бірлесіп жұмыс істей отырып, баланың дамуына арналған әдістемелік көмек көрсету, тәрбие үдерісін үйлестіру, сондай-ақ ата-аналарға балаларын тәрбиелеуге қатысты ақпараттар беру сияқты мәселелерді шешеді. Әдіскердің ата-аналармен жұмыс істеуі мектепке дейінгі ұйымның білім беру үдерісінің сапасына және балалардың психоэлеуметтік даму деңгейіне тікелей әсер етеді.

Ата-аналармен жұмыс істеудің тиімді әдістері. Әдіскердің ата-аналармен байланысын тиімді ету үшін бірнеше әдістемелік тәсілдер бар. Бұл тәсілдер балалардың дамуын қолдау мен ата-аналарға білім беру процесіне қатысуға мүмкіндік береді.

1. Ата-аналармен кездесулер мен конференциялар өткізу. Әдіскерлердің ата-аналармен жиі кездесулер өткізуі балалардың дамуы мен тәрбиесіне қатысты пікір алмасуға мүмкіндік береді. Мұндай кездесулерде ата-аналар балалардың оқу процесіндегі жетістіктері мен қиындықтары туралы ақпарат алып, педагогтардың кеңесін тыңдай алады.

2. Ата-аналарға арналған оқу семинарлары мен тренингтер ұйымдастыру. Әдіскерлердің ата-аналарға арналған арнайы семинарлар мен тренингтер өткізуі балалардың тәрбиесіне қатысты маңызды білім алуға көмектеседі. Семинарлар барысында ата-аналар тәрбие мәселелері, балалардың мінез-құлқы, психологиялық ерекшеліктері туралы кеңестер алады.

3. Жеке консультациялар. Әдіскерлер ата-аналармен жеке консультациялар жүргізу арқылы олардың әрқайсысына балаларының дамуындағы ерекшеліктер мен мәселелер туралы ақпарат бере алады. Бұл әдіс балалардың жеке тұлғалық дамуын, оқу мен тәрбие саласындағы нақты сұрақтарды шешуге мүмкіндік береді.

4. Ата-аналарға арналған ақпараттық материалдар. Әдіскерлер ата-аналарға әртүрлі әдістемелік материалдар, оқу бағдарламалары, балаларға арналған қызықты ойындар мен тапсырмалар ұсына алады. Бұл материалдар ата-аналарға балаларын тәрбиелеу мен оқытуда тиімді көмек береді.

5. Құжаттама мен есеп беру. Әдіскердің ата-аналарға баланың оқу нәтижелері мен тәртібі туралы деректерді жүйелі түрде ұсынуы өте маңызды. Ата-аналарға нақты ақпараттар мен есептерді беру, олардың балаларының дамуындағы өзгерістер мен жетістіктер туралы айту олардың бала тәрбиесіне деген жауапкершілігін арттырады.

Әдіскердің ата-аналармен байланысындағы психологиялық аспектілер

Әдіскердің ата-аналармен жұмысында психологиялық аспектілер де маңызды рөл атқарады. Әдіскер мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынас сенімді және ашық болуы тиіс. Бұл үшін әдіскер ата-аналармен жылы, достық қарым-қатынас орнатып, олардың ұсыныстары мен пікірлеріне құрметпен

қарауы қажет. Сондай-ақ, әдіскер ата-аналардың әртүрлі қажеттіліктерін ескере отырып, олардың сұрақтарына нақты әрі түсінікті жауап беруі керек. Әдіскердің ата-аналармен жұмысындағы психологиялық тұрғыдан сауатты тәсілдері ата-аналардың білім беру процесіне деген сенімін нығайтады.

Қорытындылай келе қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде әдіскердің ата-аналармен байланыс орнатудағы рөлі өте маңызды. Әдіскерлердің ата-аналармен тиімді жұмыс істеуі балалардың психологиялық және танымдық дамуына оң әсер етеді. Олардың бірігіп жұмыс істеуі тәрбие мен білім беру сапасын арттыруға көмектеседі. Әдіскерлер ата-аналармен түрлі әдістер арқылы тұрақты байланыс орнату, оларға білім беру үдерісіне қатысу мүмкіндігін беру, сондай-ақ балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып тәрбие мен оқыту процесін ұйымдастыру арқылы мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы жұмысты тиімді етеді. Әдіскердің ата-аналармен байланыс орнатуы баланың толыққанды дамуына, оның тұлғалық және әлеуметтік қалыптасуына ықпал етеді.

Астана қаласы
Әбіш Кекілбаев атындағы Vinom school мектеп - лицейі
Бастауыш сынып мұғалімі
Усеева Гульвира Жақыпбекқызы

ТОПЫРАҚТЫҢ ҚАНДАЙ ҚАСИЕТІ БАР?

Білім беру ұйымының атауы				
Пәні:		Жаратылыстану		
Бөлім:		Топырақ		
Педагогтің аты-жөні:		Усеева Г Ж		
Күні:				
Сынып:		3ә		
Сабақтың тақырыбы:		№19 сабақ Топырақтың қандай қасиеті бар?		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		3.3.4.2 топырақтың құнарлылығын құрамына қарай зерттеу (құм, саз, өсімдіктер мен жануарлардың қалдықтары, су, ауа) 3.1.2.2 жүргізілген эксперимент нәтижесін құрылған жоспарға сәйкес көрсету мен қорытынды жасау;		
Сабақтың мақсаты		Топырақтың қасиеті туралы біледі		
Құндылықтар:		Сабақ құндылығы: Жасампаздық және жаңашылдық		
Қаңтар айы: Заң және тәртіп		Апта дәйексөзі: Әділ заң- аспан тірегі		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті		Оқушының әрекеті	Бағалау
				Ресурстар

Сабақтың басы 5 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру -Көңіл-күйлеріңіз қалай? -Керемет! (қолдарын көтереді) -Сабаққа дайындығың қалай? -Тамаша! (алақандарын шапалақтайды) -Ыңғайларың қалай? -Ғажап! (қолдарын көтереді) -Ендіше сабағымызды бастайық! -О, о, о! бас бармағың көтереді!	Өлең жолдарын хормен оқиды	Диагностика «Көңіл-күй» 	Суреттер
Өткенді пысықтау 5 минут	Өткенді пысықтау 1. Оқулықтағы топырақ жайлы мәліметтерді оқу және қосымша мәліметтер жинақтап келу. 2. Біліміңді тексер! Өткен тақырып бойынша тест сұрақтары 1. Топырақтың құрамына нелер кіреді? а) ауа, су, қарашірік, құм, саз b) құм, саз, ағаш, жапырақ c) жәндіктер мен өсімдік қалдықтары 2. Топырақ деген ...: a) құм мен тас b) саз балшық c) жердің өсімдік өсетін беткі қабаты 3. Қарашірік дегеніміз....: a) топырақ бетіндегі заттар b) жердің беткі борпылдақ қабаты c) шіріген өсімдіктер мен жануарлардың қалдықтары	Өткенді пысықтайды Тест тапсырмаларын орындайды	Дескриптор: Оқулықтағы топырақ жайлы мәліметтерді оқиды және қосымша мәліметтер жинақтап айтады-16 Өткен тақырып бойынша тест сұрақтарына жауап береді-16 	Оқулық Тест парақтары
Сабақтың ортасы 20 минут	Құндылық мақсаты: Түрлі объектілердің жеке белгілерін салыстыра білу, заттарды жалпы белгілер бойынша талдау, біріктіру Жаңа тақырып 1-тапсырма «Тәжірибе алаңы» әдісі Топырақтың түсі. Оқушыларды шағын топтарға бөлу. Әр топқа әртүрлі топырақ салынған үш пластикалық стақандар тарату Топырақтардың түсі неге әртүрлі екенін, құрамында қандай заттың көбірек екенін топта талқылау және ойларын ортаға салуға қолайлы жағдай туғызу. ФС тапсырмасы 2-тапсырма Топырақтың борпылдақтығы. Стақандардағы топырақпен эксперимент жүргізу. Саз бен қаратопырақ стақандарынан бір уыс топырақ алып, екі алақанға қысу. Алақанды ашу. Не өзгерді? - Қай жерде ауа көбірек екен? - Топырақтың ішінде ауа қай жерде болады? - Сазды топырақты қалай атауға болады? - Құрамында ауа көп топырақты қалай атайды? - Топырақта ауа не үшін керек? - Топтың ортақ шешімін кестеге толтырып, басқалармен ой бөлісу.	Тапсырманы орындайды Тәжірибе жасайды	Дескриптор: Топырақтардың түсі неге әртүрлі екенін, құрамында қандай заттың көбірек екенін анықтайды-26 Тамаша жұмыс! Дескриптор: Топырақтың борпылдақтығы туралы біледі, дәлелдейді-16 Жарайсындар!	Оқулық Жұмыс дәптері Суреттер

Сергіту сәті 2 минут Сабақты қорыту 8 минут Кері байланыс 5 минут	Сергіту сәті Топтық жұмыс 3-тапсырма Топырақтың басты қасиеті. Тақтаға «құнарлылық» сөзін жазу. Жазылған сөздің түбірін анықтау. - Құнарлы топырақ дегенді естулерің бар ма? - Құнарлы топырақ деген нені білдіреді? - Қандай топырақ ең құнарлы деп ойлайсыңдар? - Неге? Бірлескен жұмыс ЕҚБ және ЕҚБ Мәтінмен жұмыс. Мәтінмен танысқан соң, жұпта борпылдақ және құнарлы, сазды және құмды топырақты салыстырып сипаттау. (Венн диаграммасы) Топтық жұмыс 5-тапсырма Зертте. Топырақта су қалай қозғалады? Зерттеу жүргізуге арналған нұсқаулық А) Әр топ зерттеу сұрақтарын дайындап, болжам жасау. - Топырақтағы су қай бағытта қозғалады? - Болжамдарды тексеру үшін не істеу керек? Ә) Әр топ эксперимент жоспарын құру. Біреуінде топырақ, екіншісінде тастар салынған стақандарға аздап су құю. Біраз уақыттан кейін стақандардың түбіне қарау. Су көріне ме? Б) Қорытындыны жазу. Үй тапсырмасы 6-тапсырма Сен білесің бе? Бақшада көгөністен басқа не өсетінін біл. Арамшөптің сұрпы бойынша топыраққа ненің жетіспейтінін, оның құрамын қалай өзгерту керектігін анықтауға болатынын айт. Кері байланыс 	Кестені толтырады Тапсырманы орындайды Үй тапсырмасын алады Кері байланыс жасайды	 Тамаша жұмыс орындадыңдар! Дескриптор: Топырақта су қалай қозғалатынын анықтайды-1б Зерттеу жұмыстарына қорытынды жасайды-1б «Жұлдыздар шеруі» әдісі	Оқулық Оқулық Оқулық Суреттер Кері байланыс тақтасы
--	---	---	---	--

**Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Қоянды ауылы
«№35 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Мектепалды сыныбының тәрбиешісі
Каримова Айдана Армиевна**

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДАМУШЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТӘЖІРИБЕДЕ ҚОЛДАНУ

Қазіргі уақытта инновациялық қызмет саласына жеке мектепке дейінгі мекемелер мен жаңашыл педагогтар ғана емес, барлық дерлік мектепке дейінгі мекемелер кіреді, осылайша, инновациялық қайта құрулар жүйелі сипат алуда. Мектепке дейінгі мекемелердің жаңа түрлері мен профильдері, баланың жеке даралығына және оның жанұясының қажеттіліктеріне бағытталған оқу-тәрбие процесінің вариативтілігін қамтамасыз ететін жаңа білім беру бағдарламалары жасалды. Білімді жаңарту үдерісін адамдар ұйымдастырады. Демек, оны жобалау, іске қосу және қолдау инновациялық қызметті ұйымдастырушылар ғылым жетістіктеріне және қоғамның қажеттіліктеріне сүйенетін дәрежеде тиімдірек болады.

Мектепке дейінгі білім берудің қазіргі стандарттары бала тұлғасын дамытудың бірнеше негізгі бағыттарын ажыратады, олардың бірі жеке білім беру саласы ретінде оқу-тәрбие жұмысының белгілі бір мазмұнын көздейтін және даму критерийлері бар танымдық даму болып табылады. «Танымдық даму» білім беру бағыты қиял мен шығармашылық белсенділікті дамытуды, қоршаған дүниенің объектілері, осы заттардың қасиеттері мен байланыстары (пішіні, түсі, өлшемі, саны, саны, бөлігі және бүтіндігі, кеңістік пен уақыт, т.б.) туралы түсініктерді қалыптастыруды көздейді.

Қарқынды дамып келе жатқан, түрлі ақпарат ағыны үлкендерді ғана емес, балаларды да бойына сіңіріп жатқан заманда баланың әлі жетілмеген санасын дұрыс жолға бағыттау маңызды. Бала ой еңбегінің әдісін, ойлау, дұрыс талдау, синтездеу қабілетін меңгеруі керек.

Баланы ойлауға үйрету үшін бұл процесті қызықты және танымды ету керек. Бұған әртүрлі әдістер арқылы қол жеткізіледі, олардың арасында менің балалармен жұмысымда оқу ойыны ерекше орын алады. Танымдық дамытуға арналған оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда В.Воскобовичтің оқу ойындарын өз жұмысымда сәтті пайдаланамын. Бұл ойын технологиясы керемет ойын кеңістігін құруды қамтиды, топтың объектілік-кеңістіктік ортасында балаларды тамаша қойылымдарда ойнауға, әртүрлі ертегі кейіпкерлерімен, жан-жануарлармен танысуға шақырады.

В.В.Воскобовичтің ойын дамыту процесіне балаларды қатыстыру баланың шығармашылық дамуына, танымдық процестеріне, зейінін белсендіруіне мүмкіндік береді. Бұл жай ғана ойындар емес – бұл балаларды ойлауға, шығармашылыққа баулитын ертегілер, шытырман оқиғалар, күлкілі кейіпкерлер. Сонымен қатар ертегі кейіпкерлері өз ертегілерімізді жасауға септігін тигізеді.

В.В.Воскобовичтің ойындары сенсорлық және танымдық қабілеттердің, кеңістіктік және логикалық ойлаудың, елестетудің, зейіннің еріктілігі мен шоғырлануына ықпал етеді. Ойын арқылы балалар сандардың сандық құрамы туралы түсінік алады, бөлшек және геометриялық пішіндермен, дыбыстар мен әріптермен танысып, оқу мен жазуды үйренеді. Жиынтықтағы барлық ойындар балалардың логикалық-математикалық дамуына, жобалау жаттығуларына, сенсорлық және танымдық қабілеттерін, көзді және екі қолдың ұсақ моторикасын дамытуға бағытталған, сонымен қатар олар психикалық процестердің (зейін, есте сақтау, ойлау, шығармашылық қиял) жақсартуға ықпал етеді.

Ойын технологиясы мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес келеді және баланың дамуының барлық саласын (әлеуметтік-коммуникативтік, когнитивтік, сөйлеу, көркемдік-эстетикалық, физикалық) қамтиды. Білім беру стандарты балалардың зияткерлік, шығармашылық, танымдық, психикалық, физикалық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дамуы үшін үйлесімді жағдайлар жасауға бағытталған. В.Воскобовичтің ойын технологиясының даму бағыттарына мемлекеттік білім беру стандартының қойған мақсаттары мен міндеттері сәйкес келеді. Сондай-ақ балалармен бірлескен іс-әрекетте технологияларды қолдану, оларды практикада пайдалану нақты білім беру мәселелерін шешуге және оқу үдерісінің сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретінін атап өткім келеді.

Воскобовичтің оқу ойындарын педагогикалық процесте қолдану балалармен үйреншікті іс-әрекеттен танымдық ойын әрекетіне көшуге мүмкіндік береді. Ойын баланың шығармашылық қабілеттерінің көрінуін ынталандырады, оның тұлғалық дамуына жағдай жасайды. Оның оқу ойындары - көп функциялы. Осы ойындардың көмегімен тәрбиешілер көптеген оқу тапсырмаларын шеше алады. Оның ойындарының мақсаты - балалардың шығармашылық, танымдық деректерін, интеллектуалдық, ақыл-ой және математикалық қабілеттерін дамыту.

Ойындық танымдық әрекетті ұйымдастыруда ересек адамға ерекше рөл беріледі. Біз балаларды ертегі кейіпкерлерімен және бейнелі терминологиямен таныстырамыз, баланың қабілеті мен қызығушылығына қарай ойын тапсырмаларын таңдаймыз, олармен ойнаймыз, оқытамыз.

В.В.Воскобович технологиясының дамытушы ойындарын іс жүзінде қолданып көрген, ойнаған балалар бастауыш сыныпқа жақсы даярланған, оқу, жазу, санау дағдыларын оңай меңгерген келеді. В.В. Воскобовичтің танымал ойындарының бірі «Игровой квадрат», «Геоконт», «Чудо», «Математические корзинки», «Чудо-головоломки», «Конструктор букв», «Ларчик» ойындары. Бұл ойындар мектеп жасына дейінгі балалардың даму үрдісін арттырады.

«Геоконт» — немесе оны «шегелері бар тақтайша» немесе «түрлі-түсті өрмек» деп атайды. Ол координаттық үлдір жағылған шеге тақтайша түрінде болады. Ойын алаңына пластмасса шегелер бекітілген және оларға түрлі-түсті «динамикалық» резеңкелер тартылып тағылады. Осындай құрылымдау нәтижесінде пәндік мүсіндер, геометриялық пішіндер, айшықтар, сандар, әріптер шығады.

В.В. Воскобович ойындары бойынша сабақтар барысында педагогтың келесілерге баса назар аударғаны жөн:

- Дайындық. Балаға ойынды ұсынар алдында алдымен әдістемелік кеңестермен және ойынның өзімен танысып алу;
- Сөйлеу. Негізінен балалар қолмен жұмыс істеп, аз сөйлейді. Сабақ барысында баладан оның не істеп жатқанын, не себепті басқасын емес, дәл сол пішінді таңдап алғанын сұрау, ертегі тапсырмасын мазмұндап беруін сұрау немесе жаңа сюжет ойлап табу.
- Орнықтылық. Ойын материалдарымен ойнай отырып, бала көбінесе бір қалыпта отырады. Балалардың жастық ерекшеліктерін есепке алып, «ойын қызығына» түсіп кеткен балалардың назарын басқаға уақытылы аударған жөн.
- Ыждаһаттылық. В.В. Воскобович құралдарымен ойын үшін ыждаһаттылық қажет. Кез-келген бала оған шыдай алмайды.

В. Воскобовичтің оқу ойындарының басты ерекшелігі - әдеттегі шеңберді өзгертпей немесе қайта құрмай, тұрақты ойын процесіне енгізудің қарапайымдылығында. Ал бұл ертегілердегі ересек адам жасына, тәжірибесіне қарамастан баланың толыққанды серіктесіне айналады.

Балаларды оқытудың басты міндеті – оларға дайын білім беру емес, олардың өзі «ашылулар» жасайтын, мәселелік міндеттерді шешу арқылы жаңа нәрсені үйренетін балалардың іс-әрекетін ұйымдастыру. Осылайша, оқыту процесінде қолданылатын ойын сәттері, оқу мен жаңалық ашу қуанышы балалардың танымдық мотивациясын қалыптастырады.

Павлодар облысы әкімдігі Павлодар облысы білім беру басқармасының
"Дарынды балаларға арналған Абай Атындағы гимназия" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәнінің мұғалімі, жаратылыстану ғылымдарының магистрі, педагог-зерттеуші
Сыздыкова Айнур Алтынсариновна

«3D МОДЕЛЬДЕУ МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: САНДЫҚ ӨНЕР МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҮЙЛЕСІМІ»

Бүгінгі таңда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы көптеген салаларда үлкен өзгерістерге алып келуде. Соның ішінде 3D модельдеу мен жасанды интеллект (AI) ғылым мен техниканың дамуына жаңа серпін беріп отыр. Бұл екі технология бірлесіп жұмыс істегенде, шығармашылық пен инженериядағы шексіз мүмкіндіктерді ашады. Осы мақалада біз 3D модельдеу мен жасанды интеллекттің не екенін, олардың байланысын және болашақтағы рөлін қарастырамыз. Қазіргі цифрлық дәуірде 3D модельдеу мен жасанды интеллект технологиялары білім беру, ойын индустриясы, медицина, инженерия сияқты көптеген салаларда маңызды рөл атқаруда. Бұл технологиялар процестерді оңтайландырып, адам еңбегін жеңілдетеді және шығармашылық мүмкіндіктерді кеңейтеді.

3D модельдеу – бұл үш өлшемді объектілерді компьютерлік бағдарламада құру процесі. 3D модельдер түрлі салаларда кеңінен қолданылады: анимация, ойын индустриясы, инженерия, медицина және білім беру. 3D модельдеу арқылы дизайнерлер мен инженерлер нақты өмірдегі заттарды виртуалды ортада жасап, оларды әртүрлі мақсатта қолдана алады [1].

Жасанды интеллект 3D модельдеуді жеңілдету үшін көптеген тәсілдермен қолданылады. Қазіргі кезде AI көмегімен:

- Автоматты 3D модельдер жасау – нейрондық желілер 2D суреттерден 3D модельдер құра алады;
- Текстура және материалдарды автоматты түрде таңдау – AI нысанға сәйкес түстер мен текстураларды автоматты түрде қоса алады;

Мысалы, Google мен NVIDIA компаниялары жасанды интеллект негізінде 3D объектілерді автоматты түрде генерациялайтын технологияларды жасап шығаруда. Бұл болашақта модельдеуді әлдеқайда оңай және жылдам процесс етеді [2].

3D модельдеу мен жасанды интеллект көптеген салаларда үлкен рөл атқарады.

- Ойын индустриясы – AI ойын кейіпкерлерінің қозғалысын жақсартады, ал 3D модельдер ойын әлемін шынайырақ етеді.
- Анимация және кино – AI арқылы анимациялық фильмдердегі кейіпкерлердің қозғалысы табиғи болып көрінеді.
- Медицина – Дәрігерлер адамның ішкі ағзаларын 3D модельдеу арқылы зерттеп, операцияларға дайындалады.
- Инженерия және сәулет – Үйлердің, көпірлердің және басқа да құрылыстардың 3D модельдері жасалып, қауіпсіздік деңгейі бағаланады [3].

Сонымен қатар, жасанды интеллект көмегімен бірнеше креативті 3D модельдерді жылдам әрі тиімді жасауға болады. ЖИ алгоритмдері күрделі пішіндерді автоматты түрде генерациялап, дизайн процесін жеңілдетеді.

Сурет-1 «3D модельдеуге арналған жасанды интеллект түрлері»

Жоғарыда көрсетілген 1-ші суреттегі жасанды интеллектілердің әрқайсысы 3D модельдерді құру, өңдеу және қолдану процесін жеңілдетуге көмектеседі.

1. 3DFY.ai – Жасанды интеллект негізінде 3D модельдерді автоматты түрде генерациялайтын платформа. Ол әсіресе коммерциялық және өнеркәсіптік жобаларда қолданылады.

2. TurboSquid – Дүниежүзі бойынша ең танымал 3D модельдер маркетплейсі. Мұнда дизайнерлер мен әзірлеушілер үшін әртүрлі санаттағы 3D модельдерді сатып алуға немесе сатуға болады.

3. Tripo – ЖИ көмегімен жылдам 3D модельдер жасауға арналған құрал. Ол көбінесе мобильді қосымшалар мен ойындар үшін қолданылады.

4. Avaturn – Адамның бет-әлпетіне негізделген 3D аватарлар жасауға мүмкіндік беретін ЖИ платформасы. Виртуалды шындық пен ойын индустриясында жиі қолданылады.

5. CGTrader – 3D модельдерді сатып алу және сату үшін қолданылатын платформа. Сондай-ақ, бұл жерде 3D дизайнерлерге арналған фриланс қызметтері бар.

6. Nearpod 3D – Білім беру саласына бағытталған 3D платформа, мұнда оқушылар интерактивті сабақтар арқылы 3D модельдерді зерттей алады.

Бұл құралдар 3D модельдеу процесін айтарлықтай жеңілдетіп, шығармашылық пен технологияның тоғысуын қамтамасыз етеді [7].

Оқушылар осы жасанды интеллект құралдарымен қызыға жұмыс жасап, өздерінің шығармашылық қабілеттерін дамытты. Олар 3DFY.ai, Avaturn және Tripo сияқты платформаларды пайдаланып, бірнеше ерекше және креативті 3D модельдер құрастырды. Нәтижесінде, олардың жұмыстары ойын индустриясы, білім беру және дизайн салаларына арналған инновациялық жобаларға айналды.

Сурет-2 «3D модельдеуге арналған жасанды интеллектілерді қолдану барысы»

Мектеп оқушылары үшін 3D модельдеуді үйренуге арналған қарапайым бағдарламалар бар:

- Tinkercad – өте оңай интерфейсі бар, бастауыш сынып оқушыларына да қолайлы.
- Blender – күрделі әрі қуатты құрал, кәсіби 3D модельдеу үшін қолайлы.
- SketchUp – сәулет пен дизайнға қызығатындар үшін ыңғайлы бағдарлама.

Бұл бағдарламаларды меңгеру арқылы оқушылар өз идеяларын виртуалды ортада жүзеге асырып, шығармашылық қабілеттерін дамыта алады.

Жасанды интеллект пен 3D модельдеу болашақта көптеген жаңа мүмкіндіктер ашады. Мысалы:

- AI көмегімен толықтай виртуалды әлемдер құру;
- 3D модельдеудің білім беру саласындағы кеңінен қолданылуы;
- Робототехника мен жасанды интеллекттің бірігуі арқылы жаңа өнертабыстардың пайда болуы.

Бүгінде 3D модельдеу мен жасанды интеллектті меңгеру – болашақта табысты мансапқа апаратын маңызды қадам. Бұл технологиялар білім беру, ойын индустриясы, медицина және инженерия сияқты көптеген салаларда кең қолданыс табуда. Олар процестерді оңтайландырып, шығармашылық

мүмкіндіктерді арттырады. Оқушылар үшін 3D модельдеу мен AI-ды үйрену креативті ойлау қабілетін дамытып, бәсекеге қабілетті маман болуға мүмкіндік береді.

Оқушылар 3D модельдеу арқылы күрделі объектілер құрып, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Blender, Tinkercad, Fusion 360 сияқты бағдарламаларды меңгеру арқылы олар сандық жобалау дағдыларын жетілдіріп, 3D принтерде нақты өнімдер жасауға мүмкіндік алады. Жасанды интеллектті қолдану модельдеуді автоматтандырып, текстуралар мен пішіндерді оңтайландыруға көмектеседі. Сонымен қатар, олар анимация, ойын дизайны және инженерия салаларында тәжірибе жинақтап, түрлі жарыстарда өз қабілеттерін шыңдайды. Бұл білімдер болашақта олардың кәсіби деңгейде дамуына және табысты маман болуына жол ашады.

Сонымен қатар, мектебіміздегі дарынды оқушылар 3D модельдеу бойынша бірнеше конкурсқа белсене қатысып, жоғары жетістіктерге қол жеткізді. Олар өздерінің креативті жобаларын ұсынып, инновациялық идеяларымен қазылар алқасын таңғалдырды. Нәтижесінде, оқушыларымыз жүлделі орындарға ие болып, мектеп намысын абыроймен қорғады. Осы жетістіктеріміздің дәлелі ретінде төмендегі суреттерден оқушылардың жұмыстары, марапаттары мен дипломдарын тамашалай аласыздар.

Сурет-2 «Мектеп ЭКО жүйесінің 3D моделі»

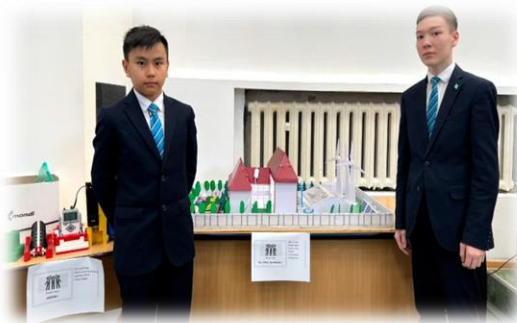

Сурет-

2 «STEM DAY-2023» Республикалық жобалар конкурсы

Қорытындылай келе, жасанды интеллект пен 3D модельдеу қазіргі заманғы технологиялар мен шығармашылықтың үйлесімін көрсетеді. Оқушылар осы құралдарды пайдалана отырып, өздерінің бірегей 3D модельдерін жасап, жаңа дағдыларды меңгерді. Бұл тәжірибе олардың цифрлық дизайн мен инженерия салаларында болашақ мүмкіндіктерін кеңейтуге көмектеседі. Жасанды интеллекттің 3D модельдеуге ықпалы артып келе жатқандықтан, оның білім беру мен кәсіптік даму бағытындағы маңызы зор. Осы технологияларды меңгеру оқушылардың болашақ инновацияларға қосатын үлесін арттыра түседі.

Қолданылған әдебиеттер

1. Әбілқасымова, А. Қ. «Цифрлық технологиялар және 3D модельдеу» – Алматы: Қазақ университеті, 2021.

2. Сейдахметов, Ж. Н. «Жасанды интеллект негіздері» – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Құрманғалиева, Л. Б. «3D модельдеу және оның қолдану салалары» – Алматы: Жоғары білім, 2019.
4. Есенғазиев, Ә. Т. «Информатика және сандық графика» – Шымкент: Оқулық, 2022.
5. Баймұхамедов, Р. С. «Қолданбалы информатика: 3D модельдеу және анимация» – Қарағанды: Полиграфия, 2020.
6. Ахметов, Б. А. «Инженерлік графика және 3D модельдеу» – Өскемен: Шығыс Қазақстан университеті, 2021.
7. Сүлейменов, Д. Қ. «Жасанды интеллект және нейрондық желілер» – Алматы: Қазақ ғылыми-зерттеу орталығы, 2023.
8. Мұқанов, Ә. Ж. «Цифрлық дизайн және үшөлшемді модельдеу» – Ақтөбе: Білім, 2022.
9. Brown, T. “Artificial Intelligence and 3D Modeling” – New York: Springer, 2022.
10. Wang, X. “Neural Radiance Fields for 3D Rendering” – Cambridge: Cambridge University Press, 2022.

Қостанай облысы, Қостанай ауданы, Тобыл қаласы.

**Н.Наушабаев атындағы мектеп- гимназия
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Ергалиева Майра Тюлюбаевна**

ОҚУШЫЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНА БАУЛУ-ТАБЫСТЫ ОҚЫТУДЫҢ НЕГІЗІ

Бастауыш сынып оқушылары бәрін білуге құмар келетіні мәлім. Әдетте олар сан алуан сұрақ қояды. Әрине, мұғалім барлық сұрақтарға жауап бере алады. Бірақ, қазіргі таңда сұрақтарға жауап беруге балалардың өздерін тартқан өте тиімді. Өйткені, балалар әркез жаңаны ашуға, ізденуге дайын болады. Олар байқағыш келеді және тәжірибе жасауды ұнатады. Сабақтағы зерттеу әрекеттері – танымдық және шығармашылық жұмысқа негізделген ғылыми үрдіс. Сондықтан сабақтағы оқушылардың зерттеу әрекеттерінің өзектілігі сөзсіз. Кез келген зерттеу іс-әрекет оқу үрдісімен, тақырыпқа сай жүру керек. Мұғалім жұмыс түрін өзі таңдайды: жұптық, топтық, жеке, ұжымдық жұмыс. Оқу үрдісі проблема тудыратын, ізденетін өздік жұмыс негізінде жүреді. Сонымен қатар, тапсырмалар баланы қызықтыратын, өз іс-әрекетінен ләззат алатындай болу қажет. Сабақтағы зерттеу 1-сыныптан бастап жүргізіледі. Әсіресе жаратылыстану сабағында зерттеулер жүргізілген өте қызықты болады. Жаратылыстану сабағында балалар өз бетімен қоршаған ортаны танып білуге талпыныс тудырады. Бірақ 1-сыныпта балалар мұғалімнің көмегін, қолдауын, жетелеуін қажет етеді. Сабақта зерттеу іс-әрекеттер үнемі және жүйелі түрде жүріп отырса, 2-4 сыныптарда оқушы бойында зерттеу дағдысы қалыптасады. Әрине, 1-сыныпта зерттеулер жүргізуде шамалы қиындықтар болды. Дегенмен, сабақтағы зерттеу іс-әрекеттерін жүргізуді бастап кеттік. Біріншіден, балаларға керек ақпаратты қайдан, қалай алуға болатыны түсіндірілді: мұғалімнен сұрау, оқулықтан не қосымша кітаптан іздеу, балаларға арналған энциклопедиядан іздеу, интернеттен тауып алу, зерттеу жүргізе отырып, бақылау. Керек нәрсенін барлығын жазып алу 1-сынып оқушысына қиын болғандықтан, тек тірек сөздерді ғана жазу немесе суретін салуға болатыны жеткізілді.

Бақылау, іздену, зерттеу, салыстыру нәтижесін ортаға салып талқылағаннан кейін мұғалімнің көмегіне жүгініп қорытынды шығару керек екені де айтылып өтті.

Бастауыш мектепте «Жаратылыстану» пәнінің оқу бағдарламасы зерттеу, ойлау, коммуникативтік дағдылар мен біліктіліктер негіздерінің қалыптасуына бағытталған. Жаратылыстану пәні бойынша «Дыбыс», «Жарық», «Магнит» және «Қозғалыс» тақырыптары бойынша оқушылармен тәжірибелер жасалды. Мысалы, оқушыларға дыбыстың таралуын зерттеп көру ұсынылды. Ол үшін қатты құбыр (рупор) жасап, оны көршісінің құлағына тигізіп, қатты және сыбырлап көршінің атын айтып көрді. Мұғалімнің көмегімен құбыр дыбыстың қатты шығуына себеп болады. Өйткені, оның бір шеті тар, екіншісі кең. Тар шетінен дыбыс кең жағына қарай тарайды да, қатты шығады деп қорытынды шығарды. Сонымен қатар, қандай денелер дыбыс шығаратынын анықтады. Ол үшін сызғыш қолданылды. Сызғыштың бір ұшын үстелге қойса, екінші ұшы үстелдің шетінен шығып тұруы тиіс. Балалар бос тұрған ұшын ақырын шертіп қалса, не болатынын анықтады. (Дыбыс пайда болады және қатты шығады) Енді бос тұрған ұшын қысқартып, тағы сызғышты саусақпен шертсе, дыбыс қалай шығатынын анықтады. (Дыбыс өте қатты шықпайды) Дыбыс дененің діріліне байланысты. Дене көбірек дірілдесе дыбыс қатты шығады, ал аз дірілдесе, дыбыс бәсеңдеу болады деп қорытынды шығарылды.

Магнит тақырыбына жасалған тәжірибелер балаларды қызықтыра түсті. Партада үйіліп жатқан әртүрлі ұсақ заттардың үстінен магнитті жүргізіп отырып магнитке тартылатын заттарды іздеді. Осы ретте оқушыларға құмырадағы суды төкпей, ішіндегі заттарды қалай алуға болатынын ойлануды ұсындым. Оқушылар түрлі әдіс-тәсілдерді іздеп, ең дұрысын таба білді: магнитті құмыраның қабырғасына жақындатып, жүргізу керек екенін ойлап тапты. Бұл тәжірибелердің қорытындысы: барлық заттар магнитке тартылмайды. Магнитке тек металл тартылады деп түйіндедік.

«Жарық» тақырыбына тәжірибелер жүргізу барысында қандай заттар жарықты өткізетінін зерттедік. Ол үшін балаларға мата, қағаз, картон, целофан, тегіс пластик, шыны құты, капрон, т.б. заттар таратылды. Сонымен қатар, жарық беретін денелердің қайсысы жарық бере алатынын зерттелді. Тәжірибе жасалып болған соң қорытынды жасалды: барлық заттар жарықты өткізе бермейді, тек жарықты шыны, целофан, түссіз пластик, капрон өткізеді. Жарық беретін заттардың барлығы жылу бере алмайды, жылуды күн, шам, қолшам, майшам береді. Мұғалімнің көмегімен ең жарық дене-күн екенін, ал жұлдыздар, ай жылу бермейтінін анықтады.

Қозғалыс тақырыбын зерттеулерді жүргізу үшін текше, тарақ, доп, сызғыш, ойыншық машина, қалам, т.б. заттар қолданылды. Осылардың қайсы тегіс партаның үстінде өз бетімен қозғала алатынын, өз бетімен қозғала алмайтынын зерттеп, дәлелдеп көрдік. (Шамалы итерсе доп пен машина қозғалады) Түрлі құстар, балықтар, жануарлар және көліктер ненің көмегімен қозғалатынын зерттеуге балалар аса қызығушылықпен кірісе кетті. Балалар аквариумдағы балықтарды, тордағы құсты, үй қояның бақылады. Топта олар не арқылы қозғалатынын талқылады. Соңында келесі қорытындыларға көз жеткізді: Денелер мен заттар кейбірі өздігінен, ал басқалары-күш түсіру (тарту, итеру) әсерінен қозғалады. Адамдар мен жануарлар аяқ, қанат, жүзбеқанаттар көмегімен жүгіреді, секіреді, жүреді, жүзеді, бауырымен жорғалайды.

Осындай зерттеулер барысында балалар білімді дайын түрде алмай, тақырыпқа сай зерттеулерді жүргізу арқылы тақырыпты меңгереді. Нәтижесінде оқушы бойында кең ауқымды дағдылар қалыптасады, қызығушылықтары артады, шығармашылық қабілеттері дамиды. Жас ұрпақтың дүниетанымын, ойлаудың ғылыми тәсілін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осы ретте мұғалімнің рөлі өте маңызды болып табылады. Өйткені, оқушыны зерттеу іс-әрекетіне жетелейтін, қолдайтын, үйрететін, бағыт бағдар беретін – мұғалім.

ҰЛТТЫҚ БОЛМЫСТЫ ҰРПАҚҚА ЖЕТКІЗУ: «ЖУСАН ИІСІ» ШЫҒАРМАСЫН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі — ұлттық құндылықтарды сақтап, оларды келешек ұрпаққа дұрыс жеткізу. Ұлттық болмысты жас ұрпаққа түсіндіру, халқымыздың тарихын, мәдениетін, дәстүрлерін үйрету арқылы оларды азаматтық санасы жоғары, рухани бай тұлға етіп тәрбиелеу маңызды. Бұл ретте, қазақ әдебиетінің шоқтығы шығармаларының бірі — Сайын Мұратбековтің «Жусан иісі» шығармасын оқыту арқылы осы мақсатқа жетуге болады.

Шығарманың мазмұнында ауыл өмірі, табиғат пен адамның байланысы, жас баланың қиындықтармен күресіп, өз болмысын сақтай отырып, өмір сүруі бейнеленеді. «Жусан иісі» шығармасы ұлттық болмысты түсінуге және сол болмысты жас ұрпаққа жеткізуге зор мүмкіндік береді. Бұл мақалада осы шығарманы оқытудағы жаңашыл әдістер мен ұрпақ тәрбиесінде атқаратын рөлі талқыланады.

1. Шығарманың мазмұны мен маңызы

«Жусан иісі» шығармасында *ауыл өмірінің тыныс-тіршілігі* (Біздің ауыл Ешкіөлмес деген кішкене қоңыр таудың дәл етегінде еді. Ұзыннан-ұзақ бір көше боп жоғарыдан төмен қарай созылып жататын.), *балалардың өмірі мен достығы* (.Біз, балалар, көшеде екіге жарылып ап, қағазға топырақ орап, бұрқылдата лақтырып, атысып ойнап жүргенбіз. Ары өтіп, бері өткен кемпір-шал: «Желкең қиылғырлар-ай, соғыс аздай, бұл атысып ойнады дегенді қайдан шығарды осылар, басқа ойын аз ба-ей!..» -деп ұрсып-ұрсып қуып тастайды. Бірақ олар кетісімен қайта жиналамыз. Қайта атысамыз. Желсіз тымырсық күнде бұрқылдаған май топырақ тұманша қалқып, шаңытып тұрып алады. Жуық арада сейіле қоймайды. Соның арасында тұншыға жүріп, көзіміз ғана жылтырап, бір-бірімізге «уралап» ұмтыламыз), туған жерге деген сүйіспеншілік айқын көрсетіледі. *Аянның өмірі мен тағдыры* (Шынында да бұл күнде Аян қайда екен? Тірі ме екен? Ондай бала тірі болуы тиіс. Ондай бала алдына нендей мұрат қойса да жетеді. Ал тірі болса Жусандытөбеге бір оралмауы қалай?! Жусанның иісін сағынбауы мүмкін емес қой). арқылы автор адамгершілік пен қайсарлықтың үлгісін ұсынады. Шығарманың негізгі идеясы — адамның қиындықтарға төзімділік танытуы.

Аянның көкесінің киімінен шыққан жусанның иісі — қазақ халқы үшін ерекше символдық мәнге ие. Жусан — кең дала мен туған жердің, ата-бабаның рухының белгісі. Бұл шығарма арқылы жас ұрпаққа туған жерге деген сүйіспеншілікті, өз жақындарына деген махаббатты, ұлттық болмысын сақтау қажеттілігін ұғындыруға болады.

2. Ұлттық болмыс пен тәрбиені дамыту

Ұстаздардың басты міндеті — оқушыларға тек пәндік білім ғана беріп қоймай, оларды ұлттық болмысымызбен таныстыру. «Жусан иісі» шығармасы қазақ халқының ұлттық болмысын көрсететін туынды болғандықтан, оны оқыту барысында оқушылардың сана-сезімін оятып, олардың ата-анаға, жақындарына, достарына деген құрметтің қаншалықты маңызды екенін жеке талдау арқылы түсіндіру керек:

Аянның ішкі болмысы, яғни жан-дүниесі: «Жарғақ сары тон киген Аян, күлімдеп тұратын қара көзі шарасынан шыға жаутаңдап, өңі боп-боз есігінің алдында тұр екен. Үйінде көрші-қолаң әйелдер бір-бірімен шуылдаса көрісіп, азан-қазан боп жатқанмен ол көзіне жас алмапты. Біз өзара сөйлескеніміз болмаса, оған үн қатқамыз жоқ. Аян да бізді үнсіз қарсы алды. Сүйреткен шанамызға, конькиімізге көз салды. Тоңғаннан ба, танауын жиі-жиі тартып, дір-дір етеді.

Күн ұясына еніп бара жатыр. Аян болса сол мелшиген күйде жалтақ-жалтақ етіп, ауылдың әр тұсынан «әжетайлап» дауыс қойып келіп жатқан үлкен адамдарға қарайды. Бірақ олардың бірі де бұған назар аударар емес. Біз болсақ, енді қайтер екен деп қызықтағандай одан көз айырмастан ортаға ап, қоршалай тұрмыз. Өзара сыбырласқан боп, оған да естірте: «Әжесі өлгенге неге жыламайды-ей?» - деп қоямыз. Аян естісе де, естімеген адамша міз бақпайды». Бұл үзіндіден Аянның ішкі мұңы мен зарын ешкімге көрсеткісі келмегенін байқаймыз.

Аянның ертегілерінде тек жақсылық атаулының болуы: «Ғажап ертегілер еді... Дүниедегі жақсылық атаулының бәр-бәрі: ерлік те, ізгілік те, сұлулық пен ақылдылық та, әйтеуір адамға тән не бір асыл қасиеттің барлығы сол Аянның ертегілерінде болушы еді».

Аянның ағасынан айырылуы: «Қаралы қағазды ұзақ отырып екі-үш рет ежіктеп оқыды да, төрт бүктеп ышқыр қалтасына тықты. Онан соң ойнап жүрген балалардың жанына кеп, әдетінше алыс-жұлысты сырттай қарап қызықтап тұрды. Тек балалар үйді-үйіне тараған кезде, ол ауылдың шетіндегі ат қораға барып кірді. Соңынан мен де бардым.

Сары су іркілген ат қораның іші тұншығардай қапас, тымырсық еді. Тастай қараңғы. Төбесіне ұя салған торғайлардың, олардың шырылдаған қызыл шақа балапандарының үні құлақты тұндырады. Құжынаған шыбындардың ызыңы бір басқа. Қараңғылыққа көзім үйренгенше есік алдында тұрдым да, онан соң қабырғаны жағалап түкпірге қарай жүре бастадым. Аяқ асты сазданып басқан сайын шұрқ-шұрқ етеді. Түкпірге де жеттім. Аян қараңғы бұрышта бір уыс боп бүрісіп, екі алақанымен бетін басып солқылдап жылап отыр екен. Ұзақ жылады. Онан соң кезін сұртті де қорадан шықты. Сыртқа шыққан соң көрдім, көзі қып-қызыл боп кетіпті». Бұл үзіндіде Аянның соңғы жақын адамынан айырылғандағы жай-күйі бейнеленеді,

Шығарманы оқыту арқылы оқушылар ұлттық болмысымыздың терең мәнін түсінеді. Аянның қиындықтарға қарамастан еңсесін тік ұстауы— оқушыларға өмірдегі маңызды құндылықтарды ұғындырады.

3. «Жусан иісі» шығармасын оқытудың жаңашылдық әдістері

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың ой-өрісін кеңейту, шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін жаңа әдістерді қолдану өте маңызды. «Жусан иісі» шығармасын оқыту кезінде жаңашы әдістер мен тәсілдерді қолдану ұрпақ тәрбиесіне айтарлықтай әсер етеді. Осы әдістер оқушыларға шығарманы терең түсініп, өздерінің пікірлері мен ойларын ашық айтуға мүмкіндік береді.

1. Тақырыптық талқылау және пікірлесу

Шығарманы оқыту барысында оқушылармен тақырыптық сұхбаттар жүргізу маңызды. Мысалы, Аянның жусанның иісін сезінуі, табиғатқа деген құрметі туралы талқылау арқылы оқушылар шығарманың терең мазмұнын сезіне алады. «Жусанның иісі не мағына береді?» деген сұрақ арқылы оқушылар табиғат пен адамның байланысын, ұлттың рухани әлемін талқылауға мүмкіндік алады.

2. Эссе жазу және шығармашылық тапсырмалар

Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін маңызды. «Жусан иісі» шығармасы бойынша эссе жазу тапсырмасын беру арқылы оқушылар шығарманың негізгі ойын өз көзқарастарымен байланыстыра отырып аша алады. Эсседе оқушылардың ойлары мен сезімдері айқын көрініс тауып, шығарманың идеялары мен құндылықтары оқушылардың санасына терең енуіне мүмкіндік береді.

3. Көркем сурет салу және визуалды әдістер

Шығармада табиғаттың, ауыл өмірінің бейнесі маңызды рөл атқарады. Оқушыларды көркем сурет салуға шақыру арқылы олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Мысалы, шығармадан алынған үзінділер мен оқиғаларды бейнелеу арқылы оқушылардың шығарманың шынайы бейнесін қалай сезінетінін көре аламыз. Бұл әдіс оқушылардың шығарманы түсінуіне және тереңірек сезінуіне ықпал етеді.

4. Бейнемазмұнды пайдалану

Шығарма бойынша бейнемазмұн немесе аудиокітаптарды пайдалану да оқушылардың шығарманы тыңдау арқылы жақсырақ түсінуіне көмектеседі. Бейнемазмұн шығарманың атмосферасын жасайды, оқушыларға шығарманы көру және тыңдау арқылы оның мағынасын толық сезінуге мүмкіндік береді.

4. Ұстаздың рөлі мен жаңа әдістерді енгізу

Ұстаздың басты міндеті — ұлттық болмысты оқушыларға жеткізе отырып, олардың рухани дамуына әсер ету. Шығарманы оқыту барысында ұстаз оқушыларға шығарманың мәнін түсіндірумен шектелмей, оларды ұлттық мәдениетпен, рухпен, өмірмен байланыстыруы қажет. Осылайша, ұстаз оқушыларды шығарманың мазмұнымен ғана емес, оның ішіндегі терең философиялық идеялармен таныстыра алады.

Шығармадағы символдық мәндер мен ұлттық құндылықтарды түсіндіре отырып, ұстаз оқушыларға тек ақпарат беріп қана қоймай, олардың ой-санасын кеңейтеді. Мысалы, Аянның көкесінің киімінен

жусанның иісі шығуы — туған жерге, ата-баба рухына деген құрметтің белгісі екенін түсіндіру арқылы оқушыларға табиғат пен адам арасындағы тығыз байланысты көрсетуге болады.

5. Қорытынды: Ұлттық болмыс пен мәдениетке құрмет

«Жусан иісі» шығармасы ұлттық болмысты, қазақ халқының рухани әлемін ұрпаққа жеткізуде маңызды рөл атқарады. Шығарма арқылы жас ұрпаққа ұлттық құндылықтарды ұғындыру, олардың санасына әке мен ананың қадірін түсіндіру, достықтың мәнін жеткізу, өмірдегі қиындықтарға мойымаудың маңызды екеніне назар аударту — ұстаздардың басты міндеті болып табылады. Жаңашылдық әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып, мұғалімдер шығарманың терең мазмұнын оқушыларға түсіндіріп, олардың рухани дамуына ықпал ете алады.

Сайын Мұратбековтің «Жусан иісі» шығармасы арқылы ұлттық болмысты ұрпаққа жеткізу, шығармашылық пен ойлау қабілеттерін дамыту — қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі. Оқушыларға шығарманың мазмұнын терең түсіндіріп, оны шығармашылық тұрғыдан қабылдауға үйрету арқылы біз олардың ұлттық рухын, адамгершілігін және туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыра аламыз.

Әдебиеттер:

1. С. Мұратбеков «Жусан иісі». – Қарағанды: «Qasym баспа үйі», 2021. – 30 б

Түркістан облысы, Сарыағаш қаласы
№2 Балалар музыка мектебі
Домбыра пәні мұғалім
Рысалиева Ақмарал Тастанқызы

ДОМБЫРА АСПАБЫНЫҢ ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ

Аннотация: мақалада қазақ халқының ұлттық музыкалық аспабы – домбыраның даму кезеңдері қарастырылады. Домбыраның ежелгі дәуірден қазіргі заманға дейінгі эволюциясы, оның құрылымдық өзгерістері мен орындау техникасының жетілдірілуі баяндалады. Сонымен қатар, әртүрлі аймақтық орындаушылық дәстүрлер, стильдік ерекшеліктер және домбыра музыкасының халық мәдениетіндегі рөлі талданады. Заманауи домбыраның кәсіби музыкалық өнерде қолданылуы мен оның әлемдік сахнадағы орнына да назар аударылады.

Кілт сөздер: домбыра, музыкалық аспап, даму кезеңдері, орындаушылық дәстүрлер, күй, токпе, шертпе, құрылымдық өзгерістер, ұлттық мәдениет, заманауи домбыра.

Қазақ халқының мәдени өмірінде кең тараған музыкалық аспаптардың бірі – қос ішекті домбыра. Ежелгі дәуірде домбыра аңыз-әңгімелер мен жыр-дастандарды сүйемелдеу үшін қолданылса, бүгінгі таңда ол жеке шығармаларды орындауға арналған күрделі аспаптардың қатарына кіреді. Қазақ халқының мәдени мұрасымен, этнографиясымен тығыз байланысты бұл аспаптың тарихы тым тереңде жатыр.

Домбыра – ғасырлар бойы сақталып келе жатқан ұлттық музыкалық аспап. Оның тарихы сақ және ғұн дәуірлеріне (б.з.д. III-II ғ.) дейін жетеді. Сонымен қатар, Қимақ қағанаты (б.з. VI-XI ғ.) кезеңінде де кеңінен қолданылғаны туралы деректер бар.

Домбыраның ежелгі үлгілері археологиялық қазба жұмыстары барысында табылған артефактілермен дәлелденген. Мысалы, Арал маңындағы Қойқырылған қаласынан б.з.д. IV-III ғасырларға жататын, күйдірілген саз балшықтан жасалған адамның мүсіні табылған. Бұл мүсінде қос ішекті домбыра бейнеленген, бұл қазақ халқының ата-бабаларының домбыраны ежелден пайдаланғанын айғақтайды. Сондай-ақ, Алтай өңірінен бітік жазуы бар домбыра табылғаны туралы тарихи деректер кездеседі. Бұл музыкалық аспап екі ішекті, тоғыз пернелі болып келген. Моңғолияда жүргізілген археологиялық зерттеулер барысында табылған бұл көне домбыра туралы түркітанушы ғалымдар Қаржаубай Сартқожаұлы мен Жантегін Қаржаубайұлы зерттеу жүргізіп, оның шертпелі аспап екенін дәлелдеді. Бұл жаңалық моңғол ғалымдары үшін де үлкен жаңалық болды, өйткені бастапқыда бұл аспап моңғолдардың ат қобызы (Морин-хуур) деп болжанған еді. Ғалымдардың зерттеуі нәтижесінде бұл домбыраның 1500 жыл бұрын жасалғаны анықталды.

Домбыраның нақты қай ғасырда пайда болғанын анық айту қиын. Алайда археологиялық деректер мен көне мүсіндер оның ерте орта ғасырларда кеңінен қолданылғанын көрсетеді. Мысалы, ежелгі Соғды мен Хорезм қалаларында табылған екі ішекті аспап бейнеленген мүсіндер ғалымдардың назарын аударды. Зерттеушілер бұл музыкалық аспаптың қазақтың дәстүрлі домбырасына ұқсас екенін анықтап, оның жасы шамамен 2400 жыл екенін болжады. Белгілі музыкант әрі композитор Жасарал Еңсепов өзінің 2002 жылғы ғылыми зерттеуінде домбыраның тарихын IV ғасырға жатқызуға болатынын ұсынған.

Домбыра алғашында қарағай мен арша ағашынан жасалған. Алғашқы үлгілері тоғыз ішекті болса, кейін он төрт ішекті түрлері пайда болған. Жалпы ұзындығы шамамен 1 метрді құрап, мойны шанақтың екі есе ұзындығына тең болған. Домбыра тұтас ағаштан ойылып жасалып, шанағы жұқа қарағаймен жабылып, ағаш шегелермен бекітілген. Ежелгі шеберлер аспаптың сыртын ою-өрнекпен безендіріп, мойны мен құлақтарын сүйекпен әрлеген.

Домбыраның даму тарихы қазақ күй өнерімен тығыз байланысты. Домбыраға жаңа пернелердің қосылуы халық өнерпаздарының интонациялық ойлау жүйесінің жетілгенін көрсетеді. Ұлы ойшыл әл-Фараби өзінің еңбектерінде домбыраға ұқсас "Танбур" атты аспап туралы жазған. Ғалымның айтуынша, танбурда бес перне болған, ал дыбыстар жағымды және жағымсыз болып екіге бөлінген. Ол аспаптың құрылымы, дыбыс ерекшеліктері мен пернелерінің орналасуы туралы құнды мәліметтер қалдырған.

Ортағасырлық Хорасанда әртүрлі пішіндегі және өлшемдегі аспаптар жасалған. Мойнында екі ойық болып, ішектер ішек талшықтарынан жасалып, аспаптың құлағына бекітілген. Кейбір түрлерінде он сегізге дейін перне болған. Әл-Фараби бұл аспаптардың құрылымы мен дыбыстық ерекшеліктерін егжей-тегжейлі сипаттап, олардың орындалу техникасына да тоқталған.

Қазақ халқының ұлттық музыкалық аспабы – домбыраның он төрт түрлі нұсқасы бар. Олардың қатарына "Ән" домбырасы (төрт ішекті Жамбыл домбырасы), "Күй" домбырасы (Абай домбырасы деп те аталады, пішіні жарты асқабаққа ұқсайды), "Кең шанақты" домбыра (екі нұсқасы бар), "Тұмарлы" домбыра, "Торсық домбыра", "Аша" домбыра (екі жақты), "Қос ішекті" домбыра, "Іші қуыс мойын" домбыра, "Үш ішекті" домбыра, "Бала" домбыра (екі нұсқасы бар), "Балашық" домбыра (екі нұсқасы бар), "Шіңкілдек" домбыра (екі нұсқасы бар), "Шертер" және оркестрлік домбыралар: "Жұмсақ дауысты домбыра" (екі түрі бар), "Жіңішке дауысты домбыра", "Қатты дауысты домбыра", "Бас домбыра", "Контрабас домбыра" және басқа да түрлері жатады.

Домбыраның құрылымы күрделі, әр түрінің өзіндік ерекшелігі мен қолдану мақсаты бар. Домбыра тарту өнерін толық меңгеру үшін оның жасалу жолдары мен ойнау ережелерін білу қажет. Домбыра **19 пернеден** тұрады, олардың ішінде ерекше саналатын "Қашаған пернелері" бар. Бұл пернелер орындаушылық шеберлігі жоғары күйшілердің қолданысына арналғандықтан, домбыраны жаңадан үйренушілер оларды жиі пайдаланбайды. "Бірінші Қашаған пернесі" елес перне мен жетім перненің ортасында орналасқан, "Екінші Қашаған пернесі" тақта перне мен екінші жетім перненің аралығында, ал "Үшінші Қашаған пернесі" Құсар перне мен Кет Бұға пернесінің ортасында орналасқан. Домбыраның осындай құрылымдық ерекшеліктері оның ұлттық музыкадағы маңыздылығын арттырып, халықтық күйлер мен әуендердің әуезді орындалуына мүмкіндік береді.

Домбыра пернелері әуеннің нақтылығы мен көркемдігін айқындайды. Қазақ күйлерінде пернелердің дұрыс орналасуы және оларды меңгеру – орындаушылық шеберліктің басты көрсеткіші.

Әрбір перненің өзіндік атауы бар, ол белгілі бір мағынаға ие, кейбірі тарихи тұлғалардың есімімен немесе тұрмыс-тіршілікке қатысты атаулармен байланысты.

Домбыра пернелерінің дәстүрлі атауларын білу – ұлттық мұраны сақтаудың және орындаушылық өнерді дамытудың маңызды қыры. Бұл атаулар күйшілер мен домбырашыларға ғана емес, қазақ музыкасын зерттеушілер үшін де құнды ақпарат болып табылады.

Қазіргі таңда домбыра жасаудың жаңа технологиялары қалыптасып, аспаптың құрылымына бірқатар өзгерістер енгізілді. **Құрақ домбыра** – яғни **жекелеген бөліктерден құрастырылған аспап**, қазіргі заманғы өндірістік тәсілдермен жасалады. Домбыраның негізгі денесі **жұқа фанер бөліктерінен** құрастырылады, бұл оның жеңіл әрі берік болуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, дәстүрлі қой ішегінен жасалған ішектердің орнына, **полимерлі материалдар**, яғни **балық аулау үшін қолданылатын леска** пайдаланылады. Бұл өзгерістер домбыраны **оркестр құрамында** қолдануға және оны **заманауи концерт залдарының акустикалық талаптарына бейімдеуге** мүмкіндік берді.

Жаңартылған құрылымының арқасында домбыраның **дыбыстық диапазоны кеңейіп**, оның **тұрақтылығы** арта түсті. Сонымен қатар, домбыраның **дыбысы ашық, таза әрі әуезді** бола түсті. Мұндай жаңашылдықтар домбыраның ұлттық аспап ретіндегі маңызын сақтай отырып, оның қазіргі заманғы музыкада қолданылу мүмкіндіктерін арттырды.

Домбырашылар-күйшілер аспаптың барлық мүмкіндіктерін толық пайдаланып, орындау техникасын жетілдіріп қана қоймай, ерекше дыбыстық бейнелеу тәсілдерін ойлап тапты. Бұл тәсілдер күйлердің көркемдік мүмкіндіктерін кеңейтіп, табиғат құбылыстарын немесе белгілі бір оқиғаларды суреттеуге көмектесті.

Мысалы, кейбір күйлерде торғайдың сайрауы немесе аққудың қанат қағысы секілді табиғи дыбыстар қайталанады. Бұл әсіресе «Аққу» («Лебедь») күйінен анық байқалады. Сонымен қатар, Даулеткерейдің «Қос алқа» күйінде әйел әшекейлерінің тербелісін бейнелейтін ырғақтық-әуендік ерекшеліктер қолданылады.

Домбыра күйлері бүкіл Қазақстан аумағында кең таралған және ерекше орын алады. Әр өңірде өзіндік орындаушылық дәстүрлері мен стильдері қалыптасқан. Жалпы алғанда, домбыра күйлері екі негізгі стильге бөлінеді:

1. **Төкпе күй** – Батыс Қазақстанға тән (Маңғыстау, Атырау, Батыс Қазақстан, Ақтөбе және Қызылорданың батыс бөлігі).

2. **Шертпе күй** – Орталық, Шығыс және Оңтүстік Қазақстанда дамыған.

Төкпе күй Батыс Қазақстанда кең таралған, оның ерекшелігі – екі дауысты фактура, жылдам қарқын, ырғақтың үздіксіз дамуы және мелодиялық құрылымның күрделілігі. Бұл стильде күй орындағанда барлық саусақпен бір мезетте ұру техникасы қолданылады, бұл аспаптың дыбысын толық ашуға мүмкіндік береді. «Төкпе» сөзі қазақ тілінде «төгілту» деген мағынаны білдіреді.

Шертпе күй керісінше, бір дауысты болып келеді және оның орындау мәнері әлдеқайда нәзік, әуезді, камерлік сипатқа ие. Бұл күйлер көбінесе әнге жақын әуендік құрылыммен ерекшеленеді, орындау техникасы негізінен шерту мен саусақпен іліп тартудан тұрады. «Шертпе» сөзі «шерту», яғни саусақпен шерту дегенді білдіреді.

Осылайша, домбыра – қазақ халқының ұлттық қазынасы, тарихи және мәдени мұрасы. Ол ғасырлар бойы дамып, әртүрлі кезеңдерден өтті, өзінің құрылымын, орындау техникасын жетілдірді. Алғашқы қарапайым түрінен бастап, қазіргі заманғы көп дыбысты, техникалық мүмкіндіктері кеңейген кәсіби аспапқа дейін эволюцияланды. Домбыраның дамуы тек музыкалық аспап ретінде ғана емес, ұлттық рухани құндылықтарды сақтаушы ретінде де маңызды рөл атқарды. Оның көмегімен халықтың тарихы, салт-дәстүрі, өмір салты мен дүниетанымы ұрпақтан-ұрпаққа жетті.

Бүгінде домбыра ұлттық өнердің символына айналып, заманауи сахнада өз орнын тапты. Техникалық жетілдірулердің арқасында оның дыбыстық мүмкіндіктері кеңейіп, әлемдік деңгейде танымал бола бастады. Осылайша, домбыра – өткеннің мұрасы ғана емес, болашақтың да мәдени тірегі болып қала бермек.

ӨСІМДІКТЕРДЕН КӨРНЕКІЛІК ДАЙЫНДАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Көрнекі әдістер мен оқыту құралдары Оқу процесінің міндетті бөлігі болып табылады. Көрнекі әдістер мен оқу құралдарын қолдану арқылы оқушылардың ақыл-ой дамуы, білімнің берік игерілуі жүреді. Зерттеудің өзектілігі мынада: мектептегі оқытудың қазіргі кезеңінде көрнекілікті қолдану мектеп оқушыларын оқытуда үлкен рөл атқарады: Оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандырады және белсендіреді, осы немесе басқа объектіні жан-жақты қарастыруға, проблемалық және күрделі мәселелерге баса назар аударуға мүмкіндік береді, бұл Бүкілресейлік тексеру жұмыстарының нәтижелеріне әсер етуі мүмкін. Мектеп биологиясының барлық бөлімдерін зерттеу кезінде көрнекілікті қолдану маңызды. Оқу процесіне көрнекілікті, көрнекі әдістер мен оқыту құралдарын енгізу бойынша Т.Мор, Т.Кампанелла, Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, К.Д.Ушинский және т. б. қазіргі заманғы көрнекілік құралдары С.П.Ломов, Г.И.Щукина, Т.И.Шамова, Г.В.Лаврентьева, Н.Е.Лаврентьева және т.б. бұл ғалымдар көрнекілік құралдарының көмегімен субъектілердің танымдық белсенділігінің қалай жоғарылайтынын зерттеді. Қазіргі уақытта жаратылыстану және биологиялық пәндерді оқыту кезінде көрнекі оқыту мүмкіндіктері виртуалды зертханалардың, цифрлық оқыту құралдарының болуына байланысты өсті.

Оқытудағы көрнекілікті оқыту принципі және оқыту құралы ретінде қарастыруға болады. Біз жұмыста көрнекілікті оқыту құралы ретінде қарастыруға және өсімдіктерді зерттеу сабақтарында оқыту әдісі ретінде көрсетуге тоқталамыз [1].

Көрнекі оқыту құралдары-оқу мақсаттары үшін жасалған заттар мен құбылыстардың жазықтық және көлемдік атомдық бейнелері, табиғи нысандар олардың табиғи немесе бөлшектелген түрінде [2]. Оқу құралы ретінде көрнекілік оқушыларда статикалық және динамикалық бейнелер жасауға арналған. Ол объективті немесе көрнекі болуы мүмкін. «Көрнекілік құралы» ұғымы мағынасы жағынан «көрнекі құрал» ұғымына жақын, бірақ қамту жағынан әлдеқайда кең. Мысалы, тәжірибе, деректі фильм, тақтадағы немесе оқулықтағы сурет-бұл көрнекілік құралдары, бірақ көрнекі құралдар емес.

«Өсімдіктер» бөлімін зерттеу кезінде биологияны оқытуда қолданылатын бейнелеудің кез келген түрін қолдануға болады: табиғи (нақты немесе пәндік), бейнелеу (символдық немесе символдық) және ауызша (ауызша) [1].

Көрнекілік құралдарын жіктеуге көптеген тәсілдер бар. Дидактикалық мақсаттар үшін көрнекі құралдардың келесі түрлері ажыратылады:

✓ Табиғи көріну. Бұл сізге табиғаттың нақты объектілерімен танысуға, өсімдіктердің биологиялық ерекшеліктерін зерттеуге мүмкіндік береді. Өсімдіктерді зерттеу кезінде табиғи көріну маңызды. Бұл ең тиімді элемент, Өйткені ол объектілердің құрылымы мен функцияларын береді. Бұл студенттерге өсімдік тіршілігінің құбылыстары, осы организмдердің түрлері мен мүшелері туралы нақты түсініктер береді. «Өсімдіктер» бөлімін зерделеу кезінде ең жақсы көрнекі көрініске сыныптағы сабақтарда емес, табиғи ортада – мектеп жанындағы учаскеде, экскурсияларда, саябақта немесе орманда қол жеткізуге болатындығын ескеру қажет.

✓ Эксперименттік көрнекілік өсімдіктердің өмірлік процестерімен танысуға мүмкіндік береді. Бағдарлама әртүрлі авторлық желілердегі» Өсімдіктер «бөлімін зерделеу кезінде айтарлықтай тәжірибелер мен бақылауларды қамтамасыз етеді. Бақылауларды тек жабық өсімдіктерге арналған сыныпта ғана емес, табиғатта да жасауға болады. Күзгі уақыт кезеңінде терезеден қарап, жапырақтардың маусымдық өзгеруін нақты көрсету жеткілікті. «Жапырақ және оның құрылымы» тақырыбында «Жапырақтың түсуі» деген жеке тармақ бар, онда мұндай процестің өсімдік тіршілігі үшін маңызы баяндалады.

✓ Көлемді көрнекіліктер: муляждар, макеттер, модельдер. Көрнекіліктермен танысу зерттелетін объектілерді қабылдауда үлкен рөл атқарады. «Жеміс» тақырыбымен толық танысу үшін «жеміс» тақырыбы бойынша сабақ барысында. Жемістердің әртүрлілігі мен маңызы». «Жемістер және олардың жіктелуі» объектінің бейнесін дәл жеткізетін муляждарды қолдануға болады. Мысалы, әртүрлі көкөністер мен жемістердің муляждары. «Шабдалы гүлі»моделін демонстрациялық материал ретінде пайдалануға

болады.

✓ Сурет-динамикалық көрнекілік-бұл суреттер, бейне фрагменттері, суреттің көмегімен объектілердің фактілерімен немесе құрылымдық элементтерімен танысуға мүмкіндік беретін көркем картиналардың репродукциялары. Сабақ барысында

✓ «Жеміс. Жемістердің әртүрлілігі мен маңызы». «Жемістер және олардың жіктелуі», түрлі-түсті суреттері бар қалталарды, суретшілердің туындыларын, плакаттарды, жемістерді, өсімдіктерді, жемістерді бейнелейтін көркем картиналардың репродукцияларын қолдануға болады.

✓ Символдық немесе графикалық көріну схемалармен, сызбалармен, карталармен, кестелермен ұсынылған. Көрнекіліктің бұл түрі абстрактілі ойлаудың дамуына ықпал етеді, шындықтың символдық көрінісімен өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді. Көрнекіліктің бұл түрі оқушыларды биология бойынша Бүкілресейлік тексеру жұмыстарына, емтиханға және емтиханға дайындауда қолданылады [3]. Мысалы, кестелерді қолдануға болады: «Тамыр Жүйесінің түрлері», «Өсімдік тіндері», «Құрғақ жемістер», «Шырынды жемістер», «Жасушаның бөлінуі» схемасы және т. б.

1-кестеде дидактикалық мақсат бойынша көрнекілік түрін және оны 6- сыныптағы ботаника сабақтарында қолдану мүмкіндігін ұсынамыз [1].

Көрнекілік түрі	Сабақ тақырыбы	Мысал
Табиғи көріну	«Өсімдік Патшалығы. Өсімдіктердің сыртқы құрылымы және жалпы сипаттамасы»; «гүл және оның құрылымы». Өсімдіктер өміріндегі қысқы құбылыстар (В. В. омарташының желісі бойыншабағдарламалық экскурсия. Биология, 6 сынып)	«Аналық без және жұмыртқа» микропрепараттары, «гүлді өсімдік тозаңы ««тұқымдар мен жемістер» жинағы. Өсімдік гербарийлері
Эксперименттік көріну	«Жапырақ, оның құрылымы мен мағынасы». «Өсімдіктердің жасушалық құрылымы. Өсімдік жасушасының қасиеттері». «Тамыр жамылғысы және тамыр түктері» зертханалық жұмысы	Тұқымның өнуі үшін судың, ауаның және жылудың маңыздылығын дәлелдейтін тәжірибелер; көшеттерді тұқымның қосалқы заттарымен қоректендіру; хлорофилл сығындысын алу; өсімдіктердің көмірқышқыл газын сіңіруі және жарықта оттегінің бөлінуі; крахмалдың пайда болуы; өсімдіктердің тыныс алуы; жапырақтардың судың булануы; Органикалық заттардың маңдай бойымен қозғалуы. «Пияз терісінің Микропрепаратын» дайындау
Сурет немесе сурет-динамикалық көріну	«Тамыр, оның құрылымы мен мағынасы». «Ангиспермдердің әртүрлілігі. Ангиспермдердің маңызы». «Тамырдың өзгеруі». «Сирек кездесетін және жойылып бара жатқан өсімдік түрлерін қорғау».	«Тамыр. Сабақ. Жапырақ», «өсімдік мүшелерінің тыныс алуын дәлелдейтін тәжірибе» бейнефильмдері, «қашу және бүйрек» бейнефрагменті, отандық суретшілер мен шетелдік авторлардың репродукцияларын жинау.
Көлемді көріну	«Жапырақ, оның құрылымы мен мағынасы». «Жеміс. Жемістердің әртүрлілігі мен маңызы». «Жемістер және олардың жіктелуі»	«Өсімдік сабағының көлемді моделі», жемістер мен көкөністердің көлемді жемістері, жемістер мен тұқымдардың муляждары, гүл моделі; «қырыққабат гүлі» моделі және т. б.
Символдық немесе графикалық көріну: диаграммалар, сызбалар, карталар, кестелер	«Тамыр, оның құрылымы мен мағынасы», «жапырақ, оның құрылымы мен мағынасы», «жемістер және олардың жіктелуі»	Кестелер: «тамыр жүйесінің түрлері», «өсімдік тіндері», «құрғақ жемістер», «шырынды жемістер», «Жасушаның бөлінуі» схемасы

Көрнекі құралдардың көмегімен оқу процесін дараландыруға қол жеткізуге болады, яғни оқуды оқушылардың мүмкіндіктері мен сұраныстарына барынша бейімдеуге болады, осылайша оларға оқу материалын жақсы меңгеруге көмектеседі. Мысалы, егер тәжірибе жүргізуге мүмкіндік болмаса, онда сіз оның бейне үзіндісін ұсына аласыз. Көрнекі оқыту әдістері визуализацияны ұсынуға мүмкіндік береді және оқушылардың білімі мен практикалық дағдыларын қалыптастырудың бір әдісі болып табылады.

Көрнекі әдістер ауызша (мұғалімнің әңгімесі немесе түсіндірмесі) және практикалық оқыту әдістерімен (тәжірибелер, эксперименттер, зертханалық жұмыстар) бірге қолданылады. Биологияны оқытуда бірінші кезектегі мән берілгеніне қарамастан, оқушыларды табиғи нысандармен таныстыру үшін мұғалімнің сөзі маңызды. Өсімдіктер бөлімін зерттеу кезінде биология сабақтарында ауызша бейнелеу формаларын қолдану дидактикалық орындылық тұрғысынан да қажет және негізделген. Мұғалім түсіндірме мен әңгіме арқылы оқушылардың білімін жүйелейді, пәндік білім мен дағдыларға баса назар аударады. Қазіргі уақытта ауызша көрінудің келесі әдістері ажыратылады:

1. мысалдарға бай мұғалімнің бейнелі түсіндірмесі;
2. деректі материалды оқу (ғалымдардың өмірбаяны, ғылым тарихынан алынған материалдар, газеттер мен журналдардан алынған мақалалар);
3. мұғалімнің немесе оқушылардың өз тәжірибелері туралы әңгімесі;
4. тұтас сюжетке салынған мұғалімнің бейнелі әңгімесі [4].

Оқушылар есейген сайын пәндік көрнекілік біртіндеп екінші орынға шығуы керек, осылайша символдық (ауызша) көрінуге жол береді. Бірақ Биологияны оқыту кезінде оқытудағы көрнекіліктің барлық түрлерінен бас тарту мүмкін емес. Осылайша, көрнекі оқыту құралдары материалды зерттеу процесінде маңызды рөл атқарады. Олар қарастырылып отырған объектінің мәні туралы толық түсінік береді және студенттерге барлық сезімдерді тарту арқылы зерттелетін тақырыпты талдауға көмектеседі. Көрнекіліктің жеке құралдары бір-бірін үйлесімді түрде толықтыруы керек екенін білу маңызды.

Оқу процесінің тиімділігі көрнекі құралдың болуымен ғана емес, оны қолдану әдісімен де анықталады. Көптеген зерттеулер көрнекі әдістермен жүйелі жұмыс оқу процесінің тиімділігін арттырудың маңызды шарты екенін көрсетті. Көрнекі оқыту әдістері өсімдіктерді зерттеу кезінде кез келген дерлік биология сабағында қолданылады. 6-сыныпта биология сабағын өткізу үшін мұғалім берілген тақырып пен критерийлерге, сондай-ақ оқыту әдістемесіне бейімделуге болатын көрнекі құралдарды таңдауы керек. Екіншіден, оқушылардың шамадан тыс жүктелуіне және сабақтың мазмұнына жол бермеу үшін сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне сүйене отырып, көрнекі құралдарды қажетті уақытта және көлемде қолдану дағдысы қажет [3]. Биология бойынша OGE және USE бақылау өлшеу материалдарының демонстрациялық нұсқаларын, кодификаторларын және спецификациясын талдай отырып, оқу процесі тиімді болуы үшін қосымша көрнекіліктермен суреттелуі керек «Өсімдіктер» бөлімі бойынша негізгі тақырыптарды бөліп көрсетуге болады. Бұл тақырыптарға мыналар жатады: «Фотосинтез»,

«Өсімдіктердің тынысы», «Жапырақ. Оның құрылымы мен мағынасы», «Жемістер және олардың жіктелуі». Оқушыларды биология бойынша тексеру жұмыстарына, емтиханға және емтиханға дайындау кезінде кестелерді, схемаларды, яғни символдық және графикалық көріністің әртүрлі түрлерін қолдану дидактикалық тұрғыдан негізделген.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Пасечник, В.В. Биология. 6 класс : учебник / В.В. Пасечник.-Москва, 2023. – 160 с.
2. Калинова, Г.С. Настольная книга учителя биологии : пособие для учителя / Г.С. Калинова, В.С. Кучмечко. – Москва : АСТ-Астрель, 2002. – 158 с.
3. Иванова, О.Н. Исследование влияния наглядных средств обучения на эффективность усвоения учебного материала на уроках биологии / О.Н. Иванова. – Текст: электронный // Природные и социальные экосистемы. – Чебоксары, 2019. – С. 59-61.
4. Авдулова, И.В. Технология визуализации учебной информации / И.В. Авдулова. – Текст: электронный // Мультиурок : образоват. проект. – 2017.

Ақтөбе облысы, Байғанин ауданы, Жарқамыс ауылы
Б.Тәжібаев атындағы балалар музыка мектебі
Домбыра класы оқытушысы
Өмірова Лена Майданқызы

ДОМБЫРА – ДАЛА ШЕЖІРЕСІ

Домбыра – қазақ халқының рухани әлемінің айнасы, шежіреге толы сырлы аспап. Ол – ғасырлар бойы көшпенді қазақ мәдениетінің ажырамас бөлігі, халықтың тарихы мен тағдырын үнмен жеткізетін киелі мұра.

Домбыраның шығу тегі өте көне дәуірлерге кетеді. Археологиялық зерттеулерге сүйенсек, екі ішекті аспаптар бейнелері б.з.д. мыңдаған жылдарға жататын петроглифтерде кездеседі. Домбыраның атауы «құдайдың үні» деген мағына беретін түркі сөздерінен шыққан деген де болжам бар.

Домбыра қазақтың жыр-дастандары мен күйлерін жеткізуші құрал ретінде қалыптасты. Ол арқылы халық өз тарихын, батырларын, махаббат пен қайғыны, өмір мен өлімді жырлады. Домбыра шанағынан төгілген күй арқылы әр замандағы тарихи оқиғалар, халықтың мұңы мен қуанышы ұрпақтан-ұрпаққа жетті.

Қазақтың ұлы күйшілері Құрманғазы, Дәулеткерей, Тәттімбет, Дина, Сүгір сынды тұлғалар домбыраның құдіретін танытып, оны биік деңгейге көтерді. Әр күйші өз стилін қалыптастырып, күйшілік мектептерді дамытты.

- Құрманғазы Сағырбайұлы – төкпе күй шебері, оның «Сарыарқа», «Адай» күйлері еркіндік пен қайраттылықтың символына айналды.

- Тәттімбет Қазанғапұлы – шертпе күйдің шебері, «Саржайлау», «Бестөре» күйлері арқылы қазақтың табиғатын, көшпелі өмірдің сырын жеткізген.

- Дина Нұрпейісова – қазақтың күй өнерін XX ғасырға жеткізген бірегей домбырашы, Құрманғазы дәстүрін жалғастырушы.

Домбыра – қазақтың ұлттық символы

Домбыра тек музыкалық аспап емес, ол – қазақтың рухани тірегі, мәдениетінің жаршысы. 2018 жылы ЮНЕСКО домбыраны адамзаттың материалдық емес мәдени мұрасының тізіміне енгізді. Қазақстанда әр жылы шілденің бірінші жексенбісі Ұлттық домбыра күні ретінде аталып өтеді.

Домбыра – дала шежіресі, ұлттың үні, қазақтың жан серігі. Оның қоңыр үні халқымыздың өткенін ғана емес, болашағын да паш етеді. Домбыра тартылған жерде қазақтың рухы мәңгі жасайды.

Астана қаласы
«№71 мектеп-лицей ШЖҚ» МКК
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Жанабеков Нурлан Абилхамитович

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫН ОҚЫТУ ЖӘНЕ ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ

"Көркем еңбек" оқу пәні оқушылардың жалпы білім беруінің қажетті құрамдас бөлігі болып табылады. Оның мазмұны білім алушыларға адамды қоршаған шындықтың негізгі құрамдас бөлігі болып табылатын техносфера әлеміне еруге мүмкіндік береді. "Көркем еңбек" оқу пәні физика, математика, химия, биология және т.б. сияқты пәндермен интеграциялау функциясын жүзеге асырады, сондықтан бұл пән жасөспірімдерді тәуелсіз жұмыс өміріне дайындайтын пән ретінде мектептердің оқу жоспарының инвариантты бөлігіне енгізілді.

"Көркем еңбек" оқу пәні негізінен практикалық қызметке негізделгендіктен, оқу процесінде пәнді оқыту сапасын арттыруға, сондай-ақ оқу уақытын тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық технологиялар пайдаланылады.

XXI ғасыр-бұл жаңартылған білім негізінде жоғары технологиялық ақпараттық қоғамға көшу уақыты, онда бүкіл халықтың білім деңгейі мен мәдениеті шешуші мәнге ие болады. Бүгінгі таңда компьютерлік технологиялар мен әртүрлі техникалық құрылғыларды қолдану үлкен дамуға ие болды. Қазіргі балалар мен жалпы қоғамның өзіндік ерекшеліктері бар, бұл қоғамда олардың жеке басының қалыптасуы жүреді. Осы ерекшеліктерді ескере отырып, ақпаратты берудің компьютерлік құралдарын және оқушылармен жұмыс істеудің инновациялық әдістерін қолдану қажеттілігі туындайды. Осыған байланысты білім беру саласында үлкен тәжірибесі бар педагог өзінің педагогикалық құзыреттілігі мен біліктілігін арттыруы тиіс.

Бүгінгі таңда педагогикалық міндеттердің бірі оқушыларға әртүрлі қызмет салаларында белгілі бір білім, дағдыларды игеруге, сондай-ақ олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесетін оқу процесіне осындай дамытушы технологияларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындау кезінде көркем еңбек сабақтары маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек мектеп пәні ретінде ғылымның әртүрлі салаларындағы теориялық білімнің әртүрлі қызмет түрлерінде практикалық қолдануға үйрету болып табылады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды көркем еңбек сабағының кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа материалды зерттеу сабағында компьютерлік технологиялар материалдарды тиімдірек зерттеуге, олардың ерекшеліктерімен, әртүрлі құралдармен, техникалармен және жұмыс принциптерімен таныстыруға көмектеседі. Білімді бақылау кезеңінде мұғалімге оқушылардың жаңа ұғымдар мен анықтамаларды меңгеру дәрежесін тез және сапалы бақылауға мүмкіндік беретін тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Қазіргі уақытта оқушылардың жобалау жұмыстары өте танымал, мұнда компьютерлер оқушылардың өз жұмыстарын қорғауы үшін қолданылады. Сондай-ақ, сабақтарда оқушылардың жүргізген жұмысын, атап айтқанда олардың қызмет кезеңдерін және түпкілікті өнімді алуды көрсететін презентациялар үлкен рөл атқарады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар ықтимал нәтижелерді

құрастыруға және модельдеуге мүмкіндік алады. Қажетті модельдерді жасауға, өнімнің қажетті формалары мен түстерін таңдауға мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар бар.

Мәселелік оқыту технологиясы оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін тиімді жандандыруға, оқушылардың жаңа нәрселерді ашу қажеттіліктерін пайдалана отырып, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда мәселелік оқыту дегеніміз-мұғалімнің басшылығымен мәселелік жағдайларды құруды және оқушылардың оларды шешу үшін белсенді тәуелсіз іс-әрекетін қамтитын оқу сабақтарын ұйымдастыру, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту.

Мәселелік жағдайларды тудыру үшін мұғалім мектеп оқушыларын қайшылыққа алып келеді және оларды өздері шешудің жолын табуға шақырады:

- бір сұраққа әртүрлі көзқарастарды ұсынады;
- практикалық қызметте қайшылықтарға тап болады;
- сыныпқа құбылысты әртүрлі позициялардан қарастыруды ұсынады;
- оқушыларды салыстыру, жалпылау, жағдайдан қорытынды жасауға, фактілерді салыстыруға шақырады;
- нақты сұрақтар қояды (жалпылау, негіздеу, нақтылау);
- мәселелік теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- мәселелік міндеттер қоюды ұсынады.

Көркем еңбек сабақтарында мәселелік жағдайларды құру бағдарламада қарастырылған білім, дағдылар жүйесін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытады, оқу процесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырады.

Тұлғаға бағытталған технологиялар оқыту әдісі болып табылады, онда оқушының жеке басы, өзіндік құндылығы, әрқайсысының субъективті тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім мазмұнымен келісіледі. Мұндай тәсілді жүзеге асыру кезінде оқыту мен оқу процестері оқушылардың таным механизмдерін, ақыл - ой және мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып өзара келісіледі, ал "мұғалім-оқушы" қарым-қатынасы ынтымақтастық пен таңдау еркіндігі қағидаттарына негізделеді. Көркем еңбек сабақтарында бұл оқыту да өзекті, өйткені біз баланың барлық жеке қасиеттерін, оның мүмкіндіктерін ескеруіміз керек, мүмкін емес нәрсені талап етпеуіміз керек, баланың жағдайына кіруіміз керек.

Дамыта оқыту технологиясы оқушыларда орталықтан периферияға қарай спираль тәрізді қозғалыс ретінде жасырылатын негізгі ұғымдарды қалыптастырады, онда орталықта қалыптасқан ұғым туралы дерексіз-жалпы түсінік болады, ал периферияда бұл түсінік нақтыланады, жеке идеялармен байытылады және осылайша ғылыми-теориялық тұжырымдамаға айналады. Дамытушылық оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын қалыптастыру емес, өзін-өзі жетілдіру бойынша белгілі бір қабілеттерді қалыптастыру, өзін-өзі өзгертетін оқу субъектісі ретінде даму үшін жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Осылайша, ақпараттық-коммуникациялық, мәселелік, дамушы тұлғаға бағдарланған, жобалық сияқты "Көркем еңбек" сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жаңартылған білім негізінде оқу процесін тиімдірек етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді. Оқушылар әртүрлі салаларда сауатты, сенімді, жан-жақты болады. Олар ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытады, білім деңгейін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кульневич С.В. Современный урок / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – Ростов-н/Д.: Учитель, 2016. – 288 с.;
2. Альтиментова Д. Ю., Рожко К. А. Информационные технологии в образовании // Концепт : научно-методический электронный журнал. — 2016. — Т. 11. — С. 826–830.

Абай облысы, Семей қаласы
“№43 жалпы отпа білім беретін мектебі” КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Омарова Меруерт Ермухаметовна

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ДИАЛОГ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУТУ ЖОЛДАРЫ

Үздіксіз модернизация жағдайында қазіргі заманғы білім беру жүйесі өзінің өмірлік ұстанымын нақты басымдыққа және қорғауға қабілетті жан-жақты дамыған, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етеді. Мұндай тұлғаны тәрбиелеу үшін баланы қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларындағы белгілі бір коммуникативті мәселелерді тілдік құралдармен шешуге үйрету керек, яғни оқушыларда коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру керек.

Оқу диалогы тәрбие мен оқыту функцияларын орындайды, сонымен қатар білім алушылардың жеке басын дамытудың оңтайлы тәсілі ғана емес, сонымен қатар оқытудың тиімді түрі болып табылады.

Диалогтік қарым - қатынас процесінде қазақ әдебиеті сабақтарында қалыптасқан оқушының коммуникативті құзыреттілігі оның сөйлеу қызметінің өнімінің сапалық көрсеткіштері және жалпы оқу нәтижелерінің динамикасы арқылы көрінеді.

Диалог-бұл құндылықтардың мағыналық жағдайы, оларды тәжірибеде бекіту. Диалогта әңгіме тақырыбы туралы ғана емес, әңгімелесушілер, олардың мінез-құлқы мен ішкі жағдайы туралы ақпарат беріледі. Диалогқа қатысушылар- оқиға бойынша серіктестер. Диалогтық жағдайдың орталығында-жеке тұлға өзінің жеке басы мен бірегейлігінде, жеке функцияларының толық көрінісі болған жағдайда ғана жүзеге асырылады (сыни, өзін-өзі бағалау, заттардың мағынасын анықтау, әлемнің өзіндік бейнесін құру).

Диалогтық оқыту барысында оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды, мән-жайларды және тиісті ақпаратты талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуді, балама пікірлерді таразылауды, ойластырылған шешімдер қабылдауды, пікірталастарға қатысуды, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Қазіргі жағдайда диалог білім берудің коммуникативті мазмұнының негізгі қағидаты бола отырып, жаңа мән мен сапаға ие болады. Әр түрлі коммуникативті байланыстарға толы көпмәдениетті қоғам ынтымақтастық, өзара түсіністік қатынастарын орнатуды ғана емес, сонымен қатар қайшылықтар мен полемикалық даулардың пайда болуын да көздейді. Сондықтан мектеп түлектерінің әлеуметтік-мәдени саланың әртүрлі салаларында жемісті, тиімді диалог жүргізу, әлемді монологиялық (абсолютті шындықты талап ететін) позициялардан емес, диалогтық, плюралистік тұрғыдан тану қабілеті ең маңызды және коммуникативті қасиетке айналады.

Жалпы педагогика диалог педагогикасына айналған жағдайда ғана сәтті бола алады. Бүгінгі таңда диалогты шындықты білу тәсілі ретінде және сонымен бірге субъективті-семантикалық қарым-қатынасты, жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру рефлексиясын қамтамасыз ететін ерекше дидактикалық-коммуникативті орта ретінде қарастыру қажет. Диалог-бұл интеллектуалды және сөйлеу қарым-қатынасының бір түрі, оның барысында әңгімелесушілердің талқыланатын тақырыпты бірдей немесе әртүрлі түсінуі анықталады. Осы негізде диалог семантикалық позициялардың өзара әрекеттесуі деп айтуға болады. Мағынасы-бұл диалогтың барлық қатысушыларының жұмысы жүргізілетін мәселе. Мәселе-авторлық мағынаның позицияларын зерттеуге тырысу. Мағыналық білім беру-білім алушының жеке тәжірибесі, жалпы мәдениеттегі өз орнын білу. Диалог-бұл мағынаны қалыптастырудың негізгі

формасы, кеңістікті қалыптастыру тәсілі. Осылайша, білім беру мазмұны-бұл қозғалыс, мағыналық қызметті жобалау.

Біздің балалар өте қарама-қайшы ақпараттық өрісте тұрады. Алайда, уақыттың өзі мектептен жақсылық, әділеттілік, ар-намыс, патриотизм, адамға және отбасына деген сүйіспеншілік туралы дәстүрлі түсінікке негізделген үйлесімді және нақты құндылықтар жүйесін талап етеді. Мектептегі қазақ әдебиеті сабақтары құндылықтардың шынайы иерархиясын қалпына келтіре алады, нәзік жандарды бұзатын әлеуметтік құбылыстарға қарсы тұра алады және бұл үшін ең тиімді жолдарды іздеуі керек.

Екіншіден, мектеп оқушылары мұғалім немесе оқулық авторлары қойған сұрақтарға жауап іздеп қана қоймай, оларды тұжырымдауды да үйренуі керек. Бұл бағыттағы жұмыс жүйелі және жоспарлы болуы керек.

Үшіншіден, сабақтағы мәтін үнемі естілуі керек. Тек "баяу" және "мәнерлі" оқу оқырманның мәтінді естуіне және онымен толық диалогқа түсуіне ықпал етеді.

Төртіншіден, диалогтық оқытуды қолдану оқушылардың әдеби дайындығын үнемі жетілдіруді көздейді.

Оқушыларды диалогқа шақыруға болатын көптеген әдістер бар. Әрине, мәселелік оқыту стратегиялары (мысалы, сабақта мәселелік жағдайларды құру) осы бағытта жұмыс істейді. Алайда, диалогтық технологиялар кез-келген мәселе бойынша қарсыластар арасындағы дау-дамайды емес, мәтінмен, содан кейін сыныптастарымен және мұғаліммен мүдделі, терең сөйлесуді қамтитынын есте ұстаған жөн.

Мәселелік оқытудан бөлек инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану да үлкен рөл атқарады: зерттеу әдісі, пікірталастар, миға шабуыл, "сыни тұрғыдан ойлау" технологиясы, интерактивті, топтық формалар мен әдістер, ұжымдық оқыту әдісі. Бұл технологиялар шығармашылық белсенділікті дамытады, ақыл-ой белсенділігін қалыптастырады, оқушыларды өз көзқарастарын қорғауға үйретеді, материалды терең түсінуге көмектеседі. Жұпта, топтарда жұмыс істеу тәрбиенің міндеттерін шешуге мүмкіндік береді: сыныптастарымен топтарда ынтымақтасуға деген ұмтылыс пен қабілетті дамытады. Жұмыстағы ең бастысы-оқушылар еркін сөйлейді, дауласады, өз көзқарастарын қорғайды, мәселені шешу жолдарын іздейді және дайын жауаптарды күтпейді, бұл оқу диалогын қолдану қажеттілігін дәлелдейді.

Қорытындылай келе, диалогтық принцип білім берудің коммуникативті мазмұнын, оның толерантты табиғаты мен гуманистік әлеуетін жеткілікті түрде көрсете отырып, мұғалім мен оқушылар арасында қалыптасатын коммуникативті қатынастарды реттеп, олардың коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырады. Оның ерекшелігін түсіну педагогикалық коммуникацияны ұйымдастырудың негізгі бағыттары мен бағдарларын анықтауға, коммуникативті білім беру технологиясы ретінде оқу диалогының әлеуетті мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Технологии и методики обучения литературе: учеб. пособие / ред. В. А. Коханова. М. : Флинта : Наука, 2011. 248 с;
2. Диалог в системе обучения [Электронный ресурс] / Диалог в системе обучения . Режим доступа: URL: <http://www.enorta.ru/relojs-281-1.html>.

Алматы облысы, Талғар қаласы
№25 мектеп гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Мұпабаева Меруерт Болатжановна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАР САБАҒЫНДА МУЛЬТИМЕДИА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

XXI ғасыр – техниканың озық дамыған ғасыры. Саясатының арқасында бүкіл мектеп компьютермен қамтамасыз етілді.

Қазақстан халқына Жолдауында «Адамзат үшін XXI ғасыр жаңа технологиялардың ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге енгізу, игеру және жетілдіру – бүгінгі мектеп оқушылары сіздердің еншілеріңіз» – деп атап көрсеткен. Яғни жаңа білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі оқыту технологияларын жетілдіру, оны ізгілендіру және демократияландыру. Мультимедиялық технологиялармен жұмыс істеу кезінде оқушылар басынан бастап, қызықты танымдық әрекеттерге араласа алады. Осындай процесс барысында оқушылар білім алып, оны іс-жүзінде қолданып ғана қоймай, сол ортадағы қосымша мәлімет көздерімен қажетті деген құралдарын өздері таңдап ала алады. Мультимедия – білім беру саласындағы слайд, видео және аудио үлгідегі мәліметтерді оқушының оңай қабылдап, жадында мықтап сақтауына жағдай жасайтын құрал.

Мультимедия – сабақтардағы таным құралы. Ол тек оқушылардың жаңа нәрселерге ұмтылу потенциалдарын қолдап отырады және оқушылар пәнді оқу барысында өз сыныптастарымен немесе мұғаліммен оқылатын материал жайында диалогқа қатысуында, әр түрлі оқу ситуацияларында қолдануға тиімді. Оқу процесінде көрнекі құралдарды ақылдылықпен қолдану оқушының байқағыштығының, назарының, сөйлеу мәнерінің, ойлауының дамуында маңызды рөл атқарады.

Мультимедиялық сабақтар дидактикалық мәселелерді шешуге көмектеседі:

пән бойынша негізгі білімді меңгеру, меңгерілген білімді жүйелеу, өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру, жалпы оқуға деген, соның ішінде қандай да бір пәнге деген қызығушылығын қалыптастыру; оқу материалымен өз бетімен жұмыс жасауға оқу-әдістемелік көмек көрсету.

Сабақ барысында мультимедиялық технологияларды мынадай жағыдайларда қолдануға болады:

Тақырыпты хабарлау кезінде:

Сабақтың тақырыбы слайдта көрсетіледі, онда қысқаша түрде анықталатын сұрақтар келтіріледі.

Жаңа тақырыпты түсіндіруде: мысалға, қысқаша текст, формулалар, схема, сызбалар, суреттер, видео фрагменттер қолдануға болады.

Білімдерін бақылау үшін:

Мысалы тест алғанда оны экранға шығарып, оқушылар жауабын дәптерлеріне жазғаннан соң, жауабын да гиперсілтеме арқылы немесе анимация арқылы экранға шығарып, оқушылардың өз-өздерін тексеріп, өздеріне баға беруге мүмкіндік береді.

Сергіту сәтін өткізген кезде:

Мысалы, математика тарихынан мәлімет келтіру, логикалық есептер қою, ойын есептер қоюда қолдану тиімді.

Мультимедиялық презентацияларды дайындау кезінде келесі жайттарды ескерген жөн:

Сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін.

Оқытудың мақсаттары мен нәтижелерін.

Танымдық кеңістіктің құрылымын.

Оқушылардың орнын.

Нақты сабаққа арналған нақты есептерді шешу үшін тиімдірек компьютерлік технологияны таңдауды.

Оқу материалын жабдықтаудың түрлі- түстілігін.

Оқу процесінің нәтижелілігін қамтамасыз ету үшін бірқалыптылықтан қашып, оқушылардың жұмыс жасау ретін деңгейіне байланысты ескеру керек: тану, елестету, қолдану, баланың ойлау қабілеттеріне бағытталу, яғни байқағыштығы, ассоциативтілігі, салыстыруы, бастысын анықтауы, жалпылауы, елестетуі және т.б., баланың есте сақтау факторын ескеру (жедел, аз уақытта және ұзақ уақытта).

Өзімнің іс-тәжірбиемді қорыта келе, мынадай түйін түюге болады.

Мультимедияны пәндерге бейімдеп қолданудан, оқушылардың пәнге қызығушылығы артты. Оқушылардың білім сапасы көтерілді. Оқушылардың логикалық ойлауы, шығармашылық іс — әрекетке қабілеті артты. Сабақты түсіндіруге арналған презентация мұғалімге тақтада жазбалар жасамай, уақытын үнемдеуге, сол арқылы сабақты бекітуге көбірек уақыт қалуына мүмкіндік береді.

Әр мұғалім болашақ үшін қызмет істейді. Ол әр оқушыны жеке тұлға ретінде көріп, оның өміріндегі өз орнын табуына, сынып ұғымын қалыптастыруға, ата-аналармен ынтымақтасуға, оқытуда қиындық көріп жүрген оқушыға көмегі тиері сөзсіз. Ол үшін жалықпай жаңа инновациялық технологияларды өз жұмысымызда пайдаланып, сонымен қатар оқушыларды мадақтап, ынталандырып отырған орынды. Баланың қиялын дамыта отырып, ойын дамытамыз. Ойы дамыған шәкіртіміздің танымдық қызығушылығы арта отырып, шығармашылық әрекеті жоғары деңгейге көтеріледі.

**Батыс Қазақстан облысы, Теректі ауданы
Ұзынкөл жалпы орта білім беретін мектебі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Ерболатқызы Айкөркем**

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ ЭССЕ ЖАЗУ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТОЛЫҚ ӘДІСТЕМЕСІ

Ағылшын тілінде эссе жазу – тіл үйренушілер үшін маңызды дағды. Ол логикалық ойлауды дамытады, сөздік қорды кеңейтеді және грамматикалық білімді жетілдіреді. Бұл мақалада эссе жазуды үйренудің **тиімді әдістері мен стратегиялары** толық қарастырылады.

1. Эссенің негізгі құрылымы

Эссе жазуда оның құрылымын нақты түсіну өте маңызды. Классикалық эссе **үш негізгі бөлімнен** тұрады:

1.1. Kipicne (Introduction)

- **Тақырыпты таныстыру** – эсседе қандай мәселе қарастырылатынын анық айту.
- **Негізгі идея (тезис statement)** – эссенің басты ойын бір-екі сөйлеммен көрсету.

Мысал:

"Nowadays, social media plays a crucial role in our lives. While it has many advantages, it also has drawbacks. This essay will discuss both perspectives and explain why social media is more beneficial than harmful."

Кеңес:

- ☒ Кіріспе 5-7 сөйлемнен аспауы керек.
- ☒ Артық сөздерді қолданбай, тақырыпты нақты көрсету қажет.

1.2. Негізгі бөлім (Body Paragraphs)

Бұл бөлімде әр абзац белгілі бір аргументке арналған болуы керек. Әр абзацтың құрылымы:

- 1 **Тақырыптық сөйлем (Topic sentence)** – абзацтың негізгі ойын білдіретін бірінші сөйлем.
- 2 **Дәлелдер (Supporting details)** – пікірді нақтылау үшін статистика, зерттеулер, мысалдар келтіру.
- 3 **Қорытынды сөйлем (Concluding sentence)** – аргументті түйіндеу және келесі ойға көшу.

Мысал:

"One of the main benefits of social media is that it connects people worldwide. For instance, platforms like Facebook and Instagram allow users to stay in touch with family and friends regardless of distance. A recent study by Pew Research found that 72% of users feel closer to their loved ones due to social media. Thus, social media helps maintain relationships in a fast-paced world."

Кеңес:

- ☒ Әр аргументке жеке абзац арнау.
- ☒ Жалған немесе дәлелсіз ақпарат бермеу.

1.3. Қорытынды (Conclusion)

- **Негізгі ойларды қайталау** (бірақ жаңа сөздермен).
- **Қорытынды пікір** немесе ұсыныс айту.

Мысал:

"In conclusion, social media has both positive and negative effects. However, its ability to connect people, spread knowledge, and provide entertainment makes it a valuable tool. Therefore, despite its drawbacks, social media remains an essential part of modern society."

Кеңес:

- ☒ Қорытынды 3-5 сөйлемнен аспауы керек.
- ☒ Жаңа ақпарат енгізбеу керек.

2. Жоспарлау және идеяларды ұйымдастыру

Көптеген оқушылар эссені бірден жазуға кіріседі, бірақ дұрыс жоспарлау жазудың сапасын арттырады.

2.1. Brainstorming (Ой жинау)

Эссенің тақырыбы бойынша барлық идеяларды қағазға жазып, маңыздысын таңдау керек.

✦ Мысал:

Тақырып: "The impact of technology on education"

- ◆ Positive: Online learning, access to information, interactive tools
- ◆ Negative: Distractions, over-reliance, reduced social interaction

2.2. Жоспар құру (Outline)

Жоспар – эссенің құрылымын сақтауға көмектеседі.

✦ Мысал:

Тақырып: "Is online learning effective?"

5	Негізгі ой	Дәлелдер/мысалдар
Кіріспе	Онлайн оқудың маңыздылығы	COVID-19 кезіндегі білім беру
Негізгі бөлім 1	Қолжетімділік пен икемділік	Кез келген жерде оқу мүмкіндігі
Негізгі бөлім 2	Дәстүрлі оқудың артықшылықтары	Тәжірибелік сабақтардың жетіспеуі
Қорытынды	Екі әдісті үйлестіру маңызды	Болашақта гибридіті оқыту қажет

3. Күшті тезис (Thesis statement) жазу

Тезис – эссенің негізі, ол автордың негізгі көзқарасын білдіреді.

Жақсы тезистің ерекшеліктері:

- ☒ Нақты (Specific)

☒ Қысқа (Concise)

☒ Дәлелдермен қолдауға болатын (Debatable)

✦ **Жақсы және жалпы мысалдар:**

✗ **Жалпы:** "Technology is important in education."

☒ **Нақты:** "Technology improves education by providing accessibility, interactive learning, and global knowledge-sharing."

4. Дәлелдер мен мысалдар қолдану

Эсседегі әрбір аргумент нақты дәлелдер мен мысалдарға сүйенуі керек.

Дәлелдердің түрлері: **Статистика:** "According to UNESCO, 1.5 billion students studied online in 2020."

Ғылыми зерттеулер: "Studies show that interactive learning improves memory retention by 60%."

Тарихи фактілер: "The invention of the printing press revolutionized education."

Жаттығу: Келесі тақырыпқа дәлел ойлап табыңыз:

"Does reading books improve intelligence?"

5. Байланыстырушы сөздер қолдану

Ойлардың логикалық байланысын сақтау үшін **linking words** қолдану керек.

Кіріспе үшін:

☒ To begin with, Firstly, This essay will discuss...

Қосымша дәлелдер үшін:

☒ Furthermore, Moreover, In addition...

Қорытынды үшін:

☒ In conclusion, To sum up, Therefore...

Жаттығу: Осы сөздерді пайдаланып 3 сөйлем жазыңыз.

6. Қайта қарау және түзету

Эссені жазған соң қателерді түзету маңызды.

Нені тексеру керек?

☒ Грамматикалық қателер

☒ Орфографиялық қателер

☒ Логикалық байланыс

Қателерді қалай азайтуға болады?

Grammarly сияқты құралдарды қолдану

Эссені бірнеше рет қайта оқу

Басқа адамға оқыту

7. Күнделікті жазу дағдысын дамыту

Эссені жақсарту үшін үнемі тәжірибе жасау керек.

Тәжірибе жасау жолдары:

• **Күнделік жүргізу** – күнделікті оқиғалар мен ойларды ағылшын тілінде жазу.

• **Кітап оқу** – жақсы эссе жазу үшін жақсы мәтіндерді оқу маңызды.

• **Қысқа эсселер жазу** – аптасына 1 эссе жазып, мұғалімнен немесе достарыңыздан пікір сұрау.

Қорытынды

Ағылшын тілінде эссе жазу дағдысын қалыптастыру үшін:

☒ Эссе құрылымын түсіну

☒ Ой жинау және жоспарлау

☒ Нақты тезис жазу

☒ Дәлелдер мен мысалдар келтіру

☒ Байланыстырушы сөздер қолдану

**Астана қаласы
“Нұрорда” мектеп-лицейі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Байділдаева Қарлығаш Бауыржанқызы**

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТЫНДАЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУЫ ҒДІСТЕРІ

Тыңдалым – сөйлеу әрекетінің дербес түрі, сөйлеу, оқу және жазуға қарағанда күрделірек процесс. Ағылшын тілінде тиімді қарым-қатынас жасаудың маңызды құрамдастарының бірі – тыңдай білу. Ағылшын тілін үйрену, әсіресе, ағылшын тілін екінші тіл ретінде үйреніп жатқан білім алушыларға өте қиын процесс. Дегенмен, оқушылар көп ұзамай бұл көп күш пен ақыл-ой қабілетін қажет ететінін түсінеді. Кез келген тілді үйренуде тыңдау зейін мен назарды қажет етеді. Бұл кейбір адамдарға басқаларға қарағанда көп жұмыс істеуге тура келетін дағды. Ойын шоғырландыру қиын адамдар әдетте тыңдамайды. Екінші тілді тыңдау одан да көп шоғырлануды қажет етеді.

Зерттеудің мақсаты – мәселелік жағдаяттарды және орта мектептегі ағылшын тілі сабақтарында тыңдауды жүргізудің негізгі жолдарын қарастыру.

Ағылшын тіліндегі мәтінді тыңдау кезінде ауызша сөйлемдегі түйінді сөздерге назар аудару керек. Түйінді сөздер контексттің мәнін білу үшін қажет. Ағылшын тілінде тыңдау дағдыларын жақсартудың ең жақсы жолы - интернеттен ресурстарды іздеу. Мұндай мазмұнды бірнеше рет көру немесе тыңдау қол жетімділігі мен мүмкіндігі оны тыңдау дағдыларын жақсарту үшін тамаша көзге айналдырады. Ең жақсы ресурстардың бірі - English club TV. Бұл ағылшын тілі ана тілі ретінде саналмайтындарға тілді үйренуге көмектесу үшін арнайы жасалған веб-сайт. Speak Up және Art of Conversation сияқты бағдарламалар ағылшын тілінде тыңдау дағдыларын жақсарту үшін тамаша бастапқы материал болып табылады.

Осының бәрін ескере отырып, біз естіген нәрселердің 25-50 пайызын ғана есте сақтаймыз. Осы таңғаларлық фактіге сүйене отырып, тыңдау жетілдіруді қажет ететін дағды екені белгілі болды. Сөйлеу әрекетінің бұл түрін оқыту белгілі бір тәжірибе мен күш-жігерді қажет етуі мүмкін, тіпті ағылшын тілінде сөйлейтін ағылшын тілінен гөрі екінші тілде оқитын ағылшын тілі үшін одан да көп. Дегенмен, табандылық, назар аудару және берілгендік арқылы бұл мүмкін болады. Оқушылар «белсенді тыңдау» тәжірибесінен бастай алады, бұл тыңдаушыдан айтылған нәрсені дәл есту үшін саналы күш салуды және ең бастысы, айтылған хабарды түсінуге тырысуды талап етеді.

Сондай-ақ сөйлеушінің мимикасы мен дене тілі туралы есте сақтау керек. Бұл оқушылардың ымдау тілі мен микро өрнектердің маманы болуы керек дегенді білдірмейді, бірақ оқушы сөйлеуші көрсететін бет-әлпет сияқты физикалық белгілерді қабылдауды үйренуі керек. Онлайн оқытуды қалайтындар үшін English Club TV баға жетпес құнды болады, өйткені сайт білім алушыларға ағылшын тілін екінші тіл ретінде үйретуге арналған.

Тыңдау – ағылшын тіліндегі негізгі дағдылардың бірі. Оқушылардың көпшілігі тыңдауды үйрену қиынға соғады, әсіресе ағылшын тілінде. Бұл үдерісте оқу материалы ретінде ақпарат құралдарын пайдалану өте маңызды. Оқушылардың назарын сабаққа аудара алады.

Мұғалімнің тыңдау дегеніміз не, шет тілін үйренушілерге неліктен қиын болатыны және қандай шешімдер болуы мүмкін екендігі туралы жалпы түсінігі болуы өте маңызды. Тыңдау талдауы мен нақты

сыныптағы оқыту арасындағы алшақтықты қалай жоюға болатыны маңызды мәселе болып табылады. Тыңдау деген нені білдіреді?

Тыңдау – шет тілін оқыту әдістемесінің ең зерттелмеген саласы. Каудацияға жеткіліксіз көңіл бөлудің көрінісі соңғы уақытқа дейін арнайы мақсатты дайындықты қажет етпейтін жеңіл дағды болғанымен түсіндіріледі. Ауызша сөйлеу барысында мұғалім барлық іс-әрекетін сөзге бағыттап, осы дағдыларды меңгеруді қамтамасыз етсе, онда оқушылар сөзді өз бетімен түсінуге үйренеді деген пікір болды. Бұл көзқарасты теория мен практика жоққа шығарды. Кочкина шет тілін меңгеру және тілдік дағдыларды дамыту негізінен тыңдау арқылы жүзеге асырылатынын атап өтеді. Тыңдауды басқа дағдыларға қарағанда жақсырақ дамыту керек, өйткені іс жүзінде ол айтарлықтай қиындықтар туғызады.

Шынында да, тыңдаудағы ең маңызды қиындық – тыңдаушының сөйлеушінің іс-әрекетіне бақылауының жоқтығы. Тыңдаушы, оқитын, жазатын немесе сөйлейтіндерге қарағанда, орындалып жатқан жұмысқа әсер ете алмайды; оны қажеттіліктерімізге сәйкес реттей алмаймыз. Мысалы, сөйлеу әрекетінің екі түрін – тыңдау мен оқуды салыстыруға болады. Оқырман бұл мәтінді оның мағынасын толық түсіну үшін қанша рет оқи алады. Тыңдау оған сөзді тек бір рет тыңдауға мүмкіндік береді. Оқушы өзіне ыңғайлы оқу жылдамдығын таңдайды, ал тыңдаушы ұсынылған қарқынды қабылдауға мәжбүр болады. Оқырман оқығанын түсіну үшін оқуда үзіліс жасай алады. Сондай-ақ тыңдаушыға оқығанын түсіну үшін үзіліссіз оқу беріледі. Ал ақпарат тыңдаушыға үзіліссіз жеткізіледі. Осылайша, елеулі және әртүрлі қиындықтардың болуы даусыз факт болып табылады.

Көптеген лингвистер бастапқы кезеңде оқушының тыңдау дағдысын енді ғана қалыптастыра бастаған деңгейінде таныс лексикамен, ол қайталанатын дыбыстарды оңай ажырата алуы, олардың мағыналық мағынасын біріктіруі, аудио мәтінді тыңдау кезінде белгілі бір уақыт бойы есте сақтауы үшін көлемі аз (5-6 сөйлем), мазмұны қарапайым (таныс емес сөздердің саны болуы мүмкін) мәтіндерді пайдалану қажет деп санайды. Сөйлемдер өте ұзақ болмауы керек, олардың күрделі бұрылыссыз және бағыныңқы сөйлемдерсіз қарапайым болғаны жөн. Әйтпесе, тыңдаушының жадына шамадан тыс жүктеме түссе, ол сөз тіркесінің немесе кейбір үзіндінің басын ұмытып қалады, соның салдарынан дыбыстық хабардың мағынасын түсінбейді. Әрбір деңгейде мәтіннің көлемін арттырып, оны әртүрлі сөйлемдермен, бұрылыстармен, кіріспе конструкциялармен жабдықтап және, әрине, жаңа сөздікпен толықтырып отыру қажет.

Қиындықтар хабардың мағыналық мазмұнына және оның құрамына байланысты. Адамның назарын өзіне аударатын – түсінуге деген ұмтылыс. Сондықтан ұсынылған аудиоматериал, ең алдымен, шынайылығымен, қызықты сюжетімен, өзекті тақырыбымен ерекшеленуі керек.

Хабарлама шарттарына байланысты қиындықтар. Оларға тыңдау көлемі, қарқын, сөйлеу жылдамдығы және фразалар арасындағы үзіліс жатады. Мәтінді қайталап тыңдауды мұғалімдер мазмұнды түсіну мен есте сақтауды жеңілдету үшін кеңінен қолданады, өйткені әр қайталау кезінде тыңдаушы көбірек жаңа сөздерді естиді және естіген сөзін әлдеқайда жақсырақ бекітеді.

Хабарламаның қарқынына келетін болсақ, ол, Н.И.Гезаның пікірінше, құлақ арқылы есте сақтаудың дәлдігі мен жылдамдығын анықтайды. Оның артуы немесе төмендеуі белсенділіктің күрт төмендеуіне, сана деңгейінің айтарлықтай төмендеуіне әкеледі.

Сөйлеу жылдамдығын өлшегенде жиі екі өлшем қолданылады: не минуттағы сөздердің саны, не минуттағы буындар саны. Нақты өлшем бірлігі – буын. Негізгі деңгейден оқитындар үшін аудиомәтіннің жылдамдығы секундына 5 буынды құрайды, ал жоғары деңгей үшін - 10 - 12. Ағылшын тілін үйренудің басынан бастап сөйлеу жылдамдығы қалыпты болуы керек және минутына 200-ден 250 сөзге дейін болуы керек. Сөйлеу жылдамдығы хабарламаның жеке бөліктеріндегі ақпараттың маңыздылығына байланысты. Неғұрлым маңызды ақпарат дауысты дыбыстардың ұзақтығын ұлғайту арқылы баяу, ал қосалқы ақпарат жылдамырақ беріледі.

Үзілістердің болуы мәтінді жақсы түсінуге ықпал етеді, бірақ олар тыңдаушыны шаршатпау үшін мәтінді шамадан тыс толтырмауы керек. Аудио мәтінмен жұмыс кезінде қиындықтарды болдырмау үшін жоғарыда аталған шарттарды ескеру қажет, ең бастысы, мұғалімнің өзі үнемі шет тілінде сөйлеуі, оның ана тілінде сөйлеуіне тыйым салуы, сол арқылы ағылшын тілінде қарым-қатынас жасаудың нақты шарттарына дайындалу үшін бағдарлай алатындай етіп оқушының ішкі сөйлеуінің дамуына үлес қосуы керек.

Оқулықта берілген жаттығулар мен тапсырмаларды дәл орындауға дағдыланған кейбір мұғалімдер бұл сабақтарға өз оқушыларына жараса ма, жарамсыз ба деп ойланбастан, қосымша жұмыс ретінде

қарауы мүмкін. Сабақта әр түрлі жаттығуларды, тапсырмаларды және әрекеттерді орындау ғанибет және жағымды тәжірибе екенін атап өткім келеді, өйткені сабақтың сәтті өтуі мұғалімнің оқытудың әртүрлі әдістерін білуіне және қолдануына байланысты. Мұғалімдердің қолдарында жаттығулар, тапсырмалар мен іс-әрекеттер жинағы болуы керек, оларды қажет кезде өз сабақтарында қолдана алады.

Оқыту процесінде ақпараттың есту және аудиовизуалды көздері пайдаланылады. Аудиовизуалды көздерге көрнекі және есту құралдары – фотосуреттер, суреттер, сызбалар, карталар, слайдтар, кестелер, диафильмдер, фильмдер, телебағдарламалар жатады. Аудиторлық көздерге 20 ғасырда белсенді түрде қолданылған жазбалар, фоно жазбалар және радиохабарлар жатады.

Аудиторлық ақпарат көздері визуалды қолдаудың жоқтығына байланысты ең қиын болып саналады, бірақ олардың маңыздылығы кем емес. Олар әртүрлі адамдардың, дәлірек айтқанда, әртүрлі жастағы ерлер мен әйелдердің сөйлеуін, тіпті тілдік ортасыз да тыңдауға мүмкіндік береді. Тыңдаушы әр түрлі дауысты тыңдап, естуі керек, біріне үйренбеу керек. Аудиторлық дереккөздерді тыңдау мұғалімді нақты тілдік жағдайларға дайындаудың негізгі шарты болып табылады.

Ақпараттың ең көп тараған және қол жетімді көзі - аудио жазбалар. Олар сөйлеуді қабылдау қиындықтарын шешуге мүмкіндік береді. Мұндай жазбалармен жұмысты мұғалімнің сөзін тыңдау арқылы бастауға, содан кейін басқа адамдардың дауысын тыңдауға ауысуға болады.

Диктофонды сыныпта оқушының оқығанын немесе әңгімесін жазып алып, одан кейін жазбаны талдау үшін де пайдалануға болады. Мәтінді оқуды, сұрақтарға жауаптарды, дайындалған әңгімені немесе қайталауды, еркін әңгімені, диалогты жазуға болады. Жазбаның материалы, әрине, оқу кезеңі мен оқушының мүмкіндіктеріне байланысты өзгеріп отырады. Кез келген жазбаны бірден немесе сыныпта біраз уақыттан кейін талдауға болады. Ол үшін мұғалім оны қайта шығарады, онда қателер болған жағдайда жазбаны тоқтатады, оқушылардан осы қателерді көрсетуді және оларды дереу түзетуді сұрайды.

Магнитофонмен оқушының сабақтан тыс жұмысының жақсы түрі - әр түрлі диктанттар. Мұндай диктанттардың материалы жеке дыбыстарды жаттықтыруға арналған оқшау сөздер, сандар, шағын құрамды сөйлемдер және, сайып келгенде, мәтіндер болуы мүмкін. Интонациялық диктантта оқушы интонацияның түрін, мысалы, сұраулы немесе хабарлы сөйлемді, синтагматикалық артикуляцияны, логикалық екпіні, ал кейінгі кезеңде синтагмалық екпін түрін анықтауды талап етеді.

Диктофонды қолданатын жаттығулардың реттілігі мен түрлері келесідей болуы мүмкін:

- буындарды, сөздерді, сөйлемдерді, шағын мәтінді тыңдау;
- сөйлеушіден кейін буындарды, сөздерді, сөйлемдерді қайталау;
- таспадан ұсынылған сұрақтарға жауап беру;
- диалогты тыңдау, интервалмен, әңгімелесушілердің ескертулерін кезекпен қайталау.

Орта мектепте ағылшын тілін тыңдаумен жұмыс жасау барысында мұғалім мәтіндердің дыбысталу ұзақтығын және таныс емес сөздердің санын көбейтіп, жаңа сипаттағы аудиоматериалдарды пайдаланады. Аудио мәтіндер тек жазбаша тапсырмаларды орындаумен ғана емес, сонымен бірге коммуникативті сипатқа ие болады: әртүрлі хабарламалар, пікірталастар, рөлдік және ситуациялық ойындар. Тыңдау дағдысын қалыптастырудың соңғы кезеңі – радиобағдарламалардың үзінділерін қабылдау, жаңалықтарды, көркем және деректі фильмдерден үзінділерді көру. Дыбыс жазбасы, бейнежазба немесе телебағдарламада көп ақпарат болатындықтан, оқушыларды тақырыппен немесе оқиғалармен алдын ала таныстыру қажет, әйтпесе түсінуде қиындықтар туындайды. Тыңдаудың бұл түрімен жұмыс істеуді бастамас бұрын, тілдік материалда мүмкін болатын қиындықтарды болдырмау үшін сөздікпен (жаңа сөздер, өрнектер, идиомалар) айналысу керек.

Тыңдаудың мақсаты әртүрлі болуы мүмкін:

- 1) түсіну,
- 2) түсіну және есте сақтау,
- 3) түсіну және бағалау,

4) түсіну және қорытынды жасау. Аудио мәтінмен жұмыс кезінде қиындықтарды болдырмау үшін келесі шарттарды ескеру қажет: тыңдау көлемі, қарқын, сөйлеушінің сөйлеу жылдамдығы және фразалар арасындағы үзілістер және т.б., бірақ ең бастысы - мұғалімнің өзі үнемі шет тілінде сөйлеу, өз ана тілінде сөйлеуге тыйым салу, сол арқылы оқушының ішкі сөйлеуін олардың адасып қалмауы үшін, ағылшын тілінде қарым-қатынас жасаудың нақты жағдайларына дайындалу үшін бағдарлай алатындай етіп дамытуға ықпал ету - негізгі мақсат.

Алматы қаласы
С.А Ходжиков атындағы №39 мамандандырылған лицейі
Физика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Болат Думан Болатұлы

ТЕРБЕЛМЕЛІ ҚОЗҒАЛЫС

Білім беру ұйымының атауы	С.А. Ходжиков атындағы №39 мамандандырылған лицей			
Пәні:	Физика			
Бөлім:	9.3 В Тербелістер мен толқындар			
Педагогтің аты-жөні:	Болат Думан Болатұлы			
Күні:				
Сынып:	Қатысушылар саны:		Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы:	Тербелмелі қозғалыс			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	9.2.5.1 еркін және еріксіз тербелістерге мысалдар келтіру; 9.2.5.2 эксперименттік әдіспен амплитуда, период, жиілікті анықтау; 9.2.5.3 формулаларды қолданып, период, жиілік, циклдік жиілікті анықтау			
Сабақтың мақсаты	Барлық оқушылар істей алады: тербелмелі қозғалыс туралы мағлұматтар береді Көптеген оқушылар істей алады: тербелмелі қозғалыстың түрлері және оларды сипаттайтын шамаларды біледі Кейбір оқушылар істей алады: Тербеліс жылдамдығы, жиілігі және толқын ұзындығы формулаларын есеп шығаруда қолданады			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру Өзін-өзі тексеру Сабақтың басы 10 минут Өткен білімді еске түсіру	Оқушылармен сәлемдесу, оқушыларды түгелдеу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру. Оқушылардың назарын сабаққа аудару. Топқа бөлу <u>Wordwall</u> флатформасын қолдану арқылы оқушылар 2-топқа бөлінеді. 1. Энергия дегеніміз не? Өлшем бірлігі қандай? 2. Кинетикалық энергияның өзгерісі кезінде істелетін жұмыс формуласы 3. Потенциалдық энергия дегеніміз не? 4. Энергияның сақталу заңы қандай? 5. Серпімділік күші әрекет еткенде атқарылатын жұмыс формуласы қалай жазылады? 6. Кинетикалық энергия дегеніміз не? Формуласы қалай жазылады? Ой қозғау : Мақсаты: Не? Неліктен? қалай?	Оқушылар өткен тақырып сұрақтарына жылдам жауап беріп, бүгінгі тақырыппен танысады. Оқушылар тербеліске өз ойларымен жауап беруге тырысады Оқушылар тербелісті сипаттайтын шамалармен танысады Бейнебаянды тамашалайды	Бағалау критерийлері Дескриптор: Энергияға анықтама береді Жұмыс, потенциалдық энергия ,кинети калық энергия формуласын айтады 2 бал	Оқулық Слайд https://www.youtube.com/embed/baDEOM-wvUo

Жаңа білім
20 минут

сұрақтары арқылы оқушының ойлау дағдысын дамыту.
Сол бейнебаяннан не түсінгені туралы сұрау.
Бейнебаяннан “Такома” аспалы көпірі көрсетіледі.

Жаңа тақырып

Тербелмелі қозғалыс

Тербеліс процесіне мысалдар:

- Желден ағаш бұтақтарының тербелуі ;
- Сағат маятникінің тербелісі;
- Біздің жүрегіміздің соғуы және т.б.

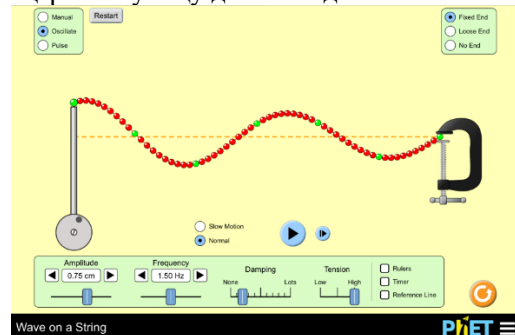
Еркін тербеліс- ішкі күштер арқылы жүзеге асады.

Еріксіз тербеліс- сыртқы күштер арқылы қозғалыс жасайды.

Тербелістің периоды – тербелмелі дененің тепе-теңдік күйден өзінің алғашқы күйіне оралатын уақыты.

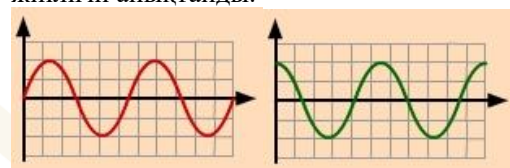
Тепе-теңдік күйден арақашықтығы дененің тепе-теңдік күйден ауытқуы деп аталады.

Тербелістің амплитудасы- тепе-теңдік күйден ең үлкен ауытқу деп аталады.

Топтық жұмыс (эксперименттік тапсырма)

1-2 топтар штативті , серіппелі маятникті қолданып синусоида, косинусоида графигін салып тербілістің периоды, жиілігін, циклдік жиілігін анықтайды.

Жұптық жұмыс:

1-тапсырма Серіппеде тербеліп тұрған жүк 8 с ішінде 32 тербеліс жасады. Тербелістің периоды және жиілігін анықтаңдар.

2-тапсырма

Дененің тербеліс жиілігі 2000 Гц. Оның тербеліс периоды неге тең болады

3-тапсырма

Материялық нүкте 10 кГц жиілікпен тербеледі. Тербеліс периоды мен 1 мин ішіндегі тербеліс санын табыңдар?

4-тапсырма

$x = 0.4 \cos 5\pi t$ тербелмелі қозғалыстың теңдеуі берілген. Тербеліс амплитудасын және тербеліс периоды, $t = 0.1$ с –тан кейінгі ауытқуының шамасын табыңдар?

Тақырып бойынша берген тапсырмаларды орындайды
Тербелмелі қозғалыстың басты белгісі, олардың барлығы қайталанып отырады.
Механикалық тербеліс деп дененің бірдей уақыт аралығындағы дәлме-дәл немесе жуықтап қайталанып отыратын қозғалысын айтады.

Оқушыларға қорытынды жасайды. тындайды

Өз ойын ашық жеткізеді

Топпен. Жұппен жұмыс жасайды

Дескриптор:

-тербеліс көздерін біледі
-тербелмелі қозғалысқа анықтама айтады
-тербелістің түрлерін ажырата алады

3 балл

Дескрипторлар
1. Есептің берілгенін дұрыс жазады. (ХБЖ айналдыру)
2. Қажетті формуланы дұрыс қолданады.
3. Есептеу жолын дұрыс жүргізеді.
4. Жауабын дұрыс жазады

4 балл

Алған білімдерін өмірде қолдана алатын тұлға болып қалыптасады

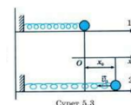
Деңгейлік тапсырманы орындайды .
Жұптық жұмыс жасайды, дағдысы дамиды

Аспалы көпірді модельдеу:

http://phet.colorado.edu/sims/wave-on-a-string/wave-on-a-string_en.html

<http://biliml.and.kz/kk/home#lesson=10822>

5-тапсырма
Материялық нүкте 20 с уақыт ішінде 50 толық тербеліс жасайды. Тербеліс периодын табындар.
6-тапсырма $x=2\sin(2\pi t)$ тербелмелі қозғалыс теңдеуінен циклдік жиілікті анықтаңыз?
7-тапсырма
Бір тербеліске кететін уақыт:

Жеке жұмыс: Сәйкесін тап

Анықтама кестесі

Тербелмелі қозғалысты

сипаттайтын шамалар

Амплитуда, тербеліс периоды, тербеліс жиілігі

№	Физикалық шама атауы	Белгіленуі	Формуласы	Өлшемі бірлігі
1	Тербеліс периоды	T	$T=t/n$	с
2	Тербеліс жиілігі	ν	$\nu=n/t$	Гц, c^{-1}
3	Тербеліс амплитудасы	A	-	м
4	Циклдік жиілік	ω	$\omega=2\pi\nu=2\pi/T$	рад/с

Кері байланыс беру

“Google forms” платформасы арқылы тест тапсырмаларын орындау.

- Уақыт өткен сайын амплитудасы азайып отыратын тербелістер –
А) өшетін тербелістер В) гармоникалық тербелістер С) өшпейтін тербелістер
 - Дененің тепе-теңдік күйінен ең үлкен ығысуының мәні-
А) тербеліс периоды В) тербеліс амплитудасы С) тербеліс жиілігі
 - 10 секундта 5 рет тербеліс жасайтын механикалық тарбелістің периоды қандай?
А) 5 с В) 0,2 с С) 2 с
 - Механикалық тербеліс кезінде энергияның жалпы мөлшері-
А) артады В) өзгермей сақталады С) кемиді
 - Механикалық тербеліс кезіндегі потенциалдық энергияның шамасы неге тәуелді?
А) периодқа В) жиілікке С) амплитудаға
 - Еркін тербеліс дегеніміз не?
А) ішкі күштер арқылы орындалады В) сыртқы күштер арқылы орындалады С) тербеліс жоқ
1. А 2. В 3. С 4. В 5. С 6. А

Гугл платформасы арқылы тест жұмыстарын орындайды

Тест тапсырмасын орындап 6 балл жинайды

Кері байланыс	«Рефлексия» Instagram @duman.bolatylu 		Жалпы балл 15 бойынша бағаланады.	
Сабақтың соңы 15 минут	Үй тапсырмасы: § 27 Оқу. Адамның жүрек соғысының минутына соғатын (1мин) периодын, жиілігін, циклдік жиілігін анықтаңдар. Көрсетілген HTML- код бойынша орындаймыз. https://youtu.be/ko3Pc2giwSs			

**Шығыс Қазақстан облысы, Тарбағатай ауданы, Ақжар ауылы
"Қ.Билялов атындағы мектеп-лицейі" КММ
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Камысбаева Жанна Зарипхановна**

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА «ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ЖӘНЕ ОҚУҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ШЕБЕРХАНАСЫ» АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Еліміздің шет елдермен қарым-қатынасымыз күшейіп отырған қазіргі заманда оқушылардың шет тіліне қызығуын, білімге құштарлығын ояту, танымдық белсенділігін арттыру басты міндет. Демек, оқушыларымыздың ағылшын тілін білуі – уақыт талабы. Шетел тілі қазіргі кезде заман талабына сай көптеген мектептерде тереңдетіп оқытылуда, жүргізілуде. Бұл оқушы бойында ерте кезеңнен бастап ұлтаралық, мәдениетаралық бірлестікке дайындықтың қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Қазір оқушылардың ағылшын тіліне деген ынтасы, талпынысы ізденісі жоғары. Сондықтан да, ұсынылып отырған авторлық бағдарламасы туралы мақала тереңдетіп оқытатын педагогтарға арналып, көмекші құрал ретінде ұсынылады.

Функционалдық сауаттылық – бұл білім алушылардың алған білімдерін өмірлік жағдайларда қолдану қабілеті. Ол оқушылардың жеке дамуымен, сыни ойлауымен және қоршаған ортаны түсінуімен тығыз байланысты. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі тек академиялық білімге ғана емес, сонымен қатар оны практикалық тұрғыда қолдана білуге, тиімді шешімдер қабылдауға, және ақпаратпен дұрыс жұмыс істеуге бағытталуы тиіс.

Ағылшын тілін үйретуде функционалдық сауаттылықты дамыту маңызды орын алады. Себебі, оқушылар тек грамматика мен сөздерді жаттап қана қоймай, ағылшын тілін күнделікті өмірде, нақты

жағдайларда қолдануды үйренуі қажет. Бұл тілдік сауаттылық өмірде кездесетін мәселелерді шешуде, жаһандық ақпараттық қоғамда бәсекеге қабілетті болуда маңызды рөл атқарады.

Оқуға қызығушылықты ояту оқушылардың білім алу үдерісіне деген ынтасын арттырудың негізгі аспектілерінің бірі. Кітаптар мен мәтіндермен жұмыс істеу, оларды түсіну және сараптау қабілеті оқушының оқу дағдыларын жетілдіреді, оның сыни ойлауын дамытады және шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.

Бұл бағдарлама ағылшын тілінде функционалдық сауаттылықты арттыруға, сондай-ақ оқуға деген қызығушылықты дамытуды көздейді. Әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуы қамтамасыз етіледі, бұл олардың танымдық қабілеттерін кеңейтіп, өз ойларын еркін жеткізуге, жаңа ақпаратты тез игеруге көмектеседі.

Бүгінгі таңда ағылшын тілі – жаһандық коммуникацияның басты құралы. Оқушылардың тек теориялық білім алып қана қоймай, ағылшын тілін күнделікті өмірде, кәсіби ортада және түрлі әлеуметтік жағдайларда еркін қолдана білуі аса маңызды.

Бағдарламаның мақсаты :оқушылардың ағылшын тілі пәні бойынша функционалдық сауаттылығын дамыту, яғни тілдік дағдыларды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) өмірлік жағдайларда тиімді қолдану қабілеттерін қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдылары оқу сауаттылығы болып табылады. Қазір ақпаратпен жұмыс істей білу қоғамда табыстылықтың міндетті шарты болып саналады. Функционалды сауаттылық тұлғаның мақсатқа жету, өз білімін жетілдіруіне, белсенді оқу әрекетіне араласуына жол ашады. Оқу сауаттылығына төселген тұлғаның мәтінді түсініп оқуына, пайымдау жасауына, тұжырымды ой түйюіне мүмкіндігі кеңейеді.

Оқу сауаттылығына дағдыландыратын мәтіндер - оқушылардың алған білімдерін кез келген ортада қолдануы, мәтінді түсініп қабылдауы, тәжірибеде қолдануы, оқырмандық, шығармашылық, функционалды сауаттылық секілді қабілеттерін ашады.

Қоғамдағы өзекті деп саналған мәселені ұстана отырып, қазіргі қоғамдағы өз ортасына бейім, алған білім кез келген ортада қолдана алатын академиялық білімді тұлғаны қалыптастыру– қазіргі қоғамның сұранысынан туындаған тың мәселе . Әр түрлі форматта берілген мәтіндер мен ашық, жабық сұрақтардан құралған танымдық тапсырмалар арқылы оқылым мәтіндерін меңгертудің ғылыми-әдістемелік теориясын жасаудың өзектілігін көреміз. Әлемдік халықаралық стандарт талаптарына сай академиялық білім беруде оқу сауаттылығын тиімді ұйымдастыру жұмыстың өзектілігін айқындай түседі.

Осы тақырыпты игеруде қашықтан оқу барысында қолданылатын инновациялық тәсілдері тақырыптарды толық меңгеруге көмектеседі. Инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы берілген тапсырмалар, шығармашылық жұмыстар формативті бағаланады. Шығармашылығын дамытатын, тақырыпқа сай берілген тапсырмалар оқушылардың даму рейтингін бақылап, мониторинг жасауға көмектеседі.

Бұл шеберхана ағылшын тілінен функционалдық сауаттылықты және оқуға қызығушылықты арттыруда маңызды рөл атқарды. Қолданылған түрлі әдіс-тәсілдер оқушылардың ағылшын тілін нақты өмірде қолдану қабілетін дамытты. Мәтіндермен жұмыс істеу арқылы оқушылардың оқу дағдылары мен сыни ойлау қабілеттері жетілдірілді, ал ойындар мен интерактивті тапсырмалар оқу процесіне деген қызығушылықты арттырды.

Нәтижесінде, оқушылардың ағылшын тілін оқуға және оны қолдануға деген ынтасы күшейді, олардың функционалдық сауаттылығы жоғарылады. Бұл бағдарлама оқушылардың танымдық дағдыларын дамытып, ағылшын тілінде өз ойын еркін жеткізу және жаңа ақпаратты тез меңгеру қабілеттерін арттырды.

Осы шеберхана оқушылардың ағылшын тілін үйренуге деген қызығушылығын оятып, олардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған маңызды қадам болды. Мұндай шараларды жалғастыру арқылы оқушылардың тілді меңгеруге деген ынтасын одан әрі дамыта аламыз, бұл олардың болашақ өмірлерінде де пайдалы болады.

КІШКЕНТАЙ МУЗЫКАНТТАР

Мақсаты: Балаларға музыкалық аспаптарды таныстыру. Аспаптармен ойнауды үйрету. Музыкаға қызығушылығын арттыру.

Ойын: «Кішкентай музыканттар»

Ойын мақсаты:

Балалардың музыкалық қабілеттерін дамыту.

Өртүрлі музыкалық аспаптарды таныстыру және оларды қолдануды үйрету.

Балалардың ритм сезімін, есту қабілетін және координациясын жақсарту.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту және өз бетінше музыкалық шығармашылықпен айналысуға ынталандыру.

Ойын ережесі:

1. Дайындық кезеңі:

Балалар шеңбер құрып отырады немесе тұрады.

Мұғалім алдымен балаларға музыкалық аспаптарды таныстырады (мысалы, барабан, маракас, ксилофон, үшбұрышты қоңырау).

Әр аспапты көрсету арқылы мұғалім оның дыбысы мен қолдану тәсілін түсіндіреді.

Балалар аспаптарды қолданып көреді, әрқайсысы өзіне ұнаған аспапты таңдайды.

2. Ойын барысы:

Мұғалім балаларға қарапайым ритмді көрсетеді (мысалы, «1-2-3-4»).

Балалар мұғалімнің көрсетуімен ритмді қайталайды. Әр бала өз аспабын пайдалана отырып, ритмді ұстанады.

Мұғалім балаларға бірнеше музыкалық композицияларды тыңдатады. Балалар тыңдай отырып, музыкаға сәйкес ритмді ойнатады.

Әрі қарай мұғалім балаларға өз бетімен шағын музыкалық композиция жасау ұсынысын жасайды.

Балалар топқа бөлініп, әр топ өз композициясын жасайды және орындайды.

Әр топ өзінің шығармашылығын көрсеткен соң, мұғалім олардың өнерін бағалап, мадақтайды.

3. Ойынның аяқталуы:

Ойын соңында мұғалім әр баланы мадақтап, олардың музыкалық қабілеттерін атап өтеді.

Балаларға ойын барысында алған әсерлері мен сезімдерін бөлісуге мүмкіндік беріледі.

Мұғалім балаларға музыкалық аспаптарды дұрыс қолдануды және оларды күтуді үйренуге кеңес береді.

Күтілетін нәтижелер:

Музыкалық қабілеттердің дамуы: Балалар музыкалық аспаптарды ойнау арқылы ритмді сезіну, дыбыстарды ажырату және музыканы есту қабілеттерін дамытады.

Шығармашылық қабілеттердің дамуы: Балалар өз бетімен музыкалық композициялар жасап, өз шығармашылықтарын көрсетеді.

Әлеуметтік дағдылардың дамуы: Балалар топта жұмыс істеуді, бір-біріне қолдау көрсетуді және өзара ынтымақтастықты үйренеді.

Өз-өзіне сенімділіктің артуы: Музыкалық аспаптарды ойнау арқылы балалар өздерін еркін әрі сенімді сезінеді.

Эмоционалдық даму: Музыка ойнау балалардың эмоцияларын білдіруге және бөлісуге көмектеседі, олардың көңіл-күйін жақсартады.

Музыкалық аспаптарды қолдану дағдылары: Балалар әртүрлі музыкалық аспаптарды танып, оларды дұрыс қолдануды үйренеді.

Жаңа білімдер мен дағдылардың қалыптасуы: Балалар ойын барысында жаңа музыкалық білімдер мен дағдыларды меңгереді, музыкалық аспаптарды ойнау техникасын жақсартады.

Қорытынды:

«Кішкентай музыканттар» ойыны балалардың музыкалық қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың жалпы дамуына үлкен ықпал етеді. Музыкалық аспаптарды ойнау арқылы балалар өздерінің шығармашылық қабілеттерін дамытады, ритмді сезіну және дыбыстарды ажырату қабілеттерін жақсартады. Сонымен қатар, балалар топта жұмыс істеуді, бір-біріне қолдау көрсетуді және өзара ынтымақтастықты үйренеді. Мұндай ойындар балалардың өз-өзіне сенімділігін арттырып, олардың жалпы дамуына үлкен ықпал етеді.

**Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Қоянды ауылы
«Қоянды ауылының №35 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Ошакбаева Гулнур Мауратовна**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ж. Аймауытов айтқандай: «Сабақ беру – жай ғана шеберлік емес, ол жаңадан жаңаны табатын өнер» десек, бүгінгі оқыту жүйесінде әр түрлі инновациялық технологияларды пайдалану тәжірибеге еніп, нәтижелер беруде.

Сабақ барысында түрлі заманауи әдіс тәсілдерді қолдану – оқу-тәрбие жұмыстарының алдында тұрған міндеттерді дұрыс орындау үшін мұғалім мен оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу үшін қолданылатын тәсілдер. Көрнекілік әдістер оқу материалын оқушылардың көзімен көріп, нақтылы түсінулеріне мүмкіндік береді. Бұған демонстрация, иллюстрация тәсілдері жатады. Тәжірибелік әдістердің ішінде ең көп қолданылатыны - жаттығу әдісі. Оқу барысында теориялық ережелер мен қағидаларды қайта пысықтап, тиянақты меңгеру жаттығу арқылы орындалады. Ауызша жаттығу оқушының оқу материалын ауызекі баяндауға дағдылану мақсатын көздейді. Оқушы бірінші сыныптан бастап қазақ тілін үйрену барысында тілдегі түрлі қолданылатын атауларды, әріп, дыбыс, буын, сөз, сөз тіркестері, сөйлем, сөз бен сөзді байланыстыратын жалғау, жұрнақ, тыныс белгілері – нүкте, үтір, леп белгісі, сұрау белгісі, сызықша, қос нүкте, түрлі грамматикалық анықтама, ережелерді оқып үйренеді. Қабілеті әр түрлі оқушы тілдің мұндай белгілері мен атауларын бірден меңгеріп кетуі мүмкін емес, тек оның негізгі, қажеттілерін (анықтама, ережесін) есте сақтауы мүмкін. Қазіргі сабаққа қойылатын талап тұрғысынан техникалық құралдарды, кестелер, сызбалар, ұнтаспа жазбаларын пайдалану арқылы оқушылардың есту, көру сезімдеріне әсер ете отырып, олардың ойлану қабілетін дамытуға көңіл бөлінеді.

Жаңаша жаңғыртып оқыту, интерактив әдістер, жаңа технологиялар тіл үйренушінің танымдық, білімдік белсенділігін тудыруға, уәждемесін тудыруға бағытталған. Бірақ бұның бәрі оқытушының шеберлігіне байланысты, оқытушы үнемі ізденісте болуы қажет. Мұғалім жұмысты ұйымдастыра білуі қажет: мақсат қою, жұмысты жоспарлау, тапсырманы бөлу, оқушының әрекетін бақылау және бағалау, мұғалім шәкірттердің кеңесшісі болады. Жұмысты ұйымдастырып, топқа бөліп, әр топқа тақырып беріп, оларды талқылау көзделеді. Келесі әр шәкіртке жеке-жеке тапсырма беру, одан кейін жұптық тапсырмаға

әр түрлі тапсырмалар беруге болады. Соңында бүкіл топ өз жұмыстарының нәтижесін талқылайды, бір-бірін бағалайды.

Заманауи жаңашыл технологиялар ұғымының пайда болуы білім беру саласында компьютерлік сабақтар өткізумен тығыз байланысты. Көптеген электронды оқулықтар мен оқу бағдарламалары, мультимедиялық оқу бағдарламалары жасалуда және жасалып та жатыр. Сондықтан, бүгінгі таңда қазақ тілі пәні мұғалімдерінің кәсіби құзырлылығы құрылымынан оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологиялары ерекше орын алады. Жаңа ақпараттық технологиялар дегеніміз – білім беру ісінде ақпараттарды даярлап, оны білім алушыға беру үрдісі. Сонымен бірге, ақпараттық коммуникативтік технология сабаққа дайындалуда қосымша ақпаратты іздеуді кеңейтеді. Интернеттің іздеу жүйесі арқылы қызықты мәліметтер, көрнекіліктер таба аламыз. Сонда, оқу жүйесінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану мынадай нәтижелерге қол жеткізеді:

- оқушылар электронды оқулықтармен және интернет желісімен жұмыс істей алады;
- оқушының білімі қысқа мерзімде және кез келген уақытта бағаланады;
- орындаған жұмыстарының қателерін бірден көруге мүмкіншілік тудырады;
- интерактивті тақтаны еркін қолданады;
- ақпараттық мәдениетін дамытады;
- зерттеу дағдылары дамиды;
- оқушылардың пәнге деген қызығушылықтары артады;
- әрбір оқушының шығармашылық мүмкіндігі ашылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында ең тиімді оқу әдістерінің бірі – тірек сызбалар арқылы оқыту әдістемесі. Оның ерекшелігі мынада:

Бірінші ерекшелігі – нақты, дәл есептелген тұтас оқу процесін құра білу. Виктор Федорович Шаталов бұл құрылымды былай түсіндіреді: «Тірек сызба дегеніміз – ойынның элементі, уақыт үнемділігі және оқушы психологиясын қызықты құбылысқа бағыттау. Бірақ ең басты мақсат – берілген тақырыпты логикалық байланыстар негізінде оқушының түсінуі және ұзақ уақыт есте сақтауы».

Екінші ерекшелігі – уақыт үнемділігі. Мысалы, белгілі бір тарауды түсіндіру барысында бірнеше тақырыпты жинақтап, ықшамдап бір-екі тірек сызбасына сыйдыруға болады. Ал ең негізгі ерекшелігі – тірек сызбасын қолдану. Бұл әдістеме қазіргі күнге дейін құндылығын жойған жоқ.

Тірек сызбалар оқушылардың сөйлеу тілін арттыру мақсатында пайдаланатын тәсілдің бірі. Сонымен қатар тірек сызба жаңа тақырыпты жеңіл түсінуге, есте сақтап қалуға көмектеседі. Тірек сызбасын сабақта кеңінен пайдалану - мұғалімнің жан-жақты дайындалуына, уақытты ұтымды өткізуіне әсер етеді. Сонымен қатар, грамматикалық тақырып бойынша ережені жаттау түрде бермей, тірек сызбалар арқылы үйрету, көп есте қалатын болады. Оқушылар ережені тірек сызбалар арқылы ұғып алса, оларды сабақта жиі пайдаланып отырса, оқу жүйесін жақсы түсінетін болады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, дамыту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны жасау, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны қалыптастыру болып отыр.

Қорыта айтқанда, оқыту процесінің нәтижелі болуы ұстаздың сабақ беру шеберлігіне, сабағын қызғылықты жүргізіп, зейін қойдыра білуіне, оқушылардың өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты. Қандай да болмасын жаңа әдіс-тәсілдер әрбір оқушының өз бетімен оқып үйренуіне сенімін ұялатып, шығармашылықпен жұмыс істеуіне, қорытынды жасай алуына, сөйлеу мәдениетінің өсуіне ықпал етеді, білім сапасын арттырады. Жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, балаға білім беруде ұтарымыз анық.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Көксайек ауылы
«Төлеби жалпы білім беретін мектебі» КММ
Биология пәні мұғалімі, педагог-модератор
Алишева Жанар Досмаханбетқызы

ЖЕРДЕГІ ТІРШІЛІКТІҢ ПАЙДА БОЛУЫ КЕЗЕҢДЕРІ

Бөлім:	9.4С Эволюциялық даму
Педагогтің аты-жөні:	
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Жердегі тіршіліктің пайда болуы кезеңдері.
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	9.2.5.7 - Жердегі тіршіліктің дамуының негізгі кезеңдерін оқып білу
Сабақтың мақсаты:	<u>Барлық оқушылар үшін:</u> Білім алушылар жердегі тіршіліктің дамуының негізгі кезеңдерін айтып бере алады.
Құндылықтарға баулу:	«Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясы бойынша «Жалпыға бірдей еңбек қоғамы» құндылығына баулу. Бұл арқылы оқушыларда шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауы, функционалдық сауаттылығы, қарым-қатынас жасау қабілеті мен жауапкершілігі артады. Сонымен қатар өмір бойы оқуға, еңбеу етуге, Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілікке деген дағдысы қалыптасады.

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту 5 мин.	(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі: 1. Оқушылармен амандасу, түгендеу. Сынып реттілігін қадағалау. 2. «Барабанды айналдыру» арқылы үй тапсырмасы сұралады және 3 топқа бөлінеді 3. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру			
Жаңа сабаққа кіріспе 7 мин	«Ғажайып сандар» әдісі арқылы тақырыпты ашу. Оқушылардың алдына сандар берілен. Сол сандар реттілігімен ашылып ТІРШІЛІК сөзі құрастырылады. Сабақ тақырыбы ашылып, сабақ мақсаты таныстырылады. Жаңа сабақтан түсіндірме жүргізіліп, видеокөрсетілім көреді.	Осы тапсырманы орындау арқылы оқушылардың айтылым дағдысы қалыптасады	. Қалыптастырушы бағалау: Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға <u>«Жарайсың!»</u> деген <u>мадақтау сөзімен</u> ынталандыру	Интер. тақта Ғажайып сандар.

Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 10 мин.	№1-тапсырма «Конверттегі сұрақ» әдісі арқылы оқулықтағы жаңа сабақтың мәтінін оқуға тапсырма береді.	1. Жердегі тіршіліктің даму тарихы қанша эраны қамтиды?1-топ «Балық қаңқасы» арқылы 2. Жер бетіндегі жануарлар мен өсімдіктер неге ұзақ уақыт бойы өзгергенін түсіндіреді.2- топ Постер қорғайды 3. Архэй эрасының ерекшелігін айтады.3-топ Ассоциация әдісі арқылы	Дескриптор: Жалпы - 3 балл. - Тапсырмаларды түсіндіреді.	ДК Оқулық,плакат,маркер
Жеке жұмыс 3 мин 	№2-тапсырма «Гугл форма» платформасы арқылы Тест жұмысын орындайды	Палеозой заманына қатысты тұжырымдарды анықта. Заманның соңында алғашқы желілілер пайда болды. Сол кезеңдегі жануарлар әлемі омыртқасыз жануарлардың барлық түрін қамтыды. Осы заман басында құрлықтың едәуір бөлігі пайда болды. Алғашқы өсімдік – ринофит құрлыққа шықты. Жасыл, қоңыр, қызыл балдырлар дамыды, саңырауқұлақтар да пайда болды. Архей заманының негізгі ароморфоздары мен оқиғаларын тап. судың оттегімен қанығуы жыныстық үдерістің пайда болуы көпжасушалылық саңырауқұлақтар пайда болады топырақ түзу үдерістері жүрді фотосинтез барлық балдыр пайда болады Органикалық тау жыныстары пайда болған заманды тап.* палеозой архей протерозой кайнозой	Оқулық Жұмыс дәптерлері. Смартфон https://forms.gle/abkJNP9SC3pmDLyZ7	
Функционалды сапаттылықты арттыру тапсырмасы. 5 мин	Ауа райының ыстық болуы және жаңбырдың ұзақ уақыт болмауы жағдайында бау-бақша өсімдіктерін суарады. Құйылған су буланып кеткеннен кейін өсімдіктің түбіндегі топырақта жарықтары бар «қабыршықтар» пайда болады. 	1-сұрақ: Қандай жағдайда өсімдіктер жақсы өседі? 2-сұрақ: Қызыл,жасыл түсті гүлдері бар, арнайы бақтарда және үйде өсірілетін өсімдіктерді қандай өсімдіктер деп атайды? А) көпжылдық өсімдіктер Ә) біржылдық өсімдіктер Б) екіжылдық өсімдіктер В) дәрілік өсімдіктер С)декоративті өсімдіктер 3-сұрақ: БАЛАМА ТЕСТ № Сұрақтар «Иә» «Жоқ» 1. Өсімдіктерді келесі суғарғанға дейін «қабыршақтарға» тиіспеген жағдайда жақсы өседі 2. «Қабыршықтарды» күн сайын қопсыту арқылы топырақты бұзып отырған жағдайда жақсы өседі 3. Өсімдіктерді күндіз тал түсте суғарған жағдайда жақсы өседі 4. Өсімдіктерді күн суыған кезде суғарса жақсы өседі		
Жұптық жұмыс 6 мин	3-тапсырма. «Дұрыс жауапты тап» әдісі арқылы тақтада берілген тапсырманы дәптерге орындайды.	Оқушылар тақтамен жұмыс жасап,орындалған тапсырманы жұппен алмасып тексереді.		Оқулық, тақтамен жұмыс
Сабақтың соңы 7 мин. Рефлексия 2 мин	«Wordwall» әдісі арқылы сабақ қорытындыланады Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, Тіршілік сөзін жандандыру арқылы рефлексиясын тыңдайды.	Жеке жұмыс: Оқушылар бір ауыз сөзбен сабақ туралы өз ойларын түсіндіріп береді Т-түсіндім І –ізденісте болдым Р –риза болдым,рахмет Ш –шаншандық таныттым І –ілім алдым Л –лайықты бағаландым І –жасаған ісім бағаланды К –керемет, күшті	Мұғалім оқушылардың сабаққа қатысқан белсенділігіне қарай 1-10 баллдық жүйе бойынша әр оқушының өзіне тиісті баллын қойып бағалайды. Сонымен қатар, оқушыларды ынталандыру үшін «Қошеметтеу» әдісі арқылы бағалайды.	https://wordwall.net/play/15978/743/387

Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Көксайек ауылы
«Төлеби жалпы білім беретін мектебі» КММ
Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
Сарыбаев Құралбек Бекбайұлы

ВОЛЕЙБОЛ ОЙЫНЫ ТУРАЛЫ АЛҒАШҚЫ ТҮСІНДІРМЕ ЖҮРГІЗУ ЖӘНЕ ОЙЫН ТАРИХЫ

Волейбол ойынының қозғалысы адам баласына аса пайдалы табиғи қозғалыс пен дене мүшелерінің қимылынан жүгіру, жүру, секіру, лақтыру т.б. жаттығулардан тұрады. Бұл ойынды он жасар баладан бастап қай жаста болмасын ойнай береді. Сондықтан да, волейбол дене тәрбиесі пәні жаттығуларының бірі ретінде ең тиімді де ағзаға пайдалысы болып табылады. Ойын барысында нақты қозғалыс нәтижесінде ең бастысы адамның координациясы қалыптасады. Қандай жаттығу болмасын, қозғалыс барысында нақтылы орындалады. Айталық, шабуылдау кезінде допты қарсыласының алаңға дәл түсіру, болмаса допты әріптесіне дәл бере білу, допты қарсыласының алаңына алдап тастау т.б. Демек адамның барлық қабілет-қасиетін қалыптастыратын ойынның бір түрі.

Волейбол тарихының бірінші кезеңінде ережелерде тек негізгілер ғана белгіленді: алаңның өлшемі (7,6 м 15,1 м), тордың биіктігі (198 см), шеңбер (63,5 - 68,5 см) және доптың салмағы (340 Г). Ойындар 21 ұпайға дейін ойналды. Қатысушылар саны шектелмеді. Сондай-ақ, топтың допты торға лақтырмас бұрын қабылдауы тиіс жанасулар санында шектеу болған жоқ. Волейбол Америка Құрама Штаттарының әртүрлі қалаларындағы Жастар Христиан Ассоциациясының филиалдарына тез тарады және қауымдастық бөлімшелері жұмыс істейтін басқа елдерге тарады. Америка Құрама Штаттарынан тыс жерде алғаш рет волейбол 1900 жылы пайда болды, Канада жаңа ойынды алды. Бірнеше жылдан кейін волейбол Филиппин, Қытай, Жапония, Мьянма, Үндістан және Мексикада ойналды. Жаңа ойын Оңтүстік Америка, Еуропа және Африка елдерінде біртіндеп дами бастады.

1913 жылы волейбол ресми деңгейге енді. Бұл спорт түрі халықаралық жарыстар бағдарламасына алғаш рет – Манилада өткен бірінші Қиыр Шығыс ойындарында енді. Онда волейбол жарыстары ойындарды ұйымдастырушы Элвуд Браунның ережесі бойынша ойналды. Атап айтқанда, Браун волейбол тарихында алғаш рет қатысушылар санына шектеу енгізді - алаңда 16 ойыншы болуы керек еді. 1916 жылы Жастар христиан қауымдастығы Ұлттық Колледж Атлетикалық Қауымдастығынан волейболды мектеп пен колледж студенттеріне таратуды сұрады. Университет ұйымы ережеге өзгертулер енгізді – қатысушылар санының лимитін бекітті, екі командадан 12 адам деп және жеребе тарту кезінде допты ұстаудың максималды санын «3» деп белгіледі. Қарапайымдылығының арқасында волейбол тез арада бұқаралық спорт түріне айналды. 1916 жылы, құрылғаннан кейін 20 жыл өткен соң, тек Америкада жаңа ойын 200 000 американдықтарды баурап алды. Бұл көрсеткіш спорт тауарларын өндіруші «Spalding» журналында пайда болды.

Волейболдың даму тарихы спорт тарихымен тығыз байланысты. Волейбол (volley — «қалқып ұру», ball «доп») спорт ойыны. 1995 жылы әлемдік спорт шеберлері волейболдың 100 жылдық мерейтойын тойлады. Бұл ойынның ресми күні 1895 жыл деп есептеледі. АҚШ-тың Массачусетс штатындағы белгілі Гелиокс колледжінде дене шынықтыру пәнінен сабақ берген американдық азамат Уильям Дж. 1897 жылы волейболдың 10 шартын ұсынған. Оның басты қағидалары төмендегідей:

- алаңның ауқымы белгіленуі тиіс;
- алаң аумағы: 25x50 фут (7,6x15,1 м);

- себеттің көлемі 2x27 фут (0,61x8,2 м).
- биіктігі: 6,5 фут (198 см).
- доп резіңке теріден жасалуы керек. Оның салмағы - 340 грамм.

Уильям Дж. Морган бұл ойынды «Минтонет» деп атаған екен. Негізінен волейболдың тарихы 19 ғасырдан бастау алады. Кейбір ақпараттарға сүйенсек, Еуропа, Орталық және Оңтүстік Америка халықтары осы тектес ойынды мыңдаған жыл бұрын ермекке айналдырған көрінеді. Ежелгі Рим жылнамаларында да б.з.д III ғасырда волейбол сынды фаустбол деген ойын түрі ұйымдастырылып тұрған. Олар әр командада 3-6 ойыншыдан бөлініп, допты аласа қабырғадан лақтыруға тырысқан. Фаустбол ойыны әсіресе, Еуропа халықтарына кеңінен танылған. Ойын 15 минуттан 2 таймға созылыпты. Десе де, волейболдың ресми күні 1895 жыл деп белгіленді. Оны алғаш ойлап тапқан У.Дж.Морган. Арада бір жыл өткен соң, яғни 1896 жылы «минтонет» ойыны Спрингфилде (АҚШ, Массачусетс штаты) Христиан Жастар Одағының конференциясында назарға ұсынылды. Аталмыш одақ волейболдың бастамашылары бола білді. Кейіннен тас қамалдан емес, арнайы тордан допты лақтыру мүмкіндігі пайда болған кезде профессор Альфред Хальстед «минтонетті» «волейбол» атауымен алмастыру қажет деп мәлімдеме жасады. Қазақстандағы волейбол Қазақстанда алғашқы жарыс 1926 жылы Қызылордада ұйымдастырылған жылы көрініс тапты. Қазақстан волейболы 20 ғасырдың 60-жылдары жақсы дамыды. Ол спорт шебері, КСРО-ның еңбек сіңірген жаттықтырушысы Октябрь Жарылғаповтың есіміне тікелей байланысты. Оның құрған «Буревестник» ерлер командасы 1969 жылы КСРО-ның, 1970-71 жылы Еуропа чемпиондарының кубогін жеңіп алды. Қазақстанда тәрбиеленген Валерий Кравченко, Олег Антропов, Надежда Смолеева 1968 жылы Мексикада өткен XIX Олимпиялық ойындардың, 1969 жылы Жәнібек Саурамбаев Еуропаның чемпионы атанды. Мұндай табысқа 1988 жылы Сеулдегі XXVI Олимпиялық ойындарда Ольга Кривошеева, Елена Чебукина, Татьяна Меньшова-лар жетті. Алматының АДК әйелдер волейбол командасы 1984 жылы КСРО-ның чемпионы атанды. Волейболшылардың халықаралық одағы 1924 жылы құрылған; 1992 жылдан осы одаққа Қазақстан Республикасының Волейбол федерациясы мүше.

1897 жылы Христиан жастары қауымдастығы волейболдың ресми шарттарын айқындап, арнайы анықтама ретінде шағын кітапша басып шығарды. 1900 жылы волейбол танымалдығы жағынан АҚШ-тың шеңберінен шығып, әлемнің өзге елдеріне таныла бастады. Ойынға алғашында Канада, кейін Үндістан және Азия елдерін қызығушылық танытқан. 1905 жылы Куба, 1906 жылы Қытай, 1908 жылы Жапонияда волейбол құрамалары құрылды. 1909 жылдан бастап Пуэрто-Рикода бұқаралық ақпарат құралдырында волейбол матчынан репортаждар беріледі бастады. Мысалы, 1910 жылы Перу мен Филиппинде, 1912 жылы Уругуайда, 1914 жылы Англияда, 1917 жылы Мексика мен Францияда, 1918 жылы Италияда, 1919 жылы Чехословакияда, 1923 жылы Африка құрлығындағы Мысыр, Тунис, Марокко, ал 1924 жылы Испания мен Огославияда, 1925 жылы Голландияда Жастар Христиан Қауымдастығының бастамасымен арнайы командалар пайда болды.

1900 жылы Американың «Spalding» фирмасы алғашқы волейболдық доп жасап шығарды. Бүгінде ресми жарыстарда допты дайындауды жапондық «Mikasa» корпорациясы мен ағылшындық «Molten» «Wilson» фирмасы жауапкершілікке алып отыр. 1900 жылы ойынның алғашқы ресми 12 ережесі қарастырылған. Оның ресми регламенті 20 жылдары қолданысқа енді. Сол кезде биресми халықаралық турнирлер өтіп тұрған болатын. 1913 жылы 16 ерлер командасымен Азия ойындары өтті. Оған Қытай мен Филиппин қатысты. 1913 жылы Манилада Қиыр Шығыс елдерінің ойын бағдарламаларына волейбол енгізілді. I дүниежүзілік соғысқа дейін американдық әскерилер волейболды уақытты тиімді өткізудің бір әдісі ретінде ойнаған. 1921 жылы Қиыр Шығыста өткен чемпионат Азия мен Жапонияда ерлер командалары арасында өткен алғашқы жоғары дәрежеде көрсетілді. Ал, 1922 жылы Канада мен АҚШ-та Христиан Жастар Қауымдастығы жетекшілерінің қолдауымен волейболдан алғашқы ойын өткізілді. Осы жылы Чехословакияда ерлер құрамасы арасында ұлттық чемпионат ұйымдастырылды. 1929 жылы Орталық Америкадағы олимпиадалық ұлттық комитет ерлер волейбол құрамасын Кубада өтетін олимпиадалық аймақтық ойындар тізіміне қосты. Осы жылы АҚШ пен Польшада алғашқы ұлттық чемпионат өтті. Сонымен қатар біріншілік ойындары Еуропада, нақтырақ айтсақ, Англия, АҚШ, Франция мен Польша командалары өзара бәсекелесті. Бірте-бірте волейбол халықаралық дәрежеге жетті.

1922 жылы АҚШ-та волейболды олимпиада ойындарына қосу туралы ұсыныс жасалды.

1932 жылы әйелдерден құралған волейбол командасы Сальвадорда өткен аймақтық олимпиада жарысында өнер көрсетті. Ал, 1936 жылы Стокгольмда гандболдан халықаралық федерация мен Польша

өкілдігі волейболды гандболдың бір түрі ретінде санау керектігі туралы бастама көтерген. Сол кезде Еуропадан 13, Америка елдерінен 5 және Азия мемлекеттерінен 4 елден арнайы комиссия құрылды.

1936 жылы волейболдан халықаралық федерацияның қолдауымен жарыстар өткізіліп тұрды. Алайда, Берлинде өтуі тиіс олимпиадалық ойын екінші дүниежүзілік соғыс салдарынан үзіліс жасады. Әскери іс-қимыл аяқталған кезде, 1944 пен 1946 жылдары волейболдан әлем чемпионаты Бразилияда өткізілді.

1947 жылдың 18 мен 20 сәуір аралығында Парижде 14 елдің қатысуымен (Белгия, Бразилия, Мажарстан, Голландия, Мысыр, Италия, Польша, Португалия, Румыния, АҚШ, Уругвай, Франция, Чехословакия және Югославия) Federation Internationale de Volleyball (FIVB — ФИВБ) Халықаралық волейбол федерациясы құрылды. Бұл волейболдың халықаралық деңгейде беделін арттыруға көп септігін тигізді. 80 жылдары ФИВБ-ға мүше болған елдер қатарын 156-ға өсті. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін волейболдан ұлттық комитеттер арасында әртүрлі елдер арасында жарыстар ұйымдастыра алатын біртұтас халықаралық ұйым құру туралы өтініш болды. Бұл ұйым 1947 жылы пайда болды. Ол FIVB деп аталады - ағылшын тілінің қысқартылған FIVB, Federation Internationale de Volleyball.

Халықаралық волейбол федерациясы ойынның бірыңғай ережелерін бекітті, ережелерді әзірлеу және жетілдіру бойынша комиссия, сондай-ақ арбитраждық комиссия құрды.

Құрылғаннан кейін бір жыл өткен соң, FIVB ерлер волейболынан бірінші Еуропа чемпионатын өткізді. Чемпионат Римде өтті. 1949 жылы әйелдер арасында осындай турнир ұйымдастырылды. Ол Прагада волейболдан ерлер арасындағы тұңғыш әлем чемпионатымен қатар өтті. 1957 жылы волейбол олимпиадалық спорт түрі ретінде танылды, бірақ Олимпиада бағдарламасына алғаш рет 1964 жылы ғана енгізілді.

1964 жылғы Олимпиада бүкіл әлемде жаңа конфедерациялардың құрылуына және волейболдан қосымша турнирлердің пайда болуына түрткі болды. Мысалы, 1965 жылы Польша алғаш рет әлем чемпионатын қабылдады, бұл қазіргі уақытта да жалғасуда. КСРО құрамасы волейболдан Олимпиада ойындарының алғашқы жеңімпазы атанған. Бұл тарих парағының спорттағы ең үздік үлгісінің бірі. Волейболды Ресейге жастар христиан қауымдастығы әкелді. КСРО құрылғаннан кейін халықаралық волонтерлік ұйымның ресейлік бөлімшелері жұмысын тоқтатты, бірақ волейбол қалды. Шетелдік мекемелердің орнына Бүкілодақтық дене шынықтыру кеңесі жаңа спорт түрін дамытуға кірісті. 1932 жылға дейін волейболдан спорттық турнирлер жергілікті болды - жеке қалаларда ұйымдастырылды. Ойынның өз федерациясы болмағандықтан, ірі жарыстар өткізілмеді.

1932 жылы Бүкілодақтық волейбол секциясы құрылды. Федерация құрылғаннан кейін келесі жылы бірінші ірі турнир – Бүкілодақтық волейбол фестивалі өтті. Бұл сол кезден бастап жыл сайын өтетін бірінші ел чемпионаты болды. 1948 жылы Бүкілодақтық секция FIVB құрамына енді. Осыдан кейін КСРО құрамасы халықаралық турнирлерге қатыса бастады. 1964 жылы волейболдан Олимпиада ойындарында одақ командасы бірінші болып жеңіске жетті.

Қазіргі волейбол ерекше дамып келеді. Халықаралық волейбол федерациясы құрылғаннан кейін ойын тезірек өзгере бастады. Әсіресе, Рубен Акоста федерация президенті болған кезде көп өзгерістер болды. Ол спорт ұйымын 1984-2008 жылдар аралығында басқарды. Оның тұсында бесінші сетте «ралли ұпайы» жүйесі пайда болды, оның көмегімен әрбір тең ойында ұпай алуға мүмкіндік туды. Бұған дейін ұпайды тек сіздің қызметіңізде ұтып алуға болатын еді. Кейінірек әрбір жиынтықта «ралли нүктесі» қолданыла бастады. Алғашқы төрт ойын 25 ұпайға дейін ойнай бастады, бесінші - 15 ұпайға дейін. Либеро пайда болды - тек қорғаныста әрекет ететін ойыншы. Ерекше функциялары бар ойыншылар пайда болғаннан кейін волейболдан әмбебаптық жоғалып кетті. Енді алаңдағы әрбір ойыншының рөлі бар. Ойын техникасы да өзгерді. Оған жаңа лотерея ережелері әсер етті. Мысалы, спортшыларға допты тізеден жоғары дененің кез келген бөлігімен ұстауға рұқсат етілді, ал 2001 жылы қызмет көрсету кезінде торға тию мүмкіндігі пайда болды. Ережедегі өзгерістер допты қабылдауға әсер етті. Жаңашылдықтарға дейін тек жоғарыдан ойнауға болатын. Артынан – төменнен қулықтар болды. Комбинациялардың рөлі төмендеді, ойын тікелей болды. Жаңа волейбол жылдам әрі күшті спортшыларды талап етті. Ойын спорттық сипатқа ие болды. Волейбол ережелері үнемі спорт әдемінде ерекше сипатта жетілдірілуде. Негізінен, өзгерістер ойынды жақсартуға және даулы мәселелерді нақтылауға бағытталған.

Волейбол - ойын-сауық және эмоционалдық ойын. Мысал келтірсем, екі команда торды бөлісті. Ережелерге сәйкес сәл түрлі әйелдер волейбол ерлер мен ойын, бірақ оларда торының биіктігі әр түрлі. екі жүз жиырма төрт миллиметр – жер бетінен, әйелдердің екі жүз қырық үш миллиметр биіктікте

еркектер. Ойындар тор тартуға арналған. волейбол қарапайым ережелер мен түгендеу үшін ең төменгі талаптарды орындайды. Ол классикалық жағажай басында ол спортшы дененің бөліктерінің келісушілікті қол жеткізген аса маңызды болып табылады. Болашақта, жағдай күрделі әдістері болып табылады. Біз бастапқы ұстанымын өзгерту қажет. Бұл факторларды бұзылуы, әсіресе шынайы алдын ала техника ауыстыру іс-қимыл алаңы, қарапайым ойын жағдайлар болып табылады. Ойынның әдістемесін меңгеру қозғалыс дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін, заңдар жатады:

- физиологиялық тұрғыдан;
- психологиялық тұрғыдан;
- әдістемелік көзқарас;

Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Көксаiek ауылы
Төлеби жалпы білім беретін мектебі КММ
АӘЖТД пәні мұғалімі, педагог-модератор
Анартаев Айдар Мурасұлы

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстан тәуелсіздікке ие болған күннен бастап мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық қажетті іс-шараларды қабылдауда. Осыған байланысты оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру және де бәрінен бұрын қазақстандықтардың мемлекет қауіпсіздігі үшін жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, оларды әскери іске үйрету зор маңызға ие болуда. Жеткіншек ұрпақта Отанға шексіз берілгендікті, Қазақстан Республикасын қорғауға дайындықты қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі, оны шешуге алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні бағытталған.

Кез-келген сабақ сияқты, АӘТД сабағы да оқушы үшін де, оқытушы үшін де заманауи, жарқын, бай, есте қаларлық болуы керек. Кезекті сабаққа дайындалып, оның кезеңдерін ойластыра отырып, кез-келген мұғалім сабақтың әдістері мен формаларын, ол қолданатын педагогикалық технологиялардың элементтерін, сабақ процесінде оқушыларда қандай құзыреттіліктерді дамытуды, аудиториямен қарым-қатынас жасау және басқару әдісі қандай болатынын және т.б. алдын-ала ойластырады. Бұл ұғымдардың барлығы сабақтың мақсаттарына және олардан туындайтын сабақтың міндеттеріне бағынады. Сапалы сабақ-бұл сабақ жоспарына енгізілген жақсы ойластырылған сабақ. АӘТД сабағы басқа сабақтармен салыстырғанда өзінің ерекше сипаттамаларына ие, атап айтқанда, мысалы, математика, химия сияқты пәндерден айырмашылығы, ол оқушыға болашақ кәсібінде емес, күнделікті өмірде, қазіргі күнде және болашақта пайдалы болады. АӘТД сабағы қолданбалы сипатқа ие. Сабақтың мақсаты оның қолданбалы сипатына негізделеді және оның бұл ерекшелігі АӘТД сабағының барлық басқа пәндермен байланыстырушы негіз болып табылады.

АӘТД оқытудың заманауи әдістемесі стандартты емес, шығармашылық сабақты ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды, үйірме жұмыстарын да қамтуы керек. Менің ойымша, бұл алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдерін қамтиды:

Инновациялық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде презентацияларды, бейнеролик - терді, интерактивті тақтаны, мультимедиялық мүмкіндіктерді, қашықтықтан конференцияларды, конкурстарды және т. б. қолдану.

АӘТД жалпы білім берудің негізгі мақсаттарына негізделген сабақтарында білім беру құзыреттілігін қалыптастыру, оның ішінде:

- Құндылық-семантикалық құзыреттіліктер. Яғни, сабақтар циклін тыңдай отырып, оқушылар өздері үшін Отан, азаматтық борыш, патриотизм ұғымымен байланысты өмірлік құндылықтар мен басымдықтарды айқындайды. Бұл құзыреттілік тобы оқушының дүниетанымымен, оның қоршаған әлемде өзін-өзі бағдарлауымен, осы әлемдегі мақсатын білумен, өмірдегі рөлі мен мақсатын түсінумен, өмірлік басымдықтарды таңдаумен байланысты. Бұл құзыреттер оқушының оқу және сыныптан тыс жұмыстарында өзін-өзі анықтауын дамытады. Жеке білім беру траекториясы құндылық-семантикалық құзыреттіліктермен де байланысты.

- Жалпы мәдени құзыреттілік - өмірдің рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастырумен байланысты. Бұл құзыреттер Қазақстанның мемлекеттілігінің қалыптасу тарихымен, ҰОС тарихымен және т.б. байланысты сабақтар циклінде де қалыптасады. Бұл белгілі бір оқушының және оның қоршаған ортасының, жалпы адамзаттың рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастыру және дамыту. Бұл отбасылық құндылықтарды, өз халқының мәдени дәстүрлерін бірінші орынға қою. Бұл оқушыны әртүрлі әлеуметтік құбылыстармен таныстыру, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлін түсіну, оқушының әлемнің ғылыми бейнесін оның прогрессивті даму динамикасында игеру тәжірибесі. Жергілікті құбылыстардан жалпыадамзаттық ауқымдағы құбылыстарға дейін талдау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер тобында тарих, әлеуметтік зерттеулер, дінтану, әдебиет сияқты ғылымдарға байланысты алғашқы әскери дайындықтың рөлі ерекше көрінеді.

- Оқу-танымдық құзыреттіліктер. Бұл құзыреттілік тобы АӘТД сабағында оқушының танымдық іс-әрекетімен байланысты, онда оқушының логикалық іс-әрекетінің элементтері, жалпы білім беру қызметі нақты танымдық объектілермен байланысты. Яғни, оқушы өнімді іс-әрекеттің шығармашылық дағдыларын қалыптастырады; проблемалық жағдайда қойылған нақты тәжірибеге, проблемаларды шешудің эвристикалық әдістеріне сүйене отырып, білім алуға, стандартты емес жағдайларда шешім қабылдауды үйренеді. Оқу-танымдық құзыреттіліктерге мыналар жатады: мақсат қоюды ұйымдастыру, талдау, бағалау, қызметті өзін-өзі бағалау, қызметті жоспарлау, рефлексия.

- Ақпараттық құзыреттер. Бұл қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген заманауи құзыреттер, сондай-ақ оқу орындарында бар заманауи техникалық жабдықтарды (интерактивті тақта, дербес компьютер, принтер, интернет және т.б.) иелену. Ақпараттық құзыреттіліктер-бұл ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті, оны табу, талдау, ең бастысы жүйелеу, мақсатқа сәйкес өзгерту, оны сақтау және презентация жасау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер АӘТД сабақтарында өте маңызды, өйткені олар оқушының қоршаған әлемге қатысты ақпаратқа қатысты іс-әрекетінің дағдыларын қамтамасыз етеді. Яғни, бұл жағдайда біз қайтадан оқушы мен оның айналасындағы әлем арасындағы байланыс болып табылатын АӘТД пәнінің қолданбалы рөліне тап боламыз.

Оқу процесінде АКТ қолданудың негізгі нәтижелері:

- Сабақта оқушылардың дербестігі мен көркемөнерпаздық деңгейінің өсуі;
- Оқушылардың пәнге, оқытушыға, бір-біріне деген оң көзқарасы;
- Оқушылардың іс-әрекетінің жеке басының дамуына объективті бағытын белгілеу;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығының пайда болуы және өсуі;

Сабақ барысында пайда болған тұлғаның тәрбиелік және дамытушылық қозғалысы.

- Коммуникативтік құзыреттілік. Коммуникативті құзыреттіліктерді игеру оқушы үшін, оның қазіргі әлемде әлеуметтенуі үшін де маңызды. Коммуникативті құзыреттілік ұғымына мыналар кіреді: ұжымда жұмыс істеу дағдылары, ынтымақтастық қабілеті, тілдерді білу, пікірталас жүргізу, толерантты болу, жанжалдардан аулақ болу және жанжал жағдайынан шығу жолын табу.

- Әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі оқушының нақты өмірімен де тығыз байланысты. Бұл оқушының ел азаматы ретіндегі өзін-өзі тануы, әлеуметтік рөлдерді меңгеруі. Әлеуметтік еңбек құзыреттері отбасылық қатынастар саласында, кәсіптік бағдарлау саласында, экономика және құқық саласында өзін көрсетеді. Оқушы қазіргі қоғамда өмір сүру үшін ең аз қажетті әлеуметтік белсенділік пен функционалдық сауаттылық дағдыларын меңгереді.

- Жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі оқушының физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту тәсілдерін игеруге бағытталған. Бұл құзыреттердің қалыптасуы оқушының нақты мүдделері мен мүмкіндіктерімен реттеледі, бұл оның үздіксіз өзін-өзі тануынан, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерін дамытудан, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудан көрінеді. Бұл құзыреттерге жеке гигиена ережелері, өз денсаулығына қамқорлық, ішкі экологиялық мәдениет жатады. Бұған жеке адамның қауіпсіз өмірінің негіздерімен байланысты қасиеттер жиынтығы кіреді.

АӘТД пәнінде Қазақстан Республикасы азаматтарын қарулы күштер қатарындағы әскери қызметке даярлау жүйесінің бір бөлігі болып табылатындығын ескерген маңызды. Осыған орай оқытушы орындайтын міндеттердің бірі оқушыларда қазақстан қарулы күштеріндегі әскери қызметке сенімділік пен саналы дайындық сезімін қалыптастыру болып табылады.

Түркістан облысы, Келес ауданы, Жаңа дәуір ауылы
№ 36 М.Мәметова атындағы жалпы орта мектебі
Информатика пәні мұғалімі
Елубаев Амандық Сәрсенбаевич

ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Заманауи компьютерлік технологиялар білім беру процесін дамытуға үлкен мүмкіндіктер береді. Білім беруді модернизациялау процесі студенттердің құзыреттілігін қалыптастыруды талап етеді, бұл әртүрлі көздерді қолдана отырып, өз бетінше білім алу мүмкіндігін қамтиды. Студенттердің құзыреттілігін қалыптастыруға заманауи педагогикалық технологиялар қатысады, олардың қатарына компьютерлік және жобалық технологиялар жатады.

Сонымен, педагогикалық ғылым мен техниканың шетінде арнайы теориялық және қолданбалы мәселелердің тұтас кешені пайда болды, олардың шешімінсіз оларға жүктелген міндеттерді тиімді шешуге қабілетті жаңа біріктірілген жүйелерін құру мүмкін болмады.

Ақпараттық компьютерлік технологияларды, соның ішінде Microsoft корпорациясының "PowerPoint" презентацияларын пайдалану оқу циклінің гуманитарлық және жаратылыстану пәндерін оқытуда мүмкін. Экономиканы оқытуда, мысалы, мультимедиялық технологияларды қолдану материалды нақтылауға, түсінікті және көрнекі, оңай сіңетін схемалар, кестелер мен графиктер жасауға мүмкіндік береді. Ақпараттық компьютерлік технологиялардың мүмкіндіктерін пайдаланудың арқасында танымдық қызығушылық қалыптасады. Жаңа ақпараттық технологиялар құралдарын және компьютердің мүмкіндіктерін таным құралы ретінде пайдалану студенттерге болашақ өмірінде және кәсібінде қажет болатын іс-қимыл әдістерін игеруге көмектеседі, орындалатын міндеттердің деңгейі мен күрделілігін арттырады, орындалған іс-әрекеттердің нәтижесін көрнекі түрде көрсетеді, интеллектуалды зерттеу жұмыстарын, жобаларды құруға мүмкіндік береді.

Жаңа педагогикалық технологиялар бірінші кезекте жаңа ақпараттық технологияларды және компьютерлік технологияларды кеңінен қолданбай мүмкін емес. Олар білім берудің жаңа әдістерінің педагогикалық, дидактикалық функцияларын толық ашуға, оларға тән мүмкіндіктерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық-компьютерлік технологияларды қолдану мұғалімге өз пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашады. АКТ-ны қолдана отырып, кез-келген пәнді оқу оқушыларға уақыт бойынша ойлауға және сабақтың элементтерін құруға қатысуға мүмкіндік береді, бұл пәнге деген қызығушылықтың дамуына ықпал етеді.

Адам қоршаған әлемнен ақпаратты өзінің сезім мүшелерінің көмегімен қабылдайтыны дәлелденді: көру, есту, дәм, иіс, жанасу. Ғалымдардың пікірінше, ақпараттың 90%-дан астамы бізге көру және есту арқылы келеді, бұл ең қуатты және тиімді ақпарат беру және қабылдау арналары. Біз алатын білім бірдей ақпарат, сондықтан біліміміздің көп бөлігін көру және есту органдары арқылы аламыз. Ақпаратты, яғни білімді беру неғұрлым жарқын және әр түрлі болса, бұл ақпаратты игеру процесі соғұрлым тиімді болады.

Оқу орындарында қалыптасқан қазіргі жағдайда дәріс, яғни сөйлеу сабақтары басым болады және біз көрнекі ақпараттың жеткіліксіздігін байқаймыз, бұл студенттердің білім алу тиімділігін төмендетеді. Қазіргі жағдайда компьютер оқу процесінде жиі қолданылмайды, бірақ мұғалім мен студенттің жұмысының алуан түрлілігі үшін үлкен әлеует бар. Қазіргі уақытта барлық жерде компьютерлендіру процесі жүріп жатқан кезде және білім беруде жаңа технологиялар пайда болған кезде мұғалімдер

мультимедиялық құралдарды қолдануға, соның ішінде оларды аудиториялық сабақтарда пайдалану үшін электрондық презентациялар жасауға шұғыл қажеттілікке ие.

Сабақта мультимедиялық құралдарды пайдалануға қойылатын талаптар. Қазіргі уақытта мультимедиялық технологиялар оқу процесінде жаңа ақпараттық технологиялардың ең қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі болып табылады.

Мультимедиа-әртүрлі физикалық көрінісі бар және әртүрлі ақпарат құралдарында бар ақпаратты пайдаланумен байланысты компьютерлік технологияның саласы. Мультимедиялық технологиялар - бұл компьютерге мәтін, графика, анимация, цифрланған қозғалмайтын кескіндер, бейнелер, дыбыстар, сөйлеу сияқты мәліметтер түрлерін енгізуге, өңдеуге, сақтауға, тасымалдауға және көрсетуге мүмкіндік беретін технологиялардың жиынтығы. Мультимедиа құралдары-бұл адамға компьютермен сөйлесуге мүмкіндік беретін аппараттық және бағдарламалық құралдардың жиынтығы, әр түрлі табиғи ортаны қолдана отырып: дыбыс, бейне, графика, мәтіндер, анимация. Жақында көптеген мультимедиялық бағдарламалық өнімдер жасалды. Бұл өмірдің әр түрлі салаларындағы энциклопедиялар (тарих, өнер, география, биология, музыка, кәсіби білім және т.б.), оқу бағдарламалары, білім беру, тесттер, машиналар, ойындар және т. б. Мультимедиялық технологияның бір ерекшелігі-белсенді компьютерлік графиканы қолдану. Жасанды интеллект саласындағы танымал маман Д. А. Поспелов когнитивті компьютерлік графиканың үш негізгі міндетін тұжырымдады:

- Бірінші міндет - білімді ұсынудың осындай модельдерін құру, онда логикалық ойлауға тән объектілерді де, бейнелі ойлауды бейнелейтін бейнелерді де монотонды құралдармен бейнелеу мүмкіндігі болады.

- Екінші міндет - әлі жоқ адам білімін визуализациялау-мәтіндік сипаттамаларды таңдауға болады.

- Үшіншісі - бақыланатын суреттердің динамикасының артында жасырылған механизмдер мен процестер туралы кейбір гипотезаларды тұжырымдауға көшу жолдарын іздеу.

Сабақты жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып жоспарлау кезінде оқытушы дидактикалық талаптарды сақтауы керек, соған сәйкес:

- оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолданудың педагогикалық мақсатын нақты анықтау;

- оқу материалын ашу логикасы және нақты оқу ақпаратын уақтылы ұсыну контекстінде сабақта ақпараттық технологияларды қайда және қашан қолданатынын нақтылау;

- ақпараттық технологияның таңдалған құралын оқытудың басқа техникалық құралдарымен үйлестіру;

- оқу материалының ерекшелігін, сыныптың ерекшеліктерін, жаңа ақпаратты түсіндіру сипатын ескеру;

- зерттелетін материалдың іргелі, түйіндік мәселелерін талдау және сыныппен талқылау.

Қорытындылай келсек, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мұғалімге сабақ өткізу кезінде жаңа мүмкіндіктер ашады, бұл форманы әртараптандыруға, оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, компьютер мұғалімді толығымен алмастыра алмайды, оның кәсібилігі студенттерді қызықтыруға, қызығушылықты оятуға, олардың сеніміне ие болуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ол студенттердің назарын зерттелетін пәннің белгілі бір маңызды аспектілеріне аудара алады, сонымен қатар олардың еңбекқорлығын ынталандырады және оқуға ынталандыру жолдарын таба алады. Мұғалім өзінің кәсіби қызметіндегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың орны мен рөлін анықтауы керек.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы
"Бірінші мамыр жалпы білім беретін мектебі" КММ
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Куттыбаева Жанна Нурлановна**

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНДА ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Аннотация: Бұл мақала Қазақстандағы жалпыға ортақ білім беру мекемелерінде ағылшын тілі пәнін оқыту барысында оқушыларға қолданылатын заманауи инновациялық әдіс-тәсілдер туралы жазылған. Мақала қазіргі таңдағы кеңінен қолданылып келе жатқан инновациялық әдіс-тәсілдерді зерттеуге арналған. Ағылшын тілі пәнінде маңызды төрт дағды бар; тыңдалым, оқылым, жазылым және сөйлеу дағдылары, сол төрт дағдының пәнді оқыту барысында теңдей қолданылуы маңызды. Себебі, оқушылардың төрт дағдыны толықтай меңгере білулері қажет. Осы мақалада зерттелген әдіс-тәсілдер осы төрт дағдының меңгерілу барысы бойынша жазылды.

Кілт Сөздер: Ағылшын Тілі, Әдіс-Тәсілдер, Орта Мектеп, Инновация Innovative Methods Used in Teaching English Language to Secondary School Students Abstract: This article is written about the modern innovative methods used by students in the course of teaching the English language in public educational schools in Kazakhstan. The article is devoted to the study of innovative methods that are widely used today. There are four important skills in English; listening, reading, writing and speaking skills, it is important that these four skills are used equally during the teaching of the subject. This is because students need to be able to fully master four skills. The methods studied in this article were written according to the process of learning these four skills. Key Words: English Language, Methods, High School, Innovation

Кіріспе

Еліміздегі білім берудің дәстүрлі қалыптасқан жүйесінен әлеуметтік – экономикалық өзгерістер мен бүкіл өркениеттік әлемдегі ақпараттық даму жаңа технологияларды пайдалануды қажет етуде. Өйткені, бүгінде ғылым мен техниканың даму қарқыны білім беру саласында жаңа технологиялық әдістер мен инновациялық құрал-жабдықтарды мейлінше қажет етеді.

Инновациялық қызмет (технология) дидактикалық үрдістің барлық қырларына қатысты болады: ұйымдастыру формалары, оқыту мазмұны мен тех-нологиясы, оқутанымдық қызмет. Оқытудың келесі интерактивті технологиялары ерекшеленіп, жанжақты сипаттала түсті: жобалап оқыту технологиясы, компьютерлік технологиялар.

Интерактивті оқыту технологиясының формалары мен әдістері, соның ішінде проблемалық дәріс, семинар-диспут, оқу дискуссиясы, «миға шабуыл», дидактикалық ойын және т.б.

Бүгінде білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы технологиялары пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен жаңаруына себепші болуда.

Бұл мақалада Қазақстандағы жалпы білім беретін ұйымдарда Ағылшын тілі пәнін оқыту барысында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану және олардың тиімдітімізсіз жақтарын салыстырылады.

Қазіргі жаһандану дәуірінде жаңа технологияның қарқынды дамуы өмірімізге түбегейлі өзгерістер әкелді. Сол өзгерістермен қатар дамып келе жатқан білім саласы да күннен күнге жаңалықтарымен өзгеріп жатыр.

Білім саласының дамуы еліміздің дамуы болып саналады. Білім саласында қызмет атқарып келе жатқан педагог ұстаздарымыздың біліктілік санаттарының көтерілуімен қатар оларға қойылатын талаптар

да күшейтілуде. Білікті ұстаздарымыз қазіргі жаһандану дәуірінде оқушыларға саналы тәрбие, сапалы білім беру мақсатында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушыларды өз пәніне қызықтыруда.

Қазіргі оқыту әдістемесіндегі заманауи бағдар деп инновациялық білім беру жүйесін атауға болады. Ал «Инновация» (лат. тілі. – жаңа, өзгеру деген мағынасын білдіреді) термині түрлі элементтер жүйесі мен солардың аясындағы сандық және сапалық өзгерістерді білдіреді (Шамшырақова, 2007: 12).

Инновация дегеніміз – жаңа мазмұнды ұйымдастыру, жаңалық енгізу, яғни, инновациялық үрдістерді мазмұнды ұйымдастыруды анықтайды. Инновация ұғымы алғаш рет XIX ғасырда мәдениеттанушылар зерттеулерінде пайда болып, белгілі бір мәдениеттің келесі бір мәдениетке енгізген жаңа элементі деген ұғымды берді.

Инновация білім беру мақсатында, оқыту технологиясында, білім беру жүйесінде түрліше қызмет атқарады. Инновациялық технологиялар оқыту үрдісінде білім сапасын заман талабына сай етіп, жаңашыл бағытта білім алушыларды толық қамтамасыз етеді, жаңаша оқыту жүйесіне бейімдейді. Инновациялық әдіс-тәсілдерді жалпы білім беретін мектептерде ағылшын тілі пәнінде қолданудың тиімділігі артуда.

Ағылшын тілін үйрету әдістемесі, тілді саналы меңгерту, оны өз деңгейінде қажеттілікке айналдыру, бір жылғы мәселе емес, сондықтан ағылшын тілін оқыту ісімен шұғылданатын мамандар арасында туындайтын бір сұрақ: ағылшын тілінде өз ойын ауызша және жазбаша еркін жеткізе алуға қалай үйрету керек? Оқушыны ынталандыру үшін қандай әдіс - тәсілдерді, технологияларды қолданған тиімді болмақ? Ағылшын тілін оқытудың әртүрлі тәсілдері бар, ең бастысы - өзіңізге және сіздің оқушыларыңыздың деңгейіне сәйкес келетін әдістерді таңдай білу керек. Әр мұғалім ағылшын тілін оқытудың өзіндік әдісін таңдайды. Компьютерлік құралдар мен телекоммуникация желілерінің дамуына байланысты жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуы білім беру жүйесін дамыту мен жетілдірудің негізі ретінде сапалы жаңа ақпараттық-білім беру ортасын құруға мүмкіндік берді

. Ағылшын тілі пәні мұғалімдерінің алдындағы бірнеше міндеттердің бірі – оқушыларды сауатты оқу, жазу, сөйлеуге үйрету. Сауаттылықтың негізгі алғышарты – тілдің грамматикасын меңгерту болып табылады.

Қазіргі таңда ағылшын тілі грамматикасын оқытып үйретуде мынандай әдіс-тәсілдер қолданылуда:

- Кестелер, тірек – сызбалар.
- Грамматикалық ойындар.
- Тест тапсырмалары (Сақтағанова, Алиева, Айтбаева, 2006: 43)

Ағылшын тілі пәнінде де шығармашылыққа, интеллектіні дамытуға берілетін тапсырмаларды қолданудың өз орыны мен тиімді жақтары бар. Бұл сабақтар балалар үшін өте қызықты сабақтардың біріне айналды. Оқушылардың ең алдымен тіл үйренуге деген құлшынысы артады. Есте сақтау қабілеті дамиды. Алғаш заттарды салыстыру, ұқсастығын, айырмашылығын анықтау сияқты қарапайым тапсырмалардан басталған жаттығулар бірте-бірте баланың тез ойлап, шұғыл шешім қабылдауын талап ететін, оны жан-жақты дамытуға әсер ететін тапсырмалар түріне ауыса бастады. Ағылшын тілінің мектепте тілден берілетін білім жүйесіндегі негізгі шетел тілі ретінде тандалып алынуы көптеген факторлардан туындайды. Олар: әлеуметтік лингвистикалық: адамзат тарихында бірде бір тілге тән болмаған қызметті атқаратындықтан қазіргі әлемде әмбебап құрал болуымен байланысты; әлеуметтік мәдениеттік: Ағылшын тілді мәдениеттің қазіргі әлемдегі мәдениеттің өзара байытылуына әкелетін, мемлекеттерге және континенттерге әсерін тигізетін трансмәдениет, халық туралы білім көзі болып табылатындықтан; экономикалық: әлемдік экономикалық кеңістіктегі ықпалдасуда әлеуметтік қалыптасу және өсу кезеңінің құралы болып табылатын іскерлі ағылшын тілінің негіздерін меңгеруді бағамдайтындықтан; ақпараттық: ғылыми-техникалық ақпараттар легі ағылшын тілінде сақталатындықтан, ағылшын тілінің бүкіл әлемдік Интернет тілі болып отыратындығынан мектептегі ағылшын тілін оқытудың жаңартылған мазмұны әлемдік стандарттарға сәйкес келуі керек (Качалова, Израилевич, 2003).

Мектепте жеке тұлғаның тілдік жүйесінің дамуына көп көңіл бөлінеді. Тілдік жүйенің дамуы дегеніміз – жеке тұлғаның тілді меңгеруі. Бүгінде әлем бір орында тұрмайды. Жаңа ашылулар, технологиялар шығып жатыр. Мектеп оқушыларының ойында ағылшын тілін болашақ мамандық үшін, интернет пайдалану үшін, ағылшын тіліндегі әндерді түсіну үшін, саяхаттау үшін, шетелдік достармен сөйлесу үшін қолданамыз деген ойларынан алшақтату керек. Ағылшын тілін игеру

болашағыңның ғана емес, тұтастай ұлтыңның болашағының жарқын болуының кепілі екенін ұмытпау қажет.

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың тілін дамыту, білім-білік дағдыларын қалыптастыру, сөйлеуге деген қызығушылығын, белсенділігін арттыру мақсатында қолданылатын әдістерге төмендегілерді жатқызуға болады (Ботағарина, 2006: 70).

Ауызша әдіс — теория және фактіге негізделген білімді қалыптастыруда, үй тапсырмасын және жаңа сабақты пысықтауда, ережелерді қайталауда пайдаланылады.

Көрнекі әдіс — бақылау қабілетін дамыту, оқылатын мәселеге ықыласын көтеру және оқу материалының мазмұнын көрнекілік арқылы түсіндіруде қолданылады (Тубышева, 2007). Көрнекілік әдісте әрине көрнекілік құралдар мен схемалар қолданылады. Олар бірнеше түстен кем болмауы керек. Бұл оқушылардың сабақ барысында қызығушылығын және сөздік қорларын дамытуда ең тиімді жолы болып табылады.

Практикалық әдіс — практикалық іскерлік пен әдетті дамыту үшін және тақырып мазмұнына сәйкес практикалық жұмыстарды жүргізу үшін түсіндірілген материалды оқушылардың қаншалықты меңгергенін бақылау үшін пайдаланылады. Оқушының сөздік қорын молайтуда ойындардың ролі зор, себебі ойындар олардың сөйлеу машығын қалыптастыру үшін қажет. Ойын әдісі — оқушының сабаққа деген қызығушылығын оятып, белсенділіктерін арттыра түседі, сонымен қатар оқушылардың сөйлеу-білік дағдыларын қалыптастырады. Түсіндіру әдісі – оқытушы сабақ барысында, оқыту үрдісінің бастамасы ретінде іске асырылатын әдіс. Бұл әдісте оқытушы жаңа сөзді, жаңа тақырыпты немесе сөйлемдерді түсіндіру үшін қолданылады. Сұрақ – жауап әдісі – балалардың тілін дамыту үшін маңызды әдістің бірі. Бұл әдісте оқушылар коммуникативтік әдісте болады. Бір-бірілеріне сұрақ қойып, кейін сұрағына жауап алады. Кең көлемде қолданылатын әдіс түрі болып табылады. Интерактивтік әдіс – сұхбат құруда оқушылардың белсенділігін арттырады (Новщкан, Кучин, 1978). Бұл әдістің мақсаты – оқу процесінің барлық сатысында біріккен әрекетке жағдай жасау. Оқушылар және тапсырмалармен жұмыс істей отырып, топ мүдделерін де ойлауға үйренеді. Бұл әдісте әр оқушы өз міндетіне жауапкершілікпен қарай отырып, ортақ нәтижеге қол жеткізуге талпынады. Шетел тілін үйрену тұлғаның рухани жан дүниесін байытады, ой-өрістерін кеңейтеді, көркемдік талғамын тәрбиелейді, халықаралық достыққа, мәдениетке тәрбиелейді. Оқушының жеке тұлға ретінде дамуына жағдай жасауға бағыт алып отырған бүгінгі білім беру жүйесінде әлемдік стандарттар талабының негізгі компоненттерінің бірі деп танылған көптілдік оқытуға көңіл бөлу бүгінгі заман талабы.

Еліміздің даму бағыты айқындалған қазіргі уақытта білім берудің маңыздылығы мен мәнділігіне шынайы көңіл бөлініп, сапалы білімге қол жеткізуге нақты міндеттер қойылуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ботағарина, Г. «Ағылшын тілін оқытудағы бүгінгі белес», Білім, 70-бет, №3, 2006 ж.
2. Качалова, К. Н., Е. Е. Израилевич «Практическая грамматика английского языка» Москва, «Лист Нью» 2003 г.
3. Новщкан, М., Кучин Н. Д. «Практическая грамматика английского языка», Москва, Изд. «Высшая школа», 1978 г.
4. Сақтағанова, М. С., Н. Қ. Алиева, Н. Қ. Айтбаева «Ағылшын тілін оқытудың әдістері», Білім, 43-бет, №3, 2006 ж..
5. Тубышева, Қ. «Модульдік оқыту технологиясын ағылшын тілі сабақ тарында қолдану», Оқыту-тәрбиелеу технологиясы, №4, 2007 ж. Шамшырақова, Г. «Ағылшын тілін оқытудың құрылымы», 12-бет, Кәсіптік мектеп, №3, 2007 ж.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы
«Бірінші мамыр жалпы білім беретін мектебі» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Тайлакбаева Знура Бакытовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ЖӘНЕ ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мектептегі оқыту процесі сауат ашудан басталатыны белгілі. Сондықтан оның балаға ана тілін оқытып үйретуде алатын орны да ерекше. Сауат ашу жұмысының негізгі міндеті – балаға хат таныту, яғни оған оқу мен жазуды үйрету. Сонымен қатар, сауат ашу барысында оқушылардың тілі мен ой-өрісін жетілдіруге де баса назар аударылады. Соның нәтижесінде жас ұрпаққа тиісінше жалпы білім негіздерін меңгертіп, адамгершілік, патриоттық тәрбие беруге негіз қаланады.

Оқушының орфографиялық нормаға сай дұрыс жазуы – бастауыш сынып мұғалімінің маңдай терінің жемісі. Бастауыш сыныпта бағдарламаға сәйкес жоғарыда көрсетілген білім-білік дағдылары қалыптасқан оқушылар сауатты жазуға дағдылану барысында графикалық түрде қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне ие болады. Осы арқылы жазуын ғана емес, сөйлеуін және таным мүмкіндіктерін жетілдіре алады. Таза жазу дағдысының алғашқы бастамасы әріптің әрбір бөлігін дұрыс сызып көруі арқылы қалыптасады. Әдетте, мұғалім тарапынан оқушыға әдемі, сауатты жаздыру ғана емес, оқушының бүкшмей, басын тым төмен салбыратпай, денесін тік ұстап, өзін дұрыс игеруіне қатты көңіл бөлінеді.

Оқуға үйретуге қойылатын негізгі талап – дауыстап, мәнерлеп және іштен оқуды меңгерту. Оқушылардың өздігінен оқуына берілетін тапсырмалардың көлемі мен мазмұны біртіндеп күрделене түседі. Оқуға үйретудің сапалы болуы оқу сабағын дұрыс ұйымдастыруға байланысты. Ол үшін оқушыларды оқулықпен, оқулықтағы жеке мәтінмен жұмыс жасауға үйрету қажет. Оқытудағы үйретудің әдіс-тәсілін шығарма жанрларына қарай, яғни көркем шығармалар ғылыми көпшілік мақалалар, ертегілер, мысалдар, өлеңдер ойластырған жөн. Оқушымен жүргізілетін оқу дағдысын қалыптастыруға қажетті жаттығулар мұғалім тарапынан тілдің заңдылықтары, қасиеті, ережелері меңгерілген кезде ғана мүмкін болады. Яғни грамматиканың жеке бір ережелерін, орфографиялық және тыныс белгілерінің ережелерін жете білгенде ғана, оқу дағдысының жаттығуларын жүргізу мүмкіндігі туады. Оқу сабағын жүргізуде және оған қажетті әдіс – тәсілдерді іздестіру үстінде мыналарды ескеру қажет: біріншіден, бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдысының жетілдірудің бір шарты – оқушының дұрыс және мүдірмей оқуын қамтамасыз ету. Олай етпеген жағдайда оқушының мәтінді толық түсінуі мүмкін емес. Мәтінді толық түсіну үшін сабақ үрдісінде оқудың мына түрлерін жүргізуге болады:

- мәтінді толық оқу;
- мәтінді бөлімдерге бөліп оқу;
- мәтінді дайын жоспар бойынша оқу;
- мәтін бойынша жоспар құру;
- абзац бойынша оқу;
- мәтінді жартылай дауыстап оқу;
- мәтінді рольге бөліп оқу;
- мәтінді оқып, мазмұндау;
- мәтінді қысқартып оқу;
- мәтіннің негізгі ойын білдіретін бөлікті тауып оқу

- ертегілерден қиял мен шындықты бейнелейтін үзіндіні түсініп оқу.

Оқу сабағында оқушының шығармашылық қиялына әсер ете білу үшін келесі оқу түрлерін қолдануға болады:

- мәтіннен суретке сәйкесті үзіндіні тауып оқу;
- мәтіннен сұрақтарға жауап тауып оқу;
- мәтіннен көркем бейнеленген үзіндіні тауып оқу;
- мәтіннен мақал-мәтелге сәйкес үзінді тауып оқу;
- мәтіннен кейіпкердің жағымды бейнесін суреттейтін үзіндіні тауып оқу; • мәтіннен жағымсыз кейіпкерді суреттейтін үзіндіні тауып оқу; Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын жетілдіруде қойылатын талаптың бірі – оқушыны мәнерлер оқуға үйрету.

Сабак үрдісінде мәнерлеп оқу дағдыраын қалыптастыру үшін мына оқу түрлерін жүргізуге болады:

- мәтінді тыныс белгілеріне сәйкес дауыс ырғағын келтіре оқу;
- леп белгісі бар сөйлемдерді дауыс ырғағымен оқу;
- өлеңді мәнерлеп оқу;
- өлеңді дауыс кідірісімен мәнерлеп оқу;
- өлең жолдарын дауыс кідірісімен тізбектей оқу;
- өлеңнен немесе мәтіннен үзінділерді мәнерлеп оқу.

Көркем шығармаларды ерекше дауыс ырғағына, екпініне қарай мәнерлеп оқып, негізгі кейіпкерлердің іс-әрекеттерін, көңіл-күйін дәл бейнелейтін сөздер мен сөз тізбектерін даралай оқу қажет.

Оқушымен жүргізілетін оқу дағдысын қалыптастыруға қажетті жаттығулар мұғалім тарапынан тілдің заңдылықтары, қасиеті, ережелері меңгерілген кезде ғана мүмкін болады. Яғни грамматиканың жеке бір ережелерін, орфографиялық және тыныс белгілерінің ережелерін жете білгенде ғана, оқу дағдысының жаттығуларын жүргізу мүмкіндігі туады.

Жазба тілді дамыту маңызды, әрі күрделі мәселе. Жазба сөз ауыз сөзге қарағанда өзгеше психологиялық негізі бар, айырықша тіл функциясы. Ол өте қиын, саналы, әдейі бір мақсатпен жұмсалатын тіл формасы.

Осы уақытқа шейін жазбаша тілді меңгерудің, яғни оқушының жазу дағдысын қалыптастырудың бастауышта үш кезеңі (элементтік кезең, әріптік кезең, әріптерді жалғастырып жазу кезеңі) бары, сол кезеңдерге қойылатын талаптарды орындауға төселдіру қажеттілігі және мұның бәрі өте күрделі процес болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Б.Масенова. Сауатты жазу, сөйлеу дағдысы, / Б.Масенова //Жайық ұстазы. 3 қазан. 2012жыл, № 21 (254) 6-бет
2. С.Шаншарова Сауатты жазуға төселдіру./ С.Шаншарова //Бастауыш мектеп. сәуір №4 2005 жыл 22-бет.
3. М.Синаева Білім берудегі диктанттардың маңызы./ М.Синаева //Бастауыш сынып, №4 , 2013 жыл, 11 – бет
4. Жұмабаева Ә.Е. Бастауыш мектептегі сауат ашу кезеңінде жүргізілетін тіл дамыту жұмытарының әдістемесі. /Жұмабаева Ә.Е. — Алматы.- 1994.- 3-9 бет

Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Бостан ауылы
"Жалпы білім беретін Қарақұдық мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Педагог-психолог, педагог-модератор
Тұрлыманова Ынталы Саламатқызы

ПСИХОЛОГ ДЕГЕН КІМ ЖӘНЕ ОЛ НЕ ҮШІН ҚАЖЕТ?

Кіріспе: Психолог — бұл адамның психологиялық жағдайын зерттейтін, олардың эмоциялық, мінез-құлықтық және әлеуметтік мәселелерін шешуге көмектесетін маман. Психологтар адамның ішкі дүниесіне терең үңіліп, жеке тұлғаның психологиялық дамуын қолдайды. Қазіргі заманғы қоғамда психологтардың маңызы өте зор, себебі адамдардың өмір сүру сапасы көбінесе олардың психологиялық әл-ауқатына тәуелді.

Негізгі бөлім:

1. Психологтың қызметі мен рөлі:

Психологтар адамдардың эмоционалды жағдайы мен психикалық денсаулығын бақылап, оларды түзету үшін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолданады. Мұндай мамандар психотерапия, кеңес беру, жеке және топтық жаттығулар өткізу сияқты қызметтер көрсетеді. Олар адамның жеке және әлеуметтік мәселелеріне, стресске, күйзеліс пен депрессияға, қорқыныш пен алаңдаушылыққа бағытталған көмектер ұсынады. Психологтар көптеген жағдайларда адамның өзін-өзі тануына және дамытуына ықпал етеді.

2. Психологтың қажеттілігі:

Психологтың қызметі өмірдің әртүрлі кезеңдерінде қажеттілікке ие бола алады. Мысалы, мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдер арасында психологиялық көмек көрсету оқу процесін жеңілдетіп, оқушылардың эмоционалды әл-ауқатын арттырады. Ересектер арасында стресс, күйзеліс немесе жұмыс жағдайына байланысты қиындықтар туындаған кезде психологқа жүгіну қажет болуы мүмкін. Сонымен қатар, отбасылық қатынастардағы қиындықтар, қарым-қатынас мәселелері де психологтың көмегін қажет етеді.

3. Психологтың жұмыс әдістері:

Психологтар әртүрлі психотерапевтикалық әдістерді қолданады, мысалы, когнитивті мінез-құлықтық терапия, отбасылық терапия, гипнотерапия және басқа да әдістер. Әр адамның жағдайына байланысты олар түрлі тәсілдермен жұмыс істейді. Бұл әдістердің барлығы адамның психологиялық жағдайын жақсартуға бағытталған және олардың жеке өміріндегі қиындықтарды жеңуге көмек көрсетеді.

4. Психологтың қоғамдағы рөлі:

Қоғамда психологиялық көмекке деген қажеттілік жыл өткен сайын артып келеді. Адамдардың эмоциялық күйі мен психикалық саулығының маңызы күннен-күнге ұғынылып, психологтарға деген сұраныс көбейіп жатыр. Психологтар әлеуметтік мәселелерді шешуге, адамдардың арасындағы түсініспеушіліктер мен дау-дамайларды реттеуге, сондай-ақ қылмыстық жағдайлардың алдын алуға да көмектеседі.

5. Қорытынды:

Психологтың қызметі — бұл тек психикалық денсаулықты сақтау ғана емес, адамдардың толыққанды, сау және бақытты өмір сүруіне ықпал ету. Өмірдің түрлі қиындықтары мен стресстері, жеке мәселелер мен қоғамдық жағдайлар психологиялық қолдауды қажет етеді. Сондықтан психологтар қазіргі қоғамда қажетті және маңызды рөл атқарады. Олардың көмегі адамдарға өмірінде орын алған қиындықтарды жеңуге, өзін-өзі түсінуге және өз-өзін дамытуға мүмкіндік береді.

**Ақтобе облысы, Шалкар қаласы
МККК "Болашақ" бебекжай-балабақшасы
Мектепалды даярлық тобының тәрбиешісі
Боздақова Сәнім Кенжетайқызы**

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНДА ДЕНСАУЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Қазіргі өмір күнделікті өмір қауіпсіздігінің қажеттілігін дәлелдеп, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының қызметкерлерін, ата-аналар мен балаларды әлеуметтік, техногендік, табиғи және экологиялық қиын жағдайларда қауіпсіз өмір салтына үйретуді талап етеді.

Мектепалды даярлық сыныптарының маңызды тәрбиелік функцияларының бірі әлеуметтік болып табылады. Ол балалардың денсаулығын нығайту, ұрпақтар арасындағы байланыстыру, қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру, мектептегі оқуға және қоғамдағы өмірге дайындауды қамтиды. Әрине, осы функцияның шеңберінде қазіргі жағдайда қауіпсіз мінез-құлық типіндегі адамды оқыту және тәрбиелеу жүзеге асырылуы керек.

Мұғалімдер мен ата-аналардың міндеті баланы қорғау ғана емес, сонымен қатар денсаулығын сақтау үшін оны әртүрлі қиын және қауіпті өмірлік жағдайлармен кездесуге дайындау. Осы тұрғыдан алғанда салауатты өмір салты мен өмір қауіпсіздігінің өзара ықпалы, өзара тәуелділігі және өзара маңыздылығы ерекше мәнге ие.

Салауатты өмір салты - өмір қауіпсіздігі саласындағы негізгі пәндердің бірі болып табылады. Салауатты өмір салты мен өмір қауіпсіздігі бір-бірімен тығыз байланысты, өйткені оларды қолданудың ортақ объектісі адам және оның денсаулық жағдайы болып табылады. Денсаулықты қалыптастыру, нығайту, тұрақтандыру және сақтау – салауатты өмір салты міндеттерімен тікелей байланысты және олардың сапаны жақсарту әдістері мен құралдарын әзірлеуге арналған қоршаған ортада денсаулықты сақтау ғылымы ретінде үндеседі. Салауатты өмір салты жүйе ретінде адамның өз қауіпсіздігін сақтау мақсатында кез келген қиын жағдайға қарсы тұрудың потенциалды қабілеттері мен нақты мүмкіндіктерін бағалауға болатын ғылыми негізделген база болып табылады. Сондықтан балалардың денсаулығына қамқорлық жасай отырып, ең алдымен олардың денсаулығының қауіпсіздігін ойлауға құқығымыз бар.

Мектепалды даярлық сыныптарының білім беру ортасы экологиялық, мәдени және белсенділік тәсілдеріне негізделген. Білім беру ортасы педагогикалық процеске қатысушылардың өзара әрекеттесуімен, пәндік даму ортасымен және педагогикалық технологиялармен бейнеленеді. Қауіпті және төтенше жағдайлар санының өсуіне байланысты мектепалды даярлық сыныптарында қауіпсіз, салауатты білім беру ортасын және қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Педагогикалық процеске қатысушылардың денсаулығына қамқорлық жасау кезек күттірмейтін міндет болып көрінеді және оқу-тәрбие процесінің денсаулыққа әсерін зерттеу бағытында да, салауатты өмір салтының мәнін түсіну бағытында да жүйелі жұмысты көздейді. Мектепалды даярлық сыныптарында балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша нәтижелі жұмыстың таптырмас шарты олардың қауіпсіз мінез-құлық бойынша білімдерін, дағдыларын диагностикалау болып табылады. Ол әрбір баладағы қауіпсіз мінез-құлық көріністерін болжауды, қадағалауды және жедел реттеуді қамтиды.

Кез келген мектепалды даярлық сыныптарының тұжырымдамасында балалардың денсаулығын сақтау мен нығайтуға байланысты мәселелерді шешу жетекші орын алады. Тиісті міндеттер

республикалық масштабтағы құқықтық құжаттармен реттеледі және қамтамасыз етіледі. Сонымен қатар, мектепалды даярлық сыныптарының құрылымында денсаулықты қалыптастыратын білім берудің мақсаттары, міндеттері мен әдістемесі негізделді, денсаулыққа бағытталған білім берудің тиімділігін арттырудың көп деңгейлі жүйесі ұсынылды. Бұл процесс зерттеушілік, болжамдық, ұйымдастырушылық, диагностикалық және түсіндіру міндеттерін шешуді қамтитын кезеңдерден тұрады. Бұл бағыттағы жұмыстың табысты болуы оқу орнының жалпы идеологиясына да, оқу жүйесінің әрбір субъектісінің мүмкіндіктеріне де байланысты.

Бірінші кезең – жоспарлау – денсаулық сақтау саласындағы жұмыстың мақсаттары мен міндеттерін анықтауды, оны ресімдеуді көздейді және денсаулықты қалыптастыратын білім беру сапасын қамтамасыз етуді реттейтін құқықтық құжаттарды талдауды, білім беру ортасындағы қауіп факторлары мен топтарын анықтауды қамтиды; балалардың өмір салты мен денсаулығының ерекшеліктерін зерттеу; денсаулықты сақтау мәселелерінде олардың бастапқы қабілеттері мен қажеттіліктерін зерттеу; оқу процесін еңбекті қорғау және қауіпсіздік мәдениеті мәселелері бойынша оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз ету; денсаулықты қалыптастыратын білім беру нәтижелерінің сапасының қажетті бейнесін модельдеуді (мектепке дейінгі балаларға білім беру сапасының критерийлері мен көрсеткіштері) көздейді.

Екінші кезең – жоспарды жүзеге асыру – мектеп жасына дейінгі балалармен денсаулық және салауатты өмір салты бойынша тәрбиелік жұмысты қамтиды және балаларды денсаулық пен салауатты өмір салтын үйретуде жүзеге асырылады (формалар мен әдістер: пікірталас, рөлдік ойындар және т.б.). ; сауықтыру тақырыптары бойынша шығармашылық жобалар (әңгімелер, суреттер) байқауын өткізуде; жеке және топпен зиянды әдеттердің алдын алуда; спорттық-сауықтыру шараларын ұйымдастыруда; оқытылатын бөлімдердің тәрбиелік мүмкіндіктерін пайдалануда; сабақта денсаулықты сақтайтын ортаны құруда, оның ішінде денсаулықты сақтайтын білім беру технологияларын қолдануды (стресске ықпал ететін есте сақтаудың шамадан тыс жүктелуінің алдын алу, оқу іс-әрекетінің түрлерін ауыстыру, жағымды эмоциялар фонында оқыту және т.б.) қамтиды.

Үшінші кезең – сапаны бағалау – денсаулықты сақтау және денсаулықты қалыптастыру мәселелерін талқылау барысында білімді тексеруді қамтитын денсаулыққа бағытталған білім беру нәтижелерінің сапасын бағалауды қамтиды; мектеп жасына дейінгі балалардың денсаулығын сақтау және денсаулықты қалыптастыру мәселелері бойынша қабілеттері мен қажеттіліктерін зерттеу; өзін-өзі бағалау және оның күшті және әлсіз жақтарын, сондай-ақ даму перспективаларын анықтау негізінде денсаулық сақтау саласындағы білім беру үдерісінің сапасын мұғалімдердің бағалауы.

Төртінші кезең – нәтижелерді талдау – алдыңғы кезеңдерде алынған мәліметтер негізінде денсаулық сақтау саласындағы оқу үрдісін түзету бойынша ұсыныстар әзірлеу. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің әдістемелік кеңесінің отырыстарында педагогтар жүргізетін білім сапасын басқарудың барлық шаралары талданады.

Осылайша, жоғарыда аталған мектепалды даярлық сыныптарында денсаулыққа бағытталған білім беруді басқару процесі – бұл оқыту мен тәрбиелеу деңгейін кезең-кезеңімен арттыруға және нәтижесінде мектеп жасына дейінгі балалардағы денсаулық қауіпсіздігі саласындағы білім сапасы мен оң мотивациялардың өсуіне ықпал ететін дәйекті кезеңдер жүйесі болып табылады.

Өскелең ұрпақтың денсаулығын сақтау мәдениетін қалыптастыру мәселелерін шешудің заманауи тәсілдерін қарастыра отырып, мектеп жасына дейінгі балаларда осы мәдениетті қалыптастыру үшін мектепалды даярлық сыныптарында білім беру ортасын енгізу қажеттілігі туралы қорытынды жасауға болады. Балалардың дені сау болуы үшін оларға заманауи жағдайларда қауіпсіздік негіздерін, өз денсаулығына саналы көзқарасты, балаларды салауатты өмір салтына тәрбиелеу, олардың денсаулығына дұрыс қарауға үйрету қажет.

Алматы қаласы, Бостандық ауданы
№79 бөбекжай балабақшасы
Музыка жетекшісі
Тугумбаева Жаңыл Нұрсалқанқызы

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫ МУЗЫКА ӨНЕРІНЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Музыка - адамның бүкіл өміріндегі тұрақты серігі. Ол - адамзаттың жүрегіне терең енетін жалғыз өнер, ол тіпті оның ойларының тәжірибесін де бейнелей алады. Ол адаммен өмір бойы бірге жүреді, ол адамды шабыттандыруға, жарықтандыруға, оған барлық күш пен қуат рухын қалыптастыруға қабілетті, бірақ сонымен бірге сағынышқа, әкелуі мүмкін. Қуанышты, көңілді, қаһармандық музыка көңіл-күйді көтереді, өнімділікті арттырады. Сабырлы, лирикалық-шиеленісті жеңілдетеді, тыныштандырады, эмоционалды реакцияны, толқуды, шаршауды жояды.

Музыкалық өнер-баланың біртұтас тұлғасын қалыптастырудың жарқын және таптырмас құралы. Музыканың әсер ету жолы ерекше. Музыканың өзіндік "тілі", "сөйлеуі" бар. Баланы мәнерлеп, таза ән айтуға, музыкаға көшуге үйрету ғана маңызды емес. Осылайша, музыкалық және эстетикалық тәрбие-бұл мақсат емес, тұлғаның жан-жақты, үйлесімді дамуының құралы. Музыкалық тәрбие процесінде баланың моральдық бейнесі әсіресе сәтті қалыптасады. Музыкалық шығармалар әлеуметтік-бейнелі мазмұны жағынан алуан түрлі. Мектепке дейінгі жаста балалар әуезді интонациялардың мәнерлілігін, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін білдіретін батырлық қойма шығармаларындағы музыканың қанықтылығын сезінеді. Балалар музыканың лирикалық сипатына да жауап береді, оларға еніп, олар музыкада берілген оқиғаларға, сезімдерге жанашырлық танытады.

Балабақшада музыкалық тәрбие беру бағдарламасы бойынша балалардың музыкаға деген ықыласын, тыңдалған музыкалық шығармаларды әсерлі қабылдау, оларды есте сақтау сезімдерін тәрбиелейді. Музыкалық әсерлерді байыту, музыкалық қабілетті дамыту, музыкалық дыбыстардың жоғарылығы мен ұзақтығын айыра білу, фортепианоның сүйемелдеуімен әншілік дауыстың табиғи, едәуір таза шығуын, түрлі сипатта музыкаға сай ырғақты қимылдар жасауға тәрбиелейді. Бірақ балабақшада, топта жас мөлшері бірдей балалардың музыкалық дамуы әртүрлі болатынын тәрбиешімен саз жетекшісі тез байқайды. Мысалы: бір бала өте жақсы өлең айтқанымен, әуенін дұрыс қабылдамай, би қимылдарын қате орындайды. Сабақ барысында саз жетекшісі әр баланың музыкаға деген қабілеттілігін зерттеп, балалармен жеке – жеке жұмыс істейді. Бүгінде еліміздің балабақшаларында тәрбиеленіп жатқан бүлдіршіндердің арасынан болашақ небір майталман өнерпаздар, әншілер, жазушылар, ақындар, қайраткерлер бір сөзбен айтқанда талай-талай мамандық иелері шығуы әбден ықтимал. «Бұлақ көрсен көзін аш» демекші, солардың бойындағы әлі бүршік жармаған небір адами қасиеттерін ерте байқап, жақсы нышандарға қарай баулу ең алдымен ата-ана мен тәрбиешілердің сезімталдығы мен ізденімпаздығына байланысты. Сол тәрбиенің бір саласы – музыкалық – эстетикалық тәрбие. Музыкалық – эстетикалық тәрбие дегеніміз сұлулықты, көркемдікті сездіріп үйрету, сондай сұлулықпен көркемдікті тек көріп қана қоймай, өз бойына қалыптастыра білудің әдет – дағдыларын меңгеру.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту музыкалық тәрбиенің ең маңызды мәселелерінің бірі болып табылады. Музыкалық шығармашылықта ойлау қабілетінің сезіну мен жауап беруі, абстрактілі және нақты ойлауы, логиканың интуициясымен бірігуі, шығармашылық қиялы белсенділігі, жылдам шешім қабылдау қабілеті жетекші роль атқарады. Музыкалық танымды қалыптастырудың түрлі жас мөлшеріндегі балалардан әр түрлі жағдайда өтетіні белгілі. Музыкалық танымды дамытудың

маңызды кезеңі көркем сананың қалыптасуы. Білім алудың алғашқы кезеңінде барлық балалар бірдей ақыл тоқтата қоймағандықтан, олардың мінез-құлқынан ерекшеліктер байқалып тұрады. Олардың музыка мәдениетінің қайнар көзіне деген құштарлығы бірте-бірте пайда болады. Олар әсем де әуезді саздың қоғамдағы орнын, оның қасиеттерін білумен бірге, қандай тарихи ақпарат беретінін де сезінгісі келеді. Халықтық негізде құрылған музыка арқылы балаларды тәрбиелеу оларда басқа халықтардың әндеріне, ойындарына, дөңгелек билеріне деген қызығушылықты дамытады.

Музыкалық сабақтар баланың мінез-құлқының жалпы мәдениетіне жақсы әсер етеді. Шығармалар бірнеше рет жеке көңіл-күйде орындалады, қызмет түрлері өзгереді, оқу тапсырмалары ауысады. Ойын немесе басқа іс-шаралар кезінде балалар ұжымының қозғалысы кезінде әр бала белгілі бір тәртіпті, ұйымшылдықты, реакция жылдамдығын сақтауы керек, біреуге көнуі керек, біреуге көмектесуі керек. Мұның бәрі қарым-қатынас, мінез-құлық, ұжымшылдық мәдениетін тәрбиелейді, яғни баланың жеке басының адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға жағдай жасайды. Балалардың музыкамен байланысты іс-әрекеттері әрқашан эмоционалды болады. Сонымен бірге ол баланың ақыл-ой дамуын белсендіреді. Музыкалық тәрбиенің міндеттері:

- Музыкаға деген қызығушылықты арттыру. Бұл міндет балаға естіген шығармалардың мазмұнын өткір сезінуге және түсінуге көмектесетін музыкалық сезімталдықты, музыкалық есту қабілетін дамыту арқылы шешіледі.

- Балалардың музыкалық әсерлерін байыту, оларды әртүрлі музыкалық шығармалармен таныстыру.

- Балаларды қарапайым музыкалық ұғымдармен таныстыру, музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлерінде қарапайым практикалық дағдыларға үйрету, музыкалық шығармаларды орындаудың шынайылығы, табиғилығы мен мәнерлілігі.

- Эмоционалды жауаптылықты, сенсорлық қабілеттерді, есту қабілетін, маақ сезімін дамыту, әншілік дауысты және қимылдардың экспрессивтілігін қалыптастыру.

- Алынған әсерлер мен музыка туралы идеялар негізінде музыкалық талғамның пайда болуына және алғашқы көрінуіне ықпал ету.

- Балаларға қол жетімді музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлерінде шығармашылық белсенділікті дамыту:

- ойындар мен дөңгелек билерде тән бейнелерді беру;
- жаңа, өздігінен табылған комбинацияларда үйренген би қимылдарын пайдалану;
- кішкентай әндерді, әндерді импровизациялау.

Тәуелсіздікті қалыптастыру, үйренген репертуарды күнделікті өмірде қолдану, музыка ойнау, ән айту және би билеу. Аталған мәселелерді сәтті шешу музыкалық тәрбиенің мазмұнына, ең алдымен қолданылатын репертуардың маңыздылығына, оқыту әдістері мен әдістеріне, музыкалық қызметті ұйымдастыру формаларына байланысты.

Қорытындылай келсек, музыкалық тәрбие мен даму дұрыс ұйымдастыруды және мақсатты оқытуды қажет етеді.

Музыканы оқыту-бұл мұғалім музыкалық тәжірибе жинауға, қарапайым ақпарат алуға көмектесетін тәрбие процесі. Музыкалық даму тәрбие мен оқыту процесіне байланысты. Даму деңгейі балалардың музыкалық сабақтардағы мінез-құлқымен, өзіндік іс-әрекеттің шығармашылық көріністерімен анықталады.

Жетісу облысы, Алакөл ауданы, Қайнар ауылы
“Қайнар орта мектебі мектеп жасына дейінгі шағын орталығы бар” КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог- сарапшы
Базарбекова Айшолпан Бақытқызы

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

XXI ғасырдағы мұғалімдердің қызметі қазіргі заманғы оқыту әдістерін қолданбай мүмкін емес, өйткені жаһанданған әлем динамикалық түрде өзгеріп отырады және адам үнемі жаңа жағдайларға және уақыттың қиындықтарына бейімделуі керек. Мұндай әлемдегі білім беру жүйесі де мемлекет пен қоғамның сұраныстарына сәйкес өзгеріп, жетілдірілуі керек.

Қазақ тілін оқытуды қазіргі қоғамның шарттары мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін жаңа сапалы деңгейге көтеру үшін мұғалімдер тиісті технологияны, қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың заманауи әдістемесінің әдістерін қарқынды қолданып, ең күрделі тақырыптарды тиімді және қызықты түрде игеруге көмектесетін әртүрлі әдістерді тиімді игеру керек. Сондықтан мектептің міндеті-қазақ тілінің тілдік ерекшеліктерін сақтау, баланы дұрыс сөйлеуге ғана емес, сонымен қатар әртүрлі қарым-қатынас жағдайларында сөйлеу мәдениетін сақтауға үйрету.

Білім мақсат ретінде емес, жеке тұлғаны дамыту тәсілі ретінде әрекет етеді. Қоғамды ақпараттандыруға байланысты болып жатқан процестер ғылыми – техникалық прогресті жеделдетуге, адам қызметінің барлық түрлерін интеллектуализациялауға ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуды қамтамасыз ететін қоғамның сапалы жаңа ақпараттық ортасын құруға ықпал етеді.

Бұл үшін ең бай мүмкіндіктер заманауи білім беру технологияларын ұсынады.

Заманауи технологиялар мүмкіндік береді:

- әрбір білім алушыға өзінің оқыту траекториясын қамтамасыз ететін ашық білім беру жүйесін құру;
- білім алушылардың оқу үдерісін ұйымдастыруды түбегейлі өзгерту, оларда жүйелі ойлауды қалыптастыру;
- оқу-тәрбие процесі барысында білім алушылардың танымдық қызметін ұтымды ұйымдастыру;
- оқу процесін даралау мақсатында компьютерлер мен гаджеттерді пайдалану және түбегейлі жаңа танымдық құралдарға жүгіну;
- жоғары сапалы дайындықты қамтамасыз ете отырып, бір мезгілде білім алушылардың едәуір санын оқытумен қамту;
- практикалық қызметте алған білімдері мен дағдыларын игеруіне қарай қолдану;
- білім деңгейін және дағдыларды дәйекті түрде қадағалау.

Осылайша, оқытуда заманауи технологияларды қолдану мыналарды қамтамасыз етеді:

- оқу-тәрбие процесінің барлық деңгейлерін қарқындату, білім алушының көп қырлы дамуы, ақпараттық қоғам жағдайында оқушыларды өмірге дайындау, жаһандық ақпараттандыру процестеріне негізделген әлеуметтік тапсырысты іске асыру.

Қазіргі заманғы мұғалім тек білім көзі ғана емес, сонымен қатар оқушының құзыретті кеңесшісі және көмекшісі, оның дербес белсенді танымдық іс-әрекетін ұйымдастырушысы. Қазақ тілі сабақтарында

заманауи технологияларды қолданудың бірінші кезектегі шарты-оқу орнының жоғары техникалық жабдықталуы және мұғалімнің оқу - тәрбие процесінде инновацияларды қолдануға деген ұмтылысы.

Білім алушылар бұрыннан инновацияларға дайын, олардың шындықтары білім беру технология - ларын қолдануға байланысты құбылыстармен қаныққан. Компьютер мен телекоммуникация үйреншікті және оқу үшін де, ойын, демалыс, демалыс үшін де қажет болды. Қазіргі қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімінің қарамағында ақпаратты жинауды, жинақтауды, сақтауды, өңдеуді қамтамасыз ететін және компьютерлік желілердің ақпараттық ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін бағдарламалық, бағдарламалық - аппараттық, техникалық құралдар мен құрылғылар бар. Ең бастысы-оларды қолданудың тиімділігін бақылауға мүмкіндік беретін шынымен жоғары сапалы және қолдануға ыңғайлы ақпараттық өнімдерді ажырату.

Қазір мұғалімнің қолында модельдеу және бақылау сынақтарымен, жаттығуларымен көптеген білім беру бағдарламалары пайда болды. Оқушылар осындай оқу бағдарламалары бар компьютерлерде жұмыс істеуге шынайы және жанды қызығушылық танытады, оны оқу-тәрбие процесінде қолданған жөн. Жаңалық элементін енгізу білім алушыларды оқытудың сыртқы және ішкі мотивациясын күшейтуге ықпал етеді. Білім беруші мен білім алушының оқу өзара іс-қимылының ұйымдастырушылық модельдері де өзгеруде. Ақпараттандыру жағдайында олар келесідей:

- Сыныптық-сабақ моделі.
- Жобалық-топтық модель.
- Жеке іс-әрекет моделі.

Білім берудегі коммуникация-бұл сынып ішіндегі қарым-қатынастың тұлғааралық, тұлғалық, топтық және мәдени тәсілдерін қамтитын дамып келе жатқан зерттеу саласы. Ол вербалды және вербалды емес қарым-қатынас түрлерін зерттейді. Сондай-ақ, оқушылар арасындағы қарым-қатынастың коммуникативті түсіну, есту қабілетінің болмауы және өзін-өзі көрсету мәселелері сияқты қиындықтарына назар аударылады. Жыл сайын өз жұмысында заманауи технологияларды қолданатын мұғалімдер саны артып келеді:

- слайд презентациялары;
- бейнеклиптер;
- әдістемелік материалдар;
- көрнекі құралдар және т. б.

Айта кету керек, мәдениетаралық тілдік өзара әрекеттесудің негізі сәтті қалыптасқан коммуникативті компонент болып табылады:

1. Мәселелік оқытудың дәстүрлі емес әдістері:

- жобалық тапсырмалар;
- миға шабуыл;
- рөлдік ойындар;
- ғаламтор ресурстарын пайдалану;

2. Мультимедиялық жобалар:

- интерактивті тақталарды қолданатын презентациялар;
- бейне сабақтар;
- компьютерлік ойындар.

АКТ-ны қолдана отырып, материалды ұсыну, ауызша баяндаудан айырмашылығы, мұғалімдерге тыңдаушылардың интеллектуалды ресурстарын белсенді пайдалануға, сондай-ақ дағдыларды тәжірибелік ортаға ауыстыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық материалдарды көрсету кезінде оқушылар тыңдау, сөйлеудің шынайы қыр-сырын тану, ассоциативті қатарды толықтыру дағдыларын жетілдіреді. Дағдыларды практикалық пысықтау, тілдік құзыреттілікті жетілдіру оқушылардың жобалық жұмысы жағдайында жүзеге асырылуы мүмкін. Жеке білім беру өнімін құру жөніндегі жобалық тапсырмада қатысушыларды оларды өндірісте күтетін нақты жағдайға жақындату және пәндік білімді жеке тұлғаға бағдарлау қажет. Жобаны жүзеге асыру барысында оқушылар жинақталған білім мен дағдыларды жинайды және көрсетеді.

Ситуациялық-коммуникативті қарым-қатынаста оқушылар қазақ тілінің лингвоәдістемелік негізін игеру дәрежесін көрсетеді:

- морфемаларды бекіту;
- сөйлем құру алгоритмі;

- синтаксистік, морфологиялық, фонетикалық талдау.

Таңдау жағдайында жауапты шешімді топтық іздеу мәселелік-іздеу ойлауының дамуын ынталандырады. Өндірістік процестердің компьютерлік бағдарламалармен жұмыс лексиканың семантикалық өрісін толықтыру векторын тұрмыстық деңгейден кәсіби деңгейге қайта бағыттайды. Осылайша, қазақ тілін оқытудағы кешенді интегративті тәсіл мүмкіндік береді:

- мұғалімнің қазақ тілі бойынша дайын білімін таратудан оқушылардың күш-жігерімен олардың дербес генерациясына баса назар аудару;

- бейнелі ойлауды өндірістік жағдайдың толық бейнесін құрастыруға бағыттау;

- жаңа дағдыларды игеруді ынталандыру. Айта кету керек, қазақ тілін еркін меңгеру оқушылардың әлеуметтік мәртебесі мен кәсіби беделін арттырады, оларға халықаралық ынтымақтастықтың басым бағыттарында өздерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Өз елінің мәдени және ғылыми жетістіктерін серіктес елдермен бөлісуге көмектеседі.

**Атырау облысы, Мақат ауданы, Мақат кенті
«Балбөбек» бөбекжай балабақшасы
Саз жетекшісі
Ильясова Жанагуль Казбековна**

БАЛАБАҚШАДА ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ МУЗЫКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

*Музыка-ойдың құдіретті көзі. Музыкалық тәрбиесіз
баланың толыққанды психикалық дамуы мүмкін емес.*

*Баланың музыкаға сезімталдығын дамыта отырып,
біз оның ойларын, ұмтылыстарын жетілдіреміз*

В. А. Сухомлинский

Музыка, басқа өнер түрлері сияқты, шындықты көркемдік бейнелеудің ерекше түрі болып табылады. Адамдардың сезімдеріне, ерік-жігеріне терең және әр түрлі әсер ете отырып, музыка олардың әлеуметтік қызметіне пайдалы әсер ете алады, жеке тұлғаның қалыптасуына әсер етеді. Тұлғаның музыкалық мәдениеті-бұл адамның өнер туындыларының құндылықтарын өздері үшін ашу процесі, оларды қабылдау және игеру деңгейі. Музыка адамдарға рухани рахат сыйлайды. Адамға еңбек, ғылым, өнер беретін рахатсыз, оның өмірі кедейленіп, мағынасыз болып шығады. Музыка адамдарды тыныштандырады және жұбатады, психикалық стрессті жеңілдетеді, стрессті жеңуге көмектеседі, адам денсаулығының қайнар көздерінің біріне айналады және психикалық аурулардың алдын алады. Музыкалық шығармалардың мақсаты ойын-сауық пен демалыспен байланысты, музыка, олардың пікірінше, жұмыс күнінен кейін демалуға көмектеседі, эмоционалды жағдайды түзетеді.

Мектепке дейінгі мекеме мұғалімдерінің міндеті - мүмкіндігінше балаларға ақпараттық ортаның әсерін ретке келтіру, олардың кіретін экрандық және қоршаған ақпаратқа сыни көзқарасын

калыптастыру. Шындықты эстетикалық бағалауда жас тұлғаның тәуелсіздігін қалыптастыру маңызды. Музыканың тәрбиелік рөлінің әсері, сондай-ақ оның әлеуметтік әсерінің бағыты мен сипаты бізге музыканың әлеуметтік маңыздылығын, оның рухани-мәдени құндылықтар жүйесіндегі орнын анықтайтын маңызды критерийлер ретінде ұсынылады.

Баланы тәрбиелеуде музыка ерекше рөл атқарады. Адам туғаннан бастап осы өнермен байланыста болады, ол балабақшада, содан кейін мектепте мақсатты музыкалық білім ала бастайды. Демек, музыкалық тәрбие баланың жас кезінен бастап жеке басын қалыптастыру құралдарының бірі болып табылады. Қазіргі ғылыми зерттеулер музыкалық қабілеттердің дамуы, музыкалық мәдениеттің негіздерін қалыптастыру - яғни музыкалық тәрбиені мектепке дейінгі жастан бастау керек екенін көрсетеді. Мектепке дейінгі жас - бұл баланың әртүрлі іс-әрекеттерге қатысуына мүмкіндік беретін бастапқы қабілеттер салынған кезең. Музыкалық даму саласына келетін болсақ, дәл осы жерде музыкалықтың ерте көріністерінің мысалдары кездеседі және мұғалімнің міндеті-баланың музыкалық қабілеттерін дамыту, оны қызықтыру, музыкамен әр кездесу оған тек жағымды эмоциялар әкеледі.

Музыка баланың белсенді әрекеттерін тудыратын қасиетке ие. Ол музыканы барлық дыбыстардан ерекшелендіреді және оған назар аударады. Сондықтан, егер музыка балаға өмірінің алғашқы жылдарында оң әсер етсе, онда оны педагогикалық әсер ету құралы ретінде пайдалану керек. Сонымен қатар, музыка ересек пен баланың қарым-қатынасына бай мүмкіндіктер береді, олардың арасындағы эмоционалды байланысқа негіз жасайды. Бала кезінен бастап таныс әуендерді тани бастайды және дыбыстардың биіктігі мен күшін ажырата бастайды (жоғары - төмен, қатты - тыныш), музыканың сипатына сәйкес қозғалады, қарапайым қимылдарды орындай алады: аяқпен таптау, қол шапалақтау, қолды бұру, қарапайым музыкалық аспаптарды атайды. Балабақшада музыкалық өнерге баулуды музыкалық сабақтарда, таңертеңгілік гимнастикада, мерекелер мен ойын-сауықтарда, тәуелсіз музыкалық іс-шараларда музыка жетекшілері мен тәрбиешілері жүзеге асырады және мектепте музыка сабақтарында жалғасады. Сондықтан мұғалімдердің арнайы білімі, сондай-ақ жас ерекшелігі туралы қажетті білімі болуы керек.

Музыкалық оқу іс - әрекеттерінде музыкалық - дидактикалық ойындарды жүйелі түрде пайдалану - музыканы сипатына, көңіл - күйіне, динамикалық реңкіне қарай ажыратуды үйретеді. Балаларды әр түрлі музыкалық шараларға тек жеке өзін қатыстырмай, үлкендермен, ата - аналармен бірге қатыстырудың мәні зор. Бұл баланың өзіне - өзінің сенімін ұштап, шығармашылығын шыңдайды. Музыкалық - ырғақты қимылдарды орындауда, би билеуде музыкалық аспаптарды қолдану музыканың ырғағын, динамикалық үнін, екпінін ажыратуға үйретіп, орындаушылық шеберліктерін шыңдайды. Мерекелік ертеңгіліктердің, ойын - сауықтардың, сахналық қойылымдардың кезінде бала образдық бейнелерді дәл бере білуге, сахна мәдениетіне жауапкершілікке, көпшілікпен жұмыс істеуге үйренеді.

Қазіргі оқу - тәрбие жұмысын жан - жақты дамыту мақсатындағы басты міндеттердің бірі бала тәрбиесіне қазақ халқының ғасырлар бойы ұрпақтан ұрпаққа мұра болып келе жатқан тұрмыс - салтына, әдет - ғұрпына, ұлттық дәстүріне байланысты әдебиет пен мәдениетке, өнерге үйрете отырып, баулу. Белгілі бір өнер иесіне арналған әсерлі әдеби - музыкалық кештер өткізу де бала санасында із қалдырады. Жақсыға, әдемілікке, үлкеннің маңызды да пайдалы ісін қайталауға, ұқсап бағуға талпындырады. Әр сазгердің немесе әншінің шығармашылығындағы, репертуарындағы әндерді, шығармаларды тереңірек талдау арқылы бала тағы да музыканың эмоциялық әсерін, бейнелеу күшін түсініп, жақсы мен жаманды ажырата алуға үйренеді.

Қорытындылай келсек, музыка - адамның жан дүниесін тебіреніп отырып, оның өмірге деген көзқарасын, әдет, мінез - құлқын қоғам мүддесіне сәйкес қалыптатыруға тәрбиелейді. «Дені саудың - жаны сау» дегендей, тәні де, жаны да сау, рухани бай эстетикалық жағынан сезімтал азаматты тәрбиеленіп өсіру - ата-ана парызы, қоғамдық мекемелердің міндеті. Осы міндетті іске асыру балабақша мен мектепалды даярлық тобынан басталмақ. Музыка ең бір бай әрі әсерлі эстетикалық тәрбие құрылы, оның аса үлкен эмоциялық әсері бар, адамның сезімін тәрбиелейді, талғамын қалыптастырады.

Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы, Қаратас ауылы
«Нағашыбек Арапов атындағы жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Көркем еңбек мұғалімі
Бекбутаева Нилуфар Баймаханбетовна

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН
ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ

ҚР негізгі жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандартында ең маңызды мақсаттардың бірі - жеке тұлғаның жалпы мәдениетін қалыптастыру, жеке тұлғаны қоғамдағы өмірге бейімдеу, кәсіпті, мамандықты саналы түрде таңдау және игеру, оның ішінде білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, негіз құру болып табылады. Қазіргі білім беру жүйесін дамыту еліміздің мемлекеттік саясатының маңызды басымдықтарының бірі болып табылады. Білім берудегі мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаттары - теңдік, барлығының сапалы білім алу құқығы, зияткерлік дамуды және әр адамның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, барлығына білім берудің қол жетімділігі.

Қазіргі білім беруде жаңартылған білім беру мазмұнына көшу шеңберінде мектептің міндеттері түлектерді, оның ішінде қажетті заманауи білімі, дағдылары мен жеке қасиеттері бар, келесі жас кезеңіне өту кезінде өзін-өзі табысты бейімдеуге және іске асыруға мүмкіндік беретін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды даярлау болып табылады.

"Көркем еңбек" оқу пәні еңбек бойынша білім беру стандарттарын орындаумен қатар, өскелең ұрпақтың рухани мәдениетін байытуды, халық дәстүрлеріне ұқыпты қарауды мақсат етеді. Бұл пән оқушылардың еңбек дағдыларын дамытуды, олардың әртүрлі материалдарды өңдеуде қажетті білім алуын, мамандық таңдауға практикалық және психологиялық дайындықты жүзеге асыруды ғана емес, сонымен қатар өз өлкесінің әйгілі немесе ұмытылған халық қолөнерімен, басқа халықтардың шығармашылығымен, заманауи сәндік өнер туындыларымен танысуды қамтиды. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту өзекті мәселе болып табылады, өйткені қоғамның қазіргі жағдайда тұлғаның шығармашылық қызметін жандандыру қажеттілігі жүйелі түрде артып келеді. Осыған байланысты мектеп практикасына оқушылардың шығармашылық әлеуетін қалыптастыруға және дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық технологияларды енгізу қажеттілігі туындайды.

Шығармашылық қабілеттер - бұл адамның міндеттерді шешуде, қоршаған ортаға сәйкес жаңа идеялар жасауда шығармашылық қабілеттерін білдіреді. Кәдімгі өмірде шығармашылық қабілеттер адамның мақсатқа жету, қиын жағдайдан шығудың жолын іздеу қабілетінде көрінеді. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көркем еңбек сабақтарында жобалау қызметін ұйымдастыру ықпал етеді. Жобалық қызмет - бұл белгілі бір нәтижеге қол жеткізу, бірегей өнімді құру қызметі. Жобалық қызметтің өнімі көбінесе жоба болып табылады. Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жобалық қызметті ұйымдастыру зерттелетін бөлімдерге сәйкес ұйымдастырылуы мүмкін. Көркем еңбек мұғалімі жобалық іс-әрекеттің құрылымын нақты жоспарлауы керек, тақырыптық жоспарлаудан бастап оқушылардың жобаны орындау кезеңдеріне дейін. Жоба бойынша жұмыс кезеңдерін анықтау және әр кезеңнің орындалу уақытын белгілеу оқушылардың іс-әрекеттерінің жауапкершілігін, тәртібі мен айқындылығын күшейтеді. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы барлық жобалық қызметі мұғалімнен жас ерекшеліктері мен

олардың қызығушылықтарын қатаң ескеруді талап етеді. Бұл жоба тақырыбын тандауда және оны орындау бойынша жұмысты ұйымдастыруда маңызды. Көркем еңбек жобаларының тақырыбы кең болуы керек және оқушылардың қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне, сондай-ақ мектептің материалдық-техникалық жабдықталуына сәйкес түзетілуі керек. Жоба тақырыбын таңдағаннан кейін оқушылар әдеби дереккөздерді таңдауға және зерттеуге, қолданыстағы ұқсас жобалардың конструкцияларын талдауға кіріседі, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін атап өтеді. Осы талдау негізінде жаңа жобаның (өнімнің) дизайны жасалады, ол ең көп белгіленген артықшылықтар мен минималды кемшіліктерге ие болуы керек. Жобаны орындау кезінде оқушыларға тәуелсіздіктің максималды деңгейі беріледі, бұл балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағымды әсер етеді. Оқушылардың пәнге деген танымдық қызығушылығын дамытуға деген ұмтылыс мотивация деңгейіне неғұрлым тиімді әсер ететін, оқушылардың білімді игерудегі саналы іс-әрекетін қамтамасыз ететін формаларды, әдістерді, жұмыс әдістерін іздеуге итермелейді. Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін келесі оқыту әдістерін қолдануға болады:

- «Таныту» әдісі. Шығармашылық әрекет жаңа идея – жаңалық тудырады. Жаңа тақырыпты түсіндіру дайын түрде берілмеуі керек. Қазір белсенділік тәсілі маңызды: айту емес, өз бетінше оқуға жағдай жасау және көрсету керек. Сабақ барысында оқушы жаңа терминдермен, ережелермен танысып, осы білімін іс жүзінде қолдануға тырысуы керек.

- Жеке және ұжымдық іздеу қызметі әдісі. Іздеу қызметі оқушылардың шығармашылық белсенділігін ынталандырады, мүмкін болатын барлық шешімдерді табуға көмектеседі.

- Шектеу жүйесіндегі еркіндік әдісі. Бір жағынан, мүмкіндіктердің кең палитрасында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін үнемі жандандыру, екінші жағынан, шектеулерді нақты ұстануға үйрету.

- Салыстыру әдісі. Шығармашылық ойлауды белсендіру жолы. Сабақтарда бір мәселені шешудің көп нұсқалы мүмкіндіктерін көрсету қажет.

- Шығармашылық шеберханалар. Шеберхана кеңістіктердің жиынтығы ретінде әрекет етеді: ойын, оқу, мәдени, көркем және шығармашылық, онда бала өмір тәжірибесін, құндылықтарды алады, шындықты ашады. Өзі өз білімін қалыптастырады, құндылықтар мен мәдениетті қалыптастырады.

- Білім сабақтары: оқушылар өз білімдерін жаңа біліммен, терминдермен, орындау техникасымен, бейнелеу сауаттылығымен толықтырады.

"Менің фильмім" - бұл шығармашылық әрекет жаңа тақырыпты енгізудің, оқушыларды белгілі бір мәселе бойынша пікірталасқа қатысуға және идеялар айтуға ынталандырудың пайдалы құралы бола алады. Сипаттама: оқушылар көздерін жұмады. Мұғалім қысқа әңгіме оқиды және сыныпқа немесе оқушыға сюжетті түсіндіреді. Оқушыларға не болып жатқанын немесе не түсіндірілгенін елестету ұсынылады.

Оқиға немесе сюжет аяқталғаннан кейін, олар әңгіме аяқталған жерден жалғастыруды және өз қалауы бойынша жалғастыруды ұсынады. Содан кейін оқушылар сыныпта немесе өз бетінше ішкі фильмдердегі оқиғалардың қалай дамығанын сипаттайды. Бұл әртүрлі мәселелер бойынша пікірталасты дамытудың жақсы тәсілі болуы мүмкін. Үлгі тақырыптар: "Өсімдіктерге күтім жасау", "Менің болашақ мамандығым", "Алжапқыш тігу". "Сценарий бойынша" әдісі - бұл шығармашылық рөлдік ойын. Ойлау дағдыларының деңгейі қалыптасады: шығармашылық, түсіну, қолдану. Сипаттама: оқушылар берілген жағдайдағы белгілі бір мәселелерді шешеді. Бұл тапсырма көзқарастарды, пікірлер мен құндылықтарды білдіру үшін өте пайдалы, белсенді қатысуға ықпал етеді және шығармашылық ойлауды дамытады.

Үлгі тақырыптар: мата дүкені, ботаникалық бақ, тігін цехы, сән үйі. Осылайша, бүгінгі таңда мектепте білім беру технологиялары мен оқытудың жаңа белсенді әдістері қажет, бұл балаларда жаңа мемлекеттік білім беру стандартының талаптары бойынша әмбебап білім беруді қалыптастыруға мүмкіндік береді, бұл оқу процесінің сапасының тұрақтылығын қамтамасыз етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, олардың ақыл-ой қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, зерттелген тақырыптарды өз бетінше талдауға дайындайды.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Куровкина Л.А. Воспитание духовно-нравственных качеств личности в процессе художественно-творческой деятельности // Художественное образование и эстетическое воспитание в Евразийском образовательном пространстве: сб. материалов II Междунар. науч.-практ. конф. – Астана, 2013.

2. Типовая учебная программа по предмету «Художественный труд» уровня начального и среднего образования. - Астана - 2016г.;
3. Типовая учебная программа по учебному предмету «Художественный труд» для 5–9-х классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию: приложение 21 к приказу и. о. министра образования и науки Республики Казахстан от 25 октября 2017 года № 545

Маңғыстау облысы, Маңғыстау ауданы, Шайыр ауылы
«Қызғалдақ» бөбекжайы
Тәрбиеші
Телбаева Айжан Аманкосовна

«ҚОШ БОЛ, БАЛАБАҚШАМ!» ЕРТЕҢГІЛІГІ

Мақсаты: Балалардың мерекелік көңіл – күйін қалыптастыру. Балабақша, мектеп туралы өлең шумақтар, әндер айтқызу арқылы балалардың тілдерін дамыту. Көріністер арқылы мектепке дайындығын тексеру. Балалардың бір жылда алған білімдерін тиянақтау. Оқуға деген қызығушылығын арттыру.

Көрнекілігі: әсем безендірілген музыка залы, ойынға қажетті мектеп құрал – жабдықтар.

Жүргізуші: Қымбатты ата –аналар, қонақтар бүгін біздің кішкентайынан мәпелеп, тәрбиелеп өсірген бүлдіршіндерімізді мектеп табалдырығына шығарып салғалы отырмыз. Сіздер үшінде, біздер үшінде бүгінгі күн үлкен той мереке.

*Бізге сыйлап сыңғырлаған күлкіңді,
Сәбилерім жүздеріңнен нұр тұнды.
Бізден ұшып қанат қағып есейдіңдер,
Өздеріңмен қоштасатын кез келді.
Бізден ұшып талмай қанат қағыңдар,
Жүректерден арман отын жағыңдар.
Жақсы оқып алтын ұя мектепте,
Өмір деген үлкен бақыт жолында.
Жүрегімнен ұшырып жыр кептерін
Мерекең құтты болсын бөбектерім.
Қол соғып ортамызға шақырайық
Бүгінгі мерекенің түлектерін.*

Ендеше ортамызға «Қызғалдақ» бөбекжайының 2024 жылғы түлектері және «Құлыншақ» ересек топтарын шақырамыз.

Жақсылық сыйлап баршаға,

Түлектер келді ортаға.

Тербеліп вальс билесін,

Қошеметтейік қол соға!

Би: «Вальс»

Би билеп болған соң балалар өз орындарына отырады.

1. Айтқаныңды екі етпейтін

Хангелді біздің ақылды.

Ерке сұлу, сабырлы.

Феруза біздің тартымды.

2. Қайсарда, жайсаң жігіт

Рамазан біздің байсалды.

Асылай сондай әдемі,

Өзіне сай әдебі.

3. Зере деген қызымыз,

Ойы ұшқыр тым зерек

Өзі ақылды, өзі ойлы

Нұрислам деген ұлымыз.

4. Жәйменен басып келеді,

Айтқанына көнеді.

Әдепті ұл мен қызымыз,

Нұрислам менен Ақторғын.

5. Салмақты оның сөздері,

Абдурасул деген ұлымыз.

Әдемі қыз Әмина,

Моп – момақан болып жүреді.

6. Шұғыла деген еркеміз,

Жарқын жүзді гүліміз.

Ұлы ойшылдай болатын,

Айсұлтан деген ұлымыз.

7. Сабақта тыным таппайтын,

Шапшаң жігіт Аян.

Көңілді жүреді әрдайым,

Сұлу біздің Гүлсезім.

8. Маңғазданып аз сөйлер,

Кәусар деген қызымыз.

Өзі салмақты, ақылды,

Бақберген деген ұлымыз.

9. Мөлдіреген көздері,

Көрікті қыз Айшабибі.

Байыпты оның сөздері

Батыл жігіт Ақпан.

10. Ақылды қыз Мадина,

Ойы ұшқыр тым зерек.

Байсалды да білімді,

Олжас деген ұлымыз.

11. Әзиза деген еркеміз

Жарқын жүзді гүліміз.

Ұлы ойшылдай болатын,

Еркебұлан деген ұлымыз.

12. Жігіттердің сұлтаны,

Заңғартайым жан – жақты.

Айдай сұлу Ясинам

Ханшайымға балаймын.

Жүргізуші: Қандай ғажап күн бүгін

Күміс кулкі жан-жағын

Күлімдеген бар бала

Ән айтады шаттана

Ән: «Біз бақытты баламыз»

Жүргізуші: Өтті қызық көп күндер,

Бес жасқа жеттіңдер.

Барамыз біз мектепке,

Бір белестен өттік деп.

Өсті, міне, бойымыз,

Өсті ақыл-ойымыз.

Қуанышы бүгінгі

Құтты болсын тойыларың – дей отырып, «Қызғалдақ» бөбекжайынан тәрбиеленіп, «Мектеп» атты алтын ұяға аттанғалы тұрған «Қызғалдақ» бөбекжайының жас бүлдіршіндерін ортаға балабақша туралы тақпақтарын айтуға ортаға шақырамыз.

Ақпан: Балабақша, балабақша.

Шаңырағы шаттықтың.

Балабақша қорғанышы,

Балғын сәби жастықтың.

Қуанамыз, сыйлаймыз,

Қуаныштың мың гүлін

Бақшамызбен қимай біз

Қоштасатын күн бүгін.

Олжас: Саянда өсіп, жайнадық

Асыр сап бірге ойнадық,

Білімге қанат байладық

Ұяңнан біз самғадық

Жанат апай жадыраған жайсаң жан,

Сәулеш апай шұғыладай шуақты

Дидар апай көркем мінез, байыпты

Жарқын апай ілтипатты – ізетті.

Бақберген: Мектепке ертең барамыз.

Оқимыз, білім аламыз,

Қашық емес арамыз,

Балабақшаға келіп тұрамыз.

Мадина: Тәрбие берген ұямыз,

Тәртіпті бала боламыз.

Қоштасып балабақшамен,

Біз мектепке барамыз.

Нұрислам: Оқимыз білім аламыз,

Болашақ жолын саламыз.

Бақшаменен қоштасып,

Мектепке кетіп барамыз.

Мұңал: Өсті міне бойымыз,

Ақыл менен ойымыз.

Қуанышқа ортақпыз,

Құтты болсын тойымыз.

Рамазан: Балабақша - базарлы үй.

Көшедегі ажарлы үй.

Шаттығы бар шуақты,

Өз үйіміз сияқты.

Би: «Балабақша»

Ән: «Біз бақытты баламыз!»

Ойын: «Орнынды тап»

Шарты: Балаларға 1-10 дейінгі сандарды таратады. Әуенге би билетеді. Әуен тоқтаған кезде балалар сандық рет бойынша тура қалады.

Жарайсыңдар, қәне балалар кім 10-ға дейін тура санап бергісі келіп отыр? /санайды/

Жарайсыңдар, енді кім кері санап береді? /балалар санайды/

Тәрбиеші: Балалар мен сіздерге «ия, жок» ойынын ойнатқым келіп тұр.

Шарты: Балаларға сұрақ береді, балалар иә немесе жок деп жауап береді.

1. Мектепке біз барамыз ба?
2. Кілең бестік аламыз ба?
3. Нан жеймін деп жылаймыз ба?
4. Айтқан тілді аламыз ба?
5. Сабақта отырып уйықтаймыз ба?
6. Ақылды бала боламыз ба?
7. Сабақтан кеш каламыз ба?
8. Екі алғанда жылаймыз ба?

Жүргізуші: Балабақша бесігім,
Қайсысын айта берейін.

Қабыл алшы гулімді,

Сіздерге сыйлап кетейін – дей отырып «Қызғалдақ» бөбекжайының қызметкерлеріне арналған тақпақтарын тыңдайық.

Ясина: Гүлдендірген бақшаны,
Меңгеруші жақсы адам.

Сондықтан да біз үшін,

Артық өзі басқадан.

Жанат Мұратбекқызына мың алғыс!

Әмина: Денсаулыққы болаттай,

Ауруларды жолатпай,

Күнде болған әбігер

Қамқоршымыз дәрігер,

Анар апайға мың алғыс!

Еркебұлан: Мейірімді де әдемі

Бүкіл бақшаға қарайды,

Тобымызға әркез кеп,

Балаларды қолдайды.

Апайларды сыйлайтын,

Жанат апайға мың алғыс!

Зере: Талай – талай баспалдақты аттармыз,

Ата – ананың үмітінде ақтармыз.

Айзада мен Айжан апайларды,

Әрдайым есімізді сақтармыз.

Феруза: Үйренгеніміз өнер біз,

Шетімізден шеберміз,

Бал татыған әндерді,

Мың бұралған билерді,

Үйреткен Сәулеш, Дидар апайларға мың алғыс!

Ханкелді: Тәтті тағам пісірген

Айран сүтін ішкізген

Дәмді тоқаш ұсынған

Гүлмира, Гүлғайша апайлар

Сіздерге мың алғыс!

Ән: «Тәрбиеші»

Би: «Париждік қолшатырлар»

Жүргізуші: Тан атқаннан кеш батқанша,

Бірге жүрдім өздеріммен,

Қызық күндер өтті міне,

Қоштасқым да келмейді – дей отырып балалар тақпағын айтуға шақырайық.

Нұрай: Биыл күзде мектепке

Даярлыққа барамыз,
Мақтанбаймын мен текке.
Дайын дәптер қаламын.
Мынау есеп кітабым
Бәрін жинап сақтадым,
Білімге жол аттадым.

Адбурасул: Үлкендердей тап – таза
Жазамыз бормен тақтаға,
Үлгілі бала боламыз,
Жүретіндей мақтана.

Нұрәлі: Мектепке енді барамын,
Үлгілі оқушы боламын
Жақсы оқып сабақты,
Кілең бестік аламын.

Айшабибі: Ойыншықтарды жинаймыз,
Бөбектерге сыйлаймыз.
Үлкен болып өсекесте,
Бақшамызды қимаймыз.

Малика: Біз мектепке барамыз,
Қолға қалам аламыз.
Кітапты да оқимыз.
Суретті де саламыз.

Тәрбиеші: Үлкен сенім жүктеп алып,
Мектепке кетіп барады.

Қимай балабақшаны,
Қоштасу әнін салады.
Би:

Ән: «Қоштасу әні»

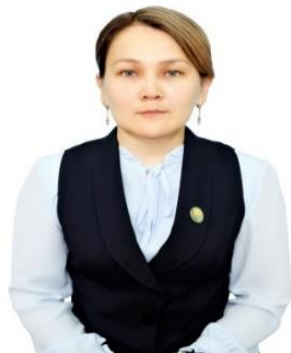
Жүргізуші: Ақ тілекті ағытып бір тастайық
Қоштасатын кешімізді бастайық
Әдеп пенен өнегені үйреткен,
Бақшамызды есімізде сақтайық.

Бөбек еді ол рас,
Кіп-кішкентай кешегі.
Бүгін міне,азамат,
Болды рас деседі.

Өріп танып, сурет салып,
Жаттықтырды қолдарын.
Тілейік ақ жолдарын.

1-жүргізуші: «Қызғалдақ» бөбекжайының директор м.а. Боранбаева Жанат Муратбековна сөз кезегін берейік.

Павлодар облысы білім беру басқармасының
«Жас Дарын» мамандандырылған мектеп-лицейі» КММ
Тарих пәні мұғалімі
Исабаева Зарина Нурлановна

**«ЭКРАНДАҒЫ ТАРИХ: ТАРИХИ ФИЛЬМДЕРДІ ТАЛДАУ АРҚЫЛЫ
ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ КӨЗҚАРАСЫН ДАМУ»**

Аңдатпа

Технологиялардың қарқынды дамуы және білім беру парадигмасының өзгеруі жағдайында оқушылардың зерттеу дағдыларын, сыни ойлауды, патриотизм мен азаматтықты дамытуға ықпал ететін оқытудың жаңа форматтарын іздеу қажеттілігі туындайды.

Қазақстан тарихы сабақтарында синема-технологияларды пайдалану оқыту процесін анағұрлым көрнекі, қызықты және тиімді ете отырып, дәстүрлі педагогикалық тәсілдерді инновациялық әдістермен біріктіруге мүмкіндік береді.

Көркем және деректі фильмдерді, бейнероликтерді, анимацияларды және интерактивті медианы қоса алғанда, синема-технологиялар тарихи оқиғаларды терең зерделеу және өз елінің өткенімен эмоциялық байланысты қалыптастыру үшін кең мүмкіндіктер ашады.

Синема-технологияларды пайдалану мектеп оқушыларының сыни ойлау және зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Визуалды дереккөздерді талдау, оқиғаларды мәтінмен және тарихи түсіндірумен, сұрақ қою, себеп-салдарлық байланыстарды табу және ақпараттың дұрыстығын талдау қабілеттері қалыптасады.

Осылайша, синема-технологияларды Қазақстан тарихы сабақтарына кіріктіру қазіргі заманғы білім беру трендтеріне сәйкес келеді және интеллектуалды дамыған, патриоттық және азаматтық белсенді ұрпақты тәрбиелеуге қоғамның өзекті сұраныстарына жауап береді.

Негізгі сөздер: *Синема-технология, интерактивті әдістер, медиа, сыни тұрғысынан ойлау, деректі фильм*

Технологияның қарқынды дамуы және білім беру парадигмасының өзгеруі жағдайында оқушылардың зерттеушілік дағдыларын, патриоттық және азаматтық қасиеттерін дамытуға ықпал ететін оқытудың жаңа форматтарын зерттеу қажеттілігі туындайды. Қазақстан тарихы сабағында кинематографиялық технологияларды пайдалану дәстүрлі педагогикалық тәсілдерді инновациялық әдістермен ұштастыра отырып, оқу үдерісін көрнекі, қызықты және тиімді етуге мүмкіндік береді. Кинотехнологиялар, оның ішінде көркем және деректі фильмдер, бейнефильмдер, анимациялар және интерактивті ақпарат құралдары тарихи оқиғаларды тереңдетіп зерттеуге және еліңіздің өткенімен эмоционалды байланысты қалыптастыруға зор мүмкіндіктер береді. Бұл оқушылардың бойында туған жерге деген мақтаныш сезімін, ұлттық болмысын және азаматтық жауапкершіліктің құндылығын түсінуді дамытуға бағытталған оқу тәжірибесінде маңызды. Сонымен қатар, кинематографиялық технологияларды пайдалану оқушылардың сыни ойлауы мен зерттеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Көрнекі дереккөздерді талдау, контекстпен жұмыс істеу және оқиғаларды тарихи түсіндіру сұрақтар қою, себеп-салдар байланысын табу және ақпараттың сенімділігін бағалау қабілетін дамытады. Сонымен, Қазақстан тарихы сабағына кинематографиялық технологияларды кіріктіру қазіргі білім беру тенденцияларына сәйкес келеді және интеллектуалды дамыған, отансүйгіш, азаматтық белсенді ұрпақ

тәрбиелеуде қоғамның қазіргі сұранысына жауап береді. Қазақстан Республикасы жүргізіп отырған мәдени саясат аясында еліміздің киноиндустриясы өскелең ұрпақты тәрбиелеуде, мәдени мұраны және тарихты білуді насихаттауда маңызды идеологиялық рөлге ие. Алайда, жоғары сапалы отандық тарихи фильмдердің көптігіне қарамастан, оқушылардың тарихи фильмдерді көруге деген қызығушылықтары жиі байқалмайды, бұл тарихты үстірт қабылдауға және көрнекті тұлғалардың өмірбаянына әлсіз талдау жасауға әкеледі. Бұл мәселенің негізгі себептері оқушылардың қолжетімді отандық фильмдер мен олардың маңыздылығы туралы хабардарлығының төмендігі, визуалды мазмұнды талдау дағдыларының болмауы және фильмдердің оқу үдерісіне нашар интеграциялануы болып табылады.

Қазақстан тарихы сабақтарында кинематографиялық технологияларды пайдалану дәстүрлі педагогикалық тәсілдерді инновациялық әдістермен ұштастыруға мүмкіндік береді, бұл оқу процесін көрнекі, қызықты және тиімді етеді.

Кинотехнологиялар, оның ішінде көркем және деректі фильмдер, бейнефильмдер, анимациялар және интерактивті ақпарат құралдары тарихи оқиғаларды тереңдетіп зерттеуге және өткенімен эмоционалды байланысты қалыптастыруға зор мүмкіндіктер береді. Бұл оқушылардың бойында туған жерге деген мақтаныш сезімін, ұлттық болмысын сезіну және азаматтық жауапкершіліктің құндылығын түсінуді қалыптастыруға бағытталған оқу тәжірибесінде ерекше маңызды.

Сонымен қатар, кинематографиялық технологияларды пайдалану оқушылардың сыни ойлауы мен зерттеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Көрнекі дереккөздерді талдау, контекстпен жұмыс істеу және оқиғаларды тарихи түсіндіру сұрақтар қою, себеп-салдар байланысын табу және ақпараттың сенімділігін бағалау қабілетін дамытады. Сонымен, Қазақстан тарихы сабағына кинематографиялық технологияларды кіріктіру қазіргі білім беру тенденцияларына сәйкес келеді және интеллектуалды дамыған, отансүйгіш, азаматтық белсенді ұрпақ тәрбиелеуде қоғамның қазіргі сұранысына жауап береді.

Қазақстан Республикасы жүргізіп отырған мәдени саясат аясында еліміздің киноиндустриясының өскелең ұрпақты тәрбиелеуде, мәдени мұраны насихаттауда, тарихты көне және жаңадан білуде маңызды идеологиялық рөлі бар. атындағы «Қазақфильм» киностудиясында соңғы жылдары түсірілген фильмдердің басым бөлігі. Ш.Айманов еліміздің көп ғасырлық тарихына, оның мәдениетіне, қазақстандық бірегейлік пен бірліктің нығаюы мен дамуына, Қазақстанның көп ұлттылығының қалыптасуына, біздің заманымыздың тарихи тұлғалары мен қаһармандарына арналған.

Көркем фильмдердің мазмұнын тарих сабағында пайдалану – педагогтардың, әдіскерлердің, оқу зерттеушілерінің көптен назарын аударған әдіс. Көркем фильмдердің мазмұнын тарих сабағында пайдалану оқу-тәрбие тәжірибесінде тиімді құрал болып табылады, өйткені ол оқушылардың тарихи процестерді, тұлғалар мен оқиғаларды жақсы түсінуіне көмектеседі, эмоционалды қабылдауды, сыни ойлауды, патриоттық сезімді дамытуға ықпал етеді. Дегенмен, бұл тәсілді сәтті жүзеге асыру үшін ұсынылған фактілердің сенімділігімен және оқушылардың қабылдау ерекшеліктерімен байланысты артықшылықтарды да, ықтимал шектеулерді де ескеру маңызды.

Зерттеулер көрсеткендей, оқу-тәрбие үрдісінде көркем фильмдерді пайдалану тарихи оқиғаларды бейнелеудің қуатты құралы болып табылады. Негізгі тарихи сәттерді бейнелейтін фильмдер студенттерге күрделі тарихи фактілерді түсінуге ғана емес, сонымен қатар тарихи процестерді эмоционалды түрде сезінуге көмектеседі. Педагогика ғылымдарының докторы А.В.Федоровтың пікірінше: «Көркем фильмдердің тәрбиелік әлеуеті жоғары, өйткені олар тарихи контекстті елестете алады, бұл оқушылардың материалды тереңірек қабылдауына және түсінуіне ықпал етеді» (А.В. Федоров, 2016).

Тарих сабағында фильмдермен жұмыс жасау оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау, талдау дағдыларын дамытады. Тарих ғылымдарының кандидаты Дмитриев П.П.: «Көркем фильмдерді пайдалану студенттерге ақпаратты қабылдауға ғана емес, сонымен қатар оны көркемдік элементтер мен тарихи фактілерді ажырата білуге мүмкіндік береді, бұл сыни қабылдау дағдыларының дамуына түрткі болады» деп атап көрсетеді (Дмитриев П.П., 2019).

Оқушылардың бойында отансүйгіштік пен азаматтық жауапкершілікті дамыту оқу-тәрбие процесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Қазақстан тарихындағы ең маңызды оқиғалар мен тұлғаларды көрсететін көркем фильмдер ұлттық бірегейлікті тәрбиелеуде басты рөл атқарады. Қазақстан тарихы кафедрасының профессоры Нұрғалиева А.С.: «Көшпенділер немесе Аманат сияқты көркем фильмдер оқушылардың қазақ тарихының маңызды кезеңдерін жақсы түсінуіне және өз еліне деген мақтаныш сезімін дамытуға көмектеседі» (Нұрғалиева А.С., 2018 ж.) деп атап көрсетеді.

Тарих сабағында фильмдерді пайдалану мұқият дайындықты және сәйкес әдіс-тәсілдерді таңдауды талап етеді. «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы Л.П.Романова келесі әдіс-тәсілдерді ұсынады: «Оқытуда фильмдерді тиімді пайдалану үшін оларды көрсету ғана емес, сонымен қатар оқушылармен белсенді жұмысты ұйымдастыру маңызды. Бұл аналитикалық пікірталас, негізгі көріністерді зерделеу және дебаттарды ұйымдастыру болуы мүмкін» (Романова Л.П., 2000).

Көркем фильмдерді тарих сабағында пайдалану тарихи үдерістерді бейнелеудің, сыни ойлауды, патриоттық пен азаматтықты дамытудың маңызды және тиімді құралы екенін әдебиеттерге шолу дәлелдейді. Дегенмен, фильмдерді оқу үдерісіне сәтті кіріктіру үшін фильмдерді таңдауға және оларды оқу үдерісі аясында бейімдеуге дұрыс көзқарас қажет.

Қазақстан тарихы сабақтарында көркем фильмдердің мазмұнын пайдаланудың тиімділігін және олардың оқушылардың тарихи ой-өрісін, отансүйгіштік пен азаматтықты дамытуға әсерін зерттеу үшін келесі зерттеу әдістері қолданылады:

1. Әдеби және деректі дереккөздерді талдау

Бұл әдіс оқу процесінде көркем фильмдерді пайдалану бойынша бар ғылыми-әдістемелік басылымдарға шолу жасауға мүмкіндік береді. Маңызды аспект – Қазақстан тарихы бойынша әдебиеттерді зерттеу және оқытуда кинофильмдерді пайдаланудың педагогикалық тәсілдері. А.В.Федоров, П.П.Дмитриев, А.С.Нұрғалиева сынды ғалымдардың теориялық еңбектері қарастырылған, оқушылардың тарихи оқиғаларды қабылдауы мен түсінуін жақсартып алады.

2. Тарихи фильмдердің мазмұнын талдау

Бұл әдіс талдауға іріктеліп алынған көркем фильмдердің мазмұнын жүйелі түрде зерттеуден тұрады. Тарихи оқиғаларды бейнелеу үшін қолданылатын тарихи шынайылық, көркемдік техникалар мен концептуалды тәсілдер анықталды. Мазмұнды талдау фильмдер Қазақстан тарихының негізгі сәттерін қаншалықты адекватты және толық жеткізетінін және драматургияны жақсарту үшін көркем әдебиеттің қандай элементтері қолданылғанын бағалауға мүмкіндік береді. Әр түрлі тарихи кезеңдерге қатысты барлығы 12 фильм іріктелді.

3. Эксперименттік зерттеу

Тарих сабақтарында көркем фильмдерді пайдалана отырып, оқу орындарында эксперимент жүргізуді қамтиды. Эксперимент бірнеше кезеңнен тұрады:

Зерттеу жүргізілетін сыныпты таңдау.

Қазақстан тарихы сабақтары аясында таңдалған фильмдерді қолдану.

Оқушылардың тарихи оқиғаларды танымындағы және қабылдауындағы өзгерістерге баса назар аударып, фильмдерді пайдаланғанға дейінгі және одан кейінгі іс-әрекеті мен белсенділігін салыстырмалы талдау.

Бұл зерттеу әдістері оқу процесінде көркем фильмдерді пайдаланудың тиімділігін жан-жақты бағалауға, олардың оқушылардың тарихи ой-өрісін, отансүйгіштік пен азаматтықты дамытуға қалай әсер ететінін анықтауға мүмкіндік береді, сондай-ақ оларды оқу тәжірибесінде тиімдірек пайдалану бойынша ұсыныстар береді.

Тарих сабақтарында кино технологияларын тиімді пайдалануға ықпал ететін негізгі белсенді әдіс-тәсілдерді қарастырайық. Фильмді немесе оның үзіндісін көрмес бұрын кіріспе әңгіме өткізу маңызды, оның барысында мұғалім тарихи жағдайды, негізгі оқиғаларды және кейіпкерлерді сипаттайды. Бұл оқушыларға материалды меңгеруге және назар аудару керек негізгі ойларды анықтауға көмектеседі. Фильмді семантикалық бөліктерге бөліп, содан кейін әрбір фрагментті талқылау мазмұнды жақсы түсінуге және ұсынылған оқиғаларды сыни тұрғыдан түсінуге мүмкіндік береді. «Freeze-frame» функциясын пайдалану тарихи фактілердің болуы мен шынайылығының әсерін жасайды, бұл тақырыпқа қызығушылық тудырады. Көргеннен кейін оқушыларға көргендерін нақты тарихи деректермен салыстыру ұсынылады. Мұны қосымша дереккөздермен, құжаттармен немесе оқулықпен жұмыс істеу арқылы жасауға болады. Бұл әдіс сыни ойлауды және ақпаратты талдау қабілетін дамытады. Фильмдегі негізгі көріністерді рөлдік ойын форматында қайталау оқушыларға тарихи кейіпкерлердің басынан кешкендерін сезінуге және олардың мотивтері мен әрекеттерін түсінуге мүмкіндік береді. Бұл эмпатияның дамуына және материалды тереңірек игеруге ықпал етеді. Оқушылар өз пікірлерін білдіруге, позицияларды дәлелдеуге және қарсыластарын тыңдауға ынталандырады. Бұл коммуникация дағдыларын және ақпарат туралы сыни ойлауды дамытады.

Бұл білімді бекітуге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Сабақты рефлексиялық әңгімемен немесе жазбаша жұмыспен қорытындылау оқушылардың алған білімдерін ой елегінен өткізуге, алған әсерлерін білдіруге, сұрақтар қоюға мүмкіндік береді. Бұл мұғалімге кинотехнологияны қолданудың тиімділігін бағалауға және одан әрі жұмысты реттеуге көмектеседі.

Алдымен жоспар түзетіліп, Қазақстан тарихы бойынша 15 фильм таңдалып, қаралды (Томирис, Бейбарыс, Аманат, Мың бала-жау жүрек, т.б.). Интерактивті әдістерді (Fishbone, Six Hats, POPS, SWOD талдау және т.б.) пайдалана отырып сабақ жоспарын құрастырды. Сабақ жоспарынан үзінді: «**Махамбет Өтемісұлы-азаттық үшін күрескер тұлға**»

Негізі: «Махамбет» фильмі реж. С.Тәуекелдің

Мақсаты:

1. Оқушыларды тарихи тұлға Махамбет Өтемісұлының ерлігін, күрескерлік рухы туралы тарихи танамын кеңейту.
2. Фильмнің негізгі оқиғаларын талдап, тарихи дерек көзі ретіндегі дағдыларын және олардың нақты тарихпен байланысын дамыту.

3. Фильмді талдау, сыни тұрғыдан ойлау, өз пікірін білдіру және дәлелдей білу дағдыларын дамыту, тарихи шынайылығын талдау.

Фрагмент 1: (01:46:31- 01:53:01) Махамбеттің халықтың рухын көтеретін бейнесі.

Тапсырма 1. Кестені толтыр. Махамбет Өтемісұлы бейнесін талда. Оның ақындық қабілеті мен көшбасшылық қабілеті күресте қалай көмектеседі? Махамбет серіктерінің немесе оның қарсыластарының шайқасқа деген ерлігін зерттеңіз.

(<https://iie.kz/?p=25594&lang=ru>)

Сыртқы келбеті	Мінезі	Мақсаты	Кейіпкерлердің өзгеруі

Фрагмент 2: (0:00:10-0:13:47) Қазақтар мен патша үкіметінің қарым-қатынасы.

Тапсырма 2. Тарихи контекст. Бұл үзіндінің сол кездегі тарихи шындықты қалай көрсететінін сызбаға салыңыз.

Патша үкіметі мен қазақтар арасындағы қарым-қатынас

Қақтығыстар

Қайшылықтар

Фрагмент 3: (01:48:43-01:50:11) Исатайдың өлімі

Тапсырма 3. Исатайдың өлімінің себептер мен салдарын түсіну үшін «Алты қалпақ» ойлау әдісін (Эдвард де Боно) пайдалана отырып, тапсырманы талдаңыз.

Қалпақ	Сұрақ	Тапсырма	Жауап
Ақ қалпақ (фактілер)	Исатайдың өлімі туралы қандай деректерді білесіз? Бұл оқиғалар фильмде қалай бейнеленген?	Фильмде айтылған Исатайдың өліміне қатысты деректерге баға беріп, тарихи деректермен салыстырыңыз	
Қызыл қалпақ (эмоциялар)	Исатайдың өлімі қандай сезімдерді тудырды? Мұны көрермен қалай қабылдайды?	Бұл үзіндіден өзіңізді қалай сезінетінін сипаттаңыз. Ол Махамбеттің қабылдауына қалай әсер етеді?	
Қара қалпақ (жағымсыз)	Исатайдың өлімін басқаша қалай елестейсіз?	Фильмде Исатайдың өлімін тереңірек түсіну үшін жақсартуға болатын сәттердің бар-жоғын бағалаңыз.	

Сары қалпақ (жағымды)	Исатайдың өлімі оның адалдығын қалай көрсетеді?	Исатайдың өлімі оның моральдық таңдауы мен идеализмін қалай ашатынын талдаңыз	
Жасыл қалпақ (шығармашылық)	Фильмдегі Исатайдың өлімін оның эмоционалды әсерін күшейту үшін қалай өзгертер едіңіз?	Исатайдың өлімін көрерменге әсерлі болатындай өзгертулер ұсыныңыз	
Көк қалпақ (процесті жалпы бақылау)	Көрсетілген фрагмент аясында Исатайдың өлімі туралы қандай қорытынды жасауға болады?	Исатайдың өлімі фильмнің жалпы мазмұнына нені білдіретінін және оның кейіпкерлердің дамуына қалай әсер ететінін қорытындылаңыз.	

Фрагмент: (02:15:18-02:19:53) Махамбеттің өлімі

Тапсырма 4. ПТМС (Позиция-Негіздеме-Мысал-Талдау) формуласын толтырыңыз

Позиция

«Махамбет – бостандық пен әділдік үшін күрестің символы» (Махамбеттің өлімін қалай бағалайсыз? Бұл қайғылы аяқталу ма, әлде мұрат жолындағы құрбандық па?)

Негіздеме:

«Халық бостандығы үшін бәрін де құрбан етуге дайын басшы» (Махамбеттің өлімі неге осылай болды?)

Мысалы: «Халық алдындағы сөзінің көрінісі» (Махамбеттің өлер алдындағы қандай сөздері немесе іс-әрекеттері сенім үшін маңызды)

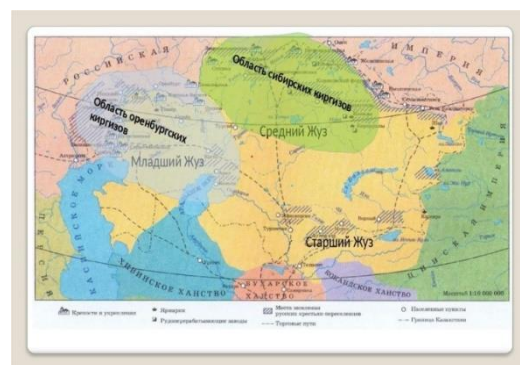
Салдары/Талдау

«Бостандық құндылығы» (фильмдегі оқиғалардың барысын өлім қалай өзгерттеді)

Тапсырма 5. XIX ғасырдағы Қазақстан картасын (Махамбет көтеріліс кезеңі) қазіргі картамен салыстыр. Өзгерістерді табыңыз:

- Әкімшілік шекараларда
- Елді мекен атауларында.
- Инфрақұрылымда (автомобиль, теміржол және т.б.).

Талқылау сұрағы: Бұл өзгерістер аймақтың тарихи дамуын қалай көрсетеді?

Қазақстан тарихы пәні бойынша оқу үдерісінде кинотехнологияларды пайдалану оқушылардың білім сапасына, олардың қызығушылығы мен үлгеріміне елеулі өзгерістер әкелді.

Білім сапасы мен оқу үлгерімін арттыру. Тарих сабақтарында мультимедиялық презентациялар мен фильмдерді пайдалану оқу материалын тереңірек түсінуге және есте сақтауға ықпал етті. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолданатын сабақтар оқушыларға жаңа материалды тез және жеңіл меңгеруге мүмкіндік берді, бұл олардың оқу үлгеріміне оң әсер етті.

Оқушылардың қызығушылығын арттыру. Фильмдер мен бейнематериалдарды біріктіру сабақтарды серпінді және эмоционалды түрде байытады, бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырды. Фильмдердің көрнекі бейнелері мен дыбыстық эффектілері тарихи оқиғаларды жақсы түсінуге және есте сақтауға көмектесті, бұл зерттелетін пәнге деген оң көзқарастың қалыптасуына ықпал етті.

Сыни тұрғыдан ойлау, талдау қабілеттерін дамыту. Фильмдерде көрсетілген оқиғаларды нақты тарихи деректермен салыстыру оқушылардың аналитикалық қабілеттерін, сыни ойлауын дамытуға ықпал етті. Бұл оларға материалды тереңірек түсінуге және ұсынылған оқиғалар туралы өзіндік пікірлерін қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Сонымен, Қазақстан тарихы сабағында кинотехнологияларды пайдалану білім сапасының жақсаруына, оқушылардың қызығушылығының артуына, сыни тұрғыдан ойлауының дамуына әкелді. Мультимедиялық құралдарды оқу үдерісіне кіріктіру оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің тиімділігін арттырудың тиімді құралы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Федоров А.В. Кинобілім: тарих, теория және әдістеме. М.: Мәскеу мемлекеттік университетінің баспасы, 2016. Автор бұл еңбегінде көркем фильмдердің педагогикалық мүмкіндіктері мен олардың оқу-тәрбие процесіне әсерін зерттейді.

2. Дмитриев П.П. Сыни тұрғыдан ойлау және медиа сауаттылық: Оқытуда фильмдерді пайдалану. Санкт-Петербург: Санкт-Петербург мемлекеттік университетінің баспасы, 2019. Кітап көркем фильмдерді талдау және талқылау арқылы студенттердің сыни ойлауын дамытуға арналған.

3. Нұрғалиева А.С. Мектеп оқушыларының бойында киноны пайдалану арқылы патриоттық сезімді қалыптастыру. Алматы: атындағы ҚазҰПУ. Абай, 2018. Монографияда студенттерді азаматтыққа, патриоттыққа тәрбиелеудегі ұлттық фильмдердің рөлі қарастырылған.

4. Романова Л.П. Тарих сабағында көркем фильмдерді пайдалану әдістемесі. М.: Білім, 2020. Нұсқаулық фильмдерді оқу үдерісіне енгізу бойынша практикалық ұсыныстарды ұсынады.

5. Әбдірайымов Қ.А. Тарихты оқытудағы мультимедиялық технологиялар: жаңа тәсілдер. Астана: ЕҰУ атындағы. Л.Н. Гумилева, 2022. Кітап виртуалды және толықтырылған шындық сияқты заманауи технологияларға және оларды тарихты оқытуда қолдануға арналған.

6. Шимырбаева Г. «Көшбасшы немесе адам табысының тарихы». «Казахстанская правда» № 336, 13 желтоқсан 2013 ж. 6.

7. Ермаханбетов А. Нұрсұлтан серіктестіктің жаны болды. «Казахстанская правда» № 336, 13 желтоқсан 2013 ж. 5.

Алматы қаласы
«Республикалық физика-математика мектебі» КеАҚ филиалы
Биология пәнінің мұғалімі
Кабулова Нурбану Таргиновна

ГЕНЕТИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Генетика – биологияның маңызды саласы, ол тұқым қуалаушылық және өзгергіштік заңдылықтарын зерттейді. Мектеп бағдарламасында генетика тарауы оқушыларға тұқымқуалаушылық заңдылықтарын, Мендель заңдарын және генетикалық есептерді шешу әдістерін меңгертуге бағытталған. Генетикалық есептерді шешу оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытып, ғылымға деген қызығушылықтарын арттырады.

- Генетикалық есептерді шешудің негізгі принциптері

Генетикалық есептерді шешу барысында оқушыларды келесі негізгі ұғымдармен таныстыру қажет:

- **Генотип** — организмнің тұқым қуалаушылық ақпаратын көрсететін аллельдер жиынтығы.
- **Фенотип** — организмнің сыртқы көрінісі мен мінез-құлқы, генотиптің көрінісі.
- **Аллельдер** — әртүрлі ген варианттары.
- **Доминантты және рецессивті аллельдер** — тұқым қуалаушылықта үстемдік немесе жеңілу сипаттамалары.

- Есептердің түрлері мен әдістемелері

Генетикалық есептерді шешуде бірнеше түрлерін бөліп көрсетуге болады: моно- және дигибридті будандандастыруға есептер, көп аллельді гендерге есептер, хромосомалық карталарды құру, генетикалық рекомбинация және т.б.

Моно- және дигибридті будандастырудың есептері

Моногибридті будандастыру — бір жұп белгісі бойынша есептерді шешу.

Мысал: Тұқымның сары түсі доминантты (А), жасыл түсі рецессивті (а). Ата-аналар генотипі: гетерозиготалы сары тұқымды (Аа) бұршақ тұқымдасын өзара будандастырғанда. Генотиптік және фенотиптік қатынас қандай болады?

Шешім: Алдымен Мендельдің бірінші заңын қолданып, Пеннетт торын пайдалану арқылы генотиптерді анықтаймыз.

Р: ♀ Аа х ♂ Аа

Г:	♂ А	а
♀ А	АА	Аа
а	Аа	аа

Генотиптік қатынас: 1 гомозиготалы доминантты: 2 гетерозиготалы: 2 гомозиготалы рецессивті

Фенотиптік қатынас: 3 сары (доминантты) : 1 жасыл (рецессивті).

Дигибридті будандастыру — екі жұп белгісі бойынша есептерді шешу

Мысал: Тұқымның түсі мен пішіні бойынша есеп. Түсі сары (А), жасыл (а) түске қарағанда доминантты, пішіні бойынша тегіс (В) бұдырға (в) қарағанда доминантты. Ата-аналар генотипі: АаВв × АаВв. Ұрпақтарының фенотипі қандай болады?

Шешім: Пеннетт торын пайдаланып шығаруға болады.

Р: ♀ АаВв х ♂ АаВв

Г:

♀ \ ♂	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	aaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb

Фенотиптік қатынас: 9сары тегіс, 3сары, бұдыр, 3жасыл, тегіс, 1жасыл, бұдыр

Көп аллельді гендер - сәйкес хромосомалардың бірдей үлескілерінде болып, баламалы (қарама-қарсы қалыптағы) белгілерінің дамуына жауап беретін дәл сол геннің әр түрлі қалпы, тұқым қуалаудың қандай да бір элементар белгісін қалыптастыруға жауапты материалдық бірлік, хромосоманың бір жұбында орналасатын гендер.

Қан топтарының тұқым қуалауы, А. В. О. деп белгіленетін үш аллельді гендердің әрекеттерімен анықталады. Үш ген 6 түрлі генотиптер бере алады (ОО,АО,АА,ВО,ВВ,АВ). Екіден үйлесіп, бұл гендер алты генотиптер береді : АА,ОО,АВ,АО,ВВ,ВО. Ген О – рецессивті. Гендер А және В ген О ға қарағанда доминантты, бірақ та бір-бірін баса алмайды . Қорыта айтқанда: қан топтары 3- аллельді гендер әрекетіне тәуелді болады, доминантты гендер (А, В), рецессивті ген (О). А және В гендері бірін-бірі баса аламайды. Үш аллельдер 6 генотиптерді қалыптастырады - 00; АА; АО; ВВ; ВО; АВ. Олардан:

гомозиготалы генотиптер (00; АА; ВВ)

гетерозиготалы генотиптер (АО; ВО; АВ). Осы қағидаларды білу, қан топтарына генетикалық есептер шығаруда аса қажет екендігін есте сақтаңыздар!

Қан тобы	Генотип	Генотип
I	ОО	jj

II	AA, AO	J^AJ^A , J^Aj
III	BB, BO	J^BJ^B , J^Bj
IV	AB	J^AJ^B

Мысал: Ерлі-зайыптылардың біреуінің қан тобы гетерозиготалы III топқа, ал екіншісінікі гетерозиготалы II топқа жатады. Олардың төрт баласы бар. Сол балалардың қан топтарын және генотиптерін анықта.

Шешім: Пеннетт торы арқылы қан топтарының мүмкін комбинацияларын анықтаймыз.

P: ♀ J^Aj x ♂ J^Bj

G:

♀ \ ♂	J^B	j
J^A	J^AJ^B IV топ	J^Aj II топ
j	J^Bj III топ	Jj I топ

Генотиптік қатынас: IV топ гетерозиготалы; II топ гетерозиготалы,
III топ гетерозиготалы; I топ гомозиготалы

- **Әдістемелік ұсыныстар мен педагогикалық тәсілдер**

Генетикалық есептерді шешудің тиімді әдістері:

- **Қадамдық түсіндіру:** Есепті шешу барысында әр қадамды түсіндіру маңызды. Оқушыларға есептің сұрағын дұрыс талдап, нақты шешімдерге жетудің жолдарын көрсету керек.
- **Диаграммалар мен схемаларды қолдану:** Пеннет торын қолдану, генетикалық карталарды құру арқылы есептерді визуализациялау оқушыларға түсінікті болады.
- **Қателерді түзету:** Оқушылардың ең жиі кездесетін қателіктерін талқылау және оларды қалай болдырмау керектігі туралы кеңестер беру.
- **Тапсырмаларды дифференциялау:** Оқушылардың деңгейіне сәйкес тапсырмалар беру (жеңіл, орташа, қиын тапсырмалар).

Қорытынды

Генетикалық есептерді шешу оқушылардың биологияға деген қызығушылығын арттырып, олардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытады. Бұл әдістемелік материалдар мұғалімдерге генетика тарауын түсіндіру кезінде тиімді әдістер мен тапсырмалар ұсынуға көмектеседі.

Бұл мақала мектеп бағдарламасында генетикалық есептерді шығару әдістемесі мен нақты мысалдарды қамтиды. Оқушылардың оқу деңгейіне байланысты тапсырмаларды дұрыс таңдаған кезде, олардың түсіну қабілеті артады және ғылымға деген қызығушылықтары күшейеді.

Қолданылатын әдебиеттер

1. Д.К. Кан, В.Н. Чижевский. Генетика негіздері. Математика, физика, биология бойынша есептер жинағы. Мәскеу, 2009.
2. Г.Е. Нагимова. Мектеп биологиясы: әдістемелік нұсқаулар. Алматы, 2011.
3. Б.Н. Шумаков. Генетика. Оқулық. Алматы, 2015.
4. Т.Д. Карпова, В.М. Федорова. Генетика есептері. Мәскеу, 2010.
5. Сартаев А. Генетикалық есептер жинағы. Алматы, Нур-Принт, 2014

Жетісу облысы, Талдықорған қаласы
Ш. Уәлиханов атындағы №10 орта мектеп гимназиясы
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Оспанова Асем Амантаевна

"РАЗВИТИЕ НАВЫКА ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА"

«Чтение – это один из истоков мышления и умственного развития».
(В.А. Сухомлинский)

Чтение открывает окно в мир, о котором мы мало знаем: о жизни, ментальности, о культуре других народов. Без книги невозможно получить все эти знания и применить их в учении.

Целью моей работы является: формирование чтения у учащихся школы на уроках английского языка.

В структуре чтения как деятельности можно выделить мотив, цель, условия и результат. Мотивом является всегда общение или коммуникация с помощью печатного слова; целью - получение информации по тому вопросу, который интересует читающего. К условиям деятельности чтения относят овладение графической системой языка и приемами извлечения информации. Результатом деятельности является понимание или извлечение информации из прочитанного с разной степенью точности и глубины.

В процессе обучения иностранному языку в школе чтение, как и устная речь, выступает в качестве цели и средства: в первом случае учащиеся должны овладеть чтением как источником получения информации; во втором - пользоваться чтением для лучшего усвоения языкового и речевого материала. Использование чтения в качестве источника получения информации создает необходимые условия для стимулирования интереса к изучению этого предмета в школе, который учащийся может удовлетворить самостоятельно, поскольку для чтения не требуется собеседник, ни слушатели, а нужна лишь книга. Овладение умением читать на иностранном языке делает реальным и возможным достижение воспитательных, образовательных и развивающих целей изучения данного предмета.

Виды чтения.

Различают ознакомительное, изучающее, просмотровое и поисковое чтение. Ознакомительное чтение представляет собой познающее чтение, при котором предметом внимания читающего становится все речевое произведение (книга, статья, рассказ) без установки на получение определенной информации. Это чтение «для себя», без предварительной специальной установки на последующее использование или воспроизведение полученной информации.

При ознакомительном чтении основная коммуникативная задача, которая стоит перед читающим, заключается в том, чтобы в результате быстрого прочтения всего текста извлечь содержащуюся в нем основную информацию, то есть выяснить, какие вопросы и каким образом решаются в тексте, что именно говорится в нем по данным вопросам. Оно требует умения различать главную и второстепенную информацию.

Изучающее чтение предусматривает максимально полное и точное понимание всей содержащейся в тексте информации и критическое ее осмысление. Это вдумчивое и неспешное чтение, предполагающее целенаправленный анализ содержания читаемого с опорой на языковые и логические связи текста. Его задачей является также формирование у обучаемого умения самостоятельно преодолевать затруднения в

понимании иностранного языка. Объектом «изучения» при этом виде чтения является информация, содержащаяся в тексте, но никак не языковой материал. Именно изучающее чтение учит бережному отношению к тексту.

Просмотровое чтение предполагает получение общего представления о читаемом материале. Его целью является получение самого общего представления о теме и круге вопросов, рассматриваемых в тексте. Это беглое, выборочное чтение, чтения текста по блокам для более подробного ознакомления с его «фокусирующими» деталями и частями. Оно также может завершаться оформлением результатов прочитанного в виде сообщения или реферата.

Поисковое чтение ориентировано на чтение газет и литературы по специальности. Его цель – быстрое нахождение в тексте или в массиве текстов вполне определенных данных (фактов, характеристик, цифровых показателей, указаний). Оно направлено на нахождение в тексте конкретной информации. Читающему известно из других источников, что такая информация содержится в данной книге, статье. Поэтому, исходя из типовой структуры данных текстов, он сразу же обращается к определенным частям или разделам, которые и подвергает поисковому чтению без детального анализа. Такое чтение, как и просмотровое, предполагает наличие умения ориентироваться в логико-смысловой структуре текста, выбрать из него необходимую информацию по определенной проблеме, выбрать и объединить информацию нескольких текстов по отдельным вопросам.

Этапы работы с текстом.

Овладение технологией чтения осуществляется в результате выполнения дотекстовых, текстовых и послетекстовых заданий.

Дотекстовые задания направлены на моделирование фоновых знаний, необходимых для рецепции конкретного текста, на устранение смысловых и языковых трудностей его понимания и одновременно на формирование навыков и умений чтения выработку «стратегии понимания». В них учитываются лексико-грамматические, структурно-смысловые, лингвостилистические и лингвострановедческие особенности подлежащего чтению текста.

Чтение тесным образом связано с другими видами речевой деятельности. Прежде всего, оно связано с письмом, поскольку и чтение, и письмо пользуются одной графической системой языка. Чтение также связано с говорением. На уроках английского языка, на начальном этапе развития навыка письменной речи в УМК Spotlight учащиеся изучают английский алфавит, учатся читать и писать буквы и слова, а также развивают орфографический навык. Большинство детей успешно работают на этом этапе, т.к. в учебнике и в рабочей тетради предлагаются интересные, составленные с учётом возрастных особенностей задания.

В УМК Спотлайт впервые обучение чтению происходит по методу, который называется «глобальное чтение» (whole-word reading), основанному на принципе запоминания учащимися зрительного образа всего слова.

Начав работать по данному УМК, мною было найдено решение проблемы:

- как же научить детей читать, без привычных правил чтения, без транскрипции?
- как можно начинать изучение иностранного языка с больших диалогов и длинных песен?

И это настолько просто, что на самом деле сводится к методу глобального обучения чтению. В учебниках «Spotlight» звучащее слово и его написание я предъявляю ученику много раз (оно звучит на диске, проговаривается в электронном приложении, написано в учебнике, рабочей тетради и на карточках для визуального ознакомления). Дети, которые научились читать таким методом, быстро овладевают чтением предложений, они редко делают орфографические ошибки.

Проанализировав УМК Spotlight, я могу условно разделить процесс обучения чтению на два основных этапа: чтение алфавита, накопление зрительного образа слов с применением полученных навыков чтения.

На первом этапе ставится задача обучения чтению алфавита, причем особое внимание уделяется чтению согласных букв и их буквосочетаний. Ученикам гораздо легче прочитать слово, если он уже умеет хорошо читать согласные буквы. На этом этапе я использую многократное повторение изучаемого материала. Для этого на уроке я опрашиваю каждого ученика. Важно также чтобы ученики освоили на этом этапе основной метод получения информации: показать пальцем, прослушать, прочитать хором или по одному. Так как у младших школьников ведущая деятельность игровая, я постоянно поддерживаю

интерес к изучаемому материалу. На этом этапе мною используются различные игры с карточками и словами. Например, «Промелькнувшая карточка», игра на развитие памяти, или «Пары».

На следующем этапе, опираясь на тематику модулей, дети накапливают зрительный образ слов и тренируют чтение отдельных слов. Этот этап присутствует практически на всех уроках в том или ином виде в начале урока, а также при введении активной лексики модуля. Затем учащиеся закрепляют чтение слов в коротких словосочетаниях и предложениях, а также в диалогах и песнях.

В результате обучения глобальным способом ребенок умеет:

- читать текст целыми словами бегло и выразительно, с пониманием смысла прочитанного,
- читать целое слово,
- он может прочитывать совсем уж сложные и незнакомые слова по слогам,
- он распознает отдельные буквы (а также определяет какие звуки они обозначают в данной ситуации).

Кроме того, технология глобального чтения позволяет устранить трудности и устойчивые ошибки у детей при чтении (признаки дислексии). Остановимся подробнее на методике глобального чтения – эта система никоим образом не отрицает звуки и буквы. Глобальный подход не является препятствием для понимания фонемы и процесса словообразования. Но не для того, чтобы «зачитать». А для того, чтобы грамотно писать.

Метод визуализации – это комплекс психологических приемов, направленных на воссоздание и управление зрительными образами во внутреннем пространстве. Обучение чтению в УМК Spotlight ведётся по методу визуализации или обучения чтению целыми словами.

Таким образом, у детей есть способность воспринимать слово целиком - или ГЛОБАЛЬНО. Мои ученики при выполнении домашних заданий делают карточки с иллюстрациями слов, которые мы изучаем, они помогают ученикам в дальнейшем запоминать слова и строить предложения.

Какие же приёмы работы по обучению чтению применяются мною на уроках?

Прежде всего, на своих уроках: я пою песенки и рифмовки.

Всевозможные вариации игр на соответствие (Matching games).

Упражнения с пропущенными буквами.

Memory. = "Pairs". (Игра на развитие памяти, или "Пары").

Flashing a card. (Промелькнувшая карточка).

Чтение также связано с аудированием. При аудировании слушающий воспринимает звучащую речь, а читающий – написанную. В УМК «Spotlight» широко распространены задания по аудированию и чтению. Также мною на уроках используются такие виды речевой деятельности, как письменная речь и говорение. На начальном этапе развития навыка письменной речи в УМК Spotlight учащиеся изучают английский алфавит, учатся читать и писать буквы и слова, а также развивают орфографический навык. Большинство детей успешно работают на этом этапе, т.к. в учебнике и в рабочей тетради предлагаются интересные, составленные с учётом возрастных особенностей задания, хорошо подобранные картинки. Виды заданий на начальном этапе: прописать слова, списать слова в алфавитном порядке, подписать картинки.

Чтение на любом уровне развития имеет практическую ценность, а связанное с этим ощущение успеха повышает интерес учеников к иностранному языку; оно является основным путем приобщения к культуре народа, язык которого изучается.

В результате чтения большого количества текстов у ученика развивается ощущение иностранного языка, благодаря чему ослабляется негативное влияние родного, что облегчает и убыстряет последующее развитие устной речи.

Чтение необходимо рассматривать не только как цель, но и как средство обучения. Обучение иностранному языку тождественно овладению родным, чтение создает возможности для резкого увеличения речевой практики и в какой-то мере восполнит ее недостаток при обучении иностранному языку. Кроме того, чтение создает возможности для установления прямых связей между понятием и словом иностранного языка. Поэтому, независимо от цели обучения, начинать обучение нужно с чтения.

Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
№19 жалпы орта білім беретін мектебі
Кәсіби бағдар беруші маманы
Жирентаева Гүлденай Жасұланқызы

«МАМАНДЫҚТАР МАРАФОНЫ» (МАМАНДАРМЕН КЕЗДЕСУ)

Мақсаты: «Мамандық» құндылығы туралы түсініктерін кеңейту. Мамандық таңдауда оң шешім қабылдауға, еңбек қуанышын сезінуге, өзінің бойындағы қасиетін тани білуге үйрету.

Көрнекілігі: слайд, интерактивті тақта

Әдісі: әңгімелесу, сұрақ жауап

Жүру барысы:

Кәсіби бағдар беруші: - Қайырлы күн құрметті қонақтар, оқушылар!

Бүгін ұйымдастырылып отырған «Мамандықтар марафоны» атты мамандармен кездесу кешіне қош келдіңіздер!

Мамандық – қарапайым өмір сүру көзі болып табылатын және қандай да бір дайындықты, жауапкершілікті талап ететін еңбек қызметінің маңызды бөлігі. Атақты ғұлама Эль –Фараби айтқандай, Ісім оңсын десеңіз,

сол істің маманы болыңыз

Даңқым шықсын десеңіз,

көпшіліктің адамы болыңыз - деген екен. Әлемде 40 мыңға жуық мамандық бар екен. Олардың ішінен өзімізге қажеттісін қалай таңдауға болады? Мамандық таңдауда нені бағдар ретінде алуға болады? Өскенде кім болғың келеді? деген сұрақтарға мектеп оқушыларының көбісі нақты жауап бере алмайды. Неліктен? Шындығында келгенде мамандық таңдау мәселесі , әсіресе біздің қоғамымыз нарықтық қатынасқа көшіп отырған жағдайда өте күрделі мәселе.

Көк жүзіне алаулы

Міндет емес ай болу

Ең бастысы қалаулы

Кәсібіңе сай болу

демекші , мамандықтың жаманы жоқ, бірақ қандай мамандық болмасын оның өзіндік талаптары болады. Мамандықтың кез- келгенін игеруге икемділік қажет, бұл жай күнелту немесе тамақ асырау емес, үлкен өнерді , жақсы шеберлікті қажет ететін нәрсе. Біздіңше жақсы маман болу үшін ең алдымен өзің таңдаған мамандықты сүюің керек, сол мамандықтың қыры мен сырын жете меңгеруің керек. Сондай- ақ мамандықты таңдаған кезде өзіңнің ыңғайыңа қарай өз жолыңмен қызмет етсең өз басыңа да, елге де үлкен пайдаң тиері сөзсіз. Өзінің бейімділігі мен қабілетіне қарай маман болған адамның жұмысы да өнімді, берекелі де болмақ. Ж. Аймауытов айтқандай , өмірде өз мақсаттарымызға жету үшін қабілетімізге қарай мамандықты таңдай білейік.

Бұл ретте бүгін бізге мамандық таңдауда өз ойларымен бөлісіп, тың пікірлері мен ақыл кеңесін айтуға шақырулы қонақтарымыз келіп отыр. Сол қонақтарымызбен таныстырып өтейін:

1.Орал қаласы, «Аққайнар» КХП мекемесінің өндірістік технологиялық зертханасының басшысы

Каримова Динара Мұратқызы

2. БҚО, Полиция басқармасы, Абай полиция бөлімі бастығының орынбасары полиция подполковнигі

Батанов Нұржан Тургунғалиұлы

3.БҚО, Полиция департаменті , тәрбие және кадр жұмысы басқармасының аға инспекторы, полиция майоры Габдулова Жанар Мадикызы

4. Облыстық аурухананың хирургия бөлімінің меңгерушісі, хирург, магистр Есеев Ербол қуанышұлы
Енді сөз кезегін қонақтарымызға берейік.

1.Туып өскен жеріңіз, балалық шағыңыз туралы айтып кетсеңіздер?

2.Мектеп кезінде қандай оқушы болдыңыздар? Қандай маман болуды армандадыңыз?

3. Мамандықты қалай таңдадыңыз, өз еркіңізбе ,әлде ата –анаңыздың ықпалы болдыма?

4. Өз ісінің маманы болу үшін адамда қандай қасиеттер болу керек немесе адам қандай әрекет жасау керек?

5.Сіздің қызметіңіздің қиындығы қандай?

6.Қазіргі жастарға көңіліңіз толама?

7.Мамандықты дұрыс таңдауда оқушыларға қандай кеңес берер едіңіздер?

Енді оқушыларға сөз кезегін берейік, қызықтырған сұрақтары болса, сіздерге қойсын.

Оқушыларға ескерту ережелер:

Өз болашағың өзіңнің қолыңда! Ендеше өз болашағыңды анықтауда мына ережелер назарыңда болсын:

· Мамандық таңдауда оның сырт келбетіне назар аударып қана қоймай, мүмкіндігінше қалаған мамандығың жөнінде көбірек білуге тырыс.

· Өмірлік жоспарың қандай болмасын, шет тілін үйреніп, компьютерде жұмыс істегеуді игергенің аса пайдалы.

· Мектептегі оқу пәндері- нақты мамандық емес екендігін есінде сақта!

· Егер мамандық сенің досыңа ұнаса, саған да ұнайды деген ойдан аулақ бол!

· Сен үшін өзіңнің қолыңнан келетін істі мамандық етіп таңдаған пайдалы екенін есінде ұста!

· “Жаксы адам”- бұл мамандық емес. Егер саған бір адам ұнаса, оның меңгерген мамандығын мен де таңдауым керек деген қортынды жасауға болмайды.

· Заман ағымына қарай кейбір мамандықтар ескіріп, оның орнын басқа мамандықтар басып жатыр.Сондықтан қосалқы таңдаған мамандығың болуы шарт

· Мүмкіндігінше өзіңнің таңдаған мамандығыңның өз денсаулығыңа сай келетін- келмейтіндігі жөнінде дәрігерден кеңес алғаның дұрыс!

· Өзіңмен алдын –ала психологиялық зерттеу жүргізбей –ақ , нық қадам жасап таңдай беруге болатын бірде бір мамандықтың жоқ Өзіңмен алдын –ала психологиялық зерттеу жүргізбей –ақ , нық қадам жасап таңдай беруге болатын бірде бір мамандықтың жоқ екендігін есінде сақта!

Қорытындылау. Қонақтардың пікірлерімен және мұғалімнің қортынды сөзімен:«Адам өз өмірінде екі нәрсені таңдауда қателеспейуі керек: біреуі – жар таңдау, екіншісі – мамандық таңдау» деп М.Мақатаев айтқандай, мамандық таңдау – жасөспірім кездегі адам өміріндегі ең маңызды шешімдердің бірі. Бүгінгі кездесу сағатымызға келген қонақтарымызға рахметімізді айта отырып, бұл кездесу оқушылардың болашақта өз қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес келетін мамандықты анықтауға, кейбіреулеріне өз таңдауларын жасауға үлкен септігі тиеді деп ойлаймыз.

Алматинская область, Енбекшказахский район, село Шелек
КГУ «Средняя школа имени П.Б.Вихрева»
Учитель художественного труда
Разиева Динара Туглуковна

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ РОСПИСЬ (БАТИК, ГЖЕЛЬ, ХОХЛОМА). ВИДЫ РОСПИСИ. ПРИЕМЫ И ТЕХНИКИ РОСПИСИ. МАТЕРИАЛЫ И ОБОРУДОВАНИЕ

Раздел	Декоративно- прикладное искусство			
Ф.И.О педагога				
Дата				
Класс 7 А	Количество присутствующих			
Тема урока (№10)	Художественная роспись (батик, гжель, хохлома). Виды росписи. Приемы и техники росписи. Материалы и оборудование.			
Цели обучения в соответствии с учебной программой	7.1.2.1 - Самостоятельно изучать и определять особенности произведений искусства, ремесла и дизайна различного исторического и культурного происхождения; 7.1.3.1 - Использовать различные источники информации для исследования и развития творческих идей, выбирая из них наиболее подходящие (в том числе применяя информационно-коммуникационные технологии).			
Цели урока	Самостоятельно изучать и определять особенности произведений искусства, ремесла и дизайна различного исторического и культурного происхождения, использовать различные источники информации для исследования и развития творческих идей, выбирая из них наиболее подходящие (в том числе применяя ИКТ). Применять элементы выполнения художественной росписи. Демонстрировать свои работы, изделия в технике художественной росписи.			
Ход урока				
Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 5 мин	Приветствие Создание благоприятного психологического настроения на урок, способ достижения: прием «Телесная терапия». Ученицы становятся в круг, затем поворачиваясь по часовой стрелке, обнимают друг друга и желают хорошего настроения ,плодотворной работы на уроке. Что вы чувствуете сейчас? Какое у вас настроение? Определение цели урока совместно с учащимися через показ изделий народных промыслов (К) Учащимся предложить назвать предметы из окружения декорированные художественной росписью, которые приведут к теме урока. -Что вы видите? Что объединят все эти изделия? Чем они декорированы? Назовите тему урока, цели, критерии.	прием «Телесная терапия». Концентрация внимания на теме и целей урока.	Похвала, комментарии, поддержка устно учителем.	Презентация Учебник Плакаты Изделия ДПИ Карточки с изображением видов росписи.

	-зачем нам необходимы эти знания? - как мы их добудем? - для чего нам нужны эти знания? Объединение учениц в группы с помощью карточек, изображающих виды росписи (гжель, хохлома, батик, городец)	Деление на группы.		
Середина урока 22-25 мин	Просмотр презентации «Народные промыслы» (Ф). Получение задания по группам. (Г) Ученики знакомятся с одним из видов декоративно-прикладного искусства - художественной росписью и ее видами. Каждая группа изучает один из видов художественной росписи. В ходе изучения учащиеся должны изучить: • особенности орнаментальной композиции (виды орнамента, мотивы в народном творчестве); • цветовое решение росписей, зависимости сложного исторического и культурного происхождения; • основы, поверхности на которую наносится художественная роспись (например, жостовская роспись на металле, хохлома на дереве и т.д.). Для поддержки исследовательской работы учащиеся могут использовать литературу по ДПИ, интернет – ресурсы, иллюстрации. Задание № 1 (Г): Ознакомиться с видами росписи, используя различные источники информации: 1 группа: изучить вид художественной росписи «Гжель». 2 группа: изучить вид художественной росписи «Хохлома». 3 группа: изучить вид художественной росписи «Батик». 4 группа: изучить вид художественной росписи «Городец». Критерии оценивания: Все: 1.самостоятельно изучать и определять особенности произведений искусства, ремесла и дизайна различного исторического и культурного происхождения, 2.Использовать различные источники информации для исследования и развития творческих идей, выбирая из них наиболее подходящие (в том числе применяя ИКТ) Большинство: 1. Применять элементы выполнения художественной росписи в данной технике. Дескрипторы: Все: 1.Прочитает текст. 2.Выберёт основное. 3.Изучит особенности художественной росписи. 4.Запишет на постере основные моменты. Большинство: 5.Нарисует элементы художественной росписи и выполнит их раскрашивание.	Просмотр презентации и осмысление темы, задания. Работа в группах. Работают с различными источниками информации.	Словесная поддержка учителем. ФО: Взаимооценивание по таблице критериев и методом «Аплодисменты». Учащиеся оценивают выступление каждой группы по ранее разработанным критериям.	http://fb.ru/article/138795/vidyi-rosписи-hudojestvennaya-rosпис-hudojestvennaya-rosпис-po-derevu Виды росписи. Художественная роспись. Художественная роспись по дереву http://www.mirdereva.kz/derevyanaya-posuda Посуда ручной росписью http://diy.obiru/articles/decor/art-painting/16592/X охлома http://diy.obiru/articles/decor/art-painting/16595/ Палех http://iamruss.ru/russian-folk-painting-and-crafts/ Русские народные росписи и ремесла https://youtu.be/QS-amGyBo14 Как Делают Гжель

7-9 мин	6. Демонстрирует свои работы, выполненные в технике художественной росписи. 7. Защищает постер. Учащиеся знакомятся с творчеством современных художников и мастеров ДПИ, работающих в различных техниках художественной росписи, например, батик Юлия Исмамбетовой, Гульжанат Кабижановой, Елены Раковой, Галиной Скоблевой и др. В середине урока физминутка (Ф) Задание № 2 Далее учащиеся представляют изученную информацию и отвечают на вопросы: - Назовите виды художественной росписи - В чем особенность той или иной росписи? - Какие орнаментальные композиции применяются в художественной росписи? - Какими красками пользуются мастера для художественной росписи? - На какой основе выполняется художественная роспись? <table border="1" data-bbox="225 786 879 976"> <thead> <tr> <th>№ п/п</th><th>Правильность изложения материала</th><th>Логика изложения, чёткость</th><th>Культура изложения материала</th><th>Поведение в группе, умение сотрудничать</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr> </tbody> </table> Учащиеся на основании изученных материалов, определяют в дальнейшем выбор техники художественной росписи.	№ п/п	Правильность изложения материала	Логика изложения, чёткость	Культура изложения материала	Поведение в группе, умение сотрудничать																Презентуют постер всему классу, представляют изученный вид росписи.		
№ п/п	Правильность изложения материала	Логика изложения, чёткость	Культура изложения материала	Поведение в группе, умение сотрудничать																				
Окончание урока 3 мин	Рефлексия Достигли ли мы целей урока? Учитель предлагает ученицам дописать продолжение следующих предложений: 1. Я научилась... 2. Я могу... 3. Я не поняла / не смогла... 4. В дальнейшем я Дом. задание: 1. Принести бумагу формата А4, карандаш, ластик для выполнения эскиза. 2. Читать пар. 5.	Выполняют рефлекссию	Оценивание по критериям: самооценивание, оценивание учителем.																					

Алматы облысы, Қарасай ауданы, О.Исаев ауылы
«О.Исаев ауылындағы орта мектебі» КММ
Физика пәні мұғалімі, техника ғылымдарының магистрі, педагог-сарапшы
Сагимбаева Эльмира Нурлановна

ҚУАТ

Бөлімі:	Жұмыс және қуат
Сабақтың тақырыбы:	Қуат
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	7.2.3.7 – қуат ұғымының физикалық мағынасын түсіндіру;
Сабақтың мақсаты:	– қуат ұғымының физикалық мағынасын түсіндіреді;
Құндылықтарға баулу	Әділдік және жауапкершілік: - берілген ортақ іс үшін ұжым алдындағы жауапкершілікті түсіну (топтық жұмыс);

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 3 минут	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылармен сәлемдесу, түгелдеу, сабаққа дайындығын тексеру. Топқа бөлу. «Иә, жоқ» әдісі. Осы әдіс арқылы өткен тақырыпты еске түсіру.	Оқушылар қағаз қиындылары арқылы 3 топқа бөлінеді 1-топ. Қуат 2-топ. Ватт 3-топ. N	Бағалау парақтарын таратып беру	Қағаз қиындылары
Өткенге шолу 5 минут	1. Тұрмыста жеке адамдардың жасаған еңбегін жұмыс деп атайды? (Иә) 2. Дененің бір орнынан екінші орынға қозғап апаруда күштің істеген жұмысы механикалық жұмыс деп аталады. (Иә). 3. Денеге түсірілген күш атқарылған жұмысқа байланысты ма. (Иә) 4. Механикалық жұмыстың формуласы $A=F/S$. (Жоқ) 5. Жұмыстың өлшем бірлігі: 1 Дж=1Н*1м (Иә) 6. Жұмыс – скаляр шама (Иә) «Сіз қалай ойлайсыз?» Тапсырма. Сендерге бақша суғару үшін бір бөшке су керек. Ал су құдықта. Сендер суды шелекпен немесе насосың көмегімен ала аласыңдар. Естеріңе салайын, екі жағдайда да жасалған жұмыс бірдей болады. Әрине сендер	Оқушылар механикалық жұмыс туралы сұрақтарға жауап береді. Оқушылар сұрақтарға жауап береді, өз ой-пікірлерін айтады. Бүгінгі сабақтың тақырыбын ашады. Жауап: Насос жұмысты жылдамырақ орындайды, яғни аз уақыт жұмсайды. Белгілі бір жұмысты орындап шығу үшін әр	ҚБ: ауызша мадақтау, ынталандыру	7 сыныпқа арналған оқулық, презентация

Жаңа сабаққа дайындық 3 минут 3 минут	насосы таңдап аласындар. Шелектеп немесе насоспен жасалған жұмыстың арасында қандай айырмашылық бар? Сабақтың тақырыбын, оқу мақсатын хабарлау Мұғалім түсіндірмесі (3-4 минут)	түрлі қозғалтқыштар әр түрлі уақыт жұмсайды.	ҚБ: мұғалімнің ауызша мадақтауы, ынталандыру	Презента-ция
Сабақтың ортасы Жаңа сабақ Топтық жұмыс 10 минут	1-топ. Ойыңды аяқта... (Оқушылар сұраққа жауап береді. Мәтінде не айтылған? Қосымша тағы не айтар едіңіз?) 2-топ. Ақиқат. Жалған. Дәлел 3-топ. Есеп шығару үлгісімен таныстыру (қосымша 1) «Жалғасын тап...» әдісі (қосымша 2)	Оқушылар топ ішінде талқылау жасайды. Термин сөздерді қолданып, өз ойларын ғылыми негізде тұжырымдайды. Қуат ұғымының физикалық мағынасын түсіндіріп, оның өлшем бірлігін анықтайды. Есеп шығару үлгісімен таныстырады	ҚБ: мен жұлдызымды беремін 	постер, маркерлер
Жұптық жұмыс 6 минут Жеке жұмыс 12-13 минут	«Өзіңді тексер!» әдісі (қалыптастырушы бағалау тапсырмалары) (қосымша 3) Рефлексия. «Білім ағашы» әдісі арқылы Бағалау. 10 баллдық жүйе бойынша электронды журналға бағалау жүргізу	Оқушылар жұппен тапсырманы орындайды. Бір-бірінің жауаптарын бағалайды.	ҚБ: «Сыншы дос» әдісі арқылы 3 балл	Тапсырма бар парақша
Жеке жұмыс 12-13 минут	Бағалау. 10 баллдық жүйе бойынша электронды журналға бағалау жүргізу	Оқушылар қалыптастырушы бағалау тапсырмасын жеке орындайды. Оқушылар теориялық алған білімдерін практикада қолдана отырып, жүйелейді.	ҚБ: дайын жауаптар үлгісі арқылы	Тапсырма бар парақша
Сабақтың соңы 3 минут	Үй тапсырмасы. Тақырыпты оқу. 2-тапсырма	Оқушылар қалыптастырушы бағалау тапсырмасын жеке орындайды. Оқушылар теориялық алған білімдерін практикада қолдана отырып, жүйелейді. Оқушылар бүгінгі сабаққа кері байланыс береді. "Білім ағашы" суретіне сабақтан алған әсерлерін түрлі түсті стикерлерге жазып іледі.	7 балл 1-10 балл	Қызыл алма тақырып түсінікті болды. Жасыл алма әлі де оқуды қажет етмін. Сары алма сабақтан мүлдем ештеңе түсінбедім.

Жамбыл облысы, Шу ауданы, Шу қаласы
«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы гимназия» КММ
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Ибраев Айдар Болатович

ГАНДБОЛ – ФИЗИКАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аннотация

Бұл мақал-мәтелдің гандболдың адам ағзасын әсері және оның денесі қасиеттерін дамыту роли қарастырласы. Гандбол ойыны қозғалыс белгісін артырумен Катар, жылдамдық, сөздік, ептілік, күш және үйлесімдік секілді маңызды физика қасиеттерін дамытуігі. Мақалада гандболды денесі шынықтырғыш және спорттық жаттығулар жүйесі қолдан жасалған ерекшеліктер мен оның жасөспірімдерімен мен ерестердің физикалық дамуына тигізеті әсері қарастыласты.

Түйінді сөздер: гандбол, спорттық ойындар, жалпы дене шынықтыру, дене қасиеттері мен жүйелерінің дамуы, денсаулық.

Аннотация

В этой пословице рассматривается влияние гандбола на организм человека и развитие свойств его организма. Гандбольная игра развивает такие важные физические качества, как Катар, скорость, словарный запас, ловкость, сила и координация с увеличением знака движения. В статье обсуждались особенности гандбола и системы спортивных упражнений и их влияние на физическое развитие детей и взрослых.

Ключевые слова: гандбол, спортивные игры, общая физическая культура, развитие физических качеств и систем, здоровье.

Annotation

His proverb describes the impact of handball on the human body and the development of the properties of its body. The game of handball develops important physical qualities, such as speed, vocabulary, agility, strength and coordination, with increasing movement. The article discussed the features of the system of physical and sports exercises for handball and its impact on the physical development of teenagers and heresies.

Key words: handball, sports games, general physical culture, development of physical properties and systems, health.

Спорттық ойындарды мектеп жасына дейінгі балалардан бастап зейнеткерлерге дейінгі барлық санаттағы халықтың дене тәрбиесінің әмбебап құралы деп атауға болады. Олардың көмегімен адамның физикалық және рухани мәдениетінің негіздерін қалыптастыру мақсатына қол жеткізіледі. Денсаулық, дене шынықтыру және спорт құндылықтарын игеруге саналы қажеттілікті қалыптастыру сияқты кең жас диапазонында дене тәрбиесі мәселелерін шешуде спорттық ойындардың рөлі зор.

Спорттық ойындарды әмбебап құрал деп санауға болады себебі дене тәрбиесі әр түрлі педагогикалық адамның үйлесімді дамыған тұлғасын тәрбиелеудегі әдістерді пайдаланады.

Спорттық ойындардың бірі гандбол – жылдамдық пен қозғалысты қажет ететін динамикалық ойын түрі. Бұл спорт түрі дене жаттығуларының кешенділігін қамтамасыз етіп, спортшылардың үйлесімді дамуына ықпал етеді. Әсіресе, мектеп оқушылары мен жас спортшылар үшін гандбол ойыны физикалық және психологиялық қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді. Гандбол жоғары қарқынды айтарлықтай

физикалық күшті талап ететін спорт түрі. Тұрақты жаттығулар оқушыларға жалпы жаттығуларды жақсартуға көмектеседі.

Гандбол ойыны мынадай физикалық қасиеттерді қалыптастырады:

1. **Жылдамдық:** жылдам ойлау мен әрекет ету қабілетін арттырады.

2. **Төзімділік:** ойын барысында үздіксіз қозғалыс жасау қажеттілігі жалпы және арнайы төзімділікті дамытады.

3. **Елтілік (қимыл үйлесімділігі):** допты игеру, қарсыласты айналып өту, бағыт өзгерту сияқты әрекеттерді жетілдіреді.

4. **Күш пен бұлшықет төзімділігі:** лақтыру, пас беру, жүгіру және секіру бұлшықет жүйесінің күшін дамытады.

5. **Тепе-теңдік пен үйлесімділік:** гандболдағы секірулер мен қону техникасын меңгеру арқылы дене тұрақтылығын арттырады.

Гандбол оқушылардың жалпы денсаулығына оң әсер етеді. Тұрақты жаттығулар иммундық жүйені нығайтуға және әртүрлі аурулардың алдын алуға көмектеседі. Оның ішінде:

1. Жүрек-қан тамырлары жүйесі: қарқынды кардио жаттығулары күшейтеді жүрек пен қан тамырлары, қан айналымын жақсартады және жүрек-қан тамырлары қаупін азайтады аурулар.

2. Тірек-қимыл жүйесі: тұрақты жаттығулар бұлшықеттерді күшейтеді және байламдар, сүйектер және буындар, оларды көтеру зақымдануға және ауруларға төзімділік.

3. Психикалық денсаулық: гандболмен айналысу көңіл-күйдің жақсаруына және эндорфин деңгейінің жоғарылауына ықпал етеді

Мектеп бағдарламасындағы гандбол дене шынықтыру сабақтарында оқушылардың жалпы физикалық дайындығын жақсартуға көмектеседі. Оқушылар бұл спорт түрі арқылы ұжымда жұмыс істеуді үйреніп, дене белсенділігін арттырады. Қазақстан Республикасының дене шынықтыру бағдарламасында гандбол негізгі спорт түрлерінің бірі ретінде қарастырылады. Мектептерде гандбол ойыны:

- 5-6-сыныптарда – бастапқы дағдыларды меңгерту (допты лақтыру, қағып алу, пас беру, қарапайым тактикалар).

- 7-8-сыныптарда – қимыл шеберлігін жетілдіру, командалық өзара әрекеттесу және тактикалық ойын элементтерін дамыту.

- 9-11-сыныптарда – жарыстық элементтерді енгізу, тактикалық стратегияларды қолдану, дене дайындығын арттыру.

Гандбол сабақтары оқушылардың физикалық қасиеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады.

Гандбол – дене шынықтыру сабақтарында кеңінен қолданылатын командалық спорт түрі. Бұл ойын оқушылардың физикалық қасиеттерін дамытуға, ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға және денсаулықтарын нығайтуға ықпал етеді. Гандбол жылдамдықты, төзімділікті, үйлесімділікті және тактикалық ойлауды дамытуға көмектеседі. Қазақстанның мектеп бағдарламасында бұл ойын дене тәрбиесі пәнінің маңызды бөлігі ретінде қарастырылады.

Қорыта айтсақ, гандбол – физикалық қасиеттерді дамытуға арналған тиімді спорт түрі. Ол дене белсенділігін арттырып қана қоймай, қозғалыс үйлесімділігі мен күшті дамытуға көмектеседі. Сондықтан гандболды мектеп бағдарламасына, спорттық дайындыққа және дене тәрбиесіне енгізу – денсаулықты нығайту мен физикалық дамуды жетілдірудің маңызды құралы болып табылады. Сонымен қатар, бұл ойын ұжымдық жұмыс жасау дағдыларын дамытып, жауапкершілікті арттырады. Сондықтан мектеп бағдарламасында гандболға ерекше назар аудару қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Баймуханбетова Г.Ж. "Дене шынықтыру және спорттық ойындар" – Алматы, 2021.
2. Құралбаев С. "Гандбол негіздері" – Астана, 2020.
3. Czerwinski J. "Handball: Techniques, Tactics, Training" – Meyer & Meyer Sport, 2017.
4. Құралбаев С. "Гандбол: Ойын техникасы мен әдістемесі" – Алматы, 2020.
5. Баймуханбетова Г.Ж. "Мектептегі дене шынықтыру" – Астана, 2019.
6. Қазақстан Республикасының орта білім беру стандарты "Дене шынықтыру бағдарламасы" – Нұр-Сұлтан, 2021.

**"Жетісу облысы білім басқармасының Кербұлақ ауданы бойынша білім бөлімі" ММ
"Беріктас орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Турлубекова Ботагоз Мелисовна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Рухани - адамгершілік білім беру мәселесі бүгінде біздің қоғамда бұрынғыдан да өткір тұр. Мұның көптеген себептері бар және олардың бірі - қоғамды абсолютті деидеологизациялау, тәрбие институтын жою. Өткен идеологиядан бас тарту "уақыт байланысының" ыдырауына, өз отанының тарихына қатысу сезіміне әкелді. Бүкіл елге таратылған бұқаралық ақпарат құралдары жойқын рухани үгіт - насихат жүргізеді, адамгершілік критерийлерінің төмендеуіне себеп болады және тіпті адамның психологиялық денсаулығына қауіп төндіреді. Бұл зиянды әсермен күресу қоғамның барлық ағартылған мүшелеріне, әсіресе жас ұрпаққа - мұғалімдерге, психологтарға, тәрбиешілерге тікелей әсер ету мүмкіндігі бар адамдарға қажет.

Руханилық - жеке тұлғаның маңызды, базалық сипаттамасы: жеке тұлғаның көздеген мақсатқа жетудегі қайсарлығы, сананың құндылық сипаттамасы. Руханилық ұғымы адамгершілік бағытта тәрбие берумен тығыз байланысты. Адамгершілік адамдардың бір-бірімен және қоғаммен қарым-қатынасын орнатудағы мінез-құлқының жалпы ұстанымдарының жиынтығы болып табылады. Руханилық пен адамгершілікті бірлікте алар болсақ, олар өзара үйлесімділікте тұлғаның негізін құрайды, онда руханилық оның қозғалыс (өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі оқыту, өзін-өзі дамыту) векторы, адамгершіліктің негізі болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларының рухани дамыту – тез арада жедел бола салмайтын, біртіндеп және жоспармен, мақсатты түрде жүзеге асырылатын өнегелі тәлім мектебі. Бұл орайда оқу мазмұны, оқулықтағы деректер мазмұны, оқытудың белсенді әдіс-тәсілдері, жаңа оқыту технологиялары, оқыту үдерісінің материалдық-техникалық базасы ғана емес, мұғалімнің жеке өнегесі, әдебі, тәлімі, мінез-құлқы мен жүрістұрысы да үлгі бола алады.

Бастауыш сынып оқушыларының бойында рухани-дамуына ықпал ету үшін мұғалімнің бойында қандай тұлғалық және кәсіби қасиеттер болуы керек деген сауалға келсек, Г. И. Щукина осы мәселелерді зерттей отырып, басты қасиеттер қатарында: мұғалімнің білімінің, кәсіби шеберлігінің жан-жақты болуын атап көрсетеді, тек осы жағдайда мұғалім дидактика талаптарына сай адамгершілік-рухани мазмұндағы талаптар мен тапсырмаларды лайықты ұсынып, оны біртіндеп жүйелі түрде күрделендіріп отырады; мұғалімнің өз кәсібіне деген құрметі мен адалдығы, бұл өз кезегінде оқушыларды таза адами ізгі қасиеттерге баулуда маңызды; оқушылармен қарым-қатынаста өзара толық сенім мен жауапкершілік. Бұл сыныпта ұнамды ахуал, тату ұжым қалыптастыруға негіз болады; өзіне, өзінің кәсіби әрекетіне деген сенім мен жауапкершілік, бұл оқушылардың бойында өздеріне деген сенімдерін қалыптастырады.

Оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесі проблемасының өзектілігі кем дегенде төрт ережемен байланысты:

- Біріншіден, біздің қоғам тек білімі ғана емес, сонымен қатар керемет жеке қасиеттері бар кең білімді, жоғары адамгершілікті адамдарды дайындауды қажет етеді.

• Екіншіден, қазіргі әлемде кішкентай адам өмір сүреді және дамиды, оған жағымды да, жағымсыз да әсер студия көптеген түрлі көздерімен қоршалған, олар (дереккөздер) күн сайын баланың жетілмеген ақыл-ойы мен сезімдеріне, адамгершіліктің дамып келе жатқан саласына түседі.

• Үшіншіден, білімнің өзі адамгершілік тәрбиесінің жоғары деңгейіне кепілдік бермейді, өйткені тәрбие-бұл адамның күнделікті мінез-құлқында оның басқа адамдарға деген көзқарасын әр адамға деген құрмет пен ізгі ниет негізінде анықтайтын жеке қасиет. К.Д. Ушинский былай деп жазды: "адамгершіліктің әсері тәрбиенің басты міндеті".

• Төртіншіден, адамгершілік біліммен қарулану маңызды, өйткені олар бастауыш сынып оқушысын қазіргі қоғамда бекітілген мінез-құлық нормалары туралы хабардар етіп қана қоймайды, сонымен қатар нормаларды бұзудың салдары немесе осы әрекеттің айналасындағы адамдар үшін салдары туралы түсінік береді.

Бастауыш мектеп жасындағы тұлғаның адамгершілік дамуын анықтайтын тәрбиенің өзегі-балалардың гуманистік көзқарасы мен қарым-қатынасын қалыптастыру, сезімдерге, эмоционалды жауаптылыққа сүйену.

Негізгі функция-оқушылардың интеллектуалды, эмоционалды, іскерлік, коммуникативті қабілеттерін қоршаған әлеммен белсенді және белсенді қарым - қатынас жасау. Оқytудың негізгі міндеттерін шешу басқаларға жеке көзқарасты қалыптастыруды, этикалық, эстетикалық және моральдық нормаларды меңгеруді қамтамасыз етуі керек. Жалпы білім беретін мектептің алдына не болып жатқанын өз бетінше бағалай алатын және өз қызметін айналасындағы адамдардың мүдделеріне сәйкес құра алатын жауапты азаматты даярлау міндеті қойылады. Бұл мәселені шешу оқушының жеке басының тұрақты рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастырумен байланысты. Мемлекет жалпыадамзаттық құндылықтар мен отандық дәстүрлер негізінде балалар мен жастардың рухани-адамгершілік қалыптасу тұжырымдамасын әзірлеуге және оны білім беру жүйесіне енгізуге тапсырысты тұжырымдады.

Қорытындылай келсек, үздіксіз білім беру жүйесіндегі бастауыш мектептің маңызы мен қызметі оның білім берудің басқа буындарымен сабақтастығымен ғана емес, сонымен бірге баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуының осы кезеңінің ерекше құндылығымен де анықталады. Психологтар бұл моральдық ережелер мен нормаларды игеруге бейімділіктің жоғарылауымен сипатталатын бастауыш мектеп жасы екенін анықтады. Бұл жеке тұлғаны дамытудың моральдық негізін уақтылы құруға мүмкіндік береді. Бастауыш мектеп жасындағы тұлғаның адамгершілік дамуын анықтайтын тәрбиенің өзегі-балалардың гуманистік көзқарасы мен қарым-қатынасын қалыптастыру, сезімдерге, эмоционалды жауаптылыққа сүйену. Бастауыш сынып оқушысының жеке басының адамгершілік қалыптасуы бойынша жұмыстың педагогикалық мәні оған мінез-құлықтың қарапайым дағдыларынан жоғары деңгейге көтерілуге көмектесу болып табылады, мұнда шешім қабылдаудың тәуелсіздігі мен адамгершілік таңдау қажет. Оқушының адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы осы іс-әрекеттің сәттілігі мұғалімнің сауаттылығына, ол қолданатын әдістердің әртүрлілігіне және балалардың эмоционалды реакциясына байланысты.

Осылайша, білім алушылардың рухани-адамгершілік дамуы мен тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады және білім беру үшін әлеуметтік тапсырыстың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Концепция духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России. А.Я.Данилюк, А.М.Кондаков, В.А.Тишков.- М.: Просвещение, 2010
2. Айджанова З.Ж. Бастауыш мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру (сыныптан тыс жұмыстар негізінде). -Атырау, 2009
3. Шукина Е.Г. Тренинг с родителями //Молодой ученый. – 2015. – №4. – С. 679-681.

Атырау облысы Исатай ауданы Зинеден ауылы
Жалпы білім беретін Ю.Гагарин атындағы орта мектеп
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Ізмұханбетова Құндыз Зайдоллақызы

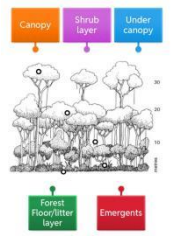
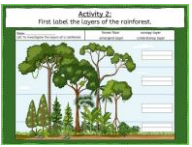

CLIL NATURAL ENVIRONMENTS: TROPICAL RAINFORESTS

Unit 6 The natural	Lesson 68	
School		
Teacher name:		
Date:		
Grade: 8	Number present:	absent:
Lesson title	CLIL Natural environments: Tropical rainforests	
Learning objectives	8. 2. 2. 1 understand some specific information on a wide range of general and academic topics in an extended conversation with little support from the teacher or independently; 8. 3. 5. 1 communicate with classmates to plan and create priorities, partner, discuss, and agree on educational tasks; 8. 4. 2. 1 understand specific information in texts on a variety of familiar general and reading topics, including some longer texts;	
Lesson objectives	Students will be able to: - Learn vocabulary of natural environments. - Read a text about tropical rainforests. - Write about coral reefs	
Value links	Open-Mindedness Being receptive to new perspectives and ideas, you understand the importance of open-mindedness as a pathway to learning and personal growth.	

Plan

Stages / Time	Teachers' actions	Students' actions	Assessment criteria	Resources
Beginning of the lesson 5 min	Organization moment 1. Greeting. Ask about the weather. The teacher sets the lesson objectives, letting students know what to anticipate from the lesson. Warm-up With books closed, write the word rainforest on the board. Ask students what they know about tropical rainforests. Elicit a variety of ideas, then ask what they know about the conditions in a rainforest. Ask what types of animals and plants there are, and where they live in the forest. Lead – In	Students of the class are listed. Students' attention is drawn to the lesson. Students analyze the given pictures in pairs. Determines the topic and purpose of the lesson Students say different words from the picture	At the organization moment teacher tries to award active Students. « The praise » method is used to evaluate Students with phrases like: “Good job! Well done!”	

				
Middle of the lesson Presentati on part. 35 min	Ex: 1 P: 77 Students use their dictionaries to check the meaning of the words. In a weaker class, accept translations, then encourage students to contextualize the words in examples sentences. In a stronger class, encourage them to contextualize the words directly. Students read the text and complete it with the missing words. Tell students that they should read the text quickly and not worry if they do not understand every word. Do not check answers at this stage. Differentiation: «Verbal support» method is used to help Students use new words in the text. Ex: 2 P:77 Ask students to listen and read the text, and check their answers to exercise 1. Ex: 3 P:77 After students have labelled the diagram, check answers and ask what the layers of a rainforest are called in their language.	Students check the meaning of the words in the box. Then complete the text. ANSWERS: Student's own answer Students read and listen to the text. Check your answer in exercise 1. ANSWERS: 1 vegetation 2 wildlife 3 layers 4 mammals 5 shrubs 6 natural Students read paragraph 2 again. Label the diagram. ANSWERS: 1 emergent layer 2 canopy 3 understorey 4 forest floor	Descriptor: - check the meaning of the words in the box. Then complete the text. Descriptor: Listen the text then read paragraph check their answers Make CCQ questions Yes / No Descriptor for Exercise 3 (Group Work) • Works collaboratively to label the rainforest layers. Extracts information from the text correctly. • - Labels the diagram accurately. • - Communicates and justifies answers with the group.	
End of the lesson 5 min	Explain the categories to students: • Green (Өте түсіндім) – fully understood the topic, can explain to others. • Yellow (Жаксы түсіндім) – understood well but still has some questions. • Red (Толық түсінүім керек) – did not fully understand, needs help.	Ss evaluate each other and encourage classmate with phrases like: Well done! Brilliant! Good job! I like it!		

Атырау қаласы
Ж.Қаражігітов атындағы №16 мектеп-лицейі
Музыка пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі
Юсупова Жанар Сабитовна

МУЗЫКА АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Бүгінгі таңда еліміздің әлеуметтік-экономикалық өмірін жаңғырту жағдайында бүкіл білім беру жүйесі ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибенің жетістіктері негізінде жеке тұлғаның дамуына, Қазақстан Республикасының физикалық және рухани дамыған азаматын қалыптастыруға және бәсекеге қабілетті адами капиталды дамытуға қолайлы жағдай жасауға бағытталған. Мұның барлығы білім беру үдерісінің мазмұнына, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін және ақпаратты өз бетінше іздеу дағдыларын дамытуға негізделетін оқу бағдарламаларының мазмұнына жаңа көзқарастарды талап етеді. Жаңартылған тәсілдер жаңа педагогикалық және ақпараттық технологияларды тиімді пайдаланатын, қазіргі ғылым мен тәжірибенің деңгейін көрсететін, сондай-ақ білімді өз бетінше меңгеруге, оны өңдеуге және нақты жағдайларда қолдануға ықпал ететін оқу процесін ұйымдастыруды да талап етеді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының біртұтас оқу-тәрбие процесінің бір бөлігі болып табылатын заманауи музыка сабағы ерекше назар аударуды қажет етеді. Оның мазмұны балабақшадағы білім беру стандарттарын басшылыққа алады және мазмұнды меңгерудің жолы мен әдістерін анықтайтын музыкалық бағдарлама негізінде жүзеге асырылады. Балабақшада бүлдіршіндердің дайындық деңгейіне қойылатын міндетті талаптар бар, яғни сабақ баланың біліммен кездесу фактісі ғана емес, оның нәтижесі баланың өзіндегі өзгерістер болуы керек.

Мектепке дейінгі білім беруде музыканың маңызы аз емес, өйткені музыка балаға адамгершілік және эстетикалық тәрбие беру тұлғаны дамыту мен тәрбиелеудің маңызды аспектісі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі бала қоршаған шындықты эмоционалды және сезімтал түрде қабылдауына байланысты өнер әлемін қабылдаудың ең табысты әрі нәтижеге толы кезеңі болып табылады.

Музыка сабағының ерекшеліктері баланың қажеттіліктеріне барынша сәйкес келеді. Музыка сабағы балаға психотерапиялық әсер етеді, өзіндік релаксация және психологиялық демалу қызметін атқарады, басқа әрекеттерден туындаған жалпы қаттылықты жеңілдетеді, сол арқылы баланың денсаулығын сақтайды. Музыка сабағы ең алдымен шығармашылық сабағы, ол баланың музыкамен кездесуінің фактісі болып қана қоймай, баланың өз бойындағы өзгерістерге әкелуі керек. Ерте жастан балаларға музыкалық білім берудің өзекті міндеттері: балалардың сана-сезімін, музыкалық ойлауын және эмоционалдық сферасын әрі әр түрлі әрекеттерді қалыптастыруға байланысты тұлғаның ерік-жігері күшті, белсенді жағын дамыту.

Балабақшада музыка пәнін оқытудың көптеген технологиялары бар, оған музыка жетекшілері сүйенеді және балаға деген көзқарасына және оның өміріндегі музыканың рөліне сәйкес келетін технологияны таңдау құқығын иеленеді. Бірақ ең бастысы балаларға музыканы қалай үйретуде емес, оларды музыкалық процесске қалай баурап алуларында. Музыка жетекшісі қандай технологияны тандаса да, музыка сабағының құрылымы әрқашан стандартты түрде жүзеге асады. Сабақта дәстүрлі түрде музыкалық әрекеттің келесі түрлері қолданылады:

- музыка тыңдау;
- орындаушылық әрекет;
- ән айту;
- музыкалық-танымдық іс-әрекет.

Музыка тыңдау – мектеп жасына дейінгі балалар үшін ең қиын іс. Бұл жастағы балалар өте белсенді, олар үшін ұзақ уақыт отыру қиын. Дегенмен де балаларды тыңдау кезінде тыныш отыруға үйрету маңызды, өйткені нағыз музыка тыныштықта туады.

Музыкалық ақпараттар ағыны көпшілікке қолжетімді болып тұрған біздің заманда музыка жетекшісінің міндеті – балаларды музыкадағы жақсы мен жаманды айыра білуге үйрету, баланың музыкалық талғамын қалыптастыру. Тыңдамас бұрын, балалардың көңіл-күйін көтеру, әуенді музыканың арқасында жақын арада орын алуы керек деген көңіл-күйді ояту үшін жұмыс туралы қысқаша әңгімелесу керек. Балалар әсіресе музыкаға қимыл-қозғалыстарды ұнатады (тапылдату, қол қимылдары, шапалақтау). Музыкалық әрекеттің бұл түрі демалуға және күйзелістен арылуға мүмкіндік береді.

Музыкалық қатысудың тағы бір түрі – орындаушылық әрекет. Іс-әрекеттер өте әртүрлі: музыкалық аспаптарда ойнау, оркестрге қатысу, ритмикалық ансамбльдерге қатысу және т.б. Орындаушылық әрекет балалардың ырғақ сезімін, ұжымдық жұмысын дамыту, баланың шығармашылық дамуы сияқты музыкалық-педагогикалық міндеттерді жүзеге асырады.

Барлық музыкалық әрекеттердің ішінде балалардың ең сүйіктісі – ән айту. Ән репертуарын жетекші өте мұқият таңдауы маңызды, ең бастысы музыка балаларға қуаныш сезімін сыйлауы керек, ал жалпы көңіл-күй балаларға тек жағымды эмоциялар әкелуі керек. Музыка сабағында ән айту ұжымдық әрекет екенін атап өткен жөн.

Балалардың музыка тыңдауы да, орындауы да, шығармашылық әрекеті де музыкалық-танымдық әрекетпен тығыз байланысты.

Музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлері процесінде балалар музыкалық тілдің заңдылықтарын меңгереді, нота жазуының негіздерімен танысады, музыканы өздігінен ойнауды үйренеді.

Музыкалық сауаттылыққа келетін болсақ, осы уақытқа дейін жасалған музыкалық бағдарламаларда әртүрлі пікірлер бар. Кейбір бағдарлама авторлары музыка теориясының элементтерін енгізуді маңызды және қажет деп санаса, басқалары білім берудің бастапқы сатысынан мүлдем алып тастау керек деп есептейді. Алайда музыкалық сауаттылық пен музыка теориясының элементтерін енгізу бірдей ұғымдар емес. Музыкалық сауаттылық – баланың музыканы эмоционалды түрде қабылдауы, оны түсінуі, шығарманы білмесе де автордың стилін, орындалып жатқан шығарманы сезіну қабілеті мен тілегі, баланы шығармашылыққа баулудың кілті. Ал музыка теориясының элементтері бала есту тәжірибесін жинақтағаннан кейін өте мұқият енгізілуі керек.

Олай болса, музыканы тыңдау және есту, ол туралы ойлау қабілетін балалардың бойында музыка сабағынан бастап тәрбиелеу керек. Музыкалық қабылдауды дамыту мәселесін түсіне отырып, жетекші сабақ бойы балаларды музыка дыбысын тыңдауға шақырады. Балалар музыканың табиғатын терең сезініп, түпкі ойын ұғынғанда, оны шығармашылық іс-әрекетінде білдіргенде ғана, меңгерілген дағдылар мен қабілеттер мектеп жасына дейінгі тәрбиеленушілердің музыкалық дамуына және адамгершілік-эстетикалық тәрбиесіне пайдасын тигізері анық.

Ақтөбе облысы Шалқар қаласы
«Сарықамыс негізгі орта мектебі» КММ
Информатика пәні мұғалімі, педагог – модератор
Нагметова Шолпан Абдрамановна

КІРІСТІРІЛГЕН ФУНКЦИЯЛАР

Бөлім	Ақпаратты электронды кестеде өдеу	
Педагогтың аты-жөні		
Күні		
Сынып 8	Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны
Сабақтың тақырыбы:	Кірістірілген функциялар	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	8.2.2.3 – электронды кестені қолдана отырып есептерді шешуде кірістірілген функцияларды қолдану	
Сабақтың мақсаты:	Барлық оқушылар: Excel бағдарламасында есептерді шешуде кірістірілген функцияларды қолдану Көптеген оқушылар: функция түрлерін салыстыру Кейбір оқушылар: функция түрлерін есептерді шешуде қолдану.	
ЕБҚ бар балалар үшін	- Сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларға мұғалім педагогикалық –психологиялық көмек көрсету арқылы сөйлеуге мүмкіндік беру. - Оқушының ауызша жауап беруге деген ынтасын ескеру. (немесе жазбаша , практика түрінде жауап беруге жағдай жасау) - Денсаулығын ескере отырып оқушыға жеке карточкамен жұмыс жасау. (жүріп тұруы қиын оқушы) - Көзі нашар көретін оқушыны алдыңғы орынға отырғызып, аудио тыңдату арқылы жұмыс жасау.	
Құндылықтарға баулу	Жұмыс барысында жауапкершілік және өзара құрмет құндылықтарын дамытады.	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтың әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Ұйымдастыру кезеңі. Сәлемдесу, түгелдеу, жағымды ахуал туғызу. «Ыстық алақан» әдісі (бір-бірінің қолдарын ұстап оң алақандарын бір-бірінің үстіне қойып лебіздерін білдіру) ұйымдастыру Ұй тапсырмасын пысықтау <i>Оқушылардың өткен тақырып бойынша алған білімдерін «Ашық микрофон» әдісі арқылы пысықтау</i> Оқушылар қолдарына микрофон ұстап, өткен сабаққа байланысты байланысты сұрақ қояды, екінші оқушы жауап береді. Бағалау Жарайсың. Тамаша. Керемет 1. Топқа бөлу: Стикерлерге салынған әр түрлі суреттерді ұсыну. 2. Суретті не үшін таңдағанын білу. Сурет қиындыларын құрастыру арқылы топтастыру. 1 – топ «EXCEL» 2 – топ «ФУНКЦИЯ»	1.Мұғаліммен амандасады. 2.Сабақтың тақырыбын дәптерге жазады. Сабақтың мақсаттарымен танысады. 3.Оқушылар шеңбер құрады. 4.Өзара талқылап, ойларымен бөлісіп, стикерге ортақ ойларын жазады, пікірлерін қорғайды.	фишка 1 балл	Стикер
Сабақтың ортасы	Жаңа тақырыпты ашу «Миға шабуыл» Қалай ойлайсыңдар, кірістірілген функция деген не?			қпен жұмыс

Оқушылардың жауабы әртүрлі болуы мүмкін. Сыни тұрғыдан ойлау арқылы осы жерде дарынды балалар өздерінің ойларын айтып, диалогқа түседі. Бүгін сендер сабақта электронды кестеде есептерді шешу үшін функцияларды қалай қолдануға болатынын үйренесіңдер.

Топтық жұмыс

Әр топ өз топтарының атымен аталатын сөздерді талдайды, шығармашылық жолмен игеруге мүмкіндік алады.

Дескриптор

- Электронды кестенің мүмкіндіктерін жазады
- Функцияның атқаратын қызметтерін жазу

Бағалау.

Мұғалім. «Жарайсың!», «Жақсы!», «Өте жақсы!» ынталы сөздер айту арқылы сабаққа қызығушылығын арттырады.

1-тапсырма. Топтық жұмыс.

«Мозайка» әдісі

Сыныптағы оқушылардың әр пән бойынша орташа бағасын енгізу. Бұл үшін қажетті ақпаратты енгізіп, C11 ұяшығына меңзерді орналастырып, **Формулы** ⇒ **Выставить** ⇒ **функцию** () командаларын орындандар.

	A	B	C	D	E	F
	Аты-жөні	Алгебра	Геометрия	Ағылшын тілі	Физика	Қазақ тілі
1						
2	Асылбекова А.	4	5	4	5	5
3	Раисова К.	4	3	4	5	4
4	Иванов В.	4	4	4	5	4
5	Шукенов П.	5	5	5	5	5
6	Шукенова Т.	4	4	4	5	4
7	Асан Н.	5	5	5	5	5
8	Мамырова Б.	4	3	3	3	3
9	Илиясова У.	5	4	4	5	4

Дескриптор

- Сұхбат терезесінде СРЗНАЧ () функциясын орындайды.
- **Аргументы функции** сұхбат терезесінде сәйкес аргументтерді пайдаланады.

Бағалау. Оқушылар өздерін «Бас бармақ» арқылы бағалайды.

Мұғалім. Сәйкесінше өзім кері байланыс беріп, оқушыларға қолдау көрсетіп, мадақтап отырады.

2-тапсырма. Жұптық жұмыс «Ойлан, жұптас, бөліс» әдісі

Ақиқат және Жалған функциясын кіріктіру арқылы **Если**(И(A1><20000;A1<40000);15;18)-Егер A1 мәні 20000 мен 40000 аралығында сандарды қабылдау арқылы мәнін табу.

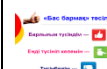
Дескриптор

- 1) **Егер** функциясының көмегімен күрделі есептеулерді шешеді.
- 2) Салыстыру операцияларын қолданады.
- 3) **Ақиқат** және **жалған** функцияларының мәнін анықтайды.

Постаер
корғау

Информатик
а
8 сынып
С.Г.Салғарае
ва.
А.А.Бекежан
ова
Ж.Б.Базаева
«Арман
ПВ»

Информатик
а
8 сынып
Р.А.Қадырқұ
лова
Г.К.Нұрмұха
нбетова
Алматыкітап

<https://www.tarbie.kz/12317>

	Бағалау. Оқушылар бір-бірін «Смайлик» арқылы бағалайды. <i>Мұғалім. «Жарайсың!», «Өте жақсы!», ынталандырушы сөздер арқылы бағалаймын.</i> Сергіту сәті. Оқушылармен мірлескен түрде көз жаттығуларын жасаймыз 3-тапсырма Жеке жұмыс. "Жаса, көрсет, әңгімеле" әдісі бойынша Практикалық тапсырма 1) Үш литрлік және бес литрлік суды қалай өлшеуге болады? 2) Сандардың ең үлкенін және ең кішісін табыңыз. 14,26,31,54,98,57. 3) <i>Квадрат теңдеудің шешімін табатын есепті қарастырайық:</i> $2x^2 + 5x - 12 = 0$ теңдеуінің түбірін табыңыз. Дескриптор 1) логикалық және статистикалық функцияларды пайдаланады. 2) математикалық функцияларды кіріктіру жолын қолданады. Тәжірибелік жұмысты аяқтау. Нәтижесін тексерту. қажеттілігіне қарай бағыт –бағдар беру. Бағалау. Оқушылар өздерін «Бағдаршам» әдісі арқылы бағалайды Мұғалім. Сәйкесінше өзім кері байланыс беріп, оқушыларға қолдау көрсетіп, мадақтап отырамын			
Сабақтың соңы	Қорытындылау Сабақтың соңында «Серпілген сауал» әдісі арқылы сұрақты талдап ойларымен бөлісіу. 1. Excel бағдарламасында қанша кірістірілген функция бар? 2. Excel бағдарламасында кірістірілген функциялардың қандай категориялар бар? 3. Статистикалық функциялар қандай қызмет атқарады? 4. $\sum x$ батырма қандай қызмет атқарады? Бағалау: Мұғалім. Ауызша бағалау. Жарайсың, Керемет. 1. Оқушыларға өзін-өзі бағалауды ұйымдастырады. 2. Кері байланыс: - Мен бәрін жақсы орындадым деп ойлаймын			Серпілген сауал
Үй тапсырмасы	Кірістірілген функциялар			

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНЫ ТОҒЫЗҚУМАЛАҚ

Кіріспе. Тоғызқұмалақ — қазақтың ұлттық ойындарының бірі, терең тарихы бар ақыл-ойға негізделген зияткерлік ойын. Бұл ойынның ерекшелігі — оның тек ойын-сауық емес, сонымен қатар адамдардың ойлау қабілетін, математикалық есептеу дағдыларын және логикалық ойлауды дамытуға бағытталғандығы. Тоғызқұмалақ қазіргі таңда тек Қазақстанда ғана емес, әлемнің көптеген елдерінде танымалдылыққа ие болып келеді.

Тоғызқұмалақтың шығу тарихы. Тоғызқұмалақтың тарихы мыңдаған жылдарға созылады. Бұл ойын қазақ халқының көшпелі тұрмысында туындап, ұрпақтан ұрпаққа мұра болып келген. Ойын алғашында өмірлік тәжірибені, логикалық ойлауды және математикалық қабілетті дамытудың құралы ретінде қолданылған. Оның атауы "тоғыз" және "құмалақ" сөздерінен құралған, яғни тоғыз саны мен арнайы ойын тастарының (құмалақтардың) символы.

Тоғызқұмалақтың ережесі мен құрылымы. Тоғызқұмалақ ойыны арнайы тақтада ойналады, онда 18 отау (әр ойыншыға 9 отау) және 2 қазан бар. Әр отауға бастапқыда 9 құмалақ қойылады. Ойынның мақсаты — қарсыластың құмалақтарын өз қазанына жинау. Жеңімпаз ретінде 82 құмалақ жинаған ойыншы танылады. Бұл ойынның логикалық және стратегиялық ерекшелігі оның жүрістерін терең жоспарлауға негізделеді.

Тоғызқұмалақтың артықшылықтары

Математикалық қабілетті дамыту

1. **Есептеу дағдылары:** Ойын барысында әр жүрісті санау, құмалақтарды дұрыс бөлу және есептеу — арифметикалық шеберлікті арттырады.

2. **Математикалық ойлау:** Тоғызқұмалақ бірнеше қадамды болжай отырып, стратегия құруды талап етеді, бұл математикалық логиканы жетілдіреді.

Логикалық ойлауды дамыту

1. **Шешім қабылдау:** Әрбір жүріс алдында талдау жасап, дұрыс шешім қабылдау — логикалық қабілетті арттырады.

2. **Стратегиялық жоспарлау:** Ойын бірнеше жүрісті алдын ала болжауды қажет етеді, бұл баланың ойлау жүйесін жүйелеуге ықпал етеді.

3. **Сыни ойлау:** Тоғызқұмалақ баланы нақты жағдайды тез талдауға, пайдасы жоғары шешімдерді таңдай білуге үйретеді.

Әлеуметтік және мәдени маңыздылығы

1. **Ұлттық мұраны сақтау:** Тоғызқұмалақ — қазақ мәдениетінің бірегей бөлігі.

2. **Халықаралық байланыс:** Тоғызқұмалақтың танымалдылығының артуы оны әлемдік деңгейде танытуға мүмкіндік береді.

3. **Ұрпақ тәрбиесі:** Ойын жастарды ұлттық құндылықтарға баулып, қазақ халқының дәстүрі мен мәдениетін құрметтеуге үйретеді.

Зияткерлік жарыстар мен турнирлер. Тоғызқұмалақ қазіргі таңда тек ұлттық деңгейде ғана емес, халықаралық аренада да танымалдылыққа ие. Жыл сайын Қазақстанда және шет елдерде әртүрлі турнирлер өткізіліп, ойынның мәртебесі арта түсуде. Бұл жарыстар балалар мен ересектердің қабілеттерін шыңдап, оларды жаңа белестерге жетелейді.

Қорытынды. Тоғызқұмалақ — тек ойын емес, ол ұрпақ тәрбиесіне, зияткерлік қабілетті дамытуға арналған ұлттық қазына. Бұл ойын балалар мен ересектердің математикалық, логикалық, сондай-ақ стратегиялық ойлау қабілеттерін жетілдіреді. Тоғызқұмалақты дамыту арқылы біз ұлттық мәдениетті нығайтып, болашақ ұрпаққа баға жетпес мұра қалдыра аламыз. Сонымен қатар, оның халықаралық деңгейдегі мәртебесін арттыру арқылы Қазақстанның мәдени құндылықтарын жаһандық аренада таныта аламыз.

Павлодар облысы, Май ауданы
"Қаратерек жалпы орта білім беру мектебі" ММ
Биология пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Иманғалиева Торғын Ергалиевна

БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Отандық білім беруді жаңғырту жағдайындағы білім берудің басты мақсаты және нормативтік құжаттарға сәйкес білім беру саясатының негізгі басымдығы " Жеке өзін-өзі анықтауды қамтамасыз ету, өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдай жасау" болып табылады. Оқушылардың құзыреттілігін дамытудың алғышарттары олардың функционалдық сауаттылығының белгілі бір деңгейінің болуы болып табылады.

Биологиялық білім берудің сапасын арттыру бағытындағы заманауи тенденциялар оқушылардың функционалдық сауаттылық деңгейін арттыруға бағытталған. Функционалдық сауаттылық адамның өмір бойы алған білімін, іскерлігі мен дағдысын адам қызметінің, қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастардың әртүрлі салаларында өмірлік міндеттердің барынша кең ауқымын шешу үшін пайдалана білу қабілетін білдіреді.

Қазіргі уақытта биологияны оқытуда оқушылардың өзіндік жұмысы және функционалды ойлау мен шығармашылық жұмыс қабілетін дамытуда логикалық тапсырмаларды орындау өте маңызды.

Бүгінгі таңда биологияны сапалы оқытуды іздеу пән мұғалімдерін толғандыратын мәселелердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, кез-келген педагогикалық жаңа технология сабақ барысында оқушылардың белсенділігін арттыруға тікелей әсер етуі керек, мұнда білім алушы мұғалімнің түсіндірмелерінен емес, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйене отырып, танымдық шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әртүрлі өнімдер жасау арқылы білім алуы керек. Нәтижесінде оқушының дүниетанымы кеңейіп, өз пікірі мен көзқарасы қалыптасады. Теория мен практиканың байланысын қамтамасыз ету үшін әр пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтау кезінде теориялық ережелердің, заңдылықтар мен ережелердің, яғни баланың өмірінде туындайтын әртүрлі мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін тұжырымдамалық және ақпараттық материалдардың практикалық маңыздылығы ескерілуі керек. Сыни тұрғыдан ойлау процесінде бала өз заманының ең жақсы дәстүрлерін игереді, функционалдық сауаттылықты арттырады, басқаның пікірін тыңдауға үйренеді және өз пікірін айтуға үйренеді.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру процесі жеке сабақтар жиынтығы немесе жеке тапсырмалар жиынтығы бола алмайды, бұл процесс логикалық және жүйелі түрде оқу бағдарламасын міндетті компонент ретінде біріктіру керек.

Оқу мотивациясын қалыптастыру қазір барлық дерлік мұғалімдердің назарында. Мотив-бұл іс-әрекеттің қозғаушы күші, сондықтан танымдық қызығушылықты ынталандыру кез-келген мұғалімнің оқу-тәрбие іс-әрекетінде жетекші идея болуы керек. Бұл ілімнің ең тиімді мотиві – қызығушылық. Қызығушылықты оятудың маңызды құралы оқу материалын қызықты түрде ұсыну әдістерін қолдану болып табылады. Ойын элементтері зейіннің шоғырлануын және ақпаратты қабылдаудың эмоционалдылығын күшейтеді, есте сақтауға ықпал етеді.

Шартты түрде функционалдық сауаттылықты анықтауға арналған тапсырмалар топтарын үш топқа бөлуге болады:

1. «Қалай білуге болады?». Мұнда берілген тапсырмалар ғылыми таным әдістеріне, яғни ғылыми білім алу әдістеріне қатысты құзыреттердің біріншісіне сәйкес келеді. Бұл тапсырмаларда оқушыға қандай да бір фактілерді анықтау, гипотезаларды тексеру жолдарын табу ұсынылуы мүмкін; ұсынылған мәселені зерттеу жоспарын құру.

2. «Түсіндіруге тырысыңыз» тапсырмалары құбылыстарды түсіндіру және сипаттау, өзгерістерді немесе процестердің барысын болжау қабілеттерін қалыптастыратын тапсырмалар тобына сәйкес келеді. Бұл дағдылар ғылыми білімнің белгілі бір көлеміне ғана емес, сонымен бірге құбылыстардың модельдерімен жұмыс істеу қабілетіне де негізделген, олардың тілінде, әдетте, түсініктеме немесе сипаттама беріледі.

3. «Қорытынды жасау» қолда бар мәліметтер негізінде қорытынды алу дағдыларын қалыптастыратын тапсырмаларды қамтиды. Бұл деректерді сандар, сызбалар, графиктер, диаграммалар, ауызша сипаттама түрінде ұсынуға болады. Бұл деректерді талдау, оларды құрылымдау, жалпылау логикалық жолмен кейбір заңдылықтарды, тенденцияларды, бағалауды және т.б. анықтаудан тұратын қорытындыларға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Мұғалімнің міндеті-негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыру, яғни білім алушының практикалық мәселелерді шешу үшін нақты өмірде үйренген білімдерін, дағдылары мен іс-әрекеттерін пайдалануға дайындығын қалыптастыру. Ол үшін мұғалім баланы қызықтыруы керек, оны пәнді оқуға ынталандыруы керек, сонымен қатар оқу процесінде әр түрлі әрекеттерді қолдана отырып, сабақты әртараптандыруы керек. Бұған мұғалім жұмысының стандартты емес формалары мен әдістері ықпал етеді, бұл балаға зерттелетін пән туралы ақпаратты жеткізіп қана қоймай, алған білімдерін іс жүзінде қолдануды көрсетуге мүмкіндік береді.

Бақылаулар мен педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, пәнаралық байланыстарды жүзеге асырудың ең нәтижелі әдістері: эвристикалық әңгіме; ортақ жоспардың әңгімесі; экскурсиялар; көрнекі оқыту әдістері; өзіндік жұмыс; сабақтарда сурет салу және т. б.

Биологияның басқа пәндермен пәнаралық байланысын жүзеге асырудың тиімді әдістерінің бірі-пәнаралық мазмұн мәселелерін шешу. Мұндай міндеттерге екі немесе бірнеше оқу пәндері бойынша оқушылардың білімі мен дағдыларын қолданатын жаттығулар жатады. Биология сабақтарындағы пәнаралық мазмұнның міндеттерін теорияны практикамен байланыстыру, жалпы ғылыми ұғымдарды қалыптастыру үшін пайдалануға болады.

Қорытындылай келе, атап өткім келеді: оқушының функционалдық сауаттылығы – бұл қазіргі білім берудің мақсаты мен нәтижесі. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру-мұғалім жұмысының міндетті шарты. Жұмыс жақсы ойластырылған, мұқият жоспарланған, жүйелі түрде жүргізілуі керек, уақыт өте келе нәтижелерді бағалау мүмкіндігі болуы керек. Нәтижесінде, бала: өзгермелі әлеммен сәтті қарым-қатынас жасауға дайын болуы, әртүрлі (соның ішінде стандартты емес) оқу және өмірлік міндеттерді шешу мүмкіндігі, әлеуметтік қатынастар құру қабілеті, өзінің сауаттылығын бағалауды қамтамасыз ететін рефлексивті дағдылардың жиынтығы, одан әрі білім мен дамуға ұмтылуы керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Козлова М. И. Повышение функциональной грамотности как необходимость современного образования / М. И. Козлова //Сборник статей II Международного учебно-исследовательского конкурса. — Петрозаводск, 2020. — С. 116— 125;
2. Кондратьева, Е.М. Формирование естественнонаучной грамотности обучающихся на уроках биологии. 5 класс / Е.М. Кондратьева. – М.: АО «Просвещение», 2020. – 42 с.

УЧЕБНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Современный образовательный стандарт направлен на организацию учебного процесса, ведущая роль которого отводится самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Реализовать такой процесс поможет одна из современных технологий учебного процесса- "учебно-исследовательская деятельность учащихся". Организация учебно-исследовательской деятельности на уроках позволяет развивать у учащихся навыки аналитического мышления в процессе анализа информации, подбора необходимого материала, расширения словарного запаса, формирования диалогической речи, а также способствует формированию самостоятельности, инициативности, стремления учащихся к самореализации и самоопределению.

Термин "учебно-исследовательская деятельность", несмотря на широкое использование в педагогической практике, не имеет однозначного определения; в работах ученых, изучающих это явление, приоритет отдается отдельным характеристикам учебно-исследовательской деятельности, которые наиболее значимы с точки зрения решаемых ими задач. Кроме того, анализ различных определений позволяет выявить важнейшие признаки учебно-исследовательской деятельности: направленные на развитие познавательных потребностей и интересов обучающихся; ориентация учащихся на овладение функциональными навыками исследования как универсального способа усвоения действительности, формирование их творческих способностей; активизация процесса усвоения знаний; ориентация на первоочередное развитие личности обучающегося, а не на получение им новых результатов.

Исследование-вид познавательной деятельности человека, процесс установления, раскрытия, осмысления действительности, усвоения новых знаний. Основные навыки, связанные с исследовательской деятельностью, включают: способность видеть проблемы; способность строить гипотезы; способность наблюдать; способность проводить эксперименты; способность давать определения концепциям и т. д.

Формирование у учащихся вышеперечисленных навыков не обязательно требует кардинального изменения всего пути школьной жизни, организации долгосрочной научно-исследовательской работы. Для этого на уроке должна возникнуть ситуация, когда учащиеся сталкиваются с каким-либо препятствием или затруднением: отсутствием четкого ответа на задание или алгоритмом выполнения задания, частичным наличием или недостаточностью имеющихся у учащихся знаний для достижения желаемого результата. В такой ситуации на уроке может быть организовано представление учащимися различных гипотез и предложений, при обсуждении которых может быть сделан определенный вывод и найдено решение проблемы. При этом не должно быть четких указаний со стороны учителя; его задача-координировать работу обучающихся: определять общую направленность поиска, объективность и значимость приведенных аргументов.

Можно выделить несколько этапов вовлечения обучающихся в учебно-исследовательскую деятельность:

- 1) учитель ставит перед обучающимися задачу, устанавливает пути решения проблемы, а обучающиеся самостоятельно ищут решение;
- 2) учитель ставит проблему перед обучающимися, учащиеся сами ищут способ решения (возможна коллективная работа) и решают проблему;
- 3) обучающиеся самостоятельно ищут способ решения проблемы и используют найденный метод для получения результата.

Развитие исследовательских навыков осуществляется, прежде всего, при формировании новых знаний на уроке, так как модели усвоения новых понятий предполагают включение учащихся в процесс активного мышления. Специфика организации исследовательской работы во время учебных занятий

заключается в ее воспитательном значении и направлена не на получение новых результатов, а, прежде всего, на развитие личности учащихся.

Исследовательские методы, как и реальные творческие процессы, характеризуются получением новых результатов. У них имеются ключевые звенья: формирование проблемной области, поиск решения проблемы, формирование цели и задач и их достижение. Ключевым моментом, как нам видится, является умение рассмотреть и выявить наличие проблемы выданного учебного материала, определив ее характер и факторы ее формирующие. Для этой цели хорошо подходят методы причинно-следственной связи (дерево проблем, диаграмма Исикавы, ромашка Блума и т.д.).

Важным навыком в исследовании является способность формулировать и задавать вопросы. Для формирования этого навыка рекомендуется использовать интерактивные методы "Интервью", "Воображаемое интервью", направленные на командную работу.

"Ромашка Блума" – один из методов, формирующих умение задавать различные вопросы по теме и систематизировать учебный материал. Это вопросы для репродукции: (Кто? Когда? Где? Как?), понять (Правильно ли я понял ...?), применение (Как использовать ...? Где использовать ...?), анализ (Почему?), синтез (Если ... ? Что происходит?), оценка (... Как вы относитесь к этому?).

Школьные учебные проекты-популярный вид практико-ориентированной учебно-исследовательской работы для детей, которые часто используют компьютерную технику в современной школе. В современном образовании основное внимание уделяется формированию у детей способности мыслить, учиться и применять самостоятельно, тщательному обдумыванию принятых решений и четкому планированию действий, эффективному сотрудничеству в различных группах по составу и профилю, открытости новым контактам и культурным связям.

Основная проблема создания проекта-заинтересовать учащихся его реализацией.

Проектный метод позволяет решить проблему мотивации, сформировать у учащихся позитивный настрой, научить не только запоминать и воспроизводить знания, передаваемые школой, но и применять их на практике при решении задач.

В ходе внедрения метода исследования на уроках русского языка и литературы учащиеся приобретают ряд навыков исследовательской деятельности:

- мышление и активность: выдвигать идею, развивать гипотезу, формулировать предположение, ставить цели и формулировать задачу, планировать действие, размышлять;
- презентационные: составление сообщения о проделанной работе, выбор путей отражения результатов деятельности, подготовка письменного отчета о проделанной работе;
- коммуникативные: слушать и понимать других, уметь выражать свои мысли, находить компромиссы, взаимодействовать внутри группы;
- поисковые системы: поиск информации в интернете, литературе, формулировка ключевых слов;
- информативные: выделение основных и структурированных, представление информации в различных формах;
- проведение эксперимента.

В исследовательской деятельности не будет готовых знаний. Исследуемый материал требует независимого анализа на каждом конкретном случае. Поэтому роль учителя меняется. От носителя информации и переводчика знаний он становится организатором деятельности, партнером и консультантом в поиске необходимой информации. Это, конечно, поможет укрепить авторитет учителя.

Итак, для успешного развития учебно-исследовательских навыков учащихся на уроках русского языка и литературы необходимо: во-первых, специальная организация учебной деятельности на уроке; во-вторых, применение исследовательского подхода в обучении с его основными методами, подходами, ситуациями, творческими заданиями и умелым сочетанием методов исследования и воспроизведения.

Использованные литературы:

1. Христюкова Т.А. Уроки русского языка: типы, структура, планирование. Йошкар-Ола: Мар. гос. ун-т, 2010. 168 с.;
2. . Эргардт, О.Р. Реализация компетентностного подхода в преподавании русского языка через использование методов проблемно-исследовательской деятельности / О.Р. Эргардт // Муниципальное образование: инновации и эксперимент Социальное и финансовое образование младших школьников: внедрение проблемного подхода. – 2011. – № 4. – С. 50-52;

**Қостанай облысы білім басқармасының "Қарабалық ауданы білім бөлімінің
Приречен негізгі орта мектебі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Тайлакбаева Гульнара Абикеновна**

**ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДА СӨЙЛЕУ ЭТИКЕТІ МЕН
ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

XX ғасырдың екінші жартысы мен XXI ғасырдың басындағы тіл білімі саласындағы ғылыми зерттеулер жаңа тәсілдерді қолданумен сипатталады, оның ішінде "тілдегі адам" контекстінде тілді үйренуге ерекше назар аударылады. Тіл функцияларын зерттеуде антропоцентрлік бағдарланған тәсілді қолдану тілдің функциялары оның әлеуметтік табиғатымен тікелей байланысты екендігімен негізделген. Тіл - адамның маңызды туындыларының бірі ретінде адамның қарым-қатынас қажеттілігін қанағаттандыра отырып, өз функцияларын орындайды. Сондықтан адами қарым-қатынастың негізгі құралдарының бірі - тіл. Осылайша адамның болуы тілмен және оның функцияларымен тығыз байланысты.

Қазіргі тілдік тәжірибеде сөйлеу дәстүрлерінің жоғалуы байқалады, қоғамның моральдарын "қатайту" процесі күшейе түсуде, бұл эмоционалды-экспрессивтіліктің төмендеуімен лексика көлемінің ұлғаюына, балалар мен жасөспірімдердің сөйлеуіндегі жаргонизмдерге әкеледі. Қарсы процесс те жүріп жатыр. Қазіргі қоғамға білімді тұлға өте қажет. Ауызекі және жазбаша сөйлеудің жоғары мәдениеті, ана тілін жақсы білу және сезіну, тілдік экспрессивті құралдарды, тілдік құралдардың стилистикалық әртүрлілігін қолдана білу - жеке табыстың маңызды шарты. Қарым-қатынас жасай білу, адамгершілік қағидаттарына сүйене отырып қарым-қатынас құру, жеке басты құрметтеу әлеуметтік және жеке іске асырудың маңызды шарты болып табылады. Бұл дағдылар оқушыларда ерекше өзектілікке ие болады.

Алайда, қазіргі уақытта жасөспірім кезінде сөйлеу этикетінің практикалық дағдыларын қалыптастыру тақырыбының жеткіліксіз дамуы байқалады. Қолданыстағы әдістер, ең алдымен, балалардағы этикет дағдыларын тәрбиелеуге бағытталған, бірақ жасөспірімдер өз жасының психофизикалық ерекшеліктеріне байланысты басқа жас топтарына қарағанда сөйлеу этикеті мен мінез-құлық мәдениетін "бұзушылар" болып табылады. Сонымен қатар, "сөйлеу қарым-қатынасы" ұғымы балалардың шындықты қабылдауынан тыс көптеген жағдайларды қамтиды. Бұл танысу, іскерлік қарым-қатынас, қошемет айту және оны қабылдау қабілеті.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің басты міндеті - оқушыларда сөйлеу этикетін заманауи талаптарға сәйкес қалыптастыру (мұндай әсерге мұғалім оқушыларға орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында да, сыныптан тыс сабақтарда да ұсына алатын жүйелі практикалық жаттығулармен ғана қол жеткізіледі. Сонымен қатар, ең маңызды педагогикалық міндет келесі нәтижеге қол жеткізу болып көрінеді: оқушылар белгілі бір сөйлеу жағдайына қатысу сөйлеушіден қатаң анықталған сөйлеу формулаларын (сәлемдесу формулалары, қоштасу формулалары, кешірім формулалары және т. б.) қолдануды талап ететінін түсінуі керек.

Мұндай әсерге келесі әдістемелік әдістерді қолдана отырып қол жеткізуге болады:

- сыпайы мінез-құлық ережелерін өз мысалында көрсету;
- білім алушылардың жеке (өмірлік және тілдік) тәжірибесіне жүгіну;

-
- білім алушылардан белгілі бір сөйлеу мінез-құлқын талап ететін әртүрлі сөйлеу жағдайларын сабақтарда модельдеу (ойнау);
 - белгілі бір этикет ережелерін қолдану қажет болатын диалогтар құру;
 - білім алушылардың қозғалыс белсенділігін болжайтын жаттығуларды қолдану;
 - білім алушылардың этикет формулаларын игеруге қызығушылығын сақтау үшін "жарыс" технологиясын пайдалану;
 - сөйлеу этикеті ережелерін іске асыру кезінде сөйлеу мәнерлілігі құралдарын пайдалану мүмкіндігін көрсету;
 - алған дағдыларды іс жүзінде қолдану мүмкіндігін көрсету.

Сөйлеу этикеті бойынша барлық сабақтар орындалған жұмысты міндетті түрде "бағалаумен", мұғалім тарапынан да, білім алушылар тарапынан да бағалаумен сүйемелденуі тиіс. Осылайша, өз сөздерін және серіктестерінің сөздерін талдау дағдылары дамиды (бұл жағдайда-сыныптастар). Сөйлеу этикетін меңгеру дағдыларын дамытудың ең тиімді әдістерінің ішінде мен сөйлеу жағдайларын модельдеуді тағы бір рет атап өткім келеді. Бұл жағдайда оқушылар қандай да бір сөйлеу (және этикет) әрекеттерін орындауды талап ететін жағдайларды түсінуді үйренуі керек.

Қазақ тілінде сөйлеу этикетінің ерекшеліктерін зерттеу кезінде туындайтын тағы бір айқын мәселе-оқушылардың осы тіл саласын игеруге тиісті ынтасының болмауы. Болашақта, ересек өмірде осы дағдылардың қажеттілігін көрсету, менің ойымызша, маңызды дәлел емес, ал білім алушылардың өздері оқуға деген ынтасыз жаңа материалды тиімді игеру мүмкін емес. Бұл мәселені шешудің бір нұсқасы ойын оқыту технологиясын қолдану болып табылады. Бұл жағдайда ситуациялық және рөлдік ойындарды қолдану ең өзекті болып табылады. Мұндай ойындардың көмегімен белгілі бір сөйлеу жағдайында адамның сөйлеу мінез-құлқының тактикасын неғұрлым жемісті көрсетуге (және зерттеуге) болады. Мұғалім, әдетте, белгілі бір сөйлеу жағдайын модельдейді, содан кейін мектеп оқушылары арасында рөлдерді бөледі.

Осылайша, мектеп бағдарламасы аясында сөйлеу этикетінің нормаларын қазақ тілі саласындағы кез-келген тақырыпқа қарағанда көбірек зерттеу мұғалімнен пәнаралық тәсілді қолдануды талап етеді, өйткені сөйлеу қарым-қатынас этикетін игеру үшін оқушыға гуманитарлық циклдің әртүрлі пәндерімен танысу процесінде алынған білім қажет: этика, лингвистика, әдебиет, тарих, психология. Сонымен қатар, қазақ тілінің этикетін үйрену барысында мұғалім басқа тілдердің сөйлеушілері, басқа мәдениеттердің өкілдері жасаған этикет нормаларымен салыстыра алады (салыстыру спектрі мұғалімнің мүмкіндіктері мен білім алушылардың мүмкіндіктеріне байланысты).

Қазақ тілінде сөйлеу этикетінің ерекшеліктерін сипаттай отырып, сөйлеу жағдайы және сөйлеу этикетінің формулалары сияқты категорияларды бөлдім, өйткені менің ойымызша, бұл ұғымдарды (және олардың негізгі арақатынасын) бірінші кезекте оқушыларға түсіндіру қажет (бұл оқушыларға ауызша этикеттің негізгі ережелерін тезірек игеруге мүмкіндік береді). Қазақ тілі сабақтарында мұндай категорияларды бағалау ойын технологияларының барлық түрлерін қолдануды қамтиды, өйткені ойын барысында оқушылар тікелей ауызша қарым-қатынас дағдыларын үйретеді және сөйлеушілерден белгілі бір этикет формулаларын (сөздер, сөз тіркестері, сөйлемдер және бірнеше сөйлемдерден тұратын сөз тіркестері) қолдануды талап ететін сөйлеу жағдайларының барлық түрлерін оңай модельдейді.

Қазіргі қоғамға коммуникативті мәдениеті бар, қарым-қатынасты нәтижелі құра алатын, өзінің қадір-қасиетін сақтай алатын үйлесімді дамыған тұлға қажет. Сөйлеу этикетін меңгеру мінез-құлық мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Қазақ тілі сабағы оқушыларға сөйлеу этикеті дағдыларын қалыптастыру процесін тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретіні анықталды.

Оқушыларда сөйлеу этикетінің дағдыларын қалыптастыру барлық пән сабақтарында бүкіл шығармашылық атмосферасына пайдалы әсер етеді, жанжалды жағдайларды тегістеуге көмектеседі, моральдық-психологиялық климатты жақсартады.

Алматы облысы, Іле ауданы, Ақши ауылы
"№8 орта мектеп" МКМ
Тарих пәні мұғалімі
Дүкенбай Ақерке Мырзағалиқызы

ТАРИХ САБАҒЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Бүгінгі жастар – еліміздің ертеңгі болашағы. Сол ұрпақты саналы да білімді етіп тәрбиелеу – төл міндетіміз. Соның бірі – патриоттық тәрбие мәселесі. Патриотизм — дегеніміз Отанға деген сүйіспеншілік, бойындағы күш қуаты мен білімін Отан игілігі мен мүддесіне жұмсау, туған жерін, ана тілін, елдің әдет-ғұрпы мен дәстүрін құрмет тұту сияқты патриотизм элементтері ерте заманнан қалыптаса бастайды. Жас жеткіншекке патриоттық тәрбие беруде тарих пәнінің алатын орны ерекше.

Ү.К.Санабаев өз зерттеуінде қазақстандық патриотизмнің мынадай ерекшеліктерін бөліп көрсетеді:

– біздің халықтардың көпұлттық құрамына негізделі отырып, қазақстандық патриотизм өз мәні бойынша интернационалды;

– қазақстандық патриотизм біздің халықтың бай рухани-адамгершілік әлеуетін бөліп көрсете отырып, жоғары ізгілендіру негізін құрайды;

– ұлттық мүддені қорғауға деген шексіз ұмтылыс, Отанның бостандығы мен тәуелсіздігі үшін өзін құрбан етуге даярлық қазақстандық патриотизмнің халықтық сипатын айқындайды

Тарих пәні оқытуда мұғалімнің міндеті тарихи шығармалардан оқиғаны сипаттайтын үзінді оқу арқылы, қосымша дерек көздерін пайдалана отырып, оқушы жүрегінен орын ала отырып, жастарды патриоттыққа тәрбиелеу, олардың бойында мінез-құлықты қалыптастыру. Оқушылар жағымды кейіпкерлерге еліктейді, одан үлгі алады. Ал тарихта қаншама үлгі алардың қайраткерлер бар, оларды орнымен мақтан тұту, сабақтың бөлімдеріне тиісті деңгейде пайдалана білу мұғалімнің шеберлігіне қатысты. Мысалы 5-6 сыныптарда Сақ тайпасы, Томирис, Шырақтың ерлігі, Ғұндардың Еуропаға жорығы, Мөде, Аттила патша, 7-8 сыныптарда алғашқы орта ғасырлық мемлекеттер, Ұлы Жібек жолы, Қазақ хандығы және қазақтың ұлы хандары, батырлар, билер, 9-11 сыныптарда қазіргі кезеңге дейінгі ұлы оқиғаларға байланысты нақты деректерге негізделген қосымша тарихи, көркем шығармалардан үзінді, қосымша түрлі тапсырмалар берілсе, оқушылардың еліне, жеріне деген отаншылдық сезімдерінің оянуына ықпал етеді. Сонымен қатар тарих сабағында қосымша әдеби әдебиеттерді пайдалануға көңіл бөлген жөн. С.Өтениязов «Аттила», М.Мағауин «Қазақ хандарының тарихы», Д.Кэстель «Әбілхайыр хан ордасында», С. Сейфуллин «Тар жол тайғақ кешу», С.Мұқанов «Ботагөз», Б.Момышұлы, Қ.Қайсенов, Ә.Шәріповтың еңбектері, М.Әуезовтың «Абай жолы», І.Есенберлин «Көшпенділер», Д.Қонаев «Өттің, дүние осылай», Елбасының еңбектері, осындай құнды-құнды еңбектерді тарих сабағында дереккөздер ретінде пайдаланып, оқушыларға шығармашылық жұмыс беріп, сол шығарма туралы өз ойын, өз көзқарасын білдіруді тапсырса, тәрбиелік мәні өте зор болар еді.

М.Жұмабаевтың «Елдің елдігін сақтайтын - әдебиеті, тарихы, салт-дәстүрі» деген сөздері бар. Соңғы уақыттарда тарих пәні талай сынға алынуда, өткенімізді еске түсірсек, ертеректерде тарих кітабы түрлі түсті иллюстрациялы, тарихи оқиғаларды сипаттау қызықты да тартымды шығарма тәрізді етіп жазылатын еді, соңғы кездегі кітаптарда сандық көрсеткіштер, фактілер көп беріледі де қалғаныны қосымша материалдан тауып ал, немесе ақпарат құралдарын пайдалан деген сөз екені бізге түсінікті. Яғни

тәрбиеге қатысты оқушыны сабаққа тартымды ету, бойында елжандылықты қалыптастру және сабақтың қай бөлімінде оны іске асыру жолдарын таңдау мұғалім құзіреттілігінде жатыр.

Сабақ барысында тақырыпқа орай туған жер, отан туралы мақал-мәтелдер, қазақтың би-шешендерінің сөздері, жыраулар сөздерін қолдану, Түрік қағанаты заманында қолбасшы болған Күлтегіннің, Тоныкөктің, Оғыз батырдың түркі елін жаудан қорғаудағы ерлік істері, әскери жорықтары, даналығы жастар бойында патриоттық сезімнің қалыптастырудың жолы емес пе? Өйткені тарих пәнінің қандай сабағы болса да оның негізгі мақсаты – тәрбиеде жатыр.

Соңғы кездерде елімізде мақтан тұтар көптеген қазақ фильмдері пайда болды. Солардың қатарынан «Жау жүрек мың бала», «Батыр Баян», «Көшпенділер», «Қыз Жібек», «Біржан Сал» т.б фильмдері ата-баба дәстүрінің ізімен жастарды жауынгерлік рухқа баулып, Отанға, халыққа шын сүйіспеншілікпен қарауды, ата салтын құрметтеуге апарады. Тарихи оқиғаларды тақырыпқа сай айта отыра осы фильмдерден үзінді келтіріп немесе оқушылармен бірге талқылауға да болады.

Қорыта келе айтарым, тарих пәні небір тамаша тарихи фактілерді, оқиғаларды, құбылыстарды, жеке тарихи қайраткерлердің халық үшін жасаған қызметін, ерен ерлігін баяндайды, ал осылардың бәрі жас ұрпақтың сезіміне әсер етеді, адамгершілігі жоғары, саналы азамат қалыптасуына үлес қосады. Әр халықтың көне заманнан бері келе жатқан өзіне тән әлеуметтік және мәдени мұрасы бар, әрі тәрбиедегі байлығы өз алдына. Қай кезеңде болмасын халқымыздан небір ойшыл, дана ғалымдардың, ұлы адамдардың шыққанына оқушылардың көздерін жеткізе отырып, отаншыл, адамгершілігі жоғары, жан-жақты дамыған Қазақстан азаматын тәрбиелеуде тарих пәні үлес қосады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Астемес Г. Болашақ мұғалімдердің патриотизмі ауадай қажет. Қазақстан мектебі. - Алматы, 2011.
2. Жұмағұлов Б.Т. Патриотизм және азаматтық ұстаным // Егемен Қазақстан. – Алматы, 2011. - № 260 – 263 (2661), 21 маусым. – Б.2-4.
3. «Қазақстан жолы — 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. — Астана. 2014. — 17 қаңтар.
4. Кали, А. К. Жоғарғы сынып оқушыларына патриоттық тәрбие берудің әлеуметтік-педагогикалық негіздері / А. К. Кали, С. С. Байсарина. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 51 (289). — С. 506-509.

**Маңғыстау облысы, Маңғыстау ауданы, Ұштаған селосы
"А.Өтепбергенов атындағы жалпы білім беретін мектебі" КММ
Орыс тілі пәні мұғалімі
Нурбергенова Жанагул Жуматовна**

ПРИЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Одной из главных проблем современной дидактики является не формирование элементарной грамотности, подразумевающей умение читать и писать, а выработка навыков XXI века, связанных с функциональной грамотностью. Ведь функциональная грамотность – это способность человека использовать навыки чтения и письма в условиях его взаимодействия с социумом, т.е. это тот уровень грамотности, который дает человеку возможность вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней.

Понятие «функциональная грамотность» в современной науке трактуется очень широко и не тождественно в различных дисциплинах. В социологическом аспекте «функциональная грамотность – способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью», в педагогическом – «уровень образованности, который характеризуется способностью решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизнедеятельности на основе преимущественно прикладных знаний».

Функциональным называется то, что относится к практике, конкретному использованию, употреблению какого-либо объекта или явления. Следовательно, функциональная речевая грамотность – это способность применить полученные на уроках русского языка знания в практической сфере.

Функционально грамотная личность – это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными ценностями, ожиданиями и интересами. Основные признаки функционально грамотной личности: человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями. С целью развития функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка и литературы предусмотрены применение новых подходов.

Существует ряд приемов, нацеленных на развитие у обучающихся навыков функциональной грамотности, которые часто используются нами на уроках литературы: прием смыслового чтения, который делится на несколько этапов; инсерт, синквейн, акрослово.

Рассмотрим прием смыслового чтения. Он нацелен на извлечение из текста необходимой информации, определение темы и идеи, восприятие сущности текста, ориентации в нем. Точно и полно понять содержание текста, его основную мысль, выделить в нем важные детали, осмыслить прочитанное – основная цель приема смыслового чтения. Поэтому невозможно не согласиться с великим педагогом В.А.Сухомлинским, утверждавшим: «Кто не умеет читать – тот не умеет мыслить». Внимательному прочтению текста способствует и его графическое оформление: подчеркивание в нем важной для запоминания информации.

Работа с текстом во время чтения включает в себя первичное чтение текста, перечитывание его и анализ. Эта работа предполагает обобщение части прочитанного текста, постановку вопросов обобщающего характера, высказывание предположений по дальнейшему развитию сюжета и роли героев в композиции текста

Эффективным приемом, способствующим пониманию текста, является «Инсерт». Учащиеся читают текст, маркируя его специальными значками:

- V – эта информация мне известна;
- + – эта информация для меня новая;
- эта вызывает противоречия;
- ? – эта информация требует уточнения.

Прием «Синквейн» – это творческая работа в форме стихотворения, состоящего из пяти нерифмованных строк. Такой прием способствует раскрытию темы произведения, его проблем, а также внутреннего мира героя, его основных черт характера. Дополняем этот прием иллюстрацией, которую создают обучающиеся, рисуя ассоциативный образ: он может быть связан с образом главного героя, какой-то черты его характера или с проблематикой произведения.

Приём «Акрослово» – слово записывается вертикально, каждая буква этого слова является начальной буквой слова, которое подбирает ребёнок. Это могут быть слова-ассоциации, которые обучающийся считает уместными. Например, в качестве слова может быть термин, герой, название произведения. Этот прием можно использовать на этапе мотивации (эмоции), рефлексии, дифференцированного домашнего задания на уроках русского языка и литературы, что позволяет рассмотреть внутренний мир ребенка, узнать его интересы, обогатить его словарный запас. При этом учитель играет роль организатора, а главными действующими лицами выступают ученики.

Уроки русского языка и литературы можно разнообразить творческими заданиями: написание исторического комментария к произведениям, сочинение литературных произведений (сказок, басен); составление вопросов к зачетам; рисование иллюстраций к произведениям и др.

Использование данных приемов в работе, формирует у учащихся такие универсальные учебные действия как: умение анализировать информацию; осуществлять отбор информации; преобразовывать информацию; формулировать проблему; самостоятельно находить способы выполнения поставленных задач; осуществлять самоконтроль и взаимоконтроль деятельности; объективно оценивать результат выполнения поставленных заданий; осуществлять рефлексии деятельности и другое.

Таким образом, важнейшей задачей современной системы образования является обеспечение школьникам умения учиться, способности к саморазвитию и самосовершенствованию. Эти качества достигаются путем сознательного, активного присвоения учащимися социального опыта. При этом

знания, умения и навыки формируются, применяются и сохраняются в тесной связи с активными действиями самих учащихся.

Использованные литературы:

1. Фролова, П.И. К вопросу об историческом развитии понятия «функциональная грамотность» в педагогической теории и практике // Наука о человеке: гуманитарные исследования. – 2016;
2. Ермакова Е.А. О понятии «функционально грамотная языковая личность школьника» // Начальная школа плюс До и После. – 2012. – №7;
3. Палжанова М.Ш. Развитие функциональной грамотности школьников на уроках русского языка и литературы // Теория и практика образования в современном мире. Санкт-Петербург: Свое издательство, 2016. С. 60-65.

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы
Ақан ауылы негізгі орта мектебінің жанындағы Еркетай шағын орталығы
Тәрбиеші
Жаныбекова Асель Серикбаевна**

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ОҚУ ҮРДСІНДЕ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аннотация. Бұл мақалада балабақшадағы білім беруде заманауи педагогикалық технологияларды қолдану қарастырылған. Білім беру ландшафтының дамуы жалғасуда, кішкентай балалардың оқу тәжірибесін жақсартатын инновациялық тәсілдерді енгізу өте маңызды. Заманауи педагогикалық технологиялар балалардың танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына ықпал ете отырып, оларды қызықтыру және ынталандыру мүмкіндіктерін ұсынады. Бұл мақалада балабақшада заманауи педагогикалық технологияларды қолданудың артықшылықтары, қиындықтары және озық тәжірибелері талқыланады. Технологияны жас ерекшеліктеріне сәйкес және мақсатты түрде біріктіру арқылы педагогтар балаларды цифрлық дәуірге дайындайтын динамикалық оқу ортасын құра алады.

Түйін сөздер: заманауи педагогикалық технологиялар, балабақшадағы тәрбие, ерте балалық шақ, оқу тәжірибесі, когнитивті даму

Кіріспе. Балабақшадағы білім балалардың өмір бойы білім алу сапарының маңызды негізі болып табылады. Соңғы жылдары балабақша сыныптарында заманауи педагогикалық технологияларды кіріктіруге үлкен көңіл бөлінуде. Бұл технологиялар оқу тәжірибесін арттыруға және балалардың жан-жақты дамуына қолдау көрсетуге бірегей мүмкіндіктер береді. Бұл мақала балабақшадағы білім беруде заманауи педагогикалық технологияларды пайдалануды зерттеуге, оларды енгізуге байланысты артықшылықтар-ды, қиындықтарды және озық тәжірибелерді талқылауға бағытталған.

Балабақшадағы білім беруде заманауи педагогикалық технологияларды кіріктіру түрлі жеңілдіктер береді. Біріншіден, технология жас оқушылар арасында белсенділік пен мотивацияны арттыра алады. Интерактивті білім беру қолданбалары, сандық әңгімелер платформалары және мультимедиялық ресурстар балалардың назарын аударып, оқу процесін қызықтырақ және ынталандырады.

Екіншіден, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар жекелей оқытуға, бейімделетін бағдарламалық жасақтама және білім беру ойындары балалардың жеке қажеттіліктері мен үлгеріміне қарай мазмұнды реттей отырып, сараланған оқытуға мүмкіндік береді. Бұл жекелендірілген тәсіл әр баланың бірегей оқу қарқыны мен стилін қолдайды, олардың жалпы дамуына ықпал етеді.

Балабақшада бүлдіршіндерді тәрбиелеу мен оқытуда мультимедиялық технологияларды қолдану сабақты ұйымдастырудың әртүрлі әдістері мен технологияларын қолдануды талап етеді. Мультимедиа ақпаратты әртүрлі формада ұсынуға және динамикалық бейнелерді жасауға, көру және есту органдары арқылы оны қабылдау және елестету мүмкіндігін береді. Білім берудің заманауи мультимедиялық технологиялары дәстүрлі технологияларға қарағанда ақпаратты бейне, дыбыс және іс-әрекет түрінде көрсетеді. Ақпарат нақты әрекеттерге, реакцияларға негізделгендіктен балаларды сабақта белсендірек және мұқият болуға үйретеді. Өйткені әрбір ұсынылған ақпарат олардың қатысуы мен әрекеттері арқылы жасалады. Мультимедиялық технология – теориялық, практикалық, көрнекі, ақпараттық, білім беру және бақылау бөліктерін біріктіру арқылы оқушыларға оң және тиімді әсер ететін құрал.

Сонымен қатар технология шығармашылық пен сыни ойлау дағдыларын дамытады. Кодтау платформалары мен креативті қолданбалар сияқты сандық құралдар балаларды қиялды тәсілдермен зерттеуге, эксперимент жасауға және мәселені шешуге шақырады. Бұл тәжірибелер олардың шығармашылық қабілетін, логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін ерте жастан дамытады.

Балабақшадағы білім берудегі заманауи технологияларды кіріктіру көптеген артықшылықтар бергенімен, қиындықтарды да тудырады. Туындайтын негізгі мәселе - жасына сәйкес және мағыналы пайдалануды қамтамасыз ету. Технология ерте жастағы балаларды оқытудың дәстүрлі тәжірибесін алмастырмай, толықтырып, жақсартуы керек. Біртұтас дамуды қолдау үшін практикалық әрекеттер, әлеуметтік өзара әрекеттесу және цифрлық қатысу арасындағы тепе-теңдікті сақтау өте маңызды.

Тағы бір мәселе экран уақытына және оның жас балаларға ықтимал әсеріне қатысты мәселелерді шешу болып табылады. Педагогтар мен ата-аналар технологияны пайдалану мен дамуға сәйкес келетін басқа іс-әрекеттер арасындағы салауатты тепе-теңдікті қамтамасыз ету үшін нұсқаулар мен уақыт шектеулерін белгілеуі керек.

Балабақшада білім беруде заманауи технологияларды тиімді пайдалану үшін бірнеше озық тәжірибені қолдану қажет. Біріншіден, мақсатты интеграцияның болуы маңызды. Педагогтар нақты оқу мақсаттарын анықтауы және сол мақсаттарға сәйкес келетін технологиялық құралдарды таңдауы керек. Технология орталық назар аудару емес, оқу тәжірибесін қолдау және жақсарту құралы ретінде пайдаланылуы керек.

Екіншіден, теңгерімді көзқарастың болуы. Балабақша топтары практикалық әрекеттерді, топтық өзара әрекеттесуді және цифрлық қатысуды қоса алғанда, әртүрлі оқу тәжірибесін қамтамасыз етуі керек. Технология әлеуметтік қарым-қатынасты немесе шығармашылық ойынды алмастырмауы, керісінше оқу мүмкіндіктерін толықтырып, кеңейтуі керек.

Сонымен қатар педагогтардың кәсіби дамуы олардың заманауи технологияларды тиімді енгізу үшін қажетті дағдылар мен білімге ие болуын қамтамасыз ету үшін өте маңызды. Үздіксіз оқыту және әріптестермен бірлесіп жұмыс істеу озық тәжірибемен алмасуды жеңілдетіп, балабақша сыныптарында технологияны жауапты және тиімді пайдалануды қамтамасыз етеді.

Қорытынды. Балабақшадағы білім беруде заманауи технологияларды пайдалану белсенділікті арттыру, жекелендірілген оқыту және маңызды цифрлық дағдыларды дамыту сияқты көптеген артықшылықтарды ұсына алады. Дегенмен, тәрбиешілер теңдестірілген тәсілді сақтау және экран уақытына қатысты мәселелерді шешу сияқты интеграцияға байланысты қиындықтарды шешуі керек. Технологияны ойластырылған түрде біріктіру, сәйкес нұсқауларды белгілеу және практикалық әрекеттер мен әлеуметтік өзара әрекеттестікке басымдық беру арқылы педагогтар жан-жақты дамуды қолдау және жас оқушыларды цифрлық дәуірге дайындау үшін заманауи технологиялардың күшін пайдалана алады.

